

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sema TALU

MYRA VE ANDRİAKE'DE ELE GEÇEN TAKILAR

Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sema TALU

MYRA VE ANDRİAKE'DE ELE GEÇEN TAKILAR

Danışman

Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

Arkeoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sema Talu'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Gül IŞIN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK (İmza)

Üye : Doç. Dr. Feyzullah Eray DÖKÜ (İmza)

Tez Başlığı: Myra ve Andriake’de Ele Geçen Takılar

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 22/06/2020

Mezuniyet Tarihi : 23/07/2020

Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Myra ve Andriake’de Ele Geçen Takılar” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Sema TALU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Sema TALU
Öğrenci Numarası	20185201003
Enstitü Ana Bilim Dalı	Arkeoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK
Tez Başlığı	Myra ve Andriake'de Ele Geçen Takılar
Turnitin Ödev Numarası	1354473556

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 348 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 07/07/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 4

alıntılar dahil % 4'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

07/07/2020

Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

TAKILAR

1.1. Başlangıçtan Bizans’a Kadar Takı	7
1.2. Takı Yapımında Kullanılan Malzemeler	13
1.2.1. Organik Malzemeler	13
1.2.2. Cam	15
1.2.3. Metaller	17
1.2.4. Süs Taşları	24
1.2.5. Diğer Malzemeler	30
1.3. Takı Yapım Teknikleri	31
1.3.1. Temel Üretim Teknikleri	31
1.3.1.1. Metal Takıların Üretimi	31
1.3.1.1.1. Levha Tekniği	31
1.3.1.1.2. Tel Tekniği	32
1.3.1.1.3. Döküm	34
1.3.1.2. Cam Takıların Üretimi	36
1.3.2. Birleştirme Teknikleri	37
1.3.3. İşleme ve Süsleme Teknikleri	40
1.3.3.1. Çekiçleme Tekniği (Repoussé)	40
1.3.3.2. Telkâri Tekniği (Filigre)	41
1.3.3.3. Taneleme Tekniği (Granülasyon)	42
1.3.3.4. Mineleme Tekniği (Emaye)	44
1.3.3.5. Savat Tekniği (Niello)	46

1.3.3.6. Kakma Tekniği	46
1.3.3.7. Kazıma Tekniği.....	48
1.3.3.8. Ajur, Delik İşi (Opus İnterrasile).....	48
1.3.3.9. Kaplama ve Yaldızlama Teknikleri	49
1.3.3.10.Kameo Tekniği	50
1.3.4. Temizleme ve Parlatma İşlemleri	51

İKİNCİ BÖLÜM

MYRA VE ANDRİAKE'DE ELE GEÇEN TAKILAR

2.1. Küpeler	52
2.1.1. Halka Küpeler.....	52
2.1.1.1. Halkasında Disk Bulunan Küpeler	58
2.1.2. Sarkaçlı Küpeler	64
2.1.2.1. Rozetli.....	64
2.1.2.2. Rozetsiz.....	66
2.1.3. Halkası “S” Formlu Küpeler.....	67
2.2. Yüzükler	72
2.2.1. Taşlı Yüzükler	72
2.2.1.1. Yüzük Taşları.....	81
2.2.1.1.1. Bezemeli Yüzük Taşları	84
2.2.1.1.2. Bezemesiz Takı Taşları	99
2.2.2. Taşsız Yüzükler	103
2.2.2.1. Bezemeli Yüzükler	103
2.2.2.2. Bezemesiz Yüzükler.....	109
2.2.2.3. Anahtar Yüzükler	114
2.3. Kolye �geleri	118
2.3.1. Süslenme Amaçlı Kullanıldığı Düşünülen Sarkaçlar	118
2.3.2. Amuletler	119
2.3.3. Diğer Kolye �geleri	125
2.4. Bilezikler	127
2.4.1. Eklentili Teknikte �retilen Bilezikler	127
2.4.2. Eksiz Teknikte �retilen Bilezikler	130
2.4.3. Boncuklardan Oluşan Bilezikler	132

2.5. Boncuklar	134
2.5.1. Bikonik Formlu Boncuklar	135
2.5.2. Makara Formlu Boncuklar	136
2.5.3. Fıçı Formlu Boncuklar	136
2.5.4. Küre Formlu Boncuklar	137
2.5.4.1. Kabartmalı Boncuklar	137
2.5.4.2. Bezemesiz Boncuklar	137
2.5.5. Elips Formlu Boncuklar	138
2.5.6. Halka Formlu Boncuklar	139
2.5.7. Silindir Formlu Boncuklar	139
2.5.8. Çokgen Formlu Boncuklar	139
2.5.9. Bölmeli Boncuklar	141
2.5.10. Diğer Boncuklar	141

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

3.1. Buluntu Alanları	143
3.2. Tipoloji ve Stil	145
3.3. İkonografi	149
SONUÇ	152
K A T A L O G	157
KAYNAKÇA	324
LEVHALAR DİZİNİ	340
LEVHALAR	341
Ö Z G E Ç M İ Ş	351

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	Adı geçen eser
App.	Appianus
bk.	Bakınız
Fig.	Figür
Kat. No.	Katalog numarası
Lev.	Levha
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
Nat.	Naturalis Historia
Res.	Resim
vd.	ve diğerleri
vdd.	ve devamının devamında
Yy	Yüzyıl

ÖZET

Bu tez içerisinde, Myra ve limanı Andriake kazılarında, mezarlardan ve çeşitli yapılardan ele geçen 130 takı ve takı ögesi kataloglanmıştır. Bu takılar tipolojik, stilistik, ikonografik ve teknik açılardan incelenmiştir. Tez kapsamında, küpe, yüzük, takı taşları, kolye sarkaçları, bilezikler ve boncuklar gibi takı türleri bulunmaktadır. Bu örneklerden bazıları takım oldukları için ya da birbirleri ile ilişkili görüldükleri için bağlamlarından kopmamaları amacıyla tek katalog numarası altında değerlendirilmiştir.

Bu çalışma içerisinde incelenen takılar, tipolojik gruplara ayrılmıştır. Her grubun, objelerin form ve bezeme özelliklerine göre oluşturulmuş alt grupları bulunmaktadır. Özellikle küpe buluntuları Roma Dönemi'nin ana küpe tipolojisiyle paralellik göstermektedir. Büyük bir çoğunluğu döneminin ana tipolojisini takip eden takı buluntularında çok çeşitli malzemeler kullanılmıştır. Myra ve Andriake takıları oldukça zengin tipolojik ve ikonografik özellikler taşımaktadır.

Mezarlardan ve çeşitli yapılardan ele geçen takıların neredeyse tamamında kullanım izlerinin gözlemlenmesi bu takıların sadece mezar armağanı olmadıklarını aynı zamanda günlük hayatta da kullanılmış olan ölü eşyaları olduklarını göstermesi açısından önemlidir. Bu durum, Myra ve Andriake takılarının ölü armağanı ya da adak için özel olarak üretilmediklerini gösterir. Takılar, birey tarafından yaşarken kullanılmış ve ölüm sonrası yaşamında da ona eşlik etmeye devam etmişlerdir.

Andriake'deki ÇA-5/B açma numaralı mezar ile Demre Çayı'nda bulunan altı lahit, antik dönemde soyulmamış oldukları için daha doğru değerlendirme yapmamıza olanak sağlamaktadır. Mezarlardan ele geçen örnekler M.S. 2.-3. yüzyıl takı geleneğinin izlerini taşır.

Katalogumuzdaki en erken takı örneği olan 29 katalog numaralı Hermes betimli gemme M.S. 1.-2. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Buluntular arasındaki en geç tarihli örnek ise İslami Dönem'e tarihlendirilen içte opak mavi cam ipliği bezemeli 93 katalog numaralı burgulu bilezik parçasıdır. Myra ve Andriake takılarının büyük çoğunluğu M.S. 2.-3. yüzyıllara aittir. Altın ve süs taşlarının yoğun olarak kullanıldığı bu zaman aralığına ait takıların neredeyse tamamı mezarlardan ele geçmiştir. M.S. 5. yüzyıldan sonra ise Hristiyanlık sembolleri ve anlatıları ile bezenmiş bronz takıların kullanımı artmıştır.

Andriake'de bulunan takılarda hem doğu hem de batı ikonografisinin kullanılması kentin kültürel dokusunu açıkça yansıtmaktadır. Roma ile Mısır arasında ticari ilişkilerin bulunması ve Andriake'nin bu noktada önemli bir liman olması göz önünde bulundurulduğunda uluslararası nesne trafiğine sahne olması şaşırtıcı değildir.

Anahtar Kelimeler: Takılar, Roma, Bizans, Myra, Andriake

SUMMARY

JEWELS FOUND IN MYRA AND ANDRIACE

In this thesis, 130 jewellery and jewellery components were catalogued from the graves and various structures in the excavations of Myra and its harbour Andriace. These jewels were examined in terms of typological, stylistic, iconographic and technical aspects. Within the scope of the thesis, there are jewellery types such as earrings, rings, gemstones, pendants, bracelets and beads. Some of these examples have been studied under a single catalogue number, so that they do not break from their context as they are pairs or seem to be related to each other.

Jewels studied in this thesis is divided into typological groups. Each group has subgroups formed according to the form and decoration features of the objects. In particular, the earrings follow the general typology of the Roman Period. A wide variety of materials are found in jewellery finds, the vast majority of which follow the main typology of their time. The jewellery of Myra and Andriace has very rich typological and iconographic features.

It is important to observe the traces of wear marks that indicate usage in almost all jewels recovered from graves and various structures, as they show that these jewels aren't not only burial gifts but also burial gifts used in daily life. This indicated that jewels of Myra and Andriace aren't specially produced for grave gifts of votive. These jewels were used while living by their owner and continued to accompany him or her in his post-mortem life.

The grave numbered ÇA-5/B in Andriace and the six sarcophagi in Myros Stream allow us to make a more accurate assessment since they were not peeled in the ancient period. Jewels obtained from the graves bear the traces of the jewellery tradition of 2nd-3rd centuries AD.

The earliest jewellery example in our catalogue, the ring stone with the depiction of Hermes (Cat. No. 29), is dated to 1st-2nd centuries AD. The latest example among the finds is the twisted bracelet with an opaque blue glass trail decorated inside, dated to the Islamic Period (Cat. No. 93). The vast majority of Myra and Andriace's jewels belongs to 2nd-3rd centuries AD. Almost all of the jewels belonging to this period, in which gold and ornamental stones were used extensively, were recovered from the graves. After the 5th century AD, the use of bronze jewels decorated with Christianity symbols and narratives increased.

The use of both eastern and western iconography in jewels found in Andriace clearly reflects the cultural texture of the city. Considering the commercial relations between Rome and Egypt and Andriace is an important harbour at this point, it is not surprising that there is international object traffic in Andriace.

Keywords: Jewellery, Roman Period, Byzantine Period, Myra, Andriace

ÖNSÖZ

Söz konusu tez, Myra ve limanı Andriake’de, 2009-2019 yıllarında ortaya çıkarılan eserleri içermektedir. Ayrıca 2006-2007’de Antalya Müzesinin gerçekleştirdiği Demre Çayı kurtarma kazılarında gün yüzüne çıkarılan takılar ve takı öğelerini de kapsamaktadır. 130 takı buluntusu, kullanıcısının ekonomisini, inançlarını ve beğenilerini yansıtmalarının yanı sıra ait oldukları dönemin teknolojisi hakkında da önemli bilgiler sunarlar.

Sayın hocam Prof. Dr. Nevzat Çevik’in, Myra ve Andriake takılarını çalışmamı önermesi ile başlayan araştırmamdaki öncelikli amacım zengin tipolojik ve ikonografik özellikler gösteren takıları en doğru biçimde değerlendirerek, takı araştırmalarına katkı sağlamanın yanı sıra kentin ve dolayısıyla bölgenin kültürel, ekonomik ve dinsel dokusunun anlaşılmasında bir adım daha ileri gitmektir. Bu tez içerisinde incelemelerini tamamladığımız takılar, kent ile bölgenin kültürel dokusu, yerleşim süreci ve ticari etkinliğine dair daha önceki çalışmalardan edindiğimiz verilere katkı sağlamanın yanı sıra ölü kültü, mezar mimarisi niteliği ile buluntu ilişkisi ve malzeme-maddiyat ilişkisi gibi çeşitli bağlamlarda yeni sorular sormamıza da zemin hazırlamıştır.

Öncelikle, büyük bir ilgi, merak ve tutkuyla araştırıp tamamladığım tez konum Myra ve Andriake takılarını çalışmama izin veren, benden hiçbir zaman bilgisini, deneyimlerini ve desteğini esirgemeyen, bana bildiklerimi öğreten, ekibinin bir parçası ve öğrencisi olmaktan her zaman gurur ve mutluluk duyduğum Sayın hocam Prof. Dr. Nevzat Çevik’e teşekkürü borç bilirim.

Demre Likya Uygarlıkları Müzesinde bulunan takılar üzerinde gerçekleştirdiğim çalışmam sırasında gerekli destekleri sağladıkları için başta Müze Müdürü Sayın Nilüfer Sezgin’e ve müze uzmanlarına teşekkür ederim.

Çalışmamda emeği geçen her bir Myra – Andriake Kazıları ekip üyesine teşekkür ederim. Özellikle, tez çalışmam süresince bana birçok konuda yardımcı olan, benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Rıfat Onur İbci’ye teşekkür etmek isterim.

Son olarak, bana her zaman inanan ve hiçbir fedakarlıktan kaçınmadan hayatımın her anında bana destek olan sevgili annem Oya Talu’ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Sema TALU
Antalya, 2020

GİRİŞ

İnsanoğlunun inanışlarını, sosyal yapısını, ekonomisini, kimliğini ve tabii ki estetik beğenisini yansıtan takılar bin yıllar boyunca kullanılmış ve antik dönem kültürünün önemli aktarıcılarında biri olmuştur. İnsanlar bu küçük nesneleri süslenmek için kullanmış, avlarına bereket getirmesi, kötülüklerden, hastalıklardan ve nazardan korunma amaçlı taşımış, onların iyileştirici güçlerine inanmış, parmaklarındaki yüzükler ile toplumsal statüsünü göstermiş, mühür olarak kullanmış hatta değerli eşyalarının olduğu sandıkların anahtarlarını bile yüzük şeklinde parmaklarında taşıyarak korumuşlardır. Tanrılarına adadıkları ve ölen sevdiklerine veda ederken onlara bıraktıkları armağanlar arasında yine takılar yer almıştır. Yoğunlukla mezarlardan ele geçen takı buluntuları bizi, artık hayatta olmayanların kim olduklarını anlamaya daha da yaklaştırmıştır. Kimi zaman aile yadigarı olarak sonraki nesle aktarılmış, daha çok kadınlar olmakla birlikte erkekler ve çocuklar tarafından da inançlarının, beğenilerinin ve hayatlarının göstericisi olarak kullanılmıştır.

2006 ve 2007 yıllarında Antalya Müzesi'nin Demre Çayı'nda gerçekleştirdiği kurtarma kazısı da dahil olmak üzere 2009-2019 yılları arasında Myra ve Andriake Kazıları kapsamında tarafımızca gün yüzüne çıkarılan takılar bu tezin konusunu oluşturmaktadır. Myra ve Andriake takılarının incelenmesi aşamasına geçilmeden önce, takı anlayışının oluşmaya başladığı Paleolitik Dönem'den başlayarak Bizans Dönemi'ne kadar olan tarihsel süreçte takı olgusu ve gelişiminin önemli noktaları incelenmiştir. Takı yapım ve süsleme teknikleri ile takı yapımında yoğun olarak kullanılan çeşitli malzemeler de ilk bölüm içerisinde değerlendirilmiştir. Antik dönemde takıyı geniş bir açıdan ele alan ilk bölümün, takının anlaşılması yönünden bu teze katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İkinci bölümde, toplamda 130 katalog başlığı altında çeşitli takı buluntuları incelenmiştir. Bu takılar, yoğun olarak Andriake güney yerleşim nekropolündeki mezarlardan ve Demre Çayı'nda bulunan lahitler içerisinde (**Lev.1a**) ele geçmiş olsalar da farklı yapılardan da buluntular mevcuttur (**Lev.1b**). Tüm buluntular, stilistik açıdan ele alınmalarının yanı sıra karşılaştırma örnekleri ile birlikte değerlendirilmiş, bu değerlendirme yapılırken içerisinde bulunduğu yapı ve kontekst de göz önünde bulundurularak tarihlendirilmiştir. Aralarında tarihleme için yetersiz nitelikte olan örnekler de bulunmaktadır.

Çalışma, Andriake Likya Uygarlıkları Müzesi teşhirinde ve deposunda bulunan eserlerin ve Myra ve Andriake Kazı Evi deposundaki etütlük eserlerin kataloglarının yapılması, detaylı olarak incelenmesi, fotoğraflarının ve çizimlerinin yapılması ile başlamıştır. Yapılan katalog çalışmasında, küpe, yüzük, yüzük ve takı taşları, kolye sarkaçları, bilezik ve boncuklardan oluşan başlıklar altında tüm buluntular incelenmiştir. Örnekler Myra ve

Andriake'nin yanı sıra Likya'da takı kullanımına da her anlamda katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir.

Klasik Dönem'den Bizans Dönemi'nin sonuna kadar her zaman büyük bir metropol kimliğindeki Myra ve ana limanı Andriake tarihinin Likya tarihi ile bağlantılı olarak M.Ö. 3. bin içlerine kadar indiği düşünülmektedir¹. Klasik Dönem'e ait kaya mezarları; Roma tiyatrosu ve Bizans Dönemi'nde Aziz Nikolaos Kilisesi ile her dönemde ne kadar ihtişamlı bir kent olduğu gözler önünde olan Myra'nın adı, Likya B dilindeki *muri/murei* sözcüğünden gelmektedir². Çevik, Limyra'nın Likçe adının *zemuri* olduğunu, bu doğrultuda *muri* kelimesinin de Myra'yı karşıladığını belirtir³. Muri sözcüğünün, *myrrh* (*mür*) yani mersin bitkisinden gelmesi, kazılarda mür ile bağlantılı olarak ortaya çıkarılan yapılar ile objeler ve bölgenin mersin ağaçlarına ev sahipliği yapması da bu tespiti güçlendirmektedir⁴.

Kentin ve limanın Klasik Dönem'i sadece kaya mezarlarında değil, çeşitli yapılardan ele geçen seramik ve sikkelerde de izlenebilmektedir⁵. Helenistik Dönem'e gelindiğinde Myra kenti yazılı kaynaklarda karşımıza çıkar. Strabon, Myra'nın Likya Birliği'nin üç oy hakkına sahip 6 büyük kentinden biri olduğunu aktarmaktadır⁶. Andriake'nin Helenistik Dönem'i ise hem küçük buluntular ile hem de Kumdağ Tepe ve Taşyuvarlanacağı Tepe üzerindeki kuleler ve sur duvarı ile kendini göstermektedir⁷. İki tepe üzerindeki kule ve sur duvarından yerleşimin ve liman girişinin korunduğu anlaşılmaktadır⁸.

M.S. 1. yüzyıla gelindiğinde, Roma'nın Akdeniz'de söz sahibi olmasına bağlı olarak kıyı eyaletlerde birçok gelişme gözlemlenmektedir. Doğal korunaklı yapısıyla Antik Akdeniz'in en önemli limanlarından biri olan Andriake, M.S. 1. yüzyılda önemini arttırmış ve bu dönemde kalkınma hareketleri kendini göstermiştir. Bu tarihlere ait en önemli bulgu hiç kuşkusuz, Likya Eyaleti Gümrük Yasasıdır⁹. Nero Dönemi'ne tarihlendirilen bu yazıtta ticareti yapılan birçok malın gümrük vergileri ile ilgili liste, ağırlık ve sayı bildirimi, çeşitli yaptırımlar, kira, kefil ve ipotekler ile ilgili kurallar gibi birçok önemli bilgi yer almaktadır¹⁰. Anadolu'da bulunan 3 gümrük yazıtı arasından en kapsamlısının Andriake'de yer alması, limanın önemini bir kez daha göstermektedir. Tiberius Dönemi'nde ise Granarium'un kuzeyine, liman trafiği

¹ Çevik, 2015: 358-359.

² A.g.e.: 359.

³ A.g.e.: 359.

⁴ A.g.e.: 359.

⁵ Aygün, 2018: 17.

⁶ Strab. XIV.3.3.

⁷ Çevik, 2015: 378.

⁸ A.g.e.: 378.

⁹ Takmer, 2006.

¹⁰ A.g.e.: 2-3.

dikkate alınarak bir onurlandırma anıtı inşa edilmiştir¹¹. Yapılan çalışmalar sonucunda söz konusu anıt üzerinde bronz heykeller olduğu belirlenmiştir. M.S. 1. yüzyıl içerisinde otonom sikke basmaya başlayan Myra'yı, M.S. 53-57 yılları arasında Aziz Paulus ziyaret etmiştir¹². M.S. 60 ya da 61 yılında ise, Aziz Paulus'un cezalandırılmak için bir İskenderiye gemisi içerisinde Roma'ya doğru yola çıkarıldığı liman yine Andriake limanıdır¹³. M.S. 1. yüzyıl sonunda *Pax Romana* ile kalkınma hızla artmış, ticaret ve imar faaliyetleri hız kazanmıştır.

İmparator Hadrian Dönemi'nde Andriake'nin en parlak zamanlarından birini yaşadığı düşünülebilir. M.S. 1. yüzyıl ikinci yarısından M.S. 2. yüzyıl sonuna kadar uzanan dönemde Likya kentleri gözle görülebilir bir gelişim gösterirler. Hadrian Dönemi'nde Andriake'nin en önemli iki yapısı olan Granarium ve Plakoma/Liman Agorası inşa edilmiştir. Bu dönemde imparatorluğun Mısır'dan tahıl ihraç etmesi¹⁴, Andriake ve Patara'da inşa edilen granariumlar ile bağlantılıdır. Ticari rotanın kentte hem mimaride hem de küçük buluntular üzerinde sık sık karşımıza çıkan doğu ilişkili ikonografiler ile bağlantılı olduğunu unutmamak gerekir. Likya, M.S. 2. yüzyıl ortalarında bir depreme tanıklık etmiştir. M.S. 141 yılında meydana gelen depremde Myra da zarar görür. Bu depremten sonra Rhodiapolisli Opramoas, Oinoandalı Lykiarkh Licinnius Longus ve Kyaneailı İason ile kızı Lykia yaptıkları yardımlar ile kentin onarımına destek olmuştur¹⁵. M.S. 240 yılında bölgede bir deprem daha meydana gelmiş ve Likya kentleri çok fazla zarar görmüştür.

M.S. 395 yılında 1. Theodosius'un pagan inanışlarını yasaklaması ile bağlantılı olarak, Opramoas yazıtı ve 3. Gordianus Dönemi sikkelerinden varlığını bildiğimiz Myra Artemis Eleuthera Tapınağı, Myra piskoposu tarafından temeline kadar yıktırılarak yok edilmiştir¹⁶. Opramoas yazıtında bu tapınaktan "Likya'nın en güzel Artemis Tapınağı" olarak bahsedilmektedir¹⁷. Aziz Nikolaos'un öğretilerini geliştirip ününü yaydığı kent olan Myra, 2. Theodosius Dönemi'nde (M.S. 408-450) Likya'nın başkenti ilan edilmiştir¹⁸. Bu konumu ile hem dini hem de idari başkent olan kentin limanının da önemi artmıştır¹⁹. Çok geçmeden M.S. 529 yılında bölgenin yine bir depremle yüz yüze gelmesiyle Orta Likya Kentleri hasar almış, M.S. 542'de ise veba salgını ile ticaret durma noktasına gelmiştir²⁰. İmparator Justinian, M.S.

¹¹ Çevik, 2015: 379.

¹² A.g.e.: 360-361.

¹³ A.g.e.: 360-361.

¹⁴ Gambash, 2013: 54; Haggis, 1996.

¹⁵ Çevik, 2015: 361.

¹⁶ A.g.e.: 364.

¹⁷ A.g.e.: 364.

¹⁸ A.g.e.: 362.

¹⁹ A.g.e.: 362.

²⁰ A.g.e.: 362.

529 yılındaki depremde hasar gören Myra ve Andriake limanını yeniden inşa ettirmiştir. M.S. 7. yüzyılda Likya, Bizans İmparatorluğu'nun askeri üssü haline gelmiştir²¹.

Myra ve Andriake'de ele geçen en geç tarihli sikkeler M.S. 7.-8. yüzyıllara aittir. Genel buluntu gruplarında da aynı durum gözlemlenmekle birlikte Andriake'nin bu tarihlerde yoğun kullanımını kaybettiği düşünülmektedir²². Bu dönem sonrasına ait buluntular oldukça azdır.

Demre Çayı'nın taşıdığı alüvyonlar bir zamanlar Myra'ya yerleşim için uygun bir alan sağlarken, gün gelmiş kenti tamamen örtmüş, Andriake limanının ise ağzını kapatarak yerleşimi durdurmuştur²³. Yapılan çalışmalar ile Myra'nın yüksekliği 4-9 metre arasında değişen alüvyon altında tüm ihtişamı ile yattığı tespit edilmiştir. 2009 ve 2011'de yapılan Arkeojeofizik araştırmalarının sonucunda kentin tiyatrodan itibaren yaklaşık 1700/1800 metrelik bir yarım daire içine yayıldığı tespit edilmiştir²⁴. Kentteki tiyatro, hamam ve Karabucak Mahallesi'nde yer alan anıt mezarın haricinde, alüvyonlar altından çıkarılan Alakent Kilisesi, Demre'nin altında korunan kentin zenginliğini yansıtmaktadır. Alakent Kilisesi, 2018 yılında Prof. Dr. Engin Akyürek editörlüğünde kapsamlı bir kitap olarak yayımlanmıştır²⁵.

Andriake'nin yerleşim planı 2018 yılında Dr. Ç. Afşin Aygün tarafından *Myra'nın Limanı Andriake'nin Yerleşim Planı* başlıklı bir doktora tezi olarak çalışılmıştır. Ekip üyeleri, Myra ve Andriake'de ortaya çıkarılan yapılar ve buluntular üzerinde titizlikle yüksek lisans ve doktora çalışmalarını yürütmektedir. Myra ve Andriake'de bulunan Geç Roma Dönemi seramikleri, Dicle Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Arş. Gör. Cüneyt Öz tarafından yine doktora kapsamında çalışılmış; Myra ve Andriake'de bulunan ticari amphoralar ise Beste Tomay tarafından doktora tezi kapsamında incelenmektedir. Andriake'de bulunan A Kilisesi'ne ait Bizans Dönemi mimari plastik eserleri ise Çağlar Demir tarafından yüksek lisans tezi kapsamında çalışılmıştır. Myra kaya mezarları, H. Onur Tıbıkoğlu tarafından, Myra tiyatrosundaki mimari bezemeler ise Erhan Özkan tarafından doktora tezi kapsamında çalışılmaktadır. Kentin tapınak mahallesi konumundaki Sura Apollon Tapınağı ise 2019 yılında R. Onur İbci tarafından *Sura Apollon Tapınağı ve İlişkili Kült Kalıntıları* başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında çalışılmıştır. Bir kısmı yayınlanan bir kısmının da çalışması süren yüksek lisans ve doktora tezlerinin dışında, kent ve limanı birçok makale, konferans ve bildiri ile de bilim dünyasına sunulmuştur. Myra ve Andriake'de gün yüzüne çıkarılan takılar da tarafımdan yüksek lisans tezi kapsamında çalışılmıştır. Bu çalışma sürdürülürken, kentte daha önce

²¹ Çevik ve Bulut, 2010: 29.

²² A.g.e.: 29.

²³ Çevik, 2015: 363.

²⁴ A.g.e.: 364.

²⁵ Akyürek, E. (ed.). (2018). *Alakent Kilisesi: Myra'da Bir Bizans Yapısı (12.-13. Yüzyıllar)*. GABAM Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

yapılmış ve hala sürdürülmekte olan tüm çalışmalar dikkate alınmış ve teze önemli bir taban oluşturmuştur. Bu tezin içerisinde değerlendirilen tüm buluntuların, kent ve bölgede takı, ölü kültü, kültürel doku gibi birçok alanlarda yeni bilgiler edinmemize katkı sağlamasının dışında, ilerleyen dönemlerde gerçekleştirilecek olan çalışmalara da yardımcı olacağını umuyoruz.

Takılara arkeolojik anlamda yönelim 18. yüzyılda Pompeii ve Herculaneum'da bulunan takılar ile başlamıştır²⁶. Önceleri birtakım koleksiyonerler ve varlıklı ailelerin himayesinde bulunan takılar zamanla müzeler tarafından satın alınmış ya da müzelere bağışlanmıştır. Birçoğu da özel koleksiyonlarda yer almaktadır. Antonio Benaki, The Cavaliere Campana, Alessandro Castellani, Louis de Clercq, Sir Augustus Franks, Eduard Gans, Friedrich von Gans, E. Guilhou, Ralph Harari, J. Pierpont Morgan, A. J. von Nelidow, Marc Rosenberg, Adolf Schiller, Hélène Stathatos, Michel Tyszkiewicz ve Henry Walters bu koleksiyonerlerden bazılarıdır²⁷. Zamanla müze kazıları, bağışçılar ve satın alımlar ile müzelerdeki takı koleksiyonları artış göstermiştir. 1900'lere gelindiğinde Britanya Müzesi ve Metropolitan Sanat Müzesi başta olmak üzere takı örneklerinin katalogları ve yayınları hazırlanarak yayımlanmıştır²⁸. İlerleyen dönemlerde gemmeler, yüzükler ve genel takıların yer aldığı birçok yayın yapılmıştır²⁹. Yapılan yayınlar ile sadece takı buluntuları bilim dünyasına sunulmakla kalmamış aynı zamanda birçok açıdan ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle R. A. Higgins, H. Hoffmann ve P. F. Davidson, J. Ogden, A. Greifenhagen ve F. Naumann yaptıkları birçok yayın ile antik dönemde takılar üzerine birçok konuyu ayrıntılı olarak ele almıştır³⁰. Özellikle antik dönem boncuklarının tipolojisini oluşturan H. C. Beck ve İslamiyet öncesi dönem ile İslami dönem bilezikleri için tipoloji oluşturan M. Spaer'in tipolojileri günümüzde hala araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır³¹. Ana kaynaklar dışında başvurmak durumunda kaldığımız müzayede katalogları da unutulmamalıdır.

Ülkemizde antik dönem takıları üzerine gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar müze kataloglarının hazırlanıp yayımlanması ile başlamıştır. 1983 yılında T. Ergil tarafından İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan 120 adet küpenin ve 1999 yılında I. Bingöl tarafından Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin çeşitli türlerdeki takılarının değerlendirilerek bilim dünyasına sunulması ilk örnekler arasındadır³². Y. Akyay Meriçboyu ve G. Köroğlu ise

²⁶ Ogden, 1992: 10.

²⁷ A.g.e.: 11.

²⁸ Marshall, 1907; Marshall, 1911; Richter, 1922; Richter, 1956.

²⁹ Boardman, 1972; Guiraud, 1989; Guiraud ve Roulière-Lambert, 1995; Henig, 1994; Maaskant-Kleibrink, 1975; Maaskant-Kleibrink, 1978.

³⁰ Higgins, 1961; Higgins, 1965; Hoffmann ve Davidson, 1965; Ogden, 1992; Greifenhagen, 1970a-b; Naumann, 1980.

³¹ Beck, 2006; Spaer 1988; Spaer, 1992.

³² Ergil, 1983; Bingöl, 1999.

takıların tarihini, gelişim süreçlerini, tekniklerini detaylı bir şekilde birçok örnekle karşılaştırarak incelemişlerdir³³. Türkiye’de yüzük taşları ile ilgili olan araştırmalardan biri ise K. Konuk ve M. Arslan tarafından Yüksel Erimtan Koleksiyonu içerisinde yer alan örnekler üzerinden gerçekleştirilmiştir³⁴. Özellikle son yıllarda takılar üzerine yoğunlaşan çalışmalar artış göstermiştir³⁵. Takılar arasında araştırma yönünden en çok artış gösterenler ise cam bileziklerdir. Son yıllarda artan cam bilezik araştırmaları, cam bilezikler üzerinde daha fazla bilgi edinmemize olanak sağlamıştır³⁶.

Araştırmacılar, kazılar bazında ya da müzelerde bulunan eserleri yayınladıkça takılar üzerine söyleyeceklerimiz de artmaya devam edecektir. Kazılar ve müzelerdeki çeşitli türlerden takıların bilim dünyasına sunulması, araştırmacılara veri sağlamasının yanı sıra bizi Anadolu’da takı olgusunun anlaşılmasında bir adım daha ileri taşımaktadır. Bu sebeple bu tezde birkaç kere altını çizdiğimiz üzere, değerlendirilebilir kondisyondaki tüm takıların ve takı öğelerinin yayınlanması önemlidir.

---

³³ Akyay-Meriçboyu, 2001; Köroğlu, 2004.

³⁴ Konuk ve Arslan, 2000.

³⁵ Bk. Uygun, 2000; Özgülnar, 2007; Göral, 2019; Atakuru, 2000; Yinesor-Demir, 2008.

³⁶ Bk. Uysal, 2009; Uysal, 2010; Fındık, 2017; Geyik-Karpuz, 2017; Hazinedar-Coşkun, 2017; Eker, 2019.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAKILAR

1.1. Başlangıçtan Bizans'a Kadar Takı

Kişisel süs eşyaları olan takılar bin yıllar boyunca insanlar tarafından farklı şekillerde, farklı amaçlarla ve çeşitlilik gösteren form ve malzeme zenginliğinde kadın ve erkekler tarafından sevilerek kullanılmıştır. Antik çağlarda takılar ya da kişisel süs eşyalarının kullanımına dair bilgiler sadece buluntulardan ibaret değildir. Takı bulguları haricinde, heykellerde, vazo ve duvar resimlerinde, tapınak envanterlerinde, krala ait çeyiz listeleri ve haraç ile ganimet listelerinde³⁷ takılar ve kullanımlarıyla ilgili birçok veriye ulaşılabilmektedir.

Orta Paleolitik Dönem'de deniz kabuklarının bilinçli olarak toplanılmaya başlanması, bunu takiben Üst Paleolitik Dönem'de, delinerek ya da doğal yollarla oluşan delikleri kullanılarak boncuk niyetine kullanılmaya başlanması önemlidir³⁸. Araştırmacılar, bazı deniz kabuğu türlerinin süsleyici bir obje olarak kullanılmasının dışında kültürel bir anlam taşıyor olabileceğini belirtmektedirler³⁹. Bu dönemlerde süslenme objelerinin, örneğin Dentalium türündeki deniz kabuğundan yapılanların belirli sosyal grupları tanımlamak için⁴⁰, çeşitli objelerin kötülükten korunma ve bereket getirmesi amacıyla⁴¹ ya da sadece süslenme ve beğenilme arzusu ile kullanılmış oldukları düşünülebilir. Deniz kabuklarının yanında, çeşitli hayvan kemiklerinin, dişlerinin, boynuzlarının ve çeşitli taşların da sürtme ve kazıma teknikleri kullanılarak süs eşyasına dönüştürüldüklerini bilmekteyiz. İsrail'deki Skhul ve Qafzeh Mağaları'nda günümüzde bilinen ve deniz kabuğundan yapılmış olan en erken boncuk örneklerinin yaklaşık 94.000 yaşında olduğu belirlenmiştir⁴². Hangi amaçla kullanıldıkları konusunda kesin bir yargıya varmak zor görünse de kişisel süs eşyalarının yapımı için seçilen bazı deniz kabuklarının yerleşim yerlerine uzak yerlerden getirildikleri ve dolaşımda oldukları saptanmıştır⁴³. Bu durum süs eşyalarının çok erkenden başlayan varlığını ve önemini bir kez daha göstermektedir.

9. binde bakır dövülerek çeşitli takılar ve aletlerin yapımında kullanılmaya başlanmıştır⁴⁴. Yerleşik hayata geçişin takılar ve süs eşyalarının biçimsel ve teknik gelişimi

³⁷ Hititlerde, bk.: Köroğlu, 2004: 20.

³⁸ Bar-Yosef, 2005: 176.

³⁹ Baysal, 2016a: 141.

⁴⁰ Bar-Yosef Mayer, 2013: 130-131.

⁴¹ Köroğlu, 2004: 14.

⁴² Bar-Yosef, 2005: 177; Bar-Yosef Mayer, 2013: 130.

⁴³ Baysal, 2016b: 147.

⁴⁴ Kısıklı, 2006: 47.

üzerinde de güçlü etkiler oluşturduğu görülür⁴⁵. Neolitik Dönem'e gelindiğinde süs eşyaları yapımında kullanılan malzemelere kurşun da eklenmiştir⁴⁶. Neolitiğin erken dönemlerinde, boncukların yapımında kullanılan malzemeler çeşitlenmiş, yeni formlar ve teknolojiler yaygınlaşmıştır⁴⁷. Bu dönemde gerek kolye yapımında gerekse tekil olarak kullanılan boncukların haricinde üretilen süs eşyaları arasında bilezikler de yer almaktadır. Takıların insanlar için arz ettiği önemi gösteren bir başka unsur ise, kırılan ya da zarar gören takıların ya da başka bir deyişle süs eşyalarının tamir edilerek yeniden kullanılmalarıdır. Bu olgu Erken Neolitik Dönem'den itibaren izlenebilmektedir⁴⁸. M.Ö. 6400 civarında Geç Neolitik Dönem'de süs eşyalarının üretiminde estetiğin ve beyaz renkli malzemelerin kullanımının arttığı izlenmekle beraber deniz kabuklarında, küçük etobur türlerin yerini daha büyük çift kabuklu türlerin alması gibi değişiklikler meydana gelmiştir⁴⁹. Neolitik Dönem ile birlikte boncuklar mezar buluntuları olarak da karşımıza çıkmaya başlamıştır⁵⁰.

En kolay işlenebilen malzemeler arasında yer alan ve kıymetli takı yapımında sıklıkla kullanılan altın M.Ö. 4. bin yılın başlarından itibaren işlenmeye başlanmıştır⁵¹. Bu dönemlerde sadece altın değil aynı zamanda altın kadar yoğun olmasa da sıklıkla kullanılan gümüş de işlenmiş ve akik gibi bazı süs taşları da takı yapımında kullanılmıştır⁵².

İlk Tunç Çağı'na gelindiğinde, bronzun çeşitli objelerin yapımında kullanılmaya başlanması⁵³ ve üretim teknolojilerinin gelişmesinin ortak paydası olarak daha estetik çeşitli formlarda takılar üretilmeye başlanmıştır. Bu formlar arasında, özellikle altından yapılma zincirler, taşlar, bilezikler ve farklı süs objeleri yer almaktadır. Bu takılar, tezin ilerleyen kısmında işlenecek olan filigre, kazıma, granülasyon ve repoussé gibi farklı süsleme tekniklerinin kullanılmasıyla daha estetik hale getirilmişlerdir. M.Ö. 2. binin ortalarında ise üzerlerinde oyma ve kazıma ile oluşturulmuş betimlemeler olan mühür yüzüklerin kullanılmaya başlandığı bilinmektedir⁵⁴. Bu gibi örnekler takıların fonksiyonel kullanımını göstermeleri açısından önemlidir.

Zaman içerisinde, farklı dönemlerde ve farklı bölgelerde, takı yapımında kullanılan malzemelerin çeşitlilik gösterdiği gözlemlenebilmektedir. Malzemelerin seçiminde renklerin

⁴⁵ Baysal, 2015a: 12.

⁴⁶ Kısıklı, 2006: 61.

⁴⁷ Baysal, 2017: 3.

⁴⁸ Baysal, 2015b: 101; Baysal, 2015a: 12.

⁴⁹ Baysal, 2016a: 53.

⁵⁰ Baysal, 2015a: 12.

⁵¹ Köroğlu, 2004: 16.

⁵² A.g.e.: 16.

⁵³ A.g.e.: 16.

⁵⁴ Ogden, 2006: 13.

etken olabileceği gibi, moda, kolay işlenebilirlik, ulaşılabilirlik, inanışlar ve ekonomik seviye gibi birçok kriterin de gözetildiği düşünülmektedir⁵⁵.

Arkaik ve Klasik Dönemler’de işçiliğin erken dönemlere kıyasla çok geliştiği görülmektedir. Klasik Dönem’de kullanımı erken dönemlerden itibaren süregelen ve Anadolu’daki birçok uygarlıkta üretilen spiral halkalı ya da halkaları birleşmeyen⁵⁶; uçları hayvan başları biçiminde sonlanan bilezikler, hayvan başlı küpeler, kolyelere takılan floral, faunal ve geometrik formlarda çeşitli pendantlar yaygın olarak kullanılmışlardır⁵⁷. Bu dönemde tekne, spiral, disk, konik ve piramit gibi çeşitli formların kullanıldığı⁵⁸ küpe örnekleri yalın olmasına rağmen oldukça etkileyicidirler⁵⁹. Dönemin sonlarına doğru, kaşlarında betimlemeli süs taşları bulunan yüzükler kendini göstermeye başlamıştır⁶⁰. Bu örnekler süsleme amacıyla kullanıldıkları gibi mühür özelliği de taşımaktadırlar. Klasik Dönem’de renkli taşların kullanımının devam ettiği izlenebilmektedir fakat renkli taşların asıl yaygınlaştığı dönem Helenistik Dönem’dir⁶¹.

Klasik Dönem’de faaliyet gösteren çeşitli atölyelerin olduğu düşünülmeyle birlikte, günümüze ulaşan takı buluntularının stilistik açıdan incelenmesi ile sadece bazıları ayırt edilebilmektedir. Takılar üzerinde izlenebilen ve yerel özellik gösteren teknikler ve izlerden, Kuzey Yunanistan, İtalya’nın Güneyi ve Sicilya Adası, Kampania, Kıbrıs ve Güney Rusya’da çeşitli atölyeler olduğu bilinmektedir⁶².

İlerleyen dönemlerde, takılar birçok açıdan çeşitlilik göstermiştir. Özellikle Helenistik Dönem’de oldukça estetik ve göz alıcı hale gelen takılar mitolojik figürlerle, insan ve hayvan figürleri ile süslenmiş ve renkli süs taşlarının kullanımı zirveye ulaşmıştır. Araştırmacılar, Helenistik Dönem ile birlikte M.Ö. 5. yüzyıl kuyumculuk geleneklerinden uzaklaştığını ve Doğu örneklerine yönelme başladığını belirtmişlerdir⁶³.

Helenistik Dönem takı örnekleri incelendiğinde yüzlerce parçadan oluşan süsleme öğelerinin bir bütün haline getirildiği, çeşitli taşlar ve camların kullanıldığı, bunların farklı teknikler ile zenginleştirildiği, en önemlisi tüm bu farklı teknik ve malzemelerin tek eser üzerinde kullanıldığı izlenebilmektedir. Bu örnekler dönemin sanat ve estetik anlayışını güçlü

⁵⁵ Bkz: Ogden, 1992: 27.

⁵⁶ Higgins, 1961: 120.

⁵⁷ Köroğlu, 2004: 29.; Floral pendantlar için bkz: Williams ve Ogden, 1995: 41-43.

⁵⁸ Higgins, 1961: 120.

⁵⁹ Ergil, 1983: 6.

⁶⁰ Higgins, 1961: 119.

⁶¹ Köroğlu, 2004: 29.

⁶² Higgins, 1961: 120.

⁶³ Hoffmann ve Davidson, 1965: 13.

bir şekilde yansıtmaktadır. Helenistik Dönem’de sofistike örneklerin dışında bir ucu kancalı diğer ucu ise ilmekli olan halka formlu yalın küpeler de üretilmiştir.

Helenistik Dönem içerisinde, İskenderiye, Antiokheia ve Lampsakos olmak üzere üç merkez atölye bulunmaktadır. M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda Lampsakos atölyesi oldukça geniş bir pazar yayılımına sahipken, M.Ö. 3. yüzyıl sonlarından itibaren özellikle M.Ö. 2. ve M.Ö. 1. yüzyıllar içerisinde İskenderiye ve Antiokheia atölyeleri hem Lampsakos’un Kuzey Karadeniz ile olan ticaret gücünü kaybetmesi hem de kendilerinin birçok açıdan ilerde olması gibi nedenlerle Lampsakos atölyesini geride bırakmışlardır⁶⁴. Hoffmann, İskenderiye atölyesinin düşünüldüğü kadar girişken ve önde bir atölye olmadığını belirtmiştir⁶⁵. Geç Helenistik Dönem’de Teselya’da önem kazanan bir atölye olduğu bilinmekle birlikte bu atölyenin genel özellikleri hacimli ve büyük takılar ve süs taşları ile süslü takıların üretilmesi olarak tespit edilmiş, İtalya’da Tarentum’daki bir atölyenin ise Kuzey Yunanistan ve Küçük Asya ile yakın bir moda anlayışına sahip olduğu görülmüştür⁶⁶.

Roma Dönemi’nde, Helenistik Dönem takı modasının devam ettirilmesinin yanı sıra yeni formlar ve kombinasyonlar da yaratılmıştır. Örneğin Helenistik Dönem’de üretilen ve yaygın biçimde kullanılan halka formlu yalın küpeler Roma Dönemi’nde de yoğun olarak üretilmişlerdir⁶⁷. Akyay Meriçboyu, M.S. 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tıpkı Helenistik Dönem’de olduğu gibi Roma Dönemi’nde de bir üslup birliği bulunduğu bahsetmektedir⁶⁸.

Erken Roma Dönemi’nde altın yüzükler, onur işareti, nişanlanma ve askeri nişan gibi sembolik alt anlamlar ile taşınmakta ve mühür olarak kullanılabilir. Fakat altın yüzük kullanımı Cumhuriyet Dönemi söz konusu olduğunda oldukça az kişinin sahip olduğu bir ayrıcalıktır⁶⁹. Cumhuriyet Dönemi’nin sonlarına doğru ve genel olarak İmparatorluk Dönemi’nde ise serbestleştiği bilinmektedir⁷⁰. Fakat Plinius’un aktardığı üzere İmparatorluk Dönemi’nde dahi kölelerin altın yüzük takması yasaktır⁷¹.

Plinius’tan edindiğimiz bilgiler, M.S. 1. yüzyılda nişan takısı olarak erkeğin kadına demir yüzük hediye ettiğini göstermektedir⁷². Nişan ya da evlilik yüzükleri ile ilgili aktarımlar ve onları destekleyen buluntular M.S. 3. yüzyıldan sonra yaygınlaşmaya başlar⁷³. Bu tip

⁶⁴ Akyay-Meriçboyu, 2001: 192.

⁶⁵ Hoffmann ve Davidson, 1965: 15.

⁶⁶ A.g.e.: 15.

⁶⁷ Higgins, 1961: 183.

⁶⁸ Akyay-Meriçboyu, 2001: 198.

⁶⁹ Higgins, 1961: 179.

⁷⁰ Higgins, 1965: 30.

⁷¹ Nat. XXXIII.6.

⁷² Nat. XXXIII.4.

⁷³ Ogden, 2006: 13.

yüzüklerin üzerinde genellikle tokalaşan iki el betimlemesi bulunmakta ya da uyum anlamına gelen Yunanca *homonoia* kelimesi yer almaktadır⁷⁴.

Süslenmenin yanı sıra mühür yüzükler gibi fonksiyonel kullanıma yönelik tasarlanan farklı yüzükler de bulunmaktadır. Bu yüzüklere en güzel örnekler anahtar yüzüklerdir. Erken örneklerinden biri M.Ö. 2. yüzyıl ortalarına tarihlenen Etrüsklü bir kadın olan Seianti Thanunia'nın pişmiş toprak lahdinde görülmektedir. Kadın, sol elinde altı adet yüzük takmaktadır, dördüncü parmağında ise eklem yüzüğü olarak bir anahtar yüzük bulunmuştur⁷⁵. Walters, katalogda söz konusu yüzüğü anahtar yüzük olarak tanımlamamıştır, fakat Marshall'ın yorumu anahtar yüzük olduğu yönündedir⁷⁶. Anahtar yüzüklerin büyük bir çoğunluğunun bronzdan yapıldığı⁷⁷ görülmekle birlikte gümüş örnekler de mevcuttur. Bu örnek diğerlerine kıyasla oldukça erken olmakla beraber anahtar yüzükler genel olarak Roma ve Bizans Dönemleri'nde kullanılmıştır.

Bunların haricinde, Roma Dönemi'nde sikke ve madalyonların da yüzük ve kolye ögesi olarak kullanıldığı örnekler mevcuttur. Bu tür takılar genellikle askeri nişanı gösterme amacıyla takılmaktadırlar. Hatta, imparatorların bazı durumlarda ordu mensuplarına üzerinde madalyon bulunan, oldukça ağır altın yüzükler hediye ettikleri bilinmektedir⁷⁸. Sikke ve madalyonları yüzük ya da kolye ögesi olarak kullanma olgusu Bizans Dönemi'nde de devam etmiştir. Erken dönemlerden itibaren sevilerek kullanılan süs taşlarının, Roma Dönemi'nde herhangi bir düzeltme yapılmadan çeşitli takılar üzerinde kullanıldıkları bilinmektedir⁷⁹. Süs taşlarının cam taklitlerinin de yoğun olarak üretilip kullanıldığı bu dönemde değişen ya da kullanımı artıp azalan unsurlar, malzemeler, teknikler ve modalar olmuş, takılar güçlü varlık ve anlamlarını korumaya devam etmiştir.

Roma Dönemi'nde Lampsakos atölyesinin faaliyeti iyice azalmış, M.S. 1. yüzyıldan itibaren Antiokheia atölyesi ön plana çıkmıştır⁸⁰. Antiokheia'daki atölyenin haricinde başkent Roma'da da takı atölyeleri bulunmakta ve bu atölyeler eyaletlerdekilere çok daha kaliteli üretim yapmaktadır. Bunun sebebi, Augustus'tan başlayarak imparatorların farklı eyaletlerdeki yetenekli metal ustalarını Roma'ya getirmesi olarak görülmektedir⁸¹.

⁷⁴ A.g.e.: 13.

⁷⁵ Walters, 1903: 428-429.

⁷⁶ Marshall, 1907: xviii.

⁷⁷ A.g.e.: xviii.

⁷⁸ A.g.e.: xx.

⁷⁹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 199.

⁸⁰ A.g.e.: 241.

⁸¹ A.g.e.: 198.

Bizans Dönemi'nde Konstantinopolis'te yer alan kuyumcu atölyeleri, sanatkarların vergiden muaf olmasının da etkisiyle⁸² önemli oranda gelişmişlerdir⁸³. Erken Bizans Dönemi'nde genel olarak hala Roma Dönemi ve hatta Helenistik Dönem'in etkilerinin olduğu izlenebilmektedir. Örneğin, Bizans Dönemi'nde, Helenistik ve Roma Dönemleri'nde kullanılan halka tipli yalın küpelerin kullanımının devam ettiği ancak boyutlarının büyüdüğü ve halkanın kalınlığında düzensizlikler meydana geldiği görülmektedir. Köroğlu, bu dönemin yalın halka küpelerinin genellikle gümüşten yapıldığını belirtmiştir⁸⁴.

Roma Dönemi sanatının Bizans sanatı üzerindeki etkisini yavaş yavaş yitirmesiyle beraber dini semboller, konular ve kişilikler çeşitli objeler üzerinde betimlenmeye başlanmıştır. M.S. 5. yüzyıl sonları Hristiyanlık dinini işaret eden motiflerin ve anlatımların yaygınlaştığı dönemdir⁸⁵.

Kolye sarkacı olarak sıklıkla kullanılan haçlar, İkonoklazma Dönemi (M.S. 726-843) içerisinde sıklıkla tercih edilmiş olsalar da çeşitli objelerin üzerindeki betimlemelerde daha çok floral bezemeler, hayvan ikonografisi ve geometrik süslemeler *ikonofiller* tarafından kullanılmıştır⁸⁶. İkonoklazma döneminden sonra ise takı üretimi yeni dine bağlı farklı anlayış paralelinde gelişerek devam etmiştir. Özellikle mineleme tekniği yoğun olarak uygulanmıştır.

Erken Bizans Dönemi'nde M.S. 4. ve 5. yüzyıla tarihlenen evlilik yüzüklerinde ise Roma'nın geleneklerinin devam ettirildiği görülmektedir⁸⁷. Günümüze ulaşan örneklerle söz konusu yüzükler üzerindeki tokalaşan iki el betimlemesi ve *homonoia* (uyum) ifadesinin kullanımı Erken Hristiyanlık Dönemi'nde sürdürülmüş, ilerleyen dönemlerde düz ya da sekizgen formlu yüzük halkasına sahip formlar dini figürler ile bezenerek kullanılmışlardır. M.S. 5. yüzyılda Roma Dönemi gelenekleri ile haç gibi sembollerin birlikte kullanıldığı örnekler de mevcuttur. M.S. 7. yüzyıl itibarıyla evlilik yüzüklerinin geleneksel bir hal aldığı bilinmektedir⁸⁸. Özellikle M.S. 6. ve 7. yüzyıllarda, ortalarında İsa ile tasvir edilen ayakta betimlenmiş gelin ile damat ve cepheden betimlenen gelin ile damat büstünün arasında yer alan İsa, haç ya da güvercin ikonografileri evlilik yüzükleri üzerinde kullanılan ana betimlemelerdir⁸⁹. Söz konusu yüzüklerde bulunan gelin ve damat figürlerinin başlarında taç bulunması araştırmacılar tarafından, bu tip yüzüklerin imparatorluk evliliğini anma veya kutlama amacıyla bizzat imparatorluk tarafından yaptırılıp saray ve ordu mensuplarına hediye

⁸² Büyük Constantinus'un emri ile.

⁸³ Bu gelişimin tam anlamıyla M.S. 6. yüzyılda gerçekleştiği düşünülmektedir. Bk.: Köroğlu, 2004: 38-39.

⁸⁴ Ergil, 1983: 11.

⁸⁵ Köroğlu, 2004: 43.

⁸⁶ A.g.e.: 43.

⁸⁷ Maktal-Canko, 2019: 141.

⁸⁸ A.g.e.: 140.

⁸⁹ Bu tip betimlemelerin M.S. 5. yüzyıldan da örnekleri bulunmaktadır bk.: Walker, 2010: 851-852.

edildiği şeklinde yorumlanmaktadır⁹⁰. Maktal-Canko Bizans Dönemi'nde kullanılan ilk örneklerin mühür olarak tasarlandığını belirtmektedir⁹¹. Araştırmacılar, evlilik yüzükleri üzerinde yer alan ikonografiler ile evlilik sikkelerinde görülen ikonografiler arasında paralellik bulunduğunu ortaya koymuşlardır⁹².

Bizans Dönemi'nde yüzüklerin haricinde geline verilen hediyeler arasında, erken dönemlerden itibaren farklı kültürlerde bilinen bir form olan çeşitli ögeler ile süslenmiş hilal biçimli küpeler de yer almaktadır⁹³.

Lampsakos atölyesi geç dönemlere kadar varlığını sürdürdüğü bilinir, Roma'daki atölyeler M.S. 5. yüzyılda son bulurken, Antiokheia atölyesi ise M.S. 6.-7. yüzyıllara kadar üretime devam etmiştir⁹⁴. M.S. 6. yüzyılda yukarıda bahsedildiği üzere Konstantinopolis'teki atölye merkez atölye halini alır⁹⁵. Halka satış için üretim yapan kuyumcu atölyeleri ile saraya ve soylu kişilere hizmet veren atölyeler birbirinden farklıdır. Saraya ve soylu kesime hizmet eden atölyeler, Büyük Saray sınırları içinde ya da yakınında yer alan, darphaneye bağlı olarak çalışan atölyelerdir⁹⁶. Halkın beğenisine ve alım gücüne göre üretim yapan atölyeler ise Mese Caddesi üzerinde yer almaktadır⁹⁷.

1.2. Takı Yapımında Kullanılan Malzemeler

1.2.1. Organik Malzemeler

Antik dönemlerde, deniz kabukları, tohum, kemik ve fildişi, sebze lifleri, keten, hayvan tüyleri, amber, mercan, inci ve Oltu taşı gibi organik malzemeler de takı yapımında kullanılmaktaydılar.

Bahsedildiği üzere deniz kabukları, Orta Paleolitik Dönem'den itibaren bilinçli olarak toplanılmış ve Üst Paleolitik Dönem'den itibaren ise delinerek ya da var olan doğal delikleri kullanılarak süs eşyası olarak kullanılmaya başlanılmıştır⁹⁸. Sadece erken dönemlerde değil daha sonra da deniz kabuklarının süs eşyası ve takı olarak kullanımı devam etmiş hatta bunların çeşitli metal ve taşlardan taklitleri yapılmıştır.

Tohum da özellikle delinerek boncuk olarak sıkça kullanılan malzemeler arasındadır. Fakat günümüze ulaşan örnekler diğer malzemelere kıyasla oldukça azdır.

⁹⁰ A.g.e.: 850-851.

⁹¹ Maktal-Canko, 2019:142.

⁹² Detaylı bilgi için bk.: Walker, 2010.

⁹³ Maktal-Canko, 2019: 139.

⁹⁴ Akyay-Meriçboyu, 2001: 241.

⁹⁵ A.g.e.: 241.

⁹⁶ Köroğlu, 2004: 40-41.

⁹⁷ A.g.e.: 41.

⁹⁸ Bar-Yosef, 2005: 176.

Boynuz gibi çeşitli hayvan kemikleri de takı yapımında tercih edilmişlerdir. Marshall'ın 1907 yılında yayımladığı Britanya Müzesi'ndeki yüzükleri içeren katalogda çoğunluğu Roma Dönemi'ne tarihlendirilen ve olasılıkla baş parmağa takıldığı düşünülen bir grup kemik yüzük bulunmaktadır⁹⁹. Tiyatro oyuncularına ait olduğu düşünülen söz konusu yüzüklerin kaşlarına çeşitli türlerde masklar işlenmiş, bazıları da yalın bırakılmıştır¹⁰⁰. Yüzüklerin hangi tür kemikten üretildiği belirtilmemiştir.

M.Ö. 3. bin yıldan itibaren kullanılan fildişi, mobilya süslemeleri, iğneler ve çeşitli aksesuarların aksamalarının yapımında kullanılması dışında boncuklar, bilezikler ve yüzükler gibi takıların yapımında da kullanılmıştır¹⁰¹. Orientalizan Dönem'de boncuklar, mühürler ve broşlar fildişi kullanılarak yapılmıştır¹⁰². Helenistik Dönem'de ise fildişi işçiliğinin çeşitli objelerin yapımında yaygın olarak kullanıldığı yerler Doğu Akdeniz ve Fenike olarak bilinmektedir¹⁰³. Marshall tarafından yayımlanan Britanya Müzesi'ndeki yüzükleri içeren katalogda Helenistik Dönem'e tarihlendirilen bir adet fildişi yüzük bulunmaktadır¹⁰⁴.

Sebze lifleri, keten ve hayvan tüyleri gibi malzemeler antik dönemde genellikle boncukların dizimi sırasında kullanılan yardımcı elemanlar arasındadır. Akyay Meriçboyu, M.Ö. 4. bine tarihlendirilen sebze lifleri ve keten gibi organik malzemelerin Mısır'daki mezarlardan ele geçtiğinden bahsetmektedir¹⁰⁵. Hayvan tüyleri de aynı amaçla kullanılan malzemeler arasındadır. Fakat söz konusu malzemeler toprak altında dayanma koşulları nedeniyle diğer malzemelere kıyasla pek fazla ele geçmemiştir.

Amber, yani kehribar yarı saydam ya da opak halde bulunabilen kırmızımsı sarı, yeşil veya mavi renkte olabilen bir reçine fosilidir. Sertlik derecesi 2,0 ile 2,5 arasında değişen amber, hidrokarbon bileşenlidir¹⁰⁶. Oldukça kırılgan olan amber türünün Neolitik Çağ'dan itibaren kullanıldığı bilinmektedir¹⁰⁷. Amber söz konusu olduğunda Baltık Denizi, erken dönemlerden itibaren ana kaynak durumundadır¹⁰⁸. Boncuk, pendant ve yüzük-kolye taşı gibi takı öğelerinin yapımında sıklıkla tercih edilen amber yüzüklerin yapımında da kullanılmıştır¹⁰⁹. Öte yandan, ele geçen yüzüklerin çaplarının küçük olması, bu yüzüklerin kadınlar tarafından kullanıldığını düşündürmekle birlikte, boyutlarının büyük olması kullanılma ihtimallerini düşürmektedir¹¹⁰.

⁹⁹ Marshall, 1907: xxxvii (Lev. XXXIV); Kat. No. 1620-1625.

¹⁰⁰ A.g.e.: xxxvii.

¹⁰¹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 22.

¹⁰² Higgins, 1961: 41.

¹⁰³ Uygun, 2000: 6.

¹⁰⁴ Marshall, 1907: xxxvii; Kat. No. 1619.

¹⁰⁵ Akyay-Meriçboyu, 2001: 23.

¹⁰⁶ <https://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/sustasi> (erişim tarihi: 02.01.2020 14:06).

¹⁰⁷ Akyay-Meriçboyu, 2001: 22.

¹⁰⁸ Ogden, 2006: 47.

¹⁰⁹ Marshall, 1907: xxxvii (Kat. No. 1627-1628, Lev. XXXV).

¹¹⁰ Söz konusu yüzükler M.S. 4. yüzyıl civarlarına tarihlendirilmektedirler, bk.: Marshall, 1907: xxxvii.

M.S. 1. ya da 2. yüzyıla ait olduğu düşünülen ve üzerinde kadın başı yükselen tek parça amberden yapılmış bir yüzük daha bulunmakta ancak çap bilgisi verilmediği için detaylı bir yorum yapılamamaktadır¹¹¹.

Mercan ise, çeşitli dönemlerde özellikle boncuk ve pendantsların yapımında tercih edilmiştir. Ogden, amber ve mercanın Prehistorik Dönem Avrupası'nın altın işçiliğinde kullanılan süs taşlarından olduğunu belirtir¹¹².

İnci, bilindiği üzere istiridye türü deniz kabuklularından elde edilmektedir. Helenistik Dönem'in ortalarına kadar az kullanılan inci, özellikle Roma ve Erken Bizans Dönemleri'nde süs taşı olarak yoğun derecede kullanılmıştır¹¹³. Plinius, Hindistan'ın bakır ve kurşuna sahip olmadığını, bu metalleri elindeki süs taşları ve inciler karşılığında takasla aldığını belirtmiştir¹¹⁴.

Gagates, oldukça yumuşak bir cevher olmasıyla bilinmektedir. Yumuşak olması sebebiyle çok kolay işlenebilmektedir. Sertliği 2,5 ve 4,0 arasında değişen linyit bileşimli cevher siyah ve koyu kahverengi renklerinde olabilmektedir. Ogden *jet* olarak andığı bu taşı fosilize ahşap olarak tanımlamıştır¹¹⁵. Gagates'in Bronz Çağ'da kullanıldığını gösteren takı örnekleri mevcut olmakla birlikte Roma Dönemi'ne tarihlenen örnekler de günümüze ulaşmıştır¹¹⁶. Doğu Likya'da Mavi Kent'te bulunan Gagai antik yerleşiminin adı da bu madenden gelmektedir¹¹⁷.

Andriake'de ÇA-5/B açma numaralı mezardan ve 4 numaralı oda mezardan ele geçen boncuk örnekleri arasında ikinci bölümde daha detaylı incelenecek olan, siyah renkli yarım daire formunda gagates taşından boncuklar bulunmaktadır. Yapılan literatür araştırmasında, bu boncukların bir bileziğe ait olduğu saptanmış ve bu sebeple tez kataloğunda bilezikler başlığı altında değerlendirilmiştir (Kat. No. 98-99). Gagates taşı Kat. No. 98'de ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1.2.2. Cam

Cam, M.Ö. 2. bin yılın ortalarından beri çeşitli kapların yapımında kullanıldığı gibi boncuklar, bilezikler, yüzükler ve pendantslar gibi süs eşyalarının yapımında da sıklıkla tercih

¹¹¹ Ogden, 2006: 47, fig. 74.

¹¹² Ogden, 1992: 39.

¹¹³ A.g.e.: 39.

¹¹⁴ Nat. XXXIV.49: Araştırmacılar, Hindistan'ın her iki metal kaynağına da sahip olduğunu ancak olasılıkla antik dönemlerde aramaya gerek görmediklerini düşünmektedirler, bk.: Çev. J. Bostock ve H. T. Riley, 1857: 215, d.n. 9.

¹¹⁵ Ogden, 2006: 48.

¹¹⁶ A.g.e.: 48, fig. 75.

¹¹⁷ Onur, 2011: 103.

edilmiştir. Takıların ve takı parçalarının üretilmesinin dışında, mineleme tekniğinde kullanılarak çeşitli metaller üzerine bezeme yapılmış hatta agat ve oniks gibi süs taşlarını taklit eden camlar ile kakma yapılarak süslemeye yönelik büyük rol oynamıştır.

Antik dönemde kullanılan camın, silika, soda ve kireç karışımından oluştuğu bilinmektedir¹¹⁸. Silika, doğada çakıl taşı ve kumlarda önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkabilen kuvars kayaçlarında yaygın olarak bulunmaktadır¹¹⁹. Soda ise, sodyum karbonat gibi tuzlarda bulunan bir bileşendir. Cam yapımında sabitleyici görevini gören kalsiyum oksit yani kireç, kireç taşlarından ve deniz kabuklarından elde edilmektedir¹²⁰. Camlar antik dönemde sadece saydam değil, yarı saydam ve opak olarak da üretilmişlerdir.

Antik kaynaklar bize cam konusunda oldukça bilgi vermektedir. Camın yapısı, hangi karışımdan yapıldığı, nasıl ortaya çıktığı gibi soruların cevaplarının yanında cam yapımı için gerekli malzemelerin kaynaklarını da antik kaynaklar aracılığı ile öğrenmekteyiz. Örneğin, Plinius cam yapımında kullanılan temiz kum kaynaklarının yerlerini¹²¹, Strabon ise cam yapımında kum kullanan merkezleri aktarmıştır¹²².

Silika, soda ve kireç karışımı ile yapılan camlar kumlarda bulunan demir sebebiyle mavimsi yeşil renkte olurlar¹²³. Price, Roma Dönemi'nde en yaygın rengin bu olduğundan bahseder¹²⁴. Farklı renklerde camlar elde etmek için demir, bakır, kobalt ve manganez gibi çeşitli metal oksitler kullanılmaktadır.

Antik takılarda cam kullanımı, Akyay Meriçboyu'na göre M.Ö. 5. bin yılda Mezopotamya ve Mısır'da taş boncukları ya da onların taklitleri pişmiş toprak boncukları sırlayarak başlamıştır¹²⁵. İlerleyen dönemlerde özellikle M.Ö. 2. bin ortalarında cam yapımının geliştirilmesi ile¹²⁶ üretilen takıların çeşitliliği artmıştır. Çeşitli formlardaki Miken boncukları M.Ö. 16. yüzyıldan itibaren Tunç Çağı'nın sonuna kadar üretilmiş ve çağdaş olarak Mısır'da da üretim gerçekleşmiştir¹²⁷. Bu dönemlerde boncukların yanı sıra pendantlar ve giysileri süslemek amacı ile takılan ince, kabartmalı levhalar da üretilmektedir. Mısır'da cam boncuk üretiminin M.Ö. 2500 civarında başladığı düşünülür¹²⁸. Şimdiye kadar bulunan en erken örnek

¹¹⁸ Price, 1976: 115.

¹¹⁹ Freestone, 2008: 83.

¹²⁰ A.g.e.: 90.

¹²¹ Nat. XXXVI.66; Belus Nehri, Ptolemais yakınları, İtalya'daki Volturnus Nehri, Cumae ve Liternum arasındaki kıyı şeridi, Galya ve İspanya (Çev. J. Bostock ve H. T. Riley, 1855).

¹²² Geography. XVI.2.25; Örneğin, Ptolemais ve Sur arasında bulunan bir sahilden elde edilen kumun Sayda'ya götürülerek orada eritip dökümünün gerçekleştirildiğinden bahsetmektedir (Çev. H. L. Jones, 1930).

¹²³ Price, 1976: 116.

¹²⁴ A.g.e.: 116.

¹²⁵ Akyay-Meriçboyu, 2001: 21-22.

¹²⁶ A.g.e.: 22.

¹²⁷ Higgins, 1961: 42.

¹²⁸ Akyay-Meriçboyu, 2001: 22.

olan, II. Amenophis'in mezarından ele geçen cam bilezikler, camdan bilezik üretiminin M.Ö. 2. binde başladığını göstermektedir¹²⁹. M.Ö. 1. yüzyıldan sonra süs taşlarının camdan taklitleri yapılmıştır. Cam, altın gibi metaller ya da süs taşlarına kıyasla çok daha ucuz bir malzemedir ve bu sebeple de takılarda yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle, M.Ö. 1. yüzyıldan sonra süs taşlarının camdan taklitleri yapılarak¹³⁰ hem daha az maliyetli olması sağlanmış hem de alt ve orta sınıf halk tarafından tercih edilmiştir. Roma Dönemi'nde süs taşlarının camlardan yapılma taklitleri doruğa ulaşmıştır. Roma ve Bizans Dönemleri'nde camdan üretilen bilezikler yaygınlaşmış ve kullanımları artmıştır.

Myra ve Andriake'de bulunan takılar arasında birçok cam bilezik parçası, pendan, boncuk ve yüzük taşlarının bulunmasının yanı sıra tamamı sarımsı-turuncu renkli camdan oluşan bir yüzük de bulunmaktadır.

1.2.3. Metaller

Metaller farklı objelerin yapımında kullanıldıkları gibi takıların üretiminde de sıklıkla kullanılmışlardır. Günümüze ulaşan buluntular göz önüne alındığında antik dönemlerde en çok kullanılan iki metal altın ve gümüştür. Fakat gümüş takılar, altın olanlara kıyasla daha az ele geçmişlerdir. Erken dönemlere ait gümüş takı buluntularının az olması hammaddenin azlığı ile açıklanmaktadır¹³¹. Altın ve gümüşün haricinde, demir, kurşun ve bronz da takı yapımında kullanılan metaller arasındadır.

Altın, bahsedildiği üzere takılarda yoğun olarak kullanıldığı bilinen bir metaldir. Bu denli kullanılması doğada doğal olarak bulunması, oksidasyona uğramaması ve kolay işlenebilmesi gibi nedenlerle açıklanmaktadır.

Antik yazarlar, antik dönemlerde altının elde edilmesi ile ilgili önemli bilgiler aktarmışlardır. Örneğin Herodotos, Hintlilerin çöllerdeki karıncaların yer altından yer üstüne taşıdıkları altınlı kumu torbalara doldurup döndüklerini anlatmıştır¹³². Bunun haricinde, altının toprak altından çıkarıldığı gibi ırmak sularından da elde edildiğini belirtmiştir¹³³. Altın ile bilgileri antik aktarımların haricinde duvar resimlerinden de edilebilmekteyiz. Duvar resimleri örneklerinden biri Mısır'dan, Sebekhotep'in mezarında karşımıza çıkmaktadır. Ellerindeki sepetlerde altın parçaları ve iç içe geçmiş zincir benzeri altın halkalar bulunan insan betimlemelerinin olduğu duvar resmi M.Ö. 1400-1390 civarına tarihlendirilmiştir¹³⁴. Ogden,

¹²⁹ Geyik Karpuz, 2018: 249.

¹³⁰ A.g.e.: 249-250.

¹³¹ Ogden, 1992: 33.

¹³² Hist. III.102-105.

¹³³ Nat. III.106.

¹³⁴ Ogden, 2006: 24, fig. 36.

betimlenen altın parçaları ve halkaların boyutunun sanatçının yeteneği ile ilgili olduğundan bahsetmiştir¹³⁵. Bu betimleme, altının elde edildikten hemen sonraki aşamasını göstermek için önemlidir.

Altını elde etmenin erken dönemlerden itibaren kullanılan¹³⁶ farklı yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, “alüvyonlu altın” olarak adlandırılan, nehir yataklarından ele geçen altındır. Bu altın, kuru alüvyonlu kumun, çeşitli yıkama işlemleri ile ayrıştırılmasıyla elde edilmektedir. Nehirlerden altın elde edilmesinde koyun postunun kullanıldığı bilinmekte ve bu durum araştırmacılar tarafından *Altın Post* efsanesinin kökeni olarak yorumlanmaktadır¹³⁷. Altın, nehir yataklarından elde edilmesinin dışında kuvars yığınları halinde de bulunabilmektedir. Higgins ve Ogden, altının M.Ö. 2. binde, kırılıp toz haline getirilen kuvars kayaçlarının içerisinde tıpkı alüvyonlu olarak tanımlanan altın gibi yıkanarak elde edildiğini belirtmiştir¹³⁸. Mısır’ın Doğu Çölleri’nde kuvarsları öğütme işlemi için kullanılan birçok ezgi taşı ele geçmiş ve bu örnekler M.Ö. 300 ile 100 yılları arasına tarihlendirilmiştir¹³⁹. Bu işlemde, toz haline getirilen kayaçlar eğimli bir ahşap masa üzerinde yıkama işlemine tabi tutulduktan sonra altın ayrıştırılır¹⁴⁰. Nehir yatakları ve kuvarslar haricinde bir diğer altın kaynağı ise damarlardır.

Farklı yöntemler ile elde edilen altın tanecikleri birlikte eritilerek, kalıplara dökülmek suretiyle *ingot* adı verilen külçeler haline getirilirler¹⁴¹. Külçeler daha sonra çeşitli iş kollarındaki zanaatkarlara satılır ve buralarda altın levhalar haline getirilirler, arzu edilen formlara sokulurlar, farklı şekillerde işlenir ve süslenerek satışa sunulurlar.

Doğada nadiren saf olarak bulunan altın; gümüş, bakır ve nadir olarak da demir ile karışık olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴². Örneğin, altının içerisinde %20’den fazla gümüş olduğunda altının renginin daha soluk ve hafif yeşilimsi sarıdan grimsi bir gümüş renge çeşitlilik gösterebildiği gözlemlenmekte ve buna *elektron* ya da *beyaz altın* adı verilmektedir. Elektronun tanımı, Plinius tarafından da yapılmıştır¹⁴³. Altının içerisinde bulunan bakır oranının artması durumunda ise, kırmızımsı tonlarda renge sahip olduğu bilinmektedir¹⁴⁴.

¹³⁵ A.g.e.: 24.

¹³⁶ Higgins, 1961: 3.

¹³⁷ Higgins, 1961: 3; Allen, 1964: 38.

¹³⁸ Higgins, 1961: 3; Ogden, 1992: 28, fig.14.

¹³⁹ Ogden, 2006: 23, fig. 35.

¹⁴⁰ A.g.e.: 23.

¹⁴¹ Higgins, 1961: 4.

¹⁴² Higgins, 1961: 3; Bingöl, 1999: 19.

¹⁴³ Nat. XXXIII.23.

¹⁴⁴ Ogden, 2006: 27.

M.Ö. 4. binin başlarından itibaren işlenmeye başlanan altının¹⁴⁵, bahsedilen madenlerden ayrılmak suretiyle erken dönemlerden itibaren saflaştırıldığı bilinmektedir. Araştırmacılar, arıtma işlemini karşılayan Yunanca *obryza* kelimesinin kökeninin Hititçe olduğunu öne sürmekte ve bu sebeple arıtma işleminin ilk kez Küçük Asya’da uygulandığını düşünmektedirler¹⁴⁶. Altın arıtma işlemlerinin ilk olarak ne zaman kullanılmaya başlandığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Troya II hazinelerindeki eserlerde izlenebilmesi, yöntemin kullanılma tarihini M.Ö. 3. bin yıl sonlarına indirgememizi sağlamaktadır¹⁴⁷. Buluntuların incelenmesinin haricinde, M.Ö. 14. yüzyıla tarihlendirilen Amarna Mektupları’nda, Burna-Burias tarafından IV. Amenhotep’e gönderilen mektupta, “*Getirdiği 20 mina fırına atıldığında tam değildi, sadece 5 mina çıktı.*” ifadesi yer almaktadır¹⁴⁸. Buradan altının eritildiği ve arıtma işleminden sonra bir değer kaybı olduğu anlaşılabilmektedir. Ur Kralı Şulgi’nin metinlerinden birinde Scheil tarafından¹⁴⁹, Fransızca *rectifié* olarak çevrilen rektifiye yani “damıtarak arıtma” anlamına gelen *guskin.si.sa* kelimesinin geçmesi Amarna Dönemi’nden önce Mezopotamya yakınlarında altın ve gümüş arıtma yöntemlerinin bilindiğini göstermektedir¹⁵⁰. Plinius ise, bir cevherin içerisindeki altın, gümüş ve bakır miktarını öğrenmek için cevherin, *cotricula* yani bir mihenk taşı ile kazındığından ve bu konuda deneyimli kişiler tarafından kontrol edildiğinden bahsetmektedir¹⁵¹. Bu bir anlamda altının saflığını kontrol etmek anlamına gelmektedir.

Altın ve gümüşü arıtma yöntemi *küpelasyon (cupellation)* olarak isimlendirilmiştir¹⁵². Bu teknik “kurşun ile oksitleme yöntemiyle arıtma” olarak tanımlanabilir¹⁵³. Higgins, altından gümüşü ayırmak için tuz ve sülfür bileşenli elementlerin kullanıldığı iki farklı teknikten de bahsetmektedir¹⁵⁴.

Antik dönemde, farklı zamanlarda etkinlik gösteren birçok altın kaynağı bulunmaktadır. Bronz Çağ’ın sonlarından itibaren Trakya ve Makedonya’nın, Yunanistan için altın kaynakları bakımından önemli olduğu bilinmekle birlikte, M.Ö. 8. yüzyılda zengin kaynakları ile Thasos ve M.Ö. 5. yüzyılda sular altında kalan ve yine büyük ölçüde önem arz eden Siphnos kaynakları da Yunanistan’ın altın kaynakları arasındadır¹⁵⁵. Bahsedildiği üzere Yunanistan’da bulunan kaynakların bazılarının sular altında kalmaları ve bazılarının da tükenmeleri ile birlikte

¹⁴⁵ Köroğlu, 2004: 16.

¹⁴⁶ Coche de la Ferté, 1956: 47.

¹⁴⁷ Higgins, 1961: 3.

¹⁴⁸ Forbes, 1950: 155.

¹⁴⁹ gis-bi guskin si-di sub-ba-[a] = son dessin, d’or rectifié infixé; Scheil, 1920: 211.

¹⁵⁰ A.g.e.: 155.

¹⁵¹ Nat. XXXIII.43.

¹⁵² Higgins, 1961: 4.

¹⁵³ Teknik ile ilgili detaylı bilgi için bk.: A.g.e.: 4.

¹⁵⁴ A.g.e.: 4.

¹⁵⁵ A.g.e.: 5.

Doğu'daki kaynaklardan yararlanma düşüncesinin ortaya çıkması olağandır. Bronz Çağ ve sonrasında Nubia¹⁵⁶, Miken Dönemi'nde Güney Kafkasya, Lidya'nın ve Persler'in altın kaynağı durumundaki Paktolos (sard Deresi) ve Tmolos (Bozdağ), erken dönemlerden Hristiyanlığa kadar yararlanılan Troad, Helenistik Dönem ve Roma Dönemi'nde Arabia ve Bactria, Sibirya ve Altay, İtalya'da Etrüskler'in yararlandığı Alp Dağları'nın Pennine kısmı ve M.S. 2. yüzyılda Roma'nın ana kaynak olarak kullandığı Noricum, M.Ö. 7.-8. yüzyıllar ve sonrasında yine Etrüsk'lerin, daha sonrasında ise Roma'nın yararlandığı İspanya'daki kaynaklar, M.S. 2. yüzyılda Roma'nın ana kaynağı durumundaki Balkan Yarım Adası ve Dacia'daki kaynaklar ve Geç Roma Cumhuriyet ile Erken İmparatorluk Dönemleri'nde Galya ve Britanya antik dönemin önemli altın kaynakları arasında sayılmaktadırlar¹⁵⁷.

Gümüş, bahsedildiği üzere takı yapımında en yoğun kullanılan metaller arasındadır fakat günümüze gelen gümüş takılara bakıldığında aynı yoğunluk söz konusu değildir. Bu durumun sebebi, erken dönemler için hammadde azlığı ile açıklanmaktadır¹⁵⁸. Higgins, bu durumu gümüşün çabuk bozulmasına ve dayanıksızlığına bağlamaktadır¹⁵⁹.

Antik dönem takılarında çoğunlukla bilezik ve yüzüklerin yapımında tercih edilen ve nadir olarak saf halde bulunan gümüş, kurşun sülfid (galena), seragirit ve jarosit gibi cevherlerden elde edilmektedir¹⁶⁰. Bunların haricinde bazı altın cevherlerinin *aurian silver* adı verilen gümüşü içerdiği de bilinmektedir¹⁶¹. Plinius, gümüşün bulunduğu toprağın bazen kırmızı bazen de küllü bir renk tonunda olduğunu aktarmıştır¹⁶². Higgins, gümüşü cevherden çıkartma yönteminin M.Ö. 3. binde Küçük Asya'da geliştirildiğinden ve buradan yayıldığından bahsetmektedir¹⁶³. Akyay Meriçboyu ise, galena cevherinden gümüş çıkarma işleminin M.Ö. 7000 ile 3000 yılları arasında Batı Asya'da yaygın olduğunu öne sürmektedir¹⁶⁴.

Yukarıda bahsedildiği üzere, küpelasyon gibi teknikler ile altının arıtılması sırasında da gümüş elde edilebilmektedir. Özellikle Roma, Sasani ve Bizans gümüş eserleri üzerinde yapılan incelemede içerdikleri gümüş oranının %95'ten fazla olduğu, M.Ö. 1. binin ortalarında Fenike takılarında ve hatta M.Ö. 2. binin başlarında saflık derecesi yüksek olan gümüş eserlerin üretildiği tespit edilmiştir¹⁶⁵. Roma Dönemi'nde saflık derecesi yüksek olan gümüş kullanıldığı

¹⁵⁶ Erken dönemlerden itibaren Nubia'nın altın kaynakları ana kaynak durumundadır. Özellikle M.Ö. 2000 civarında bu kaynaklar Mısırlılar tarafından sömürülmüştür, bk.: Ogden, 2006: 24.

¹⁵⁷ Higgins, 1961: 4-6.

¹⁵⁸ Ogden, 1992: 33.

¹⁵⁹ Higgins, 1961: 6.

¹⁶⁰ Ogden, 1992: 32.

¹⁶¹ A.g.e.: 32.

¹⁶² Nat. XXXIII.31.

¹⁶³ Tekniğin detayları için bk.: Higgins, 1961: 6.

¹⁶⁴ Akyay-Meriçboyu, 2001: 19.

¹⁶⁵ Ogden, 1992: 33.

gibi, bakır ile karışık olan ve saflık derecesi %50'ye kadar düşen gümüşten sikke ve takıların da üretildiği bilinmektedir¹⁶⁶. Tıpkı altın gibi, gümüş de eritilip, kalıplara doldurularak külçeler haline getirilmekte ve daha sonra çeşitli metal ustalarına ve kuyumculara satılmaktadır.

Antik dönemdeki gümüş kaynaklarına bakıldığında, 26 tane gümüş madeni ile Anadolu her dönemde ana kaynak durumunda olmuştur¹⁶⁷. Yunanistan'da gümüşün altından daha bol olduğu tespit edilmekle birlikte¹⁶⁸ M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Makedonya, Trakya ve Kyklad'lardaki gümüş yataklarının işletildiği bilinmekte, bunların haricinde Siphnos ve Larium'da da gümüş kaynakları bulunmaktadır¹⁶⁹. Siphnos ve Larium'daki gümüş kaynakları Erken Tunç Çağı'ndan itibaren Yunanistan'ın yararlandığı kaynaklardan olmakla birlikte Larium'daki madenlerin M.Ö. 5. yüzyılda oldukça verimli olduğu bilinmektedir¹⁷⁰.

Sardinya, Etrüskler ve Romalıların gümüş ihtiyacını karşılarken, M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren İspanya kaynakları ise yine Roma'nın ihtiyaçlarına hizmet etmiştir¹⁷¹.

Bakır, insanlar tarafından kullanılan en eski metal olması ile oldukça önemlidir¹⁷². Doğada doğal olarak bulunabildiği gibi M.Ö. 5. bin sonlarına doğru cevherlerden de elde edilmeye başlanmıştır¹⁷³. Doğal olarak bulunan bakırın, altın ve gümüş gibi metallerden çok daha sert olduğu bilinmektedir.

M.Ö. 9. bin yıla tarihlendirilen ve dövülerek şekillendirilen takı ögeleri ve delici aletler, ham bakırın bu dönemlerde işlenmeye başlanıldığını göstermektedir¹⁷⁴. Devamında, M.Ö. 8. bin yılda Aşıklı Höyük ve Çayönü gibi yerleşimlerde nabit bakırdan üretilen boncuklar ile delici aletlerin bulunması ve M.Ö. 8. bin sonu ile M.Ö. 7. bin başlarında Tell Ramad, Tell Maghzaliyeh, Tell Sotto ve Yarıntepe'de yine nabit bakırdan üretilmiş objelerin ele geçmesi bakırın erken dönemlerden itibaren kullanıldığı görüşünü destekler niteliktedir¹⁷⁵.

Antik dönemde Anadolu'daki bakır kaynakları araştırmacılar tarafından altı grupta incelenmektedir. Bu gruplar Sinop ve Kastamonu dolaylarını kapsayan *Küre grubu*, Ankara, Yozgat ve Kastamonu arasını kapsayan *Yapraklı Grubu*, *Karadeniz Grubu*, *Giresun-Trabzon Grubu*, *Ergani Maden Grubu* ve *Murgul-Kuvarshan* gruplarından oluşmaktadır¹⁷⁶.

¹⁶⁶ A.g.e.: 33.

¹⁶⁷ Higgins, 1961: 6.

¹⁶⁸ Williams ve Ogden, 1995: 14.

¹⁶⁹ Higgins, 1961: 6-7.

¹⁷⁰ Williams ve Ogden, 1995: 14.

¹⁷¹ Higgins, 1961: 6-7.

¹⁷² Bilgi vd., 2004: 5.

¹⁷³ A.g.e.: 6.

¹⁷⁴ Kısıklı, 2006: 47.

¹⁷⁵ Bilgi vd., 2004: 5-6.

¹⁷⁶ Bakır kaynakları hakkında detaylı bilgi için bk.: De Jesus, 1978: 98-99 (Harita 1); Kısıklı, 2006: 49-55.

Bronz (Tunç), içerisinde bakır ve kalay bulunan alaşımlara verilen genel bir isimdir. Basitçe bakıra farklı madenlerin eklenmesiyle elde edilen bir alaşım olarak tanımlanmaktadır¹⁷⁷. Ana bileşeni bakır olan bronzun içerisindeki kalay oranı arttığı zaman metalin sertleştiği bilinmektedir¹⁷⁸. İçerisine farklı metallerin eklenmesiyle oluşturulan alaşımlar farklı renklerde ve farklı sertlik derecelerinde olabilmektedir. Belli, Anadolu'daki bronz endüstrisi gelişiminin, Britanya ve çevresindeki adalar, Afganistan ve Malezya gibi kalay üretimi yapan coğrafyalar ile Anadolu arasında gerçekleşen kalay ticaretine bağlı olduğunu belirtmektedir¹⁷⁹.

Bronzun kullanılmaya başlanması ile gerek döküm gerekse dövme tekniğinde birçok silah, çeşitli aletler, takılar ve heykelcikler gibi farklı objeler üretilmiştir. Antik takılar söz konusu olduğunda ise fibulalar, yüzükler, küpeler, saç tokaları ve bilezikler gibi takıların yapımında tercih edildiği gibi M.Ö. 4. yüzyıldan Roma Dönemi içlerine kadar üzeri altın ile kaplanarak ya da yaldızlanarak da kullanılmıştır¹⁸⁰. Oldukça ucuz bir maden olması sebebiyle, altın ya da gümüş gibi maliyetli metallerden yapılan takılara bir alternatif oluşturmuştur.

Demir, doğada saf olarak¹⁸¹ oldukça nadir olarak karşımıza çıkmaktadır. Demir çeşitleri, cevherden elde edilen demir, meteor kökenli nabit demir ve terrestrik nabit demir olmak üzere sınıflandırılırlar¹⁸². Bunun haricinde bakır cevherlerinin bazılarında demir bulunduğu için bakır cevherleri bir diğer demir kaynağı olarak sayılmaktadır.

Demir, antik takılar söz konusu olduğunda genellikle yüzükler ve bileziklerin yapımında kullanılmış, bazı durumlarda ise baz metal olarak değerlendirilerek üzeri altın ya da gümüş ile kaplanmıştır. Yüzük ve bilezikler gibi takıların dışında süs iğneleri ve fibulaların yapımında da kullanıldığı bilinmektedir.

Anadolu'da demirin kullanımı M.Ö. 3. bin yıla kadar geri gitmektedir¹⁸³. Kısıklı, günümüzde tespit edilen en erken demir buluntusunun Tilmen Höyük'te bir mezar içerisinden ele geçen ve M.Ö. 3. bin yıl başına tarihlendirilen burma bir bilezik olduğu belirtir¹⁸⁴. Bilezik örneğinin dışında Alacahöyük Kral mezarlarından da M.Ö. 3. bine ait buluntular ele geçmiştir¹⁸⁵. Bu buluntular demirin erken dönemlerden itibaren takı yapımında kullanıldığını göstermektedir. M.Ö. 2. bin yılın sonlarında Karagündüz-Van mezarlarında ele geçen

---

¹⁷⁷ Köroğlu, 2004: 4.

¹⁷⁸ Brown, 1976: 25.

¹⁷⁹ Belli, 2004a: 4.

¹⁸⁰ Marshall, 1907: xxxiv.

¹⁸¹ Nabit*

¹⁸² Yalçın, 2004: 221-222.

¹⁸³ A.g.e.: 221.

¹⁸⁴ Kısıklı, 2006: 85.

¹⁸⁵ A.g.e.: 85.

buluntuların yoğunluğunun gösterdiği üzere seri üretime geçildiği yorumu yapılmaktadır¹⁸⁶. Farklı kazılardan ele geçen buluntular da M.Ö. 2. binde demir kullanımının arttığını gösterir¹⁸⁷.

Yazılı kaynaklarda M.Ö. 2. binden itibaren demir ile ilgili metinler yer almaya başlar¹⁸⁸. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda oldukça değerli olan ve demir, Kültepe metinlerinde *amutum* olarak geçmektedir¹⁸⁹. M.Ö. 1700 civarlarına tarihlendirilen çivi yazılı tabletler, Kargamış kralının, Mari kralına demir bir bilezik hediye ettiğini göstermektedir¹⁹⁰. Demirin Hititler'de de oldukça değer verilen bir metal olduğu bilinmektedir. Hititler tarafından AN.BAR olarak anılan demirin, Erken Hitit metinlerinde gücü ve egemenliği temsil ettiği ve kral ile kraliçelerle özdeşleştirildiği görülmektedir¹⁹¹. Alparslan, Hititlerin bir dönemde bakır ve tuncu çok kullanırken, demiri günlük yaşamda kullanılamayacak kadar değerli gördüklerini belirtmiştir¹⁹².

Antik aktarımlardan edindiğimiz bilgiler, bize birçok mitolojik karakterin, yöneticilerin ve imparatorların demir yüzük taktığını göstermektedir. Örneğin, Appianus, Roma Savaşları isimli eserinde I. Seleukos'un annesinin yaptırdığı demir yüzük ile ilgili bir anlatıdan bahsetmektedir¹⁹³. Antik aktarımlar ve günümüze ulaşan buluntuların haricinde tapınak envanter kayıtlarında da hazineler arasında demir yüzükler bulunmaktadır. Marshall, tapınak envanter kayıtlarından yola çıkarak demir yüzüklerin kaplanmadan sunulmasının dışında, altın ve gümüşle kaplanmasının olasılıkla daha çok tercih edildiğini belirtmiştir¹⁹⁴. Üzerine kaplama yapılan demir yüzükler, Delos'taki tapınak kayıtlarında da geçmektedir¹⁹⁵. Bunun haricinde Mitanni Kralı Tušratta'nın, III. Amenophis ve IV. Amenophis'e çeşitli hediyelerin yanında altın kaplı bir demir yüzük hediye ettiğini de bilmekteyiz¹⁹⁶. Erken döneme tarihlenen demir takıların az sayıda ele geçmelerine rağmen söz konusu tapınak kayıtları, antik kaynak aktarımları ve mektuplar demir takıların hem erken döneme dair varlıklarını kanıtlamakta hem de önemlerini göstermektedir.

Kurşun, düşük sıcaklıklarda eriyen son derece yumuşak, maviyi andıran gri renkli bir metaldir. Yumuşak olması işlenmesini de kolaylaştırmış, özellikle tarım aletleri ve ağırlıklar

¹⁸⁶ Yalçın, 2004: 223.

¹⁸⁷ Kısıklı, 2006: 86 v.d.d.

¹⁸⁸ Yalçın, 1999: 182.

¹⁸⁹ A.g.e.: 182.

¹⁹⁰ Belli, 2004b:226.

¹⁹¹ Yalçın, 1999: 182.

¹⁹² Alparslan, 2019: 266.

¹⁹³ App. Syr. 9.56.

¹⁹⁴ Marshall, 1907: xxxiv.

¹⁹⁵ Michel, 1900: 684-685 (833-45; 833.80).

¹⁹⁶ Belli, 2004b: 227.

gibi objelerin yapımında sıklıkla kullanılmıştır. Kısıklı, Anadolu’da kurşunun M.Ö. 7. binden itibaren kullanıldığını belirtmiştir¹⁹⁷.

Takı yapımında, özellikle pahalı takıların taklitlerinin üretilmesinde döküm yapılarak kullanıldığı düşünülmektedir¹⁹⁸. Günümüze ulaşan buluntuların diğer metallerden üretilen buluntulara kıyasla az olması, kurşunun çabucak zarar gören yapısı nedeniyle oldukça doğaldır. Marshall’ın Britanya Müzesindeki yüzükler özelinde yaptığı kataloğun 1483 ile 1560 arasındaki numaraları kurşun yüzükler oluşturmaktadır¹⁹⁹. Bu kurşun yüzükler arasında üzeri altın kaplama yapılarak kullanılmış, üzerinde elinde bir obje tutan kadın figürünün intaglio tekniğinde işlendiği sard taşlı bir kurşun yüzük²⁰⁰ ve üzerinde dişi aslan betimlemeleri bulunan örnekler de²⁰¹ mevcuttur.

Araştırmacılar kurşun yataklarının İran, Anadolu, Afganistan ve Suriye’nin bazı bölgelerinde bulunduğunu ortaya koymuşlardır²⁰². Anadolu’daki kurşun madenleri, Toroslar’daki Bolkardağ Madeni, Merzifon’un batısındaki Gümüşhacıköy, Sivas ve Yozgat arasında yer alan Akdağ Madeni, Keban, Kayseri Deniz Ovası ve Bulgar Madeni olarak bilinmektedir²⁰³.

1.2.4. Süs Taşları

Antik dönemde sıkça kullanılan çeşitli süs taşları, geçmiş yayınlarda değerli ve yarı değerli taşlar olarak sınıflandırılmışlardır. Bu tanımlama, günümüz ölçütlerine göre oluşturulmuş bir tanımlama olup, antik dönemler içerisinde bu taşlar özelinde değer kavramının göz önünde bulundurulup incelenmesi gerekmektedir. Farklı dönemlerde süs taşlarının seçimi gerek bulunabilirliğe gerek işleme kolaylığına gerekse ekonomik faktörler gibi birçok koşula bağlı olarak gerçekleşmekte, dolayısıyla günümüz araştırmalarında “yarı değerli” olarak tanımlanan birçok süs taşı için bu tanımlama yetersiz kalmaktadır²⁰⁴. Bu sebeple, söz konusu tez çalışması içerisinde yaygın sınıflandırma kullanılmamış, bunun yerine *süs taşları* ifadesi tercih edilmiştir. Süs taşları literatürde genel olarak Latince *gemme* adı ile tanımlanmaktadır.

Tıpkı günümüzde olduğu gibi antik dönemde insanlar, süs taşlarının iyileştirici güçleri olduğuna ve hatta onları kötülüklerden koruyabileceğine inanırlardı²⁰⁵. Bahsedildiği üzere,

¹⁹⁷ Kısıklı, 2006: 61.

¹⁹⁸ Higgins, 1961: 45.

¹⁹⁹ Marshall, 1907: 227-229.

²⁰⁰ A.g.e.: Kat. No. 1560.

²⁰¹ A.g.e.: Kat. No. 1533-1537.

²⁰² Kısıklı, 2006: 61-62.

²⁰³ A.g.e.: 62.

²⁰⁴ Ogden, 1992: 26.

²⁰⁵ Akyay-Meriçboyu, 2001: 19; Köroğlu, 2004: 5.

antik dönemde süs taşlarının seçiminde farklı etkenler söz konusudur. Bunlar, bulunabilirlik, işleme kolaylığı, ekonomik faktörler, renk tercihi, parlaklık, dayanıklılık ve inanç gibi faktörlerdir. Bunların haricinde, madenlerin coğrafi konumları ile politik faktörler de süs taşı moda anlayışına etki etmektedir²⁰⁶.

Çeşitli renk, saydamlık ve sertlikte olabilen süs taşları antik dönem boyunca, boncuklar, pendantlar, mühürler şeklinde ya da yüzük, kolye gibi çeşitli takılar üzerindeki yuvalara yerleştirilerek yoğun olarak kullanılmışlardır. Hatta tamamı süs taşlarından üretilen yüzükler de bulunmaktadır. Neolitik Dönem'den itibaren kullanılan taşlar²⁰⁷ ilerleyen dönemlerde işlenerek farklı formlara sokulmuş ve bezemesiz olarak kullanıldıkları gibi üzerlerine çeşitli ikonografiler içeren figürler işlenerek daha zengin hale getirilmişlerdir. Ergil, M.Ö. 4. bin yılda akik gibi süs taşlarının takı yapımında kullanıldığını belirtmektedir²⁰⁸. M.Ö. 3. bin yılda özellikle Mısır ve Mezopotamya'da birçok süs taşının altın ile birlikte kullanıldığı örnekler mevcuttur²⁰⁹. Siirt'te bulunan Başur Höyük'te gerçekleştirilen kazılar sırasında, mezarlardan binlerce lapis lazuli, dağ kristali, akik ve karnelyan gibi boncuklar ele geçmiştir²¹⁰. Başur Höyük Erken Tunç Çağı mezarlarında bulunan bu boncukların bir kısmının bilezik ya da kolye işlevinde kullanıldığı düşünülürken bir kısmının da bir giysinin parçası olabilecekleri düşünülmektedir²¹¹.

Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar süs taşları kazınarak yüzükler üzerinde mühür işlevi görmüşlerdir. Tunç Çağı'nda necef (kaya kristali), ametist, karnelyan, kalsedon, akik, jasper ve lapis lazuli gibi süs taşları sıklıkla tercih edilmişlerdir²¹². Orientalizan Dönem'de kehribar ve necef kullanımı ağırlıktadır²¹³. Özellikle Helenistik Dönem'de renkli süs taşlarının kullanımı yaygınlaşmıştır²¹⁴. Helenistik Dönem'de daha parlak ve transparan taşların kullanılmaya başlanması İskender'in doğudaki zaferleri ile bağlantılı tutulmaktadır²¹⁵.

Roma Dönemi'nde ise birçok süs taşının camdan taklitleri yapılarak daha düşük maliyetli yüzük/kolye öğeleri elde edilmiştir ve popüler olarak kullanılmışlardır. M.S. 3. ve 4. yüzyıllar arasına tarihlendirilen iki adet hematit taşından amuletin üzerinde kutsal binici betimlemeleri yer almaktadır. Günümüze ulaşan hematitten yapılmış örneklerin bir kısmının kırık olması durumu Arslan tarafından, bu taşların şifa bulmak için kırılıp öğütüldükten sonra

²⁰⁶ Ogden, 1992: 26.

²⁰⁷ Bingöl, 1999: 19.

²⁰⁸ Ergil, 2004: 16.

²⁰⁹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 19.

²¹⁰ Sağlamtimur, 2017: 4-6.

²¹¹ A.g.e.: 6.

²¹² Higgins, 1961: 37.

²¹³ A.g.e.: 37.

²¹⁴ Köroğlu, 2004: 29.

²¹⁵ Ogden, 1992: 35.

su ile karıştırılarak içildiği veya vücuda temas edecek şekilde taşındıkları şeklinde yorumlanmıştır²¹⁶. Kutsal binici betimlemelerinin yanı sıra örneklerden birinin arka yüzünde *Sphragis Theou* yani Tanrının Mühürü yazısının okunması süs taşlarının muska işleviyle de taşındıklarını göstermektedir²¹⁷.

Lapis lazuli, lacivert taşı olarak da bilinir. Sodyum alüminyum silikat bileşiminden oluşan lapis lazulinin sertlik derecesi 5/5,5'tir²¹⁸. Yarı şeffaf ve opak halde bulunur ve çeşitli mineraller içermektedir²¹⁹. M.Ö. 3. bin yılda lapiz lazuliden yapılmış boncuk örnekleri bulunmaktadır²²⁰. Kökeni Afganistan'dan gelen koyu mavi/lacivert renkli süs taşı Minos ve Miken'de ve Roma mühürlerinde yoğunlukla kullanılmıştır²²¹. Erken Mısır ve Sümer'de de oldukça değerli olan²²² lapis lazulinin Helenistik ve Roma Dönemleri'nde kullanımı sürmüştür, Erken Bizans Dönemi'nde çok daha az olmak suretiyle tekrar kullanılmış, fakat Orta Çağ'a gelindiğinde neredeyse tamamen yok olmuştur²²³.

Lal (grena, granat), kahverengi, kırmızı, turuncu, sarı, yeşil ve siyah renklerde bulunabilen lal taşının sertlik derecesi 6,5-7,5 arasındadır. Karmaşık silikat bileşimlidir. Antik dönemde kırmızımsı kahverengi ve morumsu kırmızı renkleri bulunmaktadır ve bu türün Küçük Asya kökenli olduğu düşünülür²²⁴. Ogden, lal taşının rengini şarap ya da kan rengi olarak tanımlamış ve Dionysos ile ilişkili olabileceğini öne sürmüştür²²⁵. Olasılıkla Hindistan'dan gelen neredeyse tavşan kanı rengindeki lal taşı Helenistik Dönem'de moda olmuştur fakat Suriye ve Levant haricindeki bölgelerde Erken Roma Dönemi'nde neredeyse tamamen kullanımı bitmiştir²²⁶.

Kuvars, iri kristalli ve mikro kristalli olmak üzere ikiye ayrılır. İri kristalli kuvarslar ametist, nefes (kaya kristali) ve dumanlı kuvarstan; mikro kristalli kuvarslar ise kalsedon/kalseduan, agat, jasper ve yeşil krizopras gibi taşlardan oluşurlar. Kuvarsların sertlik dereceleri 7,0'dır.

İri kristalli kuvarslar içerisindeki ametist, silisyum dioksit bileşimli, mor-menekşe rengi saydam bir taştır. Antik dönemde yoğun olarak kullanılmıştır. Nefes yani kaya kristali şeffaf

²¹⁶ Arslan, 2019.

²¹⁷ A.g.e.

²¹⁸ Süs taşlarının sertlik dereceleri MOHS ölçeğine göre verilmiş olup mta.gov.tr'den alınmıştır (erişim tarihi: 18.02.2020)

²¹⁹ Lazurit (Na, Ca)₈(AlSiO₄)₆(SO₄,S,Cl)₂.

²²⁰ Bk. Başur Höyük.

²²¹ Higgins, 1961: 40.

²²² Ogden, 1992: 38.

²²³ A.g.e.: 38.

²²⁴ Higgins, 1961: 40.

²²⁵ Ogden, 1992: 35.

²²⁶ A.g.e.: 35.

ve renksizdir. Antik dönemde *crystallus* adı ile anılmaktadır²²⁷. Tunç Çağı'ndan itibaren olmak üzere birçok dönemde kullanılmıştır²²⁸. Silika bileşimli saydam dumanlı kuvars ise siyahımsı kahverengi, kahvemsı gri renklerinde dumanlı renklere sahiptir. Akyay Meriçboyu, dumanlı kuvarsın kimi zaman sarı gölgeli duman renginde olduğunu belirtmiştir²²⁹.

Mikro kristalli kuvarslardan, “kadıköy taşı” olarak da bilinen kalsedon/kalseduan silisyum dioksit bileşenlidir. Dumanlı, süt beyazı, sarımsı ve mavimsi renklerde olabilen²³⁰ kalsedon yarı saydamdır. Kalsedonun, akik, oniks, karnelyan, sard ve plasma (silis minerali) olmak üzere farklı çeşitleri bulunmaktadır. Akyay Meriçboyu, kalsedonun Pers kültüründe yaygın olarak kullanıldığından bahseder²³¹.

Kalsedonun bir çeşidi olan akik yani agate, antik dönemde *achates* olarak anılmaktadır²³². Opak veya yarı şeffaf olabilen akik, farklı renklerdeki dairesel ince tabakalardan oluşmaktadır. Bu tabakalar şekil, renk ve saydamlık itibarıyla farklılık gösterdikleri için birbirlerinden farklı isimlendirilirler. Theophrastus, akik (*achates*) taşının adının, Sicilya'daki Achates Nehri'nden geldiğinden ve yüksek miktarlara satıldığından bahsetmiştir²³³.

Desenli ve bantlı kalsedonlardan akik taşının alt grupları, oniks, sardoniks ve nikolo olarak bilinmektedir. Oniks, renkli damarlanmaya bağlı olarak siyah ve beyaz bantlıdır. Yine renkli damarlanmaya bağlı olarak kahverengi, beyaz ve siyah bantlı olanlar ise sardoniks olarak adlandırılır. Nikolo ise mavi ve beyaz bantlı akiklere verilen isimdir. Bu tür ince tabakalardan oluşan ve katmanları farklı renkli olan süs taşların yapımında genellikle kameo ve intaglio teknikleri kullanılmıştır. Kesimlerine göre farklı renklerin öne çıkartıldığı ve göz alıcı bir renk kontrastı sağlayan bu taşlar mühür, kolye taşı ve yüzük taşlarının yapımında sıklıkla tercih edilmişlerdir.

Karnelyan, yarı saydamdır ve kırmızımsı kahverengi ya da sarımsı kırmızı renktedir. Antik dönemde sıklıkla tercih edilmiş ve boncuk ve yüzük taşı gibi takıların yapımında kullanılmıştır. Ur'dan ele geçen Sümer örneklerinde, lapis lazuli, altın ve karnelyan boncukların kombine edilerek kullanıldıkları görülmektedir²³⁴.

²²⁷ Theophrastus, On Stones.30.

²²⁸ Higgins, 1961: 40; Ogden, 1992: 35.

²²⁹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 20.

²³⁰ Higgins, 1961: 39.

²³¹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 20.

²³² Theophrastus, On Stones.31.

²³³ Theophrastus, On Stones.31.

²³⁴ Ogden, 2016: 38, fig.56.

Özellikle Helenistik Dönem’de popüler olduğu görülmektedir²³⁵. Sard ise sarı kahverengi ya da koyu kahverengi renklindedir. Ayırt edici bir özellik olarak, karnelyanın içinde illa kırmızılık olmalı, sardın içinde ise hiç kırmızılık olmamalıdır. Myra ve Andriake’de bulunan takılar arasında bir adet karnelyan boncuk ve bir adet intaglio tekniğinde boğa betimli yüzük taşı bulunmaktadır. Birçok araştırmacı plasmanın, antik dönemde *prasius* olarak anıldığını belirtmektedir. Prasius isimli taştan bahseden iki önemli antik yazardan Plinius, *prasiusu*²³⁶ “opak yeşil taş” olarak tanımlamış²³⁷ ve Theophrastus ise içerisinde verdigris renginin de olduğunu belirtmiştir²³⁸. Bu tanımlamaların kan taşı olarak bilinen heliotrope²³⁹, koyu yeşil kalsedon veya jasper ile de örtüşmesi bu konuda kesin bir yorum yapmayı zorlaştırmaktadır²⁴⁰. İsim tartışmasını bir kenara bırakırsak, plasma opak yeşil bir taştır. Higgins, beyaz ya da sarımsı lekelerinin de olduğunu ve en çok Helenistik ile Roma Dönemleri’nde kullanıldığını belirtmiştir²⁴¹.

Jasper, yeşim taşı olarak bilinir ve kuvars türünde bir mineraldir. Kalsedonun opak formu olarak da yorumlanmaktadır. Lekeyi anımsatan beneklere sahip olabilen jasper, kırmızı, koyu turuncu, sarı ve kahverengi, yeşil, siyah, gri, koyu kahvemsı kırmızı renklerinde çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan takılar arasında kırmızı opak jasper taşından yapılmış 3 adet yüzük taşı bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesinde Tanrı Serapis’in büstü bulunmakta, birisi altın bir yüzük üzerindeki yuvaya yerleştirilmişken diğeri farklı bir mezardan tek olarak ele geçmiştir. Üçüncü örnek üzerinde ise kline üzerinde uzanan bir figür yer almaktadır.

Krizopraz, nikel içeren bir kalsedon çeşididir. Yarı saydamdır ve rengi yeşilin tonlarında farklılık gösterir (yeşil, elma yeşili gibi). Adı χρυσός (altın) ile tıpkı prasis gibi πράσιν yani pırasa kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir²⁴².

Beril, sertliği 7,5 ve 8 arasında değişen saydam bir kristaldir. Zümrüt ve aquamarin olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Parlaktan soluğa değişiklik gösterebilen ve yeşil olan beriller zümrüt olarak isimlendirilirler. Bingöl, Zümrütün ilk kez M.Ö. 1650 civarlarında Yukarı Mısır’da elde edildiğini öne sürmüştür²⁴³. Aquamarin ise mavimsi gri renklidir.

²³⁵ Higgins, 1961: 38.

²³⁶ Prasis adı πράσιν yani pırasadan gelmektedir. Araştırmacılar buradan yola çıkarak mat koyu yeşil bir taş olduğu yorumunu yapmaktadırlar (Çev. E. R. Caley ve J. F. C. Richards, 1956: 137-138).

²³⁷ Nat. XXXVII.34.

²³⁸ Theophrastus, On Stones.36.

²³⁹ Theophrastus, *prasius* adı ile tanımladığı taşın içerisinde verdigris yani bronz ve bakır pası gibi renklerin de olduğunu yazmıştır (On Stones. 37: Çev. E. R. Caley ve J. F. C. Richards, 1956).

²⁴⁰ Bk.: Theophrastus, On Stones (Çev. E. R. Caley ve J. F. C. Richards, 1956: 137-138).

²⁴¹ Higgins, 1961: 40.

²⁴² Akyay-Meriçboyu, 2001: 21.

²⁴³ Bingöl, 1999: 23.

Yakut ve safir, korindon (alüminyum oksit) cinsi taşlardır. Her ikisi de saydam olan taşların sertlik derecesi 9'dur. Helenistik Dönem'den itibaren kullanılan²⁴⁴ Yakut koyu kırmızı, açık kırmızı ve pembe, safir ise mavi renklere sahiptir. Akyay Meriçboyu, safir kullanımının Helenistik Dönem'de az, Roma Dönemi ve Orta Çağ'da ise çok olduğunu belirtir²⁴⁵.

Turkuaz, rengi maviden yeşile dönük olan bakır alüminyum fosfat bileşimli bir mineraldir. Bir diğer ismi *Firuze* olan opak mineralin sertlik derecesi 6,0'dır. Erken dönemlerde Mısır'da kullanılan turkuazın Sinai ve İran başta olmak üzere antik dönemde birçok kaynağı bulunmaktadır²⁴⁶. Ogden, turkuazın Sümer takı sanatındaki kullanımının az olduğunu belirtir²⁴⁷. Bunun haricinde Akdeniz'de Helenistik Dönem'de görülmeyen turkuaz, Roma takılarında oldukça kıt olarak karşımıza çıkar²⁴⁸. Roma Dönemi'nde nadir olarak kullanılmaktadır²⁴⁹.

Turmalin, karmaşık silikat bileşimli saydam bir taştır. Neredeyse her rengi bulunmaktadır ve bu renkler siyah gölgelere sahip olabilmektedirler. Sertliği 7 ve 7,5 arasında değişen turmalin taşı Roma Dönemi'nde ve Orta Çağ'da kullanılmıştır²⁵⁰.

Topaz da karmaşık silikat bileşimli, sertlik derecesi 8 olan sert ve saydam bir taştır. Beyaz, mavi, sarı, yeşil ve renksiz (saydam) gibi çeşitli renklere sahip olan topazın kullanımı Helenistik Dönem'de de görülmektedir²⁵¹. Fakat Akyay Meriçboyu, topaz kullanımının Roma Dönemi'nde başladığını öne sürer²⁵².

Elmas, günümüzde “değerli taş” sınıfına sokulan mineraller arasındadır. Saf karbondan oluşan mineralin sertlik derecesi 10'dur. Beyaz, mavi-beyaz, kahverengi, sarı, yeşil, pembe ve mavi gibi renklerde olabilen elmasın yapısal görünümü saydam, yarı saydam ve opak arasında değişkenlik gösterebilir. Roma Dönemi'nden itibaren üzerinde elmaslar ile süsleme yapılmış yüzükler bilinmektedir²⁵³. Ogden tarafından altın yüzük üzerinde kullanılan en erken elmas olarak yorumlanan örnek Roma, Vallerano'dan M.S. 160-180 civarına tarihlendirilen bir mezardan ele geçmiştir²⁵⁴.

²⁴⁴ Akyay-Meriçboyu, 2001: 21.

²⁴⁵ A.g.e.: 21.

²⁴⁶ Higgins, 1961: 41; Ogden, 1992: 38.

²⁴⁷ Ogden, 1992: 38.

²⁴⁸ A.g.e.: 38.

²⁴⁹ Higgins, 1961: 41.

²⁵⁰ Akyay-Meriçboyu, 2001: 21.

²⁵¹ Higgins, 1961: 41.

²⁵² Akyay-Meriçboyu, 2001: 21.

²⁵³ Ogden, 2006: 39.

²⁵⁴ A.g.e.: 115, fig. 154.

1.2.5. Diğer Malzemeler

Bahsedildiği üzere birçok malzeme takı yapımında kullanılmıştır. Bunların haricinde pek tabii pişmiş toprak da boncuk ve pendantların yapımında sıklıkla kullanılmıştır. Günümüze ulaşan örneklerden pişmiş toprağın, sırlı ve sırsız olmak üzere iki farklı şekilde kullanıldığını bilmekteyiz²⁵⁵. Higgins, özellikle M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda pişmiş toprakların sırlanarak zaman zaman takıların imitasyonunu üretmek için kullanıldıklarını belirtir²⁵⁶. Sırsız kullanılan pişmiş toprak takılar ise yaldızlanarak kullanılmışlardır. Akyay Meriçboyu, pişmiş toprak takı öğelerinin nadiren de olsa kırmızı ve mavi renklerde boyandığından bahsetmektedir²⁵⁷.

Takılarda pişmiş toprak, boncuk ve pendant üretiminin dışında yüzüklerin yapımında da tercih edilmiştir. Marshall'ın 1907 yılında Britanya Müzesi bünyesinde bulunan yüzükler için yaptığı katalogda M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllar arasına tarihlendirilen bir adet pişmiş toprak yüzük bulunmaktadır²⁵⁸. Smyrna buluntusu yüzüğün halkası oldukça kalındır, üzerinde sakalsız bir erkek başı betimlemesi bulunan kaşa sahiptir²⁵⁹.

Fayans, toz halindeki kuvarsın sırla kaplanması ile meydana getirilmektedir²⁶⁰. Antik dönem takılarında özellikle boncuk ve pendantların üretiminde kullanılan fayans, sıklıkla yeşil, yeşilimsi mavi, beyaz ve sarı renklerde üretilmiştir²⁶¹. Kuvars ve steatitin de içinde bulunduğu çeşitli taşların sırlanmasının M.Ö. 3. binin başlarında başlansa da²⁶², en erken buluntular M.Ö. 1800'lerde Girit'te bulunan yerel üretim renkli ve beyaz boncuklardır²⁶³. Knossos'ta tapınak deposunda bulunan söz konusu fayans boncukların, renk, form, delinme ve yapım aşamasında oluşan alet izleri gibi özellikleri incelendiğinde Mısır örnekleri ile aralarında güçlü bir paralellik olduğu görülmüştür²⁶⁴. Bu örneklerin, dönem zanaatkarlarının ilişki içerisinde olduklarını göstermesi açısından önemli bir veri olmasının yanı sıra aynı alanda bulunan kalıplar da fayans objelerin üretim teknikleri hakkında bilgi vermektedirler. Fayans skarabe üretiminde kullanıldığı düşünülen kil kalıplar Naukratis'ten de ele geçmiştir²⁶⁵. Üretimi kolay olan ve pahalı bir malzeme olmadığı düşünülen fayans, kalıba dökülerek şekillendirilmesinin dışında el ile de çeşitli formlara sokulabilmektedir. İlerleyen süreçte, M.Ö. 1500 civarında ise Yunanistan'da üretilmeye başlanan fayans, M.Ö. 7. yüzyılda da Yunan ve Etrüsk kentlerinde

²⁵⁵ Akyay-Meriçboyu, 2001: 22.

²⁵⁶ Higgins, 1961: 45.

²⁵⁷ Akyay-Meriçboyu, 2001: 22.

²⁵⁸ Marshall, 1907: 238, Kat. No. 1630.

²⁵⁹ A.g.e.: Lev. XXXV, 1630.

²⁶⁰ Higgins, 1961: 44.

²⁶¹ Higgins, 1961: 44; Akyay-Meriçboyu, 2001: 22.

²⁶² Ogden, 1992: 39.

²⁶³ Higgins, 1961: 44-45.

²⁶⁴ Evans, 1921: 490-491.

²⁶⁵ Higgins, 1961: 45.

kullanılır²⁶⁶. Merkez üretim yeri Fenike olarak bilinmekle birlikte, Rodos'taki Fenike yerleşimlerinde de fayans objelerin üretimi yapılmaktadır²⁶⁷.

Steatit, yani *sabun taşı* da takılar, mühürler ve takı kalıplarının yapımında kullanılan ve sertlik derecesi 1 ile 1,5 arasında değişen bir mineraldir. Beyaz, gri, kahverengi, mavi ve yeşil renkleri bulunan magnezyum silikat bileşenli mineral ısıya dayanıklıdır. Bu sebeple de kalıp yapımında sıklıkla kullanılmıştır.

1.3. Takı Yapım Teknikleri

1.3.1. Temel Üretim Teknikleri

Daha önce de bahsedildiği üzere, takı yapımında metalden cama, organik malzemelerden süs taşlarına birbirinden farklı malzemeler kullanılmaktadır. Metal ve cam gibi malzemeler farklı üretim tekniklerine sahiptirler. Bu sebeple üretim tekniklerinin ayrı başlıklar altında incelenmesi daha doğru olacaktır.

1.3.1.1. Metal Takıların Üretimi

Metallere form vererek takı üretme sürecinde bazı temel teknikler kullanılmaktadır. Bunlar, metal levha kullanımı, tel ve döküm olarak sınıflandırılırlar.

1.3.1.1.1. Levha Tekniği

Bu işlemlerden ilki, yaprak, varak ve safiha olarak da anılan metal levhaların çeşitli aletler kullanılarak arzu edilen takı formuna getirilmesi yöntemidir. Söz konusu levhalar, bir örs üzerinde *ingot* adı verilen külçelerin dövülmesiyle elde edilirler ve sadece temel takı üretiminde değil aynı zamanda süslemeye yönelik kabartmaların yapımında, kaplamada, filigre ve granüle tanecikler gibi öğelerin yapılmasında da kullanılırlar. Levhalar genellikle altın ve gümüş gibi metallerden elde edilirler. Özellikle altının saf olduğunda oldukça yumuşak olduğu ve basit araçlar kullanılarak oldukça kompleks formlara getirilebildiği bilinmektedir²⁶⁸.

Higgins, çekiçleme sebebiyle metal külçenin işlenemeyecek kadar sert ve kırılğan bir hale gelmesi durumunda, zanaatkarın metali kızarıncaya kadar ısıttığını, daha sonra ise suya batırarak soğuttuğunu ve bu şekilde metalde tekrar yumuşama meydana geldiğini belirtmiştir²⁶⁹. Bu işleme *tavlama* adı verilmektedir. Tavlama ile kalın bir levha haline getirilen metal külçe, deri, papirüs ve kumaş gibi tabakalar arasında dövülerek inceltir²⁷⁰.

²⁶⁶ A.g.e.: 45.

²⁶⁷ A.g.e.: 45.

²⁶⁸ Ogden, 1992: 43.

²⁶⁹ Higgins, 1961: 8-9.

²⁷⁰ Akyay-Meriçboyu, 2001: 28.

Metali dövme işlemi sırasında, farklı türlerde çekiçler kullanılır. Örneğin, altının dövülmesinde yuvarlak ağızlı çekiç kullanılması gerekmektedir²⁷¹. Zanaatkarlar, metal aletlerin yanı sıra ahşap ve kemikten basit el aletlerini kullanmışlar hatta takıların büyük bir çoğunluğu alet kullanmadan üretilmiştir²⁷². Küçük ağızlı çekiçler gibi el aletlerinin haricinde, M.Ö. 1. bin yıldan itibaren saplı çekiçler de kullanılmaya başlanmıştır²⁷³.

Ogden, levha kalınlıklarının hem fonksiyona hem de ekonomiye göre şekillendiğini ve bazı Etrüsk altın eserlerinin Helenistik Dönem eserlerine göre oldukça dayanıksız olduğunu belirtmiştir²⁷⁴. Antik dönem altın işçiliğinde, 0,1 mm kalınlığında ince levhalar bulunmaktadır²⁷⁵. Akyay Meriçboyu, ideal levha kalınlığının 0,1 mm civarında olması gerektiğini ve eğer kalınlık 0,15 mm'yi geçerse levhanın kullanılamayacağından bahsetmektedir²⁷⁶. Lucas'ın Mısır'da yaptığı araştırmalarda, bölgede ele geçen levhalar incelendiklerinde kalınlıklarının 0,17 mm ile 0,54 mm arasında değiştiği tespit edilmiştir²⁷⁷. Bunun haricinde fonksiyonellik açısından, bilezik gibi daha ağır ve büyük takılarda sağlamlık adına daha kalın levhaların kullanıldığı görülmektedir. Ogden, Roma Dönemi'nde bazı yüzüklerin oldukça ince levhadan üretildikleri konusuna dikkat çeker ve bu gibi takıların içlerinin kükürt gibi çeşitli malzemelerle doldurulmasalardı kolayca ezilebileceklerini belirtir²⁷⁸. Bunların haricinde, 0,005 mm kadar ince altın varaklar yaldızlama için kullanılmışlardır²⁷⁹.

1.3.1.1.2. Tel Tekniği

Erken dönemlerde, metal levhadan kesilen ince şeritlerin, dövülüp taş, bronz ya da ahşap²⁸⁰ plakaların arasında yuvarlatılmasıyla oluşturulan teller takı yapımında ve süslemesinde çeşitli amaçlar ile kullanılmışlardır²⁸¹. Bu teknik ile üretilen tellerde dikiş izlerine benzer spiral çizgiler kaldığı gözlemlenmektedir²⁸².

Tel elde edilmesinde kullanılan başka bir yöntem ise *tel çekmedir*. Bu işlem için, *tel haddesi* adı verilen ve iki ucunda giriş kısmı geniş, çıkış kısmı ise daha dar olan delikler bulunan dörtgen levha biçimli bir alet kullanılır. Kullanımındaki temel prensip, geniş kısmından sokulan

²⁷¹ A.g.e.: 28.

²⁷² Ogden, 1992: 43.

²⁷³ Akyay-Meriçboyu, 2001: 28.

²⁷⁴ Ogden, 1992: 43.

²⁷⁵ A.g.e.: 43.

²⁷⁶ Akyay-Meriçboyu, 2001: 28.

²⁷⁷ Lucas, 1945: 264.

²⁷⁸ Ogden, 1992: 43.

²⁷⁹ Higgins, 1961: 9.

²⁸⁰ Ogden, 1992: 47.

²⁸¹ Higgins, 1961: 14.

²⁸² Williams ve Ogden, 1995: 23, Fig.16-17.

telin ince kısımdan daha incelmış olarak çıkmasına dayanmaktadır. Tel haddesinin kullanımı zanaatkarlara daha basit ve seri bir üretimi sağlamıştır. Higgins, tel çekmenin Roma Dönemi'nde ya da daha sonrasında kullanılmaya başlandığını belirtir²⁸³. Daha sonraki araştırmalarda, Hoffmann ve Davidson tel çekme yönteminin Helenistik Dönem sonrasında ortaya çıktığını²⁸⁴, antik takılar üzerinde yapılan mikroskobik incelemeleri dayanak göstererek Ogden da bu yöntemin Roma Dönemi'ne kadar kullanılmadığını söylemektedir²⁸⁵. Akyay Meriçboyu ise, tel haddesinin kullanımının M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren görüldüğünü önermektedir²⁸⁶. Metal tellerin üretiminde M.S. 7. yüzyıl civarlarında tel çekme yöntemi tercih edilse de altın teller M.S. 9. yüzyıldan itibaren genel olarak tel çekme yöntemi ile üretilmişlerdir²⁸⁷. Higgins, tel çekme yönteminin Orta Çağ'a kadar yaygınlaşmadığını belirtmiştir²⁸⁸.

Üçüncü tel üretim yöntemi, kalın tellerin elde edilmesinde kullanılan *döküm* yöntemidir.

Spiral şeklindeki teller farklı şekillerde üretilmektedirler. Ogden, metal bir levhadan kesilen ince altın şeritlerin, el ile her iki ucundan tutulup bükülerek spiral formuna sokulduğundan bahseder²⁸⁹. Devamında yukarıda da bahsedildiği üzere, bükme işleminden sonra elde edilen telin ahşap gibi iki düz yüzey arasında yuvarlanarak dairesel kesitli teller elde edildiğini ve bunların oluklu bir alet ile boncuklu tel haline getirildiğini belirtmektedir²⁹⁰. Akyay Meriçboyu'na göre, boncuklu teller granüle taneciklerin birbirine lehimlenmesiyle de oluşturulmaktadır²⁹¹. Boncuklu teller M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren popüler olarak kullanılmış ve Orta Çağ'lara kadar popülerliğini sürdürmüştür²⁹². Bunların haricinde tek kenarlı bir aletin eğik bir açıyla tutulması ile spiral boncuklu tel, şeridin tüp benzeri bir bobin içine sarıldıktan sonra düzleştirilip daha sonra açma yöntemiyle elde edilen dalgalı görünümlü teller üretilmekteydi²⁹³. Spiral boncuklu teller, Etrüsk ve Helenistik Dönem filigre tekniğinde tipik bir form halini almıştır²⁹⁴. Dalgalı görünümlü teller ise Hristiyanlığın başlangıcında üreilmeye başlanmış, M.S. 3. yüzyılda yaygın olarak kullanılmış, M.S. 7. yüzyıl sonrasında ise kullanımı bitmiştir²⁹⁵.

²⁸³ Higgins, 1961: 14.

²⁸⁴ Hoffmann ve Davidson, 1965: 36.

²⁸⁵ Ogden, 1992: 46.

²⁸⁶ Akyay-Meriçboyu, 2001: 33.

²⁸⁷ Ogden, 1992: 46.

²⁸⁸ Higgins, 1961: 14.

²⁸⁹ Ogden, 1992: 46-47.

²⁹⁰ A.g.e.: 46-47.

²⁹¹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 34.

²⁹² Ogden, 1992: 47.

²⁹³ A.g.e.: 46-47, fig.30.

²⁹⁴ A.g.e.: 47.

²⁹⁵ A.g.e.: 47.

Bir başka yöntem içi boş tüp benzeri tellerin üretilmesinde kullanılmaktadır. İki farklı şekilde gerçekleştirilir. İlki, metal şeritlerin ahşap ya da metal parçaların üzerindeki oluklara çekiçlenmesi ve daha sonra uçlarının birleştirilmesi şeklinde uygulanır²⁹⁶. Diğerinde ise metal şerit, Akyay Meriçboyu'nun bakır olduğunu düşündüğü bir telin üzerine sarılıp bir oluk içerisine yerleştirilir²⁹⁷ ve tüp oluştuktan sonra tel çekilir. Akyay Meriçboyu, günümüzde bu yöntemle yapılan tüp şeklindeki telin içindeki bakırı yok etmek için kezzaba batırılmasını örnek göstererek antik dönemlerde de aside batırılarak yok edilmiş olabileceğini önermektedir²⁹⁸.

Yukarıda da belirtildiği üzere teller, neredeyse her takının yapımında gerek üretim gerekse süsleme aşamasında yoğunlukla kullanılmışlardır. Farklı formlara sokularak kullanılmalarının dışında zincir yapımında da kullanıldıkları bilinmektedir. Tahmin edileceği üzere zincirler, oldukça fazla miktarda tel kullanılarak kompleks formlarda üretilebilecekleri gibi basit yöntemler kullanılarak da oluşturulabilirler²⁹⁹. Ogden, altından bir zincir kolyenin metrelerce telden oluşabildiğini belirtmiştir³⁰⁰.

1.3.1.1.3. Döküm

Altın ve gümüş kullanılarak döküm tekniği ile üretilmiş yüzükler, küpeler, bilezikler, fibulalar ve çeşitli iğneler ele geçmiş olsa da, bu tekniğin oldukça maliyetli olduğu için özellikle altın gibi değerli metaller söz konusu olduğunda nadiren tercih edildiği bilinmektedir³⁰¹. Örneğin, Erken Bronz Çağ'da metal döküm tekniği kullanılıyor olsa da dökümden altın takılar hiçbir zaman yaygın olmamıştır³⁰².

Antik dönemde takı üretiminde kullanılan döküm tekniğine dair bilgileri yalnızca günümüze ulaşan takılardan değil aynı zamanda takı üretiminde kullanıldıkları düşünülen kalıplardan da edinmekteyiz. Bu kalıplar tek parça halinde olabildikleri gibi iki ya da üç parça halinde de kullanılıyorlardı. Antik dönemde çeşitli kalıpların kullanıldığı iç ve dış döküm olmak üzere iki farklı teknik kullanılmaktadır. Döküm tekniklerinden ilkinin, steatit gibi ısıya kısmen dayanıklı malzemelerden oluşan kalıplara metallerin direkt dökülmesi ile gerçekleştirildiği düşünülmektedir³⁰³. Fakat bu noktada sorunlar ortaya çıkmaktadır. Çünkü, metalin dökümünden önce taş kalıbın ısıtılması gerekmektedir, eğer ki ısıtma gerçekleştirilmezse

²⁹⁶ Higgins, 1961: 14.

²⁹⁷ Akyay-Meriçboyu, 2001: 33.

²⁹⁸ A.g.e.: 33.

²⁹⁹ Zincir türleri ile ilgili detaylı bilgi için bk.: Higgins, 1961: 14-16; Ogden, 1992: 47-49; Akyay-Meriçboyu, 2001: 34.

³⁰⁰ Ogden, 1992: 47.

³⁰¹ Higgins, 1961: 16.

³⁰² Ogden, 1992: 49.

³⁰³ Higgins, 1961: 17.

eritilen metal kaba temas eder etmez soğuyacak ve kabın tamamı dolmayacaktır³⁰⁴. Ek olarak yapılan araştırmalara göre kalıpların düzgün şekilde üretimi hem zaman alıcıdır hem de özel bir yetenek gerektirmektedir, bunlar göz önüne alındığında yumuşak taşlardan oluşan kalıpların tekrar tekrar ısıtıldıklarında kırılacakları için doğrudan metal dökümünde kullanılması mantıklı gelmemektedir³⁰⁵. Higgins, bu noktada söz konusu kalıpların *kayıp mum (cire perdue)* olarak anılan teknikte kullanılan wax modeller yapmada kullanılmış olabileceklerini önermiştir³⁰⁶. Benzer şekilde kullanılan kalıplara güzel birer örnek olarak, Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan biri boksit diğeri steatitten yapılmış iki yüzük kalıbı gösterilebilir³⁰⁷. Üç parçadan oluşan bu Miken kalıplarının, kayıp mum tekniğinde kullanılmak üzere wax modellerin üretiminin haricinde, cam ya da fayans dökümünde de kullanılıyor olabilecekleri düşünülmektedir³⁰⁸.

Söz konusu *kayıp mum* tekniğinde, oluşturulan modelin üzeri kil ya da alçı benzeri bir madde ile kaplanır ve bir yerinden konik şekilde delinir daha sonra dış kısmın kurummasının ardından içerideki bal mumu eritilerek yok edilir. Daha sonra dökümü yapılacak olan metal oluşturulan kalıba dökülerek takı elde edilir³⁰⁹. Bu teknikte içerideki esere kalıp kırılarak ulaşılmaktadır.

Bazı üretimlerde, kil ve reçineden yapılan iç kalıpların takının içerisinde bırakıldıkları da bilinmektedir fakat bu yöntemde iç kalıp üzerine metal levhanın dövülerek şekil verilmesi söz konusudur³¹⁰. Bunun haricinde içte balmumunun kullanıldığı ve bir delik ile dışarı akıtıldığı altın takı örnekleri de mevcuttur³¹¹.

Bu başlığın girişinde bahsedildiği üzere, nadir de olsa altın döküm tekniği ile yapılmış takılar günümüze ulaşmıştır. Ogden, gümüş dökümünün beklenenden daha nadir olduğunu, fakat bakır alaşımlı süsleme öğelerinin genel olarak üretildiğini belirtir³¹². Altın ve gümüş döküm takıların nadir olmasına rağmen günümüze ulaşan kalıp sayısı oldukça fazladır. Buradan da yukarıda da belirtildiği üzere wax modeller oluşturmanın dışında bu kalıpların değerli metallerin dökümünde kullanılmadığı, cam, kurşun ya da bronz gibi malzemelerin dökümünde tercih edildikleri düşünülmektedir³¹³.

³⁰⁴ Konstantinidi-Syvridi ve Kontaki, 2009: 314.

³⁰⁵ A.g.e.: 316-318.

³⁰⁶ Higgins, 1961: 17.

³⁰⁷ Detaylı bilgi için bk.: Konstantinidi-Syvridi ve Kontaki, 2009.

³⁰⁸ A.g.e.: 314.

³⁰⁹ Higgins, 1961: 17.

³¹⁰ Bingöl, 1999: 93-94, Kat. No. 86-87.

³¹¹ A.g.e.: 115, Kat. No. 115.

³¹² Ogden, 1992: 50.

³¹³ Higgins, 1961: 17.

1.3.1.2. Cam Takıların Üretimi

Bilezikler başta olmak üzere cam takıların süslenme işlemleri ve yapım aşamaları bağlantılı olmaları sebebiyle bu başlık altında beraber incelenmiştir. Cam bilezikler ve boncukların üretiminde metal takılar ile hem benzeşen hem de ayrılan üretim teknikleri bulunmaktadır.

Antik dönem bilezik araştırmalarında genel olarak, bu konuda kapsamlı olarak ilk tipoloji çalışmasını yapmış olan Spaer'in 1988 yılında yayımlanan *The Pre-Islamic Glass Bracelets of Palestine* ve 1992 yılında yayımlanan *The Islamic Glass Bracelets of Palestine: Preliminary Findings* isimli makaleleri referans alınmaktadır³¹⁴. Spaer, söz konusu çalışmalarını Filistin bilezikleri üzerinde gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada da gerek cam bileziklerin üretim aşamalarının incelenmesinde gerekse bilezikler üzerinde gerçekleştirilen katalog çalışmasında Spaer'in ilgili eseri referans alınmıştır. Bunun dışında ülkemizde son yıllarda artan bilezik araştırmaları da dikkate alınmıştır.

Mısır firavunu, 2. Amenophis'in mezarında bulunan cam bileziklerin gösterdiği üzere, camdan yapılan bilezikler erken dönemlerden itibaren sevilerek kullanılmışlardır. Günümüze ulaşan örnekler incelendiğinde cam bileziklerin temel yapım aşamasında Spaer'in *seamed* ve *seamless* olarak gruplandığı³¹⁵, Türkçe'de ise genellikle ekli ve eksiz³¹⁶ ya da lif sarma ve halka çevirme³¹⁷ olarak isimlendirilen iki adet teknik kullanılmaktadır³¹⁸. Bu teknikler bileziği oluşturan halkanın oluşturulma şekline göre ayrılmaktadırlar.

Ekli ya da *lif sarma* olarak anılan teknikte, cam lifinin çekilerek uzatılması ve halka şekli verildikten sonra iki ucunun bir aletle bastırılarak birleştirilmesi söz konusudur³¹⁹. Birleştirme yerleri bazı örneklerde izlenebilmektedir. Hatta M.S. 12. yüzyıl sonrasına tarihlendirilen bir örnekte her iki ucun üst üste getirildikten sonra alet ile bastırılmasıyla toka benzeri yuvarlatılmış bir süsleme oluşturulduğu da görülmektedir³²⁰.

İkinci teknik, *eksiz* ya da *halka çevirme* olarak bilinmektedir. Bu teknikte metal bir çubuğun ucuna takılan sıcak cam parçası hızlı hareketlerle kendi etrafında döndürülmekte ve sık sık tekrar ısıtılarak yekpare bilezik halkası oluşturulmaktadır. Halka çevirme tekniğinin kullanıldığı örneklerde bileziğin iç yüzeyi daima düz olmakta ve çevirmeyle bağlantılı olarak

³¹⁴ Spaer, 1988; Spaer 1992.

³¹⁵ Spaer, 1988: 52.

³¹⁶ Geyik-Karpuz, 2017: 146-147.

³¹⁷ Uysal, 2009: 496.

³¹⁸ Söz konusu teknikler bu tez içerisinde, *Eklentili Teknikte Üretilen Bilezikler* ve *Eksiz Teknikte Üretilen Bilezikler* olarak kullanılmıştır.

³¹⁹ Spaer, 1988: 52.

³²⁰ Geyik-Karpuz, 2017: 151, fotoğraf 3.

oluşan çizgiler izlenebilmektedir³²¹. Günümüze ulaşan örnekler incelendiğinde bu teknikte üretilen bileziklerin az olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır³²².

Cam bilezikler üzerinde, üretim aşamasında farklı yöntemlerin uygulanmasıyla farklı bezemeler oluşturulabilmektedir. Örneğin, lif sarma olarak anılan teknikte tek ya da farklı sayılarda ve renklerde cam ipliklerinin çekildikten sonra birbirlerine sarılmasıyla burma bilezikler oluşturulmaktadır. Yuvarlak bileziklerin haricinde, kalıba basım tekniği kullanılarak dikdörtgen ve üçgen kesitli olan eksiz bilezikler de üretilmektedir³²³. Özellikle geç dönemlerde bir aletle baskı yaparak bileziklerin dış yüzeylerinde kafes benzeri ya da çapraz kabartma süslemelerin de oluşturulduğu bilinmektedir³²⁴.

Bunların dışında, Bizans Dönemi içerisinde ve sonrasında bileziklerin dış yüzeyleri çeşitli şekillerde boyanarak bezenmiştir. Bezemenin boyama ile gerçekleştirildiği bu tür örneklerde genellikle mavi, yeşil, mor bileziklerin üzerine yeşil, kırmızı ve sarı renkte boyalar kullanılmıştır. Boyamanın dışında cam bileziklerin üzerine çeşitli süs taşları ya da cam gibi malzemeler ile kakma yapılarak ya da basitçe kazıma ile de süsleme yapılmıştır.

Cam boncuklar ve süs taşlarının cam taklitleri, kalıpta ya da basit cam şekillendirme yöntemleri ile üretilmektedir. İstenilen form verildikten sonra ise boncuklarda delme işlemi gerçekleştirilmektedir. Delinme işlemi için kullanılan farklı teknikler mevcuttur ve bu teknikler boncuklar üzerinde izlenebilmektedir³²⁵. Süs taşları da şekillendirildikten sonra üzerine bezeme yapılabildiği gibi yalın bir şekilde de kullanılmıştır. Takılar son işlemler olan, düzeltme, temizleme ve parlatma gibi süreçler ile de kullanıma hazır hale getirilmektedir.

1.3.2. Birleştirme Teknikleri

Takıların ya da takı öğelerinin gerek yapım aşamasındaki birleştirilmelerinde gerekse süsleme aşamasındaki bezeklerin yüzeye sabitlenmesinde lehimleme, perçinleme, sıklıkla büyük objelerde kullanılan mekanik birleştirme³²⁶, kaynaklama ya da tel gibi malzemelerin kullanıldığı farklı teknikler kullanılmaktadır. Bu tekniklerden, kaynak ile birleştirme haricindekiler günümüze ulaşan takılar üzerinde gözlemlenebildiği gibi, Plinius³²⁷ ve Theophilus³²⁸ gibi birçok antik yazarın da özellikle lehimleme tekniği ile ilgili aktarımları bulunmaktadır.

³²¹ Spaer, 1988: 52.

³²² Uysal, 2009: 496.

³²³ Baykan ve Baykan, 2012: 47.

³²⁴ Fındık, 2017: 427, res. 16.

³²⁵ Bkz. Beck, 2006.

³²⁶ Williams ve Ogden, 1995: 28.

³²⁷ Nat. XXXIII, 29 ve 30.

³²⁸ Theophilus. III.31.

Lehimleme tekniğinde, iki parçayı birleştirmek için, ergime derecesi ondan daha düşük olan bir metal ya da alaşımın kullanılması temel alınır. Daha sonra yüksek ateşin etkisiyle ergime noktası düşük olan metal erir ve kaynaşma sağlanır.

Lehimlemede kullanılan malzemeler sert ve yumuşak (örn. kurşun ve kalay karışımı) olarak ikiye ayrılırlar. Bunlardan sert olanlar daha sağlam bir birleşme sağlarlar fakat daha fazla ısı gerektirirler³²⁹. Sert lehimleme yönteminde, yumuşak lehime kıyasla lehim izinin daha iyi kapatıldığı bilinmektedir³³⁰. Higgins, yumuşak lehim malzemelerinin antik kuyumculukta kullanıldığına dair bir kanıt olmadığını fakat Roma Dönemi'nde gümüş kapların yapımında kullanıldığını belirtmiştir³³¹.

Sert lehimleme tekniği M.Ö. 3. binden itibaren Mezopotamya'da bilinen bir yöntemdir ve altın ile gümüş üzerinde kullanılmıştır³³². İlk kez M.Ö. 2000 civarına tarihlendirilen Minos takılarında görülmüş ve daha sonra düzenli olarak kullanımı sürmüştür³³³. Antik dönemde iki farklı sert lehimleme yöntemi kullanılmaktadır. Bunlardan ilki özellikle granüle tanecikler ve filigre teller (telkâri) gibi süsleme öğelerinin zemine tutturulmasında kullanılan *Kolloid Sert Lehimleme* olarak bilinir. Diğeri ise *Normal Sert Lehimleme* yöntemidir. Higgins, normal sert lehimleme tekniğinin büyük objelerin birleştirilmesinde kullanıldığını, kolloid sert lehimleme tekniğinin ise yeterince güçlü bir birleşme sağlayamayacağı için büyük objeler için uygun olmadığını, daha çok süsleme öğelerinin lehimlenmesinde kullanıldığını öne sürmüştür³³⁴. Davidson ise gerçekleştirmiş olduğu deney sonrasında kolloid sert lehimlemenin doğru şekilde yapıldığı takdirde büyük objelerde de başarılı olabileceğinden bahsetmektedir³³⁵. Nitekim, Higgins 1976'daki yayınında Davidson'ın kolloid sert lehimleme üzerine gerçekleştirmiş olduğu deneyi referans göstererek kolloid sert lehimlemenin büyük objelerde de kullanılabileceği görüşüne katılmıştır³³⁶.

Lehimleme tekniğinde, ısıtma işlemi sırasında saf altın hariç bütün metaller oksidasyona uğramaktadır ve lehimin akması sebebiyle birleşme sağlanamamaktadır³³⁷. Oksidasyonu engellemek için, zemine sürüldüğünde lehimin dağılmasını önleyen *flux* olarak bilinen birleştirici bir madde kullanılır³³⁸. Theophilus oksidasyonu önlemek için yanık şarap tortusunu

³²⁹ Higgins, 1961: 34.

³³⁰ Hoffmann ve Davidson, 1965: 42.

³³¹ Higgins, 1961: 34.

³³² A.g.e.: 652.

³³³ A.g.e.: 35.

³³⁴ A.g.e.: 34.

³³⁵ Davidson'ın gerçekleştirmiş olduğu deney için Bk.: Hoffmann ve Davidson, 1965: 46-47.

³³⁶ Higgins, 1976: 59.

³³⁷ Higgins, 1961: 34.

³³⁸ Detaylı bilgi için bk.: A.g.e.: 34-35.

önermektedir³³⁹, bu madde potasyum bi tartarat (krem tartar) etkilidir. Bunun haricinde, *natron* olarak bilinen sodyum bi karbonat da kullanılmaktadır³⁴⁰.

Kaynak teknikleri Higgins tarafından, basınçlı kaynak, birlikte ısıtma ya da yüzey kaynağı ve füzyon (otojen) kaynağı olarak açıklanmaktadır³⁴¹. Davidson ise, Higgins'in ayrı teknikler olarak tanımladığı füzyon (otojen) kaynağı ile birlikte ısıtma (yüzey kaynağı) tekniklerinin aslında aynı işlem olduğunu ileri sürmüştür³⁴². Woolley bu tekniğe *otojen lehimleme* adını vermiştir³⁴³.

Kaynak ile birleştirme yöntemlerinin antik dönem takıları üzerinde kullanılmadıkları düşünülmektedir³⁴⁴. Örneğin basınçlı kaynak yönteminde, takı basınç altında tutmanın zorluğu nedeniyle ve basınç altında kaldığında formda bozulmalar meydana geleceği için kullanımının tercih edilmediği düşüncesi de kaynak yöntemlerinin takılarda uygulanmadığını düşündürmektedir³⁴⁵. Birleştirme izleri belli olmayan takıların nasıl bir işlemden geçtikleri konusu sorun oluşturmaktadır. Bu noktada araştırmacılar, birlikte ısıtma ve füzyon kaynağı yöntemlerinin kullanılmış olabileceğini düşünseler de kaynağın uygulama zorluğu ve füzyon kaynağının altın ve gümüş üzerinde kullanılamaması gibi nedenlerle bu durumu farklı şekillerde açıklamışlardır³⁴⁶. Öte yandan Davidson tekniğe yönelik yaptığı deneyler sonucunda, Higgins'in ayrı teknikler olarak tanımladığı kaynak yöntemlerinin kullanılması durumunda altının yüzeyinde derideki kırışıklık gibi bir iz kalacağını ve bu durumun herhangi bir antik takıda gözlemlenmediğini belirtmiştir³⁴⁷.

Takılarda lehimleme işlemi izlerinin gözlenememesi, yüksek ısı sebebiyle lehim ve altın arasında bir alaşım oluşması ve rengin homojenleşmesi, lehim malzemesinin lehimlenecek olan objenin kompozisyonuna çok yakın olması, altının toprak altında kalması sebebiyle lehimin saf altına dönüşmesi ve *Kolloid Sert Lehimleme* kullanılması gibi sebeplerle açıklanmaktadır³⁴⁸.

³³⁹ Theophilus. III.73.

³⁴⁰ A.g.e.: 34.

³⁴¹ A.g.e.: 35-36.

³⁴² Hoffmann ve Davidson, 1965: 43.

³⁴³ Woolley, 1934: 296.

³⁴⁴ Higgins, 1961: 35-36.

³⁴⁵ Hoffmann ve Davidson, 1965: 45; Higgins, 1961: 35.

³⁴⁶ Kaynak tekniği ile ilgili detaylı bilgi için bk.: Higgins, 1961: 36; Bingöl, 1999: 31.

³⁴⁷ Hoffmann ve Davidson, 1965: 45.

³⁴⁸ Higgins, 1961: 36.

1.3.3. İşleme ve Süsleme Teknikleri

1.3.3.1. Çekiçleme Tekniği (Repoussé)

Repoussé tekniği Türkçe’de genellikle “çekiçleme³⁴⁹” ya da “kabartma³⁵⁰” tekniği olarak geçer. Antik dönemlerde oldukça yaygın olarak kullanılan bir teknik olan repoussé, safiha yani yaprak/levha şeklindeki metalin -genellikle altın-, arkadan ve önden (ışın karmaşıklığına bağlı olarak bazen iki taraftan) çekiç ve punch yardımı ile vurularak şekillendirilmesidir³⁵¹.

Metal levhaya çekiçleme tekniği ile şekil vermenin farklı yöntemleri bulunmaktadır³⁵². Bunlardan ilkinde, destek için kâse içerisindeki ılık zift benzeri bir malzeme üzerine yerleştirilen levha, her iki yüzünden, ucu çok sivri olmayan kalem benzeri bir nesneye çekiçle vurulması yöntemi ile şekillendirilir³⁵³.

Higgins, çok sığ olan kabartmalarda ahşap ya da kurşunun destek amaçlı kullanıldığından, fakat farklı kabartmalar için daha yumuşak bir maddenin gerekli olduğundan bahsetmiş ve kâse içindeki ziftin (pitch), üzerine figür işlenecek olan levhayı destekleyecek kadar sağlam fakat şekillerin işlenmesini olanaklı kılacak kadar da yumuşak olduğunu belirtmiştir³⁵⁴. Bingöl, bu ilk yöntemi “kalemle çekiçleme” olarak tanımlamıştır³⁵⁵. Bu yöntemde, ilk önce kabartması yapılacak olan figürün, ana hatlarının punch şeklinde ucu kör bir keski tarafından çizildiği ve daha sonra yukarıda da bahsedildiği üzere yuvarlak uçlu bir punch/kalem yardımıyla kabartıldığı bilinmektedir³⁵⁶.

Kaynaklarda çekiçleme tekniğinin alt uygulamaları olarak bahsedilen üç ayrı uygulama daha vardır³⁵⁷. İlki, stampa yöntemi yani “damgalama”dır. Damgalama, tekrarlayan figürlerin yapımında sıklıkla kullanılmıştır. Bu uygulamada, punchın tek yüzünde kabartma bir desen bulunmaktadır, bu puncha arkasından vurularak levha üzerine desenin negatifi çıkarılır, daha sonra detaylar ince işçilikle verilir.

³⁴⁹ Bingöl, 1999: 26.

³⁵⁰ Köroğlu, 2004: 9-10.

³⁵¹ Higgins, 1961: 9.

³⁵² A.g.e.: 9-13.

³⁵³ A.g.e.: 9.

³⁵⁴ A.g.e.: 9.

³⁵⁵ Bingöl, 1999: 26.

³⁵⁶ Higgins, 1961: 9.

³⁵⁷ Higgins, 1961: 10-13; Bingöl, “kalemle çekiçleme” yöntemini de ekleyerek 4 uygulamadan bahsetmiştir, bk.: Bingöl, 1999: 26.

Altın levhanın, “şekillendiriciler” ya da kalıplar yardımıyla tekrarlayıcı formların yapımında kullanıldığını M.Ö. Erken 3. Binden itibaren bilmekteyiz³⁵⁸. Diğer iki uygulama ise, “kalıp içine dövme yöntemi” ile “erkek modele çekiçleme³⁵⁹” olarak da anılan “dolgu üzerine çekiçleme yöntemi”dir. İlkinde, adından da anlaşılacağı üzere bir kalıbın içerisine yerleştirilen levha, ahşap, bakır ya da benzeri yumuşak bir maddeden yapılan çekiç ya da punch yardımı ile şekillendirilir³⁶⁰. Korfu, Olympia, Korinth gibi çeşitli yerlerden ele geçen kalıpların çoğunluğu bronzdandır ve birkaç taş örnek de bulunmaktadır³⁶¹. Bu örneklerin haricinde, Illyria’da Daorson Kenti’nin akropolünde bronz ve demir malzemelerden hem çukur hem de kabartma tasarımlı kalıplar bulunmuştur³⁶². Kalıpların yanında, demirciler tarafından takı ve metal kaplar yapmakta kullanılan birçok demir alet de geçmiş ve tüm bu buluntular M.Ö. 2. yüzyılın ortasına tarihlendirilmiştir³⁶³.

Erkek modele çekiçleme yönteminde ise kabartma şeklindeki dolgu üzerine yerleştirilen levha dövülerek şekillendirilir. Dolgu malzemesi ahşap, bronz ya da kemikten oluşabilir³⁶⁴. Bazı takılar, iki parça halinde yapıldıktan sonra birleştirilirler ve içerideki dolgu malzemesinin çıkarılmadığı örnekler de mevcuttur. Bu durum, yapılan eserin içten destek alarak ezilmemesini de sağlamaktadır. Günümüze ulaşan figürlü pendantlar gibi eserler incelendiğinde, bunların iki ya da daha fazla parçalar halinde üretildikten sonra lehimlenerek birleştirildikleri bağlantı yerlerindeki izlerden anlaşılabilmektedir³⁶⁵. İçi boş şekilde üretilen parçaların güçlendirilmesi için iç kısımlarına alçı veya balmumu ya da reçine ile toz mermer karışımı doldurulduğu düşünülmektedir³⁶⁶.

Çekiçleme tekniği ve versiyonları ile süslenmiş birçok pendant, yüzük, boncuk, küpe sarkaçları gibi takı çeşitleri bulunmaktadır.

1.3.3.2. Telkâri Tekniği (Filigre)

Türkçe’de Telkâri denilen Filigre tekniği, antik takıların yapımında birçok yerde kullanılan metal levhanın çekiçlenerek rulo haline getirilmesi ve bunlardan ince şeritlerin farklı yöntemlerle tel haline getirildikten sonra, spiral, daire ya da farklı formlar oluşturacak şekilde biçimlendirilerek süslenmek istenen zemin üzerine lehimlendiği tekniktir³⁶⁷.

³⁵⁸ Ogden, 1992: 43.

³⁵⁹ Bingöl, 1999: 26.

³⁶⁰ Ogden, 1992: 44; Higgins, 1961: 12.

³⁶¹ Higgins, 1961: 12.

³⁶² Treister, 2001: 169.

³⁶³ A.g.e.: 169.

³⁶⁴ Higgins, 1961: 11; Bingöl, 1999: 26.

³⁶⁵ Williams ve Ogden, 1995: 18.

³⁶⁶ A.g.e.: 19.

³⁶⁷ Higgins, 1965: 11.

Telkâri tekniğinin kullanımı, Ege’de ilk kez Messara’da M.Ö. 2. binin biraz sonrasına tarihlenen Minos mezarlarındaki eserlerde görülmüştür³⁶⁸. Fakat M.Ö. 3. bin yılda Mezopotamya ve Anadolu başta olmak üzere Suriye’de de bu tekniğin kullanıldığı bilinmektedir³⁶⁹. Filigre tekniği ilerleyen dönemlerde popülerliğini arttırmış ve kullanımı hiçbir zaman tamamen sonlanmamıştır. Araştırmacılar, telkâri ve granülasyon tekniklerinin ortaya çıktığı coğrafyayı net olarak bilemesek de Suriye’nin, Yunanistan ve Etrürya’yı birçok farklı alanda etkilediğini ortaya koyarak güçlü bir aday olabileceğini belirtmişlerdir³⁷⁰. Bingöl ise, her iki tekniğin de Anadolu ve Suriye’den Girit’e ulaştığını söyler³⁷¹. Filigre tekniği, M.Ö. 17. yüzyılda Girit’te tekrar kullanılmış fakat ondan sonra Minos ve Miken’de oldukça az kullanılmıştır, Yunanistan’da tekrar ortaya çıkması ise M.Ö. 800 civarını bulmuştur³⁷². Oldukça detaylı bir işlem gerektiren filigre tekniği özellikle Helenistik Dönem’de çok sevilen bir teknik haline gelmiştir³⁷³. Roma zanaatkarları, filigreden tamamen vazgeçmese de bu dönemde teknik popülerliğini yitirmiş olarak karşımıza çıkar³⁷⁴. Bizanslı zanaatkarlar ise filigreyi yoğun olarak kullanarak tekrar popüler hale getirmişlerdir.

1.3.3.3. Taneleme Tekniği (Granülasyon)

Türkçe’de *güverse*, *taneleme*, *habbeleme* ve *damlatma*³⁷⁵ gibi farklı isimlerle anılan granülasyon tekniği özünde, çeşitli yöntemler ile elde edilen altın küreciklerinin, bezek oluşturma, çerçeve çizme gibi amaçlar ile takı yüzeyine yapıştırılması ya da lehimlenmesi yöntemidir. Ogden, Eski Yunanca’da granülasyona “darı” anlamına gelen *kegchros* dendiğini belirtmektedir³⁷⁶.

Küçük altın taneciklerinin antik dönemde nasıl üretildikleri hususunda henüz kesin bir kanıta ulaşılamasa da araştırmacıların uygulama üzerine bazı varsayımları bulunmaktadır³⁷⁷. Higgins’e göre granüleler şu şekilde elde edilir³⁷⁸; İçerisinde odun külü bulunan bir pota tamamen doluncaya kadar tel ya da metal levhadan kesilen neredeyse eşit büyüklükteki küçük altın parçaları odun külü üzerine serilir. Kıl olduğu düşünülen pota altın parçaları yuvarlak tanecikler haline gelene kadar ısıtılır. Kömür tozları sayesinde birbirlerine yapışmayan

³⁶⁸ Higgins, 1961: 21.

³⁶⁹ A.g.e.: 22.

³⁷⁰ A.g.e.: 23.

³⁷¹ Bingöl, 1999: 27.

³⁷² Higgins, 1961: 22.

³⁷³ Uygun, 2000: 10.

³⁷⁴ Higgins, 1961: 23.

³⁷⁵ Köroğlu, 2004: 11; Bingöl, 1999: 26; Akyay-Meriçboyu, 2001: 36.

³⁷⁶ Ogden, 1992: 51.

³⁷⁷ Higgins, 1961: 19.

³⁷⁸ A.g.e.: 19.

tanecikleri ayırmak için soğuduktan sonra kömür tozları (küller) yıkanır, büyüklüklerine göre gruplandırmaları yapılır ve kullanıma hazır hale getirilirler.

Özellikle M.S. 19. yüzyıl zanaatkarlarının granülasyonu tekrar canlandırmak için giriştikleri ve lehim konusunda 1933'te Littledale'in yöntemine gelene kadar başarısız oldukları denemelerden de anlaşılacağı üzere³⁷⁹ tekniğin asıl zorluğu üretimde değil taneciklerin yüzey üzerine yerleştirilmesinde yatmaktadır³⁸⁰. Antik dönemde altın taneciklerinin metal zemin ile birleştirilmesinin bugün de kullanılan transfer metodu ile ya da farklı lehimleme yöntemleri ile sağlandığı düşünülmektedir³⁸¹.

Bunların haricinde, granülasyon ve filigrenin genellikle ince metaller üzerinde kullanıldığı görülmektedir. Kalın metal zemin üzerine lehimlenmeye çalışılan granüle taneciklerinin ya da motif oluşturan tellerin, lehimleme esnasında zemine nüfuz edene kadar eridikleri örnekler bulunmaktadır³⁸².

Filigreden biraz daha önce kullanılmaya başlandığı düşünülen granülasyonun en erken örneği, Irak'ta bulunan Ur'dan, Kraliçe Pu-Abi'nin mezarından ele geçen ve M.Ö. 2500 civarına tarihlendirilen küçük bir boncuk ve altın bir şerit üzerinde görülmüştür³⁸³. Ogden, bu iki parça üzerinde yapılan analizler sonucunda, her iki eser üzerindeki granülelerin de herhangi bir lehim alaşımı kullanılmaksızın *fusion welding* olarak anılan teknik ile yalnızca ısıtılarak eklendiğinin tespit edildiğini belirtir³⁸⁴. Filigre tekniği incelenirken aktarıldığı üzere, granülasyon da M.Ö. 3. bin yıldan itibaren Mezopotamya, Anadolu ve Suriye'de köklü bir geçmişe sahiptir ve Troia'nın 2. katmanında ve Byblos buluntularında da izlenebilmektedir³⁸⁵. Mısır'da ise granülasyonun izine M.Ö. 1900 civarından önce rastlanılmaması araştırmacılar tarafından ilginç bulunmaktadır³⁸⁶ ve hatta bu tekniğin Mısır'da genel olarak tüm dönemlerde nadir olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir³⁸⁷.

Özellikle M.Ö. 1. bin yılın ortalarından hemen önce kullanımı zirveye ulaşan granülasyon tekniği, Etrürya, Fenike ve Batı Asya'da zanaatkarlar tarafından yoğun olarak kullanılmıştır³⁸⁸. Fakat M.Ö. 600 civarından M.Ö. 1. yüzyıla kadar geçen süreçte, aslında granülasyondan daha az beceri gerektirdiği düşünülen filigre tekniği yavaş yavaş

³⁷⁹ Bkz: A.g.e.: 20-21.

³⁸⁰ Williams ve Ogden, 1995: 27.

³⁸¹ Granülasyon tekniğinde kullanılan birleştirme metotları ile ilgili bk.: Higgins, 1961: 19-21.

³⁸² Williams ve Ogden, 1995: 27-28, Fig. 22 ve No. 99.

³⁸³ Ogden, 1992: 51.

³⁸⁴ A.g.e.: 51.

³⁸⁵ Higgins, 1961: 22.

³⁸⁶ A.g.e.: 22.

³⁸⁷ Ogden, 1992: 52.

³⁸⁸ A.g.e.: 52.

granülasyonun yerini almıştır³⁸⁹. Ogden ise, Erken Helenistik Dönem’de az kullanılmasına rağmen Helenistik’in ilerleyen dönemlerinde granülasyonun daha farklı bir yaklaşımla tekrar kullanılmaya başlandığını belirtmektedir³⁹⁰. Roma Dönemi’nde de seyrek de olsa basit desenleri yapmak için kullanılan granülasyon tekniği oldukça kabalaşmış ve M.S. 1000 yılı civarına gelindiğinde ise kullanımı son ermiştir³⁹¹.

1.3.3.4. Mineleme Tekniği (Emaye)

Mineleme tekniği kısaca, toz halindeki renklendirilmiş camın (renklendirme toz cam ve metal oksit karışımı ile gerçekleştirilir³⁹²), metal üzerine yerleştirilerek dekoratif amaçlarla belirli desenler çerçevesinde eritilmesi ve metalin yüzeyine işlemesi ile gerçekleştirilmektedir. Genellikle altın ve elektronun üzerine uygulanan mine, nadir de olsa gümüş üzerinde de kullanılmış, belirli kültürler ve dönemlerde ise bronz da tercih edilmiştir³⁹³. Küçük bronz objeler özellikle Roma Dönemi’nde sıklıkla minelenmişlerdir³⁹⁴.

Minelemede kullanılan renkler ise mavi, turkuaz, yeşil, siyah, kahverengi, beyaz ve kırmızı gibi çeşitlilik göstermektedir³⁹⁵. Butcher, mineleme tekniğinde kullanılan tek rengin başlarda kırmızı olduğundan bahsetmektedir³⁹⁶. Kırmızı minenin elde edilmesi oldukça zordur, bu sebeple bazen rengi elde etmek için kırmızı zincifre pigmenti kullanılmaktadır³⁹⁷.

Higgins, 4 farklı mineleme tekniği olduğunu belirtmiştir³⁹⁸. Bunlardan ilki *champlevé* yani gömme mineleme tekniğidir. Gömme mineleme tekniğinde, kazınarak elde edilen metal zemindeki oyuğa mine tozu yerleştirilir ve eritilir. Tavlama işleminden sonra yavaşça soğutulur ve zımpara taşı ile cilalanarak düzeltilir³⁹⁹.

İkinci teknik, *filigree* yani telkâri ile oluşturulan motif sınırı içerisine yerleştirilen mine tozunun eritilerek bezek elde edilmesi yöntemidir.

³⁸⁹ Higgins, 1961: 23.

³⁹⁰ Ogden, 1992: 52.

³⁹¹ Higgins, 1961: 23.

³⁹² Bingöl, 1999: 27.

³⁹³ Higgins, 1961: 23-24; Gümüşün az kullanılmasının muhtemel sebepleri için bk.: Ogden, 1992: 40.

³⁹⁴ Butcher, 1976: 43.

³⁹⁵ Williams ve Ogden, 1995: 17, 46; Akyay-Meriçboyu, 2001: 36.

³⁹⁶ Butcher, 1976: 43.

³⁹⁷ Minelemede kullanılan renkler ve pigmentleme ile ilgili bk.: Williams ve Ogden, 1995: 17, 46.

³⁹⁸ Higgins, 1961: 24.

³⁹⁹ Bingöl, 1999: 27.

Üçüncüsü, *cloisonné* olarak bilinen *bölmeli mineleme*⁴⁰⁰ tekniğidir. Bu teknikte bezeğin sınırları metal şeritler ile belirlenmektedir. Antik dönemde mine işi için soda-kireç camı kullanılmaktadır ve bu üç teknikte de erime işleminden sonra malzemenin yavaşça soğumaya bırakılması gerekmektedir⁴⁰¹.

Dördüncü teknik ise, metalin erimiş cam içerisine daldırılması suretiyle gerçekleştirilen mineleme yöntemidir. Daldırma ile metale nüfus eden cam, akışkan olmayan (ağdalı) bir şekildeyken normal cam şekillendirme yöntemleri ile istenilen şekle getirilmektedir⁴⁰².

Akyay Meriçboyu, beşinci bir teknik olarak *repoussé* başlığını verdiği bir yöntemden bahsetmektedir, bu teknik minenin bir ıstampa yardımı ile zemine bastırılarak yerleştirilmesi ve etrafının granüleler ile çerçevelenmesinden oluşmaktadır⁴⁰³.

Higgins, minelemenin hiçbir zaman çok yaygın olarak kullanılmadığından bahseder⁴⁰⁴. Fakat güncel araştırmalara göre takılarda sıklıkla kullanıldığını söyleyebilmekteyiz⁴⁰⁵. Örneğine ilk kez M.Ö. 1425 civarında Miken mezarlarında rastlanmaktadır⁴⁰⁶. Tekrardan M.Ö. 1. bin yılın başlarında Mısır ve Fenike takılarında karşımıza çıkar, sonradan ise Etrüsk zanaatkarları tarafından kullanılmıştır⁴⁰⁷. M.Ö. 1. binde en tipik kullanılma şekli, *filigre mineleme*⁴⁰⁸. Tekniğin Klasik Dönem’de geniş alanlara yayıldığı bilinmektedir⁴⁰⁹.

Ogden, Helenistik Dönem’de de kullanımı devam eden mineleme tekniğinin, Roma Dönemi’ne gelindiğinde nadir olarak karşımıza çıktığını belirtmekte ve fakat Britanya’da bulunan bir broşu örnek göstererek Roma Dönemi’nde bakır alaşımlı takıların sıklıkla minelendiğinden bahsetmektedir⁴¹⁰. Butcher ise, M.S. 1. yüzyılın son çeyreğinde broşlar üzerine minelemenin oldukça yoğun olduğunu öne sürer⁴¹¹. Mineleme tekniği Bizans Dönemi’nde de yoğun olarak kullanılmıştır⁴¹². M.S. 10. ve 12. yüzyıllar arasında oldukça popüler olan ve kullanımında büyük bir artış görülen teknik, sadece takılar üzerinde değil aynı zamanda litürjik objelerin bezenmesinde de kullanılmıştır⁴¹³.

⁴⁰⁰ A.g.e.: 27.

⁴⁰¹ Higgins, 1961: 24.

⁴⁰² A.g.e.: 24.

⁴⁰³ Akyay-Meriçboyu, 2001: 36.

⁴⁰⁴ Higgins, 1961: 24-25.

⁴⁰⁵ Uygun, 2000: 12.

⁴⁰⁶ Higgins, 1961:24-25.

⁴⁰⁷ Ogden, 1992: 39.

⁴⁰⁸ Williams ve Ogden, 1995: 16.

⁴⁰⁹ A.g.e.: 16.

⁴¹⁰ Ogden, 1992: 40 (Fig. 17).

⁴¹¹ Butcher, 1976: 43.

⁴¹² Bingöl, 1999: 27.

⁴¹³ Köroğlu, 2004: 43.

1.3.3.5. Savat Tekniği (Niello)

Niello tekniği yoğunlukla gümüş üzerine oyularak işlenmiş bezeklerin içerisine, siyah mat bir madde olan metal sülfid karışımının⁴¹⁴ doldurulmasıyla gerçekleştirilir. Bazı kaynaklarda bu siyah madde kükürtlü metal alaşım olarak geçmektedir⁴¹⁵. Eritilip soğutulduktan sonra dövülerek toz haline getirilen kükürtlü gümüş ve bakır ya da kükürtlü gümüş ve kurşundan oluşan karışım, metal üzerindeki bezek yuvasına doldurularak ısıtılır. Zımparalama ve cilalama aşamalarından sonra işlem sona erer. Belirtildiği üzere, bu tekniğin kullanımında genellikle gümüş objeler tercih edilse de altın da kullanılmıştır⁴¹⁶.

Helenistik ve Roma Dönemleri'nde gümüş plakalarda, Geç Roma ve Bizans takılarında kullanılan bu teknik aslında farklı alanlarda M.Ö. erken 20. yüzyılda Suriye'de metal işçiliğinde, Mısır ve Miken'de ise 15. ve 14. yüzyıllarda kullanılmıştır⁴¹⁷. Bizans Dönemi'nde yoğun olarak kullanılan bu teknik, altın evlilik yüzükleri üzerindeki figürleri işlemede de kullanılmıştır⁴¹⁸.

1.3.3.6. Kakma Tekniği

Kakma tekniği basitçe, takı yüzeyinde çökertme ve oyma yollarıyla oluşturulan yuvalara doğal taşlar, süs taşları ve camlar gibi malzemelerin yerleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Bunun haricinde taş ya da camları tutturmak için kullanılan başka yöntemler de vardır. Bunlar, zemine tel lehimleme ile yuva oluşturma, kenarlarını ince bir montürle çevirerek alt zemin olmadan kullanma ve Orta Çağ'dan itibaren kullanılan dört ya da daha fazla metal çıkıntılarla (tırnak) tutturma yöntemleridir⁴¹⁹. Özellikle cam kakmada, camı yuvaya sabitlemek için bir çeşit yapıştırıcı kullanıldığı ya da camı ısıtarak metal zemine nüfuz ederek kaynaşması sağlandığı bilinmektedir⁴²⁰.

Görünüş olarak mineleme tekniği ile benzer bulunan kakma tekniği Mezopotamya ve Mısır'da M.Ö. 2500'lere, Suriye'de ise Byblos buluntularından hareketle M.Ö. 2000 civarına inen bir kullanım geçmişine sahiptir⁴²¹. Higgins, bu coğrafyalarda kakma tekniğinin olasılıkla daha erken yıllarda denendiğini ve uygulandığını düşünmektedir⁴²², nitekim Akyay Meriçboyu da tekniğin M.Ö. 4. bin yıldan itibaren kullanıldığını belirtmiştir⁴²³.

⁴¹⁴ Higgins, 1961: 28.

⁴¹⁵ Bingöl, 1999: 27.

⁴¹⁶ Higgins, 1961: 28.

⁴¹⁷ A.g.e.: 28.

⁴¹⁸ Akyay-Meriçboyu, 2001: 36.

⁴¹⁹ Köroğlu, 2004: 12.

⁴²⁰ A.g.e.: 12.

⁴²¹ Higgins, 1961: 28.

⁴²² A.g.e.: 28.

⁴²³ Akyay-Meriçboyu, 2001: 36-37.

Günümüze ulaşan örneklerle bakıldığında kakma yuvalarının sıklıkla granüle kürecikler ile çevrili oldukları görülmektedir. Kakma birçok coğrafyada farklı dönemlerde yoğun olarak kullanılan bir teknik olmuştur. Özellikle M.Ö. 15. yüzyılda Geç Tunç Çağı buluntularına bakıldığında, lapis lazuli taklidi camların kakma için kullanıldığı bilinmektedir⁴²⁴. Higgins, kakma tekniğinin kullanımının karanlık çağlar olarak adlandırılan aralıkta azaldığını belirterek, tekniği tekrar canlandırarak Yunanistan'a sokanın M.Ö. 800 civarında Fenikeli zanaatkarlar olduğunun neredeyse kesin olduğunu, hatta yine Fenikeli zanaatkarlar tarafından M.Ö. 700 civarında Etrürya'ya girdiğini söylemektedir⁴²⁵. Tüm bu etkileşimler ticari ilişkilerin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Köroğlu, Perslerin M.Ö. 6. yüzyıldaki gelişi ile Anadolu kuyumculuğunda renkli taş kullanımının arttığını belirtir ve aslında daha önceden Hitit ve Urartular'ın da takılarda kakma yapılarak olmasa da doğal kristal ve akiklerden boncukların kullanıldığını ekler⁴²⁶. Yunanistan ve Etrürya'da zaman zaman kullanımında düşüş görülen kakma tekniği, İskender'in bir etkisi olarak M.Ö. 4. yüzyıl sonlarında tekrar yoğunlaşarak kullanılmaya başlanır⁴²⁷. Bazı araştırmacılar, Yunan kuyumculuğunda renkli süs taşlarının altın üzerine yerleştirilerek kullanımının İskender ile başladığını ve bunun olasılıkla Yunanistan'ın Orta Doğu gelenekleri yerine Avrupa'nın geleneklerine bağlı kalmasıyla ilişkili olduğunu belirtirler⁴²⁸. Erken Helenistik Dönem'de taşlar hala altın eserler üzerinde beklenenden daha az kullanılmaktadır⁴²⁹. Helenistik Dönem'in ilerleyen sürecinde yüzükler üzerine mühür taşları yerleştirmede oldukça yoğun olarak kullanılan teknik, Roma Dönemi'nde de çeşitli değişiklikler ile popülerliğini devam ettirmiştir⁴³⁰.

Günümüze ulaşan buluntular göz önüne alındığında, kakma tekniğinin en yoğun olarak yüzükler üzerinde kullanıldığı söylenebilir. Bu yüzüklerdeki taşlar, dönemsel ve tercihi olarak farklı malzemelerden seçilebilirler. Özellikle Roma Dönemi'nde süs taşları ve onların cam taklitleri tıpkı Tunç Çağı'ndaki gibi sıklıkla tercih edilmiştir. Bunların haricinde, amber (kehribar), jasper, akik, karnelian, lapis lazuli, oniks, sardoniks gibi birçok değerli taş da kakma tekniğinde kullanılmıştır.

Tez buluntuları içerisinde, üzerine süs taşları ve cam taklitleri eklenerek süsleme yapılmış birçok yüzük bulunmaktadır. Bunların haricinde, tekil olarak ele geçmiş süs taşlarının

⁴²⁴ Higgins, 1961: 28.

⁴²⁵ A.g.e.: 28.

⁴²⁶ Köroğlu, 2004: 11-12.

⁴²⁷ Higgins, 1961: 30.

⁴²⁸ Williams ve Ogden, 1995: 16.

⁴²⁹ A.g.e.: 16.

⁴³⁰ Higgins, 1961: 30.

bir kısmının da kakma yöntemi uygulanarak bir yüzük üzerinde kullanıldıkları düşünülmektedir.

1.3.3.7. Kazıma Tekniği

Kazıma tekniği, genellikle metallerin ve süs taşlarının üzerlerine çizilmek ya da oyulmak suretiyle yazılar, figürler ve bezekler işlemek için kullanılmıştır. Kazımada kullanılan aletler çağlara göre çeşitlilik göstermektedirler. Örneğin, Tunç Çağı'nda obsidyen ya da bakır bir aletin kullanıldığı düşünülürken, Demir Çağ'da tıpkı bugünkü gibi bir çeşit oymacı kalem (burin) ve çeşitli demir araçlar kullanıldığı düşünülmektedir⁴³¹. Derin yivlerin ise, yaklaşık 15 cm uzunluğundaki keskin uçlu çelik kalemler ya da burin de denilen keskinlerin kullanıldığı bilinmektedir⁴³².

Literatürde, süs taşlarının (Örn.: jasper, akik, karnelian, lapis lazuli vs.) kazınarak bezeme oluşturulması yöntemi *intaglio* olarak isimlendirilmiştir. Higgins, altın üzerine kazıma tekniğinin Minos'un geç dönemlerine doğru düzensiz de olsa denendiğinden bahsetmektedir⁴³³. Erken Demir Çağ'dan itibaren Yunanistan'da kullanılan teknik hiçbir zaman çok yaygın olmamıştır⁴³⁴.

Kazıma yöntemi ile beraber ele alınabilecek benzer bir başka yöntem ise *oymacılıktır*. Oyma işlemi, keski ya da murç ile gerçekleştirilir ve bu yöntem altın üzerinde az da olsa uygulanmıştır⁴³⁵. İşlem murç ile yapıldığında eser üzerinde yüzey ezilir ve içe göçerilir, keski ile uygulandığında ise yüzeyde işlem uygulanan parça çıkarılır.

Nadir olarak kullanılan oymacılık işlemine, M.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirilen Yunan yüzükleri üzerinde rastlamaktayız⁴³⁶.

1.3.3.8. Ajur, Delik İşi (Opus Interrasile)

Ajur veya *delik işi* de denen opus interrasile tekniğinde, metal bir objenin zeminine çizilen motif, bir keski yardımıyla kesilerek ya da delinerek ufak parçaların çıkartılmasıyla oluşturulur. Kimi örneklerde zemine dokunulmadan motifler kesilerek çıkartılırken kiminde ise motifin zemin kısmı çıkartılmaktadır⁴³⁷.

⁴³¹ Bk.: a.g.e.: 31.

⁴³² Köroğlu, 2004: 10.; Kazıma işleminde kullanılan aletler için bk.: Williams ve Ogden, 1995: 20-21.

⁴³³ Higgins, 1961: 31.

⁴³⁴ Williams ve Ogden, 1995: 20.

⁴³⁵ Higgins, 1961: 31.

⁴³⁶ Coche de la Ferté, 1956: 60, Lev. 17: 2-3.

⁴³⁷ Köroğlu, 2004: 11.

Akyay Meriçboyu, bu tekniğin M.Ö. 3. bin yıldan itibaren kullanıldığını ifade etmektedir⁴³⁸. Fakat Higgins, tekniğin Erken Etrüsk sanatında az sayıda görülse de M.S. 2. yüzyıldan önce genel bir kullanıma sahip olmadığını söylemiştir⁴³⁹. Köroğlu ise, bu tekniğin M.S. 1. yüzyıldan itibaren yaygın olarak kullanıldığını belirtir⁴⁴⁰. Özellikle Bizans kuyumculuğunda önemli bir gelişme gösteren teknik⁴⁴¹, Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerinde, bilezikler üzerinde montürler içerisine yerleştirilmiş süs taşları ile beraber kullanılmıştır⁴⁴².

1.3.3.9. Kaplama ve Yıldızlama Teknikleri

Mekanik bir yöntem olan kaplama tekniği, genellikle ince altın varakların, başka bir malzemeden yapılan objenin şeklini alana kadar o objeye preslenmesi ya da çekiçlenmesi ile gerçekleştirilir. Ana objenin malzemesine göre dövülme şekli değişkenlik gösterir. Örneğin malzeme cam gibi hassas bir malzemeyse altın varığa sadece eğerek şekil verilmektedir⁴⁴³. Kaplama işleminde altının haricinde gümüş de kullanılmıştır ve üzeri kaplanılan malzemeler bronz ve gümüşten ahşaba kadar çeşitlilik gösterebilir. Dövme ya da kenarların kıvrılması yönteminin haricinde, gümüş üzerine altın kaplama ısı yardımı ile gerçekleştirilir⁴⁴⁴. Gümüşün kaplama malzemesi olarak kullanılmasında yine benzer yöntemler uygulanmaktadır.

Gümüş ve bakırın, kaplama ve yıldızlama teknikleri kullanılarak altınla kaplanması Erken Bronz Çağ'a kadar geri gitmektedir⁴⁴⁵. Miken bronz yüzükleri üzerinde ve Geometrik Dönem süs iğneleri üzerinde de kaplama tekniği görülmektedir⁴⁴⁶. Yıldızlama, Roma Dönemi ve sonrasında en parlak dönemlerini yaşamıştır⁴⁴⁷.

Altın ile kaplama tekniği, takıların haricinde kabartmalar ve heykeller gibi birçok yerde kullanılmıştır. Örneğin Mısır'da, Tutankhamun'un mezarında ince altın levhayla kaplanmış olan ahşap bir heykel bulunmuştur⁴⁴⁸.

Yıldızlama olarak bilinen ve kimyasal yöntemler ile gerçekleştirilen teknik antik dönemde iki farklı uygulama ile gerçekleştiriliyordu⁴⁴⁹. Bunlardan ilki, genellikle ana objenin

⁴³⁸ Akyay-Meriçboyu, 2001: 37.

⁴³⁹ Higgins, 1961: 31.

⁴⁴⁰ Köroğlu, 2004: 11.

⁴⁴¹ Higgins, 1961: 31.

⁴⁴² Köroğlu, 2004: 11.

⁴⁴³ Higgins, 1961: 31-32.

⁴⁴⁴ Williams ve Ogden, 1995: 29.

⁴⁴⁵ A.g.e.: 29.

⁴⁴⁶ Higgins, 1961: 32.

⁴⁴⁷ Ogden, 2016: 37.

⁴⁴⁸ Habashi, 2016: 5.

⁴⁴⁹ Higgins, 1961: 32.

metal ya da pişmiş topraktan oluştuğu ve üzerlerine ince altın varanın yapıştırıcı yardımıyla birleştirildiği yöntemdir.

İkincisi ise, amalgamlama (amalgamation) yöntemidir⁴⁵⁰. Amalgamla kaplama, genellikle bronz ve gümüş üzerine altın kaplama yapılacağında kullanılır. Akyay Meriçboyu, bu yöntemin mekanik kaplamaya göre daha dayanıklı olduğunu ve cam ile pişmiş toprak nesneler üzerinde de uygulandığını belirtmiştir⁴⁵¹. Amalgamlama yöntemi, bir mortar ya da pota içerisinde toz haline getirilmiş altın ve eşit ağırlıktaki cıvanın karıştırıldıktan sonra ana objenin üzerine sürülmesi ve daha sonra ısıtılması ile gerçekleştirilir. Yüksek ısıнын etkisi ile cıva buharlaşır ve altın, yaldızlanacak olan obje üzerinde kalır. Oldukça maliyetli olan amalgamlama yöntemi, sadece takılarda değil farklı eserler üzerinde de kullanılmıştır.

Bakır da altını taklit etmek için sık sık amalgamlama yöntemi ile kaplanan metaller arasındadır⁴⁵². Naukratis'te bir mezarda bulunan ve M.Ö. 300 civarına tarihlendirilen bir yüzük bu uygulamaya örnek teşkil eder⁴⁵³. Williams ve Ogden'in 1995 yılında yayımlanan eserinde bu yüzük amalgamlama yönteminin kullanıldığı en erken örneklerden biri olarak tanımlanmıştır⁴⁵⁴. M.S. 1. yüzyılda nadir olarak kullanılan yöntem, M.S. 3. ve 4. yüzyıllarda yaldızlamanın standart bir yöntemi haline gelmiştir⁴⁵⁵.

1.3.3.10. Kameo Tekniği

Kameo tekniğinde genellikle, renkli damarlanmaya bağlı olan oniks, sardoniks ve nikolo gibi taşlar tercih edilse de yeşil renkli jasper gibi taşların da kullanıldığı bilinmektedir. Taş üzerine pozitif olarak işlenecek olan figür ya da motif ilk renk katmanından ikinci renk katmanına, işlenen figüre bir fon oluşturuluncaya kadar kazıma ya da oyma yöntemleri ile şekillendirilir. Kameo tekniği taşlar üzerinde, Helenistik, Roma ve Bizans Dönemleri'nde çeşitli figürlerin yapımında kullanılmıştır⁴⁵⁶. Özellikle Roma Dönemi'nde bu taşların camdan taklitlerinin yapıldığı bilmekteyiz⁴⁵⁷.

Bu teknik ile işlenen süs taşları ya da cam taklitleri, kolyeler, yüzükler ve küpeler gibi takılarda kullanılmalarının yanı sıra cam kaplar gibi farklı objeler üzerinde de kullanılmışlardır.

⁴⁵⁰ A.g.e.: 32.

⁴⁵¹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 37.

⁴⁵² Ogden, 2006: 21.

⁴⁵³ Williams ve Ogden, 1995: 253, Kat. No. 194.

⁴⁵⁴ Williams ve Ogden, 1995: 29.

⁴⁵⁵ Habashi, 2016: 6.

⁴⁵⁶ Bingöl, 1999: 28.

⁴⁵⁷ Akyay-Meriçboyu, 2001: 20.

Söz konusu tezin ana konusunu oluşturan, Myra ve Andriake’de ele geçen takılar arasında kaşında cameo tekniği ile biçimlendirilmiş “amphora üzerinde yelken tutan Eros” betimlemeli altın bir yüzük bulunmaktadır (Kat. No. 25).

1.3.4. Temizleme ve Parlatma İşlemleri

Üretim ve süsleme gibi işlemlerin sonunda, yapım aşamaları sırasında takılar üzerinde şekillendirme, lehimleme ve düzeltme gibi işlemler sebebiyle oluşan kalıntı ve lekeler çeşitli yöntemler ile temizlenmektedirler. Bu işlem, kum gibi aşındırıcılar ile izlerin silinmesinin ardından cilalama taşları ile sürterek parlatılması şeklinde gerçekleştirilmektedir⁴⁵⁸. Higgins, parlatma işlemi için akik taşının antik dönemlerde de günümüzde olduğu gibi kullanılmış olabileceğinden bahsetmektedir⁴⁵⁹.

---

⁴⁵⁸ Higgins, 1961: 36.

⁴⁵⁹ A.g.e.: 36.

İKİNCİ BÖLÜM

MYRA VE ANDRIAKE'DE ELE GEÇEN TAKILAR

Myra ve Andriake'de mezarlar ve çeşitli alanlardan ele geçen takılar ve takı öğeleri bu tez içerisinde önce türlerine göre ana gruplara ayrılmış daha sonra ana tipoloji izlenerek alt kümelerine ayrılmıştır. Birbirleri ile eş olan ya da ilişkili olduğu düşünülen örnekler tek katalog numarası altında incelenmiştir. Toplamda 130 katalog numarası altında değerlendirilen tüm takılar önce teknik, stilistik ve ikonografik açılardan irdelendikten sonra benzer örnekler ile karşılaştırılarak kullanıldıkları dönem aralığı belirlenmeye çalışılmıştır. Tüm değerlendirmeler yapılırken, takıların bulundukları alanlar ve kontekst de göz önünde bulundurulmuştur.

Tezde yer alan takı türleri, küpeler, yüzükler, yüzük ve takı taşları, kolye sarkaçları, bilezikler ve boncuklar olmak üzere ayrılmıştır. Çeşitli malzemelerden oluşan iğneler, takı kavramını tam olarak karşılamadıkları düşünüldükçe teze dahil edilmemiştir.

En yoğun buluntu grubu Demre Çayı'nda Antalya Müzesi tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazılarında ortaya çıkarılan 6 adet lahitten ve Andriake'de güney yerleşimin doğusunda bulunan A Kilisesi şapelinin bitişiğindeki odalardan birinde tespit edilenno. ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçmiştir. Bu örneklerin tamamına yakını M.S. 2.-3. yüzyılların takı tipolojisine uygun özelliklere sahip olmakla birlikte aralarında tarihi daha erkene giden bir yüzük taşı da bulunmaktadır (Kat. No. 28). Myra ve Andriake takıları oldukça zengin tipolojik ve ikonografik çeşitlilikte olmalarının yanı sıra birçoğunun soyulmamış olan mezarlardan ele geçmeleri daha doğru değerlendirilmelerine olanak sağlamaktadır. Takıların bulundukları alanlar *Buluntu Alanları* başlıklı bölümde (3.1) değerlendirilmiştir.

2.1. Küpeler

2.1.1. Halka Küpeler

Halka formu küpeler Helenistik Dönem'den itibaren kullanılmaya başlanmıştır⁴⁶⁰, özellikle M.S. 1. yüzyılda yoğunlaşarak M.S. 3. yüzyıla kadar kullanımları sürmüştür. Yapılan yayınlara bakıldığında, bu tip küpelerin figürlü, boncuklu, sarkaçlı, aplikli, bezemeli ya da bezemesiz birçok örneğinin bulunduğu ve bunların oldukça geniş bir coğrafya yayılımı gösterdiği görülmektedir⁴⁶¹.

Burmalı halka formu, sarkacında tek boncuk olan bir örnek İzmit Kâğıt Fabrikası'nın temel kazısında M.S. 408-491 yılları arasına tarihlenen bir sikke defnesi ile birlikte ele

⁴⁶⁰ Higgins, 1961: 183.

⁴⁶¹ Marshall, 1911; Higgins, 1961: 183; Ergil, 1983; Bingöl, 1999; Uygun, 2000; Özgülner, 2007.

geçmiştir⁴⁶². Örnekten de görüldüğü üzere, sarkaçlar artık direkt olarak küpe halkasına değil, halkaya lehimlenmiş olan küçük bir halkacığa asılmaktadır hem de küpe halkasının bağlantı noktasında farklı bir uygulama vardır. Bu örnek hem geç dönem küpe örneklerinin stilini göstermesi hem de halka formlu küpelerin kullanımının geç dönemlerde de sürdüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Myra ve Andriake Kazılarında gün yüzüne çıkarılan küpelerin birkaç örnek hariç tamamı halka formlu yalın küpeler grubuna girmektedir ve sarkaçsız halde ele geçmişlerdir. Bu örneklerin sarkaçlarının günümüze ulaşmama durumunun göz önünde bulundurulması gerektiği gibi, sarkaçsız olarak kullanılmış olabilecekleri de düşünülmelidir. Elimizde örnekleri bulunan küpeler gibi apliği olmayan yalın küpe örnekleri M.Ö. 1. yüzyıl ila M.S. 3. yüzyıl aralığında kullanılmışlardır⁴⁶³. M.S. 2. ve 3. yüzyıl örneklerinde ise genellikle küpe halkası kalınlığında yersiz düzensizlikler olduğu izlenmektedir⁴⁶⁴.

Tüm bu coğrafi yayılım ve tarihlendirme kriterlerinin Helenistik Dönem örnekleri kadar belirgin olmaması nedeniyle söz konusu küpe örnekleri araştırmacılar tarafından genellikle - birlikte bulunduğu kesin tarih verici buluntular olmadığı takdirde- yüzyıllık aralıklara tarihlendirilmektedir. Bu tez çalışmasında, değerlendirilen tüm küpe örnekleri mezarlardan ele geçmiştir. Değerlendirme yapılırken küpelerde ve takıların tamamında genel teknik özelliklerin incelenmesi ve karşılaştırma örneklerinin göz önünde bulundurulmasının yanı sıra özellikle mezar buluntuları birlikte ele geçtikleri diğer materyaller ile birlikte değerlendirilecek ve tarihlendirilecektir.

Kat. No. 1: Halka Formlu Yalın Küpe Çifti

Dairesel kesitli ince altın telden oluşturulan halka biçimli yalın altın küpeler çift olarak ele geçmiştir. Her iki küpenin de ilmekli uçtan kalın başladığı ve diğer uca doğru gidildikçe incelendiği izlenmektedir. Küpelerin halkaları üzerinde belirli aralıklarla işlenmiş üç ayrı yiv grubu bulunmaktadır. Her ikisi de sarkaçsız olarak ele geçen küpelerin bağlama tekniği ilginçtir. Daha anlaşılır şekilde incelenmesi açısından küpe çifti A ve B olarak kodlanmıştır.

A küpesinin tek ucu çift ilmek oluşturulduktan sonra küpe gövdesine 6 kez sarılarak bağlanmıştır. Diğer uç ise bu ilmekten geçirilmiş ve ilmek etrafında iki kez dolandırıldıktan sonra kapatılmıştır. Kapatma biçiminden dolayı bağlama bölgesinde görünümün bozulduğu izlenebilmekte ve bu durum işçiliğin kalitesiz olduğunu göstermektedir.

⁴⁶² Akyay-Meriçboyu, 2001: 199.

⁴⁶³ Uygun, 2000: 101.

⁴⁶⁴ Marshall, 1911: Lev. LIII: 2464, 2486.

B küpesi, A örneğine kıyasla daha özenli yapılmış gibi görünmektedir. Aynı şekilde bir uç çift ilmek oluşturulduktan sonra küpe gövdesine 6 kez sarılarak kapatılmış, diğer uç kanca formuna getirilip ilmekten geçirilerek bağlanmıştır.

K1 örnekleri ile benzer bağlama tekniği kullanılan örneklerden biri Patara'da karşımıza çıkmakta ve M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁴⁶⁵. Uygun, bu bağlama tekniğinin halka formu küpelerde çok az kullanıldığını belirtmiştir⁴⁶⁶. Zahn⁴⁶⁷, halkasında yiv bulunan örnekleri M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlerken, Greifenhagen⁴⁶⁸ M.S. 1.-2. yüzyıllara tarihlenmektedir. Benzer örneklerin genellikle M.S. 2.-3. yüzyıl civarlarına tarihlendirilmeleri ve küpe halkasındaki kalınlığın benzer örnekler⁴⁶⁹ ile karşılaştırılması bu örneğin de M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kat. No. 2: Halka Formlu Yalın Küpe

Kat. No. 1 örnekleri ile aynı lahit içerisinde ele geçen dairesel kesitli telden altın küpe tıpkı Kat. No. 1 gibi ilmek kısmından kalın başlayıp diğer uca doğru incelen halkaya sahiptir. Küpe halkasının formunun bozulduğu, ovalleştiği izlenebilmektedir. Sarkaçsız olarak ele geçen halkanın üzerinde iki grup halinde yiv bezeme bulunmaktadır. Bağlama şeklinin de Kat. No. 1 örnekleri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Tek uç çift ilmek şekline getirildikten sonra halkaya üç kez sarılarak tutturulmuş, diğer uç ise bu ilmek içerisinde geçirilip bir kez sarılarak bağlanmıştır.

Her ne kadar bağlama şekli tarihleme için bir kriter olmasa da benzer örneklerden hareketle bağlama şekli, yivler ve altın telin kalınlığı göz önünde bulundurulduğunda bu küpenin de Kat. No. 1 örnekleri gibi M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmesi tutarlı görülmektedir.

Kat. No. 3: Halka Formlu Yalın Küpe

Dairesel kesitli telden oluşturulan halka formu küpe yalındır. Küpe halkası her iki ucuna doğru incelenmektedir. Bir ucu ilmek bir ucu kanca şeklinde sonlanan küpenin kanca ucuna gidildikçe ezilmeden kaynaklı deformasyon izlenmektedir.

Oldukça yalın olan küpe ÇA/5B açma numaralı mezar içerisinde zemin seviyesinden ele geçmiştir. Zemin seviyesinden ele geçen sikkeler arasında, iki adet Commodus, bir adet Julia Domna ve bir adet de Caracalla sikkesi bulunmaktadır.

⁴⁶⁵ A.g.e.: 102, K14.

⁴⁶⁶ A.g.e.: 102.

⁴⁶⁷ Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b.

⁴⁶⁸ Greifenhagen, 1970b: 62, Lev.49: 10.

⁴⁶⁹ Marshall, 1911: Lev. LIII: 2464, 2486.

Hem beraber ele geçtiği buluntulardan yola çıkarak hem de benzer örneklerin incelenmesi, küpe halkasında düzensiz kalınlık değişimleri ve yalın bağlama tekniği gibi sebeplerle eserin M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlendirilmesi uygun olacaktır.

Kat. No. 4: Halka Formlu Yalın Küpe

Tıpkı diğer yalın küpe örnekleri gibi bu örnek de dairesel kesitli telden oluşturulmuştur. Sarkaçsız halde ele geçen küpe halkasının üzerinde iki grup halinde belli belirsiz yiv bezemesi izlenmektedir. Tek uçtan kalın başlayıp diğer uca doğru incelen küpe halkası tam daire formunu yitirmiş, ovalimsi bir forma girmiştir. Tek ucu kendi içerisinde iki kez döndürülerek ilmek haline getirildikten sonra halkaya beş kez sarılarak tutturulmuş, ince olan diğer uç ise ilmeğin içerisinde geçirilerek kapatılmıştır.

Kat. No. 3 ile aynı mezar ve aynı seviyeden gelen küpe örneği, benzer teknik özellikler göstermesi, aynı seviyeden ele geçen sikke örnekleri ve yiv bezemenin de dikkate alınmasıyla⁴⁷⁰ M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlenmektedir. Tarih aralığını kısaltmamız sikke buluntuları ile mümkün olmuştur.

Kat. No. 5: Halka Formlu Yalın Küpe

Altın telden oluşturulmuş oval formlu küpe halkası ilmek kısmından kalın başlamakta ve diğer uca ilerledikçe incelmektedir. Tek ucu ilmek şekline getirildikten sonra küpe gövdesine iki kez sarılmış, diğer uç ise ilmek içerisine dışarıdan getirilmiş ve 2 kez sarılarak kapatılmıştır.

Her iki uca dikkatli bakıldığında, altın levhanın yuvarlanarak tel haline getirilmesi işleminden kalan spiral izler izlenebilmektedir. Bu tip izler antik dönem takılarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Aynı mezardan ele geçen diğer küpe örnekleri ile karşılaştırıldığında bu örneğin bağlama biçimi farklılık göstermektedir. Benzer bağlama tekniği gösteren fakat ucu ilmeğin içerisinde dolaştırılan örneklerden üçü Perge'den ele geçmiş ve Özgülnar tarafından M.S. 1.-3. yüzyıl ile M.S. 1.-2. yüzyıl aralıklarına tarihlendirilmişlerdir⁴⁷¹. Günümüze kadar yapılan araştırmalarda bağlama tekniğinin bir tarihleme kriteri olduğu ile ilgili bir veri elde edilememiştir. Küpe kalınlığı göz önünde bulundurulduğunda M.S. 2. yüzyıldan daha erkene gitmesi uygun görülmemektedir. Aynı mezardan ele geçen, 3 ve 4 katalog numaralı örnekler de göz önünde bulundurularak bu örneğin de M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlendirilmesi genel mezar buluntuları ve takının stilistik özellikleri ile uyumlu olacaktır.

⁴⁷⁰ Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b; Greifenhagen, 1970b: 62, lev.49: 10.

⁴⁷¹ Özgülnar, 2007: Kat. No. 4-5, 11.

Kat. No. 6: Halka Formlu Yalın Küpe

Dairesel kesitli telden oluşturulmuş olan küpenin halkasında iki grup halinde yiv bezemesi bulunmaktadır. Halka uçlarının bağlanma tekniği Kat. No. 4 ile benzerlik göstermektedir. Tek uçtan kalın başlayan tel diğer uca doğru oldukça incelmektedir. Bu küpede de altın telin özellikle ilmek kısmında, yapım aşaması ile ilişkili spiral izler bulunmaktadır.

Tarihlendirme kriterleri diğer örnekler ile benzerdir. Mezardan ele geçen diğer örnekler ile karşılaştırıldığı zaman bu örnek de M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına ait olmalıdır.

Kat. No. 7: Halka Formlu Yalın Küpe

Dairesel kesitli telden oluşturulmuş olan halka küpenin halkasında iki grup halinde yiv bezemesi bulunmaktadır. Bir uçtan diğerine doğru incelen küpe halkasının bağlama tekniği Kat. No. 4 ve 6 örnekleri ile benzerlik göstermektedir. Genel küpe formu, küpe halkası üzerinde bulunan yiv bezemeleri⁴⁷², kataloğumuzdaki benzer örneklerin ile 6 numaralı lahit içerisinden birlikte ele geçtiği takı buluntuları (Kat. No. 18, 62) göz önünde bulundurulduğunda Kat. No. 7 örneği için M.S. 2.-3. yüzyıl tarihini öneriyoruz.

Kat. No. 8: Halkası Burgu Biçimli Küpe

Bu örnek, aynı mezardan bulunan diğer küpe örneklerinden halkasının biçimlendirilme şekli ile ayrılmaktadır. Küpe halkası, iki altın telin birbirine sarılması ile oluşturulmuştur. Burgu, ilmekli uçtan başlar fakat küpenin yarısına geldiğinde son bulur ve tel dairese kesitli olarak devam eder. Diğer uç ise kanca şeklinde biçimlendirilmiş ve ilmekten geçirilerek kapatılmıştır. Küpe halkası üzerinde yapım tekniği ile ilişkili olan spiral izler görülebilmektedir. Myra ve Andriake takıları arasında halkası burgu yapılarak zenginleştirilmiş başka örnek bulunmamaktadır.

İki ya da daha fazla telin birbirine burulması ile oluşturulan burgu halka küpelerin varyasyonlarının M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Bu tür örnekler zincir halkalı örnekler ile benzemektedirler. Akyay Meriçboyu, zincir halkaların Pers kuyumculuğuna özgü olduğundan bahseder ve Denizli? buluntusu Geç Helenistik Dönem'e tarihlendirilen bir burgu halkalı küpenin Pers etkili bir atölyede yapılmış olabileceğini öne sürer⁴⁷³. Akyay Meriçboyu, Roma Dönemi küpe örneklerini incelediği bölümde ise Konya buluntusu M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilen damla rozetli burma halkalı küpe için de aynı yorumu yapmıştır⁴⁷⁴. Günümüzde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan Eroslu altın küpenin halkası üç telin burulmasıyla oluşturulmuş ve M.Ö. 4.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁴⁷⁵. Aynı

⁴⁷² Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b; Greifenhagen, 1970: 62, lev.49: 10.

⁴⁷³ Akyay-Meriçboyu, 2001: 156-157, res. 3.

⁴⁷⁴ A.g.e.: 202.

⁴⁷⁵ Ergil, 1983: 19, Kat. No.: 18.

müzeden bir başka örnek ise üç telin burulmasıyla oluşturulmuş Aphrodite? başlı süslemesi bulunan küpedir⁴⁷⁶. Bu küpenin tarihi belirtilmemiştir fakat Ergil tarafından yapılan katalogda burmalı halkadan oluşturulan farklı küpe örnekleri de bulunmaktadır⁴⁷⁷.

Helenistik Dönem’den itibaren küpe halkaları üzerinde izlenebilen burma tekniği Roma Dönemi küpelerinde de uygulanmıştır. Halka biçimlendirilmesi bakımından Kat. No. 8 örneğimize benzer bir örnek günümüzde Britanya Müzesinde sergilenen Smyrna buluntusudur⁴⁷⁸. M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen Smyrna buluntusu küpenin küre şeklinde bir sarkacı ve halkaya lehimli altından bir boncuğu bulunmaktadır. Başka bir örnek, M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmekte ve burgulu bir halkaya sahipken, halkasının bir yeri düz bırakılarak o kısma boncuk yerleştirilmiştir⁴⁷⁹. Roma Dönemi’ne tarihlendirilen burgu şeklinde halkadan oluşan örnekler Metropolitan Sanat Müzesinde de bulunmaktadır. Çeşitli aplikleri ve sarkaçları bulunan bu tip küpeler arasında M.S. 2. yüzyıla⁴⁸⁰ tarihlendirilen örnekler olduğu gibi M.S. 1.-2. yüzyıllara⁴⁸¹ tarihlendirilen örnekler de vardır. Greifenhagen tarafından hazırlanan katalogda Roma Dönemi’ne tarihlendirilen ve halkası tellerin burulması ile oluşturulan iki farklı küpe örneği daha bulunmaktadır⁴⁸². Burgu halkalı sarkaçsız ve apliksiz başka bir örnek de Sardes’ten ele geçmiş ve Roma Dönemi’ne tarihlendirilmiştir⁴⁸³.

Günümüze ulaşan ve yayınları yapılan örneklerle bakıldığında, halkası altın tellerin burulması ile oluşturulan küpeler genellikle disk, rozet, boncuk gibi süsleme öğelerine ve sarkaca sahiptirler. Andriake’de bulunan örnekte ise herhangi bir süsleme öğesi

⁴⁷⁶ A.g.e.: 22, Kat. No. 25.

⁴⁷⁷ Bk.: A.g.e.: Kat. No.: 31-32.

⁴⁷⁸

https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=427271&partId=1&searchText=twisted+ear-ring&images=true&page=1 (erişim tarihi: 19.03.2020).

⁴⁷⁹ Greifenhagen, 1970b: Lev. 49: 4.

⁴⁸⁰

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243195?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3778&offset=0&rpp=20&pos=1;>
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243168?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3751&offset=0&rpp=20&pos=1;>
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243180?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3763&offset=0&rpp=20&pos=1;>
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243162?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3745&offset=0&rpp=20&pos=1;>
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243184?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3767&offset=0&rpp=20&pos=1;>
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243191?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3774&offset=0&rpp=20&pos=1;>
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243161?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3744&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

⁴⁸¹

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243210?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3793&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

⁴⁸² Greifenhagen, 1970b: Lev. 49: 16, 22.

⁴⁸³ Waldbaum, 1974: 124, Lev. 45, 736.

bulunmamaktadır. Fakat diğer örnekler de göz önünde bulundurulduğunda sarkacının aslında var olup günümüze ulaşmamış olması ihtimal dahilindedir.

Kat. No. 8, ÇA-5/B açma numaralı mezardan -131 cm seviyesinden ele geçmiştir. Aynı seviyeden ele geçen sikke (Faustina I) ve kandil örneklerinin M.S. 2. yüzyıl içlerine tarihlendirilmeleri, benzer özellik gösteren örnekler ve küpede izlenen genel teknik özellikler sebebiyle bu örneğin tarihi için M.S. 2. yüzyılı öneriyoruz.

2.1.1.1. Halkasında Disk Bulunan Küpeler

Halkasında yalın ya da süslemeli yarım küre formunda aplikler bulunan küpeler Pfeiler tarafından *baretta* olarak isimlendirilmiştir⁴⁸⁴. Erken dönemlerle bir bağlantısı olmayan ve üretimi M.S. 1. yüzyılda başlayan Baretta tipi küpeler M.S. 3. yüzyıla kadar yoğun olarak kullanılmışlardır⁴⁸⁵. Naumann benzer örnekleri M.Ö. 1.-M.S. 1. yüzyıllar aralığına tarihlemiş olsa da⁴⁸⁶ M.S. 1. yüzyıldan erkene giden başka bir örnek bulunmamaktadır.

Yarım küre formlu kısım, halkadan ayrı olarak üretilip halkaya lehimlenebildiği gibi halka ile yekpare şekilde üretilen örnekleri de bulunmaktadır. Aplik formu kimi zaman yarım küre formlu kimi zaman ise düz levha şeklinde daire formlu yapılmıştır. Myra ve Andriake takıları arasında her iki örnek de mevcuttur. Bu tip küpelerin sarkaçlı örneklerinin de bulunması ele geçen sarkaçsız örneklerin incelenmesinin bu durum göz önünde bulundurularak yapılmasını gerektirmektedir.

Yarım küre formlu disk aplikler, halka formlu küpelerde kullanıldıkları gibi, halkası S formlu küpelerde de tercih edilmişlerdir.

Myra ve Andriake disk aplikli küpeleri arasında bir üslup birliği bulunması, buluntuların kendi içlerinde, teknik özellikleri bakımından ve diğer mezar buluntuları ile karşılaştırılarak tarihlendirme üzerine bir sonuca varılması açısından önemlidir. Fakat tipin uzun bir süre aralığında kesintisiz ve yoğun olarak, bilhassa da tarihlemeye ayrıştırmaya katkı sağlayacak kadar fazla değişiklik yapılmadan kullanılması sebebiyle ihtiyatlı yaklaşılmalıdır.

Kat. No. 9: Halkası Konveks Diskli Küpe Çifti

Halkası diskli küpeler grubuna dahil ettiğimiz küpe çifti, altın telin bükülmesiyle oluşturulmuştur. Tek ucu ilmek şeklinde bitirilmiş, diğer uç ise ilmek içerisinden geçirilerek sarılmıştır. Tel, ilmekli uçtan oldukça kalın başlamış ve daha sonra açılıp yarım küre formuna getirilmiştir. Yarım küre formlu süslemeden sonra ilmekli kısma göre daha ince olan uç ise tel haline getirilerek devam ettirilmiştir. Her iki örneğin halkasında da aynı yerde içe doğru eğimli

⁴⁸⁴ Pfeiler, 1970: 19.

⁴⁸⁵ A.g.e.: 19.

⁴⁸⁶ Bu örneğin disk kısmı düz plakadan oluşmaktadır, bk.: Naumann, 1980: 42, Lev.16, 76.

bir kısım bulunmaktadır. Bu kısım, küpenin orijinalinde sarkaçlı olduğunu göstermektedir ancak sarkaç günümüze ulaşmamıştır.

Yukarıda bahsedildiği üzere, bu tip küpeler M.S. 1. yüzyıldan itibaren görülmektedirler⁴⁸⁷. Günümüze ulaşan örnekler incelendiğinde ise M.S. 2. yüzyıl örneklerinin yoğunlukta olmasıyla birlikte çoğu araştırmacı küpeleri genellikle M.S. 2. ya da 3. yüzyıl civarlarına tarihlemektedir. Örneğin Ergil, İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bulunan halkası diskli küpe çeşitlerinin birçoğunu M.S. 2. yüzyıla tarihlemiştir⁴⁸⁸. Bunlar, sarkaçlı ve sarkaçsız örneklerden, apliği granüle bezemeli ve yalın örneklerle çeşitlilik göstermektedirler. Aynı katalogda M.S. 1.-2. yüzyıllar⁴⁸⁹ ve M.S. 2.-3. yüzyıllar⁴⁹⁰ aralıklarına tarihlendirilen örnekler de bulunmaktadır. Pfeiler'in yaptığı katalogda ise burgu halkası ve sarkacı ile aplik çevresinde telkâri bir çerçevesi bulunan Smyrna buluntusu bir örnek bulunmaktadır⁴⁹¹.

Uygun'un Patara mezarlarında bulunan ve Geç Helenistik-Roma Dönemi takılarını konu alan tez çalışmasında da yarım küre formulu apliklerle süslü örnekler yer almaktadır⁴⁹². Bu örneklerden ikisi⁴⁹³ Kat. No. 9 örneklerimize benzemekte ancak her ikisinde de sarkaç bulunmaktadır⁴⁹⁴. Her iki örnek de sarkaçlarından ve mezar buluntularından hareketle M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir. Uygun'un çalışmasında yer alan boncuk sarkaçlı örneğin tel kalınlığı belirtilmemiş olsa da fotoğraflar üzerinden, bizim Kat. No. 9 çiftimiz ile yakın olduğu gözlemlenmiştir. Halkası diskli iki örnek daha, Perge'de bulunmuş ve Özgülner tarafından tez çalışması kapsamında yayımlanmıştır⁴⁹⁵. Her iki örnekte de yarım küre formulu disk, ilmeğin hemen yanına yerleştirilmiştir. Halkanın kalınlığı ilmekten diğer uca gidildikçe incelmekte ve halka üzerinde diske yakın olarak, araştırmacılar tarafından *beaded wire*⁴⁹⁶ yani ökçeli ya da boncuk biçimli tel olarak tanımlanan bir süsleme oluşturulmuştur. Aynı mezardan çift olarak ele geçen küpeler M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁴⁹⁷. Marshall'ın yayımladığı Britanya Müzesi takıları katalogunda, halkasında hem süslemeli hem de yalın diskler bulunan birçok örnek M.S. 1.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir⁴⁹⁸. Bu örneklerden 2509 katalog numaralı örnekteki disk yalındır⁴⁹⁹. Aynı gruba ait küpeler Tokat Müzesi'nde de karşımıza çıkmakta ve

⁴⁸⁷ Pfeiler, 1970: 19.

⁴⁸⁸ Ergil, 1983: Kat. No.: 72-73, 89, 91

⁴⁸⁹ A.g.e.: Kat. No. 76.

⁴⁹⁰ A.g.e.: Kat. No. 87-88.

⁴⁹¹ Pfeiler, 1970: Lev. 27.2.

⁴⁹² Uygun, 2000: Kat. No. K3-K5.

⁴⁹³ A.g.e.: K3-K4.

⁴⁹⁴ K3'ün sarkacı, altın tel ve boncuktan oluşmaktadır; K4'ün ise damla biçimlidir. Bk.: Uygun, 2000: Lev.17,b; Lev.18,a.

⁴⁹⁵ Özgülner, 2007: Kat. No. 16-17.

⁴⁹⁶ Higgins, 1961: 14; Ogden, 1992: 47.

⁴⁹⁷ Özgülner, 2007: Kat. No. 16-17.

⁴⁹⁸ Marshall, 1911: Lev. LIII, 2509, 2516, 2524, 2526, 2532.

⁴⁹⁹ A.g.e.: 292, Kat. No. 2509.

buradaki yalın disk süslemeli sarkaçsız bir örnek M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmektedir⁵⁰⁰. Cevizcioğlu Çiftliği Nekropolü'nde ele geçen bir çift örnek ise bulundukları kontektler nedeni ile M.S. 2.-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁵⁰¹. Metropolitan Sanat Müzesinde bulunan beş adet diskli örnekten ikisi yalın halkaya sahipken diğer üçünün halkaları da bezelidir ve birinde sarkaç bulunmaktadır⁵⁰². Bu örnekler M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmişlerdir⁵⁰³. Greifenhagen ise halkasında disk bulunan çeşitli küpeleri genel olarak Roma Dönemi'ne tarihler⁵⁰⁴.

Bu örneklerden disk kısmı bezemesiz olan örneklerle bakıldığında genellikle M.S. 2. yüzyıla tarihlendirildikleri görülmektedir. Ancak bu durum tarihlendirme kriteri olarak değerlendirilmemektedir. Kat. No. 9 örnekleri ile Myra ve Andriake'de bulunan konveks diskli küpelerin birkaç örnek hariç hepsinde diskin tel üzerine lehimlenmemiş olması dikkat çekicidir. Tel ve disk noktasında bir lehim ya da kaynama izine rastlanmamış olması bu disklerin halka ile birlikte biçimlendirildiğini düşündürmektedir. Verilen karşılaştırma örneklerindeki diskler ise ayrı olarak yapıp halkaya lehimlenmişlerdir. Bu açıdan tüm bu örneklerden ayrılması da birçok soru işareti oluşturmaktadır. Bu durum atölye ile ilişkili olabilir. Tüm karşılaştırma örnekleri ışığında Kat. No. 9 örneklerinin M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmeleri uygun olacaktır.

Kat. No. 10: Halkası Konveks Diskli Küpe Çifti

Kat. No. 9 ile aynı tiptendir ve aynı şekilde disk ile halka tek parçadır. Aralarındaki tek fark kullanılan telin daha ince biçimlendirilmiş olmasıdır. Yalın konveks diskte hafif bükülmeler bulunmaktadır. Altın renginde gözlemlenen kızıl kahverengilik nedeniyle içerisindeki bakır oranının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Tarihlendirme kriterleri Kat. No. 9 ile benzerlik göstermektedir. Bu sebeple M.S. 2.-3. yüzyıl aralığının önerilmesi uygundur.

Kat. No. 11: Halkası Konveks Diskli Küpe

Kat. No. 9 ve 10 numaralı küpeler ile aynı tiptendir. Diskin bir ucundan kalın başlayan altın tel incelererek devam etmektedir ve ilmeği oluşturmaktadır. İlmeğin içerisinde geçirilerek sarılan uç ise daha incedir.

⁵⁰⁰ Göral, 2019: 142, Kat. No. 32.

⁵⁰¹ Özkan ve Erkanal, 1999: 222, Res. 73, a-b.

⁵⁰² Sarkaçlı örnek hariç diğer dördü Kıbrıs buluntusu.

⁵⁰³

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243136?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3718&offset=0&rpp=20&pos=1;>

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243121?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3703&offset=0&rpp=20&pos=1;>

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248070?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=08.251.5%2c.6&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

⁵⁰⁴ Greifenhagen, 1970b: Lev. 49, 11-16, 23-26.

Halkası konveks diskli küpe örneği, Andriake’de bulunan 2 numaralı oda mezar içerisinden ele geçmiştir (**Lev.7b**). Söz konusu mezar içerisindeki buluntular define soygunu nedeniyle oldukça karışık halde ele geçmiştir. Ele geçen örneklerin in situ olmadığını belirtmek gerekir.

Kat. No. 9’da örnekleri ile incelenen baretta küpe tipolojisi ve yakın örnekler dikkate alındığında Kat. No. 11 için ana tarih aralığı M.S. 2.-3. yüzyıl aralığı olmalıdır. Söz konusu küpe buluntusunun 10 cm üzerinden kabaca haç formu bronz bir kemer tokası ele geçmiştir. Mezar içerisinden, küpeye oldukça yakın bir seviyeden ele geçen kemer tokasının bir benzeri Patara’dan ele geçmiş ve Şahin tarafından M.S. 6.-7. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir⁵⁰⁵. Mezardan ele geçen en geç tarihli buluntular da bu tarihlere aittir⁵⁰⁶. Geç tarihli buluntular mezarın sonraki kullanımları ile ilişkili görülmekle birlikte defnecilerce soyulan mezar in situ bulgular vermekten uzaktır⁵⁰⁷. Bu gibi sebeplerle buluntular ayrı olarak değerlendirildiğinde, Kat. No. 11 için M.S. 2.-3. yüzyıl tarihi genel tipoloji açısından uygun olacaktır.

Kat. No. 12: Halkası Konveks Diskli Küpe

Kat. No. 9, 10 ve 11 ile aynı tipte olan konveks diskli küpe, 11 numaralı küpe ile aynı mezardan ele geçmiştir. Tarihleme benzer sebepler ile M.S. 2.-3. yüzyıl aralığıdır.

Kat. No. 13: Halkası Konveks Diskli Küpe

Kat. No. 9, 10, 11 ve 12 numaralı küpeler ile aynı tipte olan konveks diskli küpenin halkasında iki grup halinde yiv bezemesi bulunmaktadır. Disk faktörünün dışında, halkasında bulunan yivler, tarihi M.S. 2.-3. yüzyıl aralığına çekmekle birlikte, küpe ile aynı seviyeden (zemin) ele geçen sikkelerin M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlenmeleri ve aynı mezardan ele geçen 3, 4, 5, 6 ve 8 katalog numaralı örnekler ile birlikte bu örneğin tarihi de M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başı olarak değerlendirilmiştir.

Kat. No. 14: Halkası Konveks Diskli Küpe

Kat. No. 9-13 örnekleri ile aynı tipte olan konveks diskli küpenin halkasında diğer örneklerden farklı olarak yiv bezemeleri bulunmamaktadır. Konveks diskin kenarlarında hafif eğilmeler gözlemlenmiştir. Stil, Kat. No. 9’da detaylıca incelenen karşılaştırma örnekleri ve 2 numaralı lahit içerisinden birlikte ele geçtiği buluntular göz önünde bulundurulduğunda, Kat. No. 14 örneği için M.S. 2.-3. yüzyıl tarihini önermek uygun olacaktır.

Kat. No. 15: Halkası Düz Disk Aplikli Küpe

Bu örnek, Myra ve Andriake’de gün yüzüne çıkarılan ve halkasında disk bulunan küpe örnekleri arasında, disk apliği halkaya lehim ile tutturulmuş iki örnekten biri olması açısından

⁵⁰⁵ Şahin, 2010: Lev. XII, B45.

⁵⁰⁶ Çevik vd., 2017a; Çevik vd., 2017b.

⁵⁰⁷ A.g.e.: 68-69.

genel buluntulardan ayrıdır. İlmek şeklinde biten uçtan itibaren kalın başlayıp diğer uca gidildikçe incelen altın tel ilmek içerisinde geçirilerek bağlanıp kapatılmıştır. Disk diğer örneklerden farklı olarak konveks değildir, düz altın plakadan oluşmaktadır ve hemen ilmeğin yanına lehimlenmiştir. Lehim noktasında altın üzerinde oluşan bozulmalar gözlemlenebilmektedir.

Düz disk aplikli küpeler için karşılaştırma örneklerinin oldukça az olduğu görülmekle birlikte Uygun, bu aplik formunun yaygın olarak kullanılmamış olabileceğini belirtmiştir⁵⁰⁸. Naumann, düz aplikli bir küpeyi M.Ö. 1.-M.S. 1. yüzyıllar aralığına tarihlemiştir⁵⁰⁹. Bu tarihleme, konveks disk aplikli küpelerden oldukça erkendir. Tarihlemeye M.Ö. 1. yüzyıla inilmesi bir yana Kat. No. 15 örneği mezarda bulunan diğer takı örnekleri ve çeşitli buluntular ile birlikte değerlendirilmelidir. Halkasında düz apliği bulunan örneklerden üçü Patara'da karşımıza çıkmaktadır⁵¹⁰. Örneklerden, aynı mezardan ele geçen iki çift küpenin de sarkacı bulunmaktadır ve sarkaçları ile diğer buluntulardan hareketle M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir⁵¹¹. Metin içerisinde tanımlanmayan ve tarih verilmeyen küpe çifti ise sarkaçsız olarak ele geçmiştir ve bizim örneğimize en çok benzeyen örnek bu çifttir⁵¹².

Kat. No. 15 de, Kat. No. 3, 4, 5 ve 13 gibi ÇA-5/B açma numaralı mezardan zemin seviyesinden ele geçmiştir. Patara buluntularının M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmeleri fikir vericidir. Kat. No. 15 benzer örnekler ışığında, mezarda bulunan takı örnekleri ve sikkeler de göz önünde bulundurularak M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihleniyor olmalıdır.

Kat. No. 16: Diski Granüleli Basit Halka Tipli Küpe Çifti

Halkasında disk bulunan küpeler grubunun son örneğini oluşturan küpe çifti gerek halkasının biçimlendirilmesi gerekse disk üzerindeki süslemesi bakımından diğer örneklerden farklıdır. Halkası altın bir telin kendi içerisinde döndürülerek burgu yapılmasından oluşturulmuş ve ilmek şeklinde biten ucun hemen altına konveks bir disk lehimlenmiştir. Halkaya bakıldığında ilmekli uçtan kalın başlayıp, ilmek içerisinde sarılarak kapatılan uca doğru gidildikçe incelendiği gözlemlenmektedir. Konveks diskten itibaren burulan tel bir kısımdan sonra düz bir şekilde devam etmektedir. Disk, altın levhanın kesilerek şekillendirilmesi ile oluşturulmuş ve etrafı ince bir filigre tel ile çevrelenerek çerçevelenmiştir. Diskin ortasına ise granüle bir tanecik yerleştirilmiştir. Küpe halkasında ve disk yüzeyinde yoğun deformasyon izlenmektedir. Bunun yanında bağlama şekli, aynı mezardan bulunan Kat.

⁵⁰⁸ Uygun, 2000: 82, K6.

⁵⁰⁹ Naumann, 1980: 42, Lev. 16, 76.

⁵¹⁰ Uygun, 2000: K6, K7, K15.

⁵¹¹ K6 örneğinde küpelerden birinin sarkacı ele geçmemiştir, K7 küpe çifti ise sarkaçlı olarak ele geçmiştir, bk.: A.g.e.: 82- 83.

⁵¹² A.g.e.: Lev. 24, b.

No. 1 ve 2 örneklerinden farklı ve daha düzgündür. Fakat küpe halkasının burgusu, işçiliğin pek özenli olmadığını düşündürmektedir.

Küpe halkasına benzer bir örnek Tokat Müzesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Tokat Müzesi'nde sergilenen örnek Kat. No. 16 örneğimizle diskin ortasındaki granüle tanecik haricinde birebir aynıdır. Bu örnek Göral tarafından, M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵¹³.

Halkası düz fakat diskinde granüle tanecik ve bezemeli ya da sade telden çerçeve bulunan örnekler ise birçok yerde bulunmaktadır. Suriye, Tarsus'ta bir mezardan ele geçen örnek M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵¹⁴. Bu örnekte disk ortasında granüle bir tanecik bulunurken diskin çevresi burgulu bir tel ile çerçevelenmiştir. Aynı katalogdan bir başka örnek ise burma halkadan oluşmaktadır ve diskin çevresi boncuklu/ökçeli tel (beaded wire) ile çerçevelenmişken ortasında ise granüle bir tanecik yer almaktadır. Bu örnek ise genel bir tarihleme ile Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁵¹⁵. Halkası düz altın telden biçimlendirilmiş, konveks diski ise Kat. No. 16'ya benzeyen başka bir örnek de Greifenhagen tarafından genel olarak Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁵¹⁶. Ergil, çerçeveli ve granüeli, çeşitli sarkaçları bulunan küpeleri genellikle M.S. 2. yüzyıla⁵¹⁷ ya da M.S. 1. ve 3. yüzyıllar aralığına⁵¹⁸ vermiştir. Basit halka formu küpeye lehimlenen diskin çevresi filigre tellerle çerçeveli olan, ortasında ise granüle bir tanecik bulunan örneklerden biri Tokat Müzesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Ucunda altın bir kürecik bulunan tel sarkaçlı örnek M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵¹⁹. Ortasında granüle tanecik bulunan çerçeveli diskli küpelere bir örnek de Adana Müzesi'nde yer almaktadır. Atakuru tarafından M.S. 1.-2. yüzyıllara tarihlendirilen bu örneğin halkası neredeyse S formudur⁵²⁰. Disk haricinde halka üzerinde de üç adet granüle tanecik bulunmaktadır.

Tüm bu karşılaştırma örnekleri göz önünde bulundurulduğunda, özellikle Göral tarafından yayımlanan örneğin⁵²¹ Kat. No. 16'ya neredeyse birebir benzemesi nedeniyle ve diğer örneklerin ışığında M.S. 2.-3. yüzyıl tarihleri örneğimiz için uygundur. Bu tarihleme Kat. No. 1 ve 2 örnekleri ile de uyusmaktadır.

⁵¹³ Göral, 2019: 140, Kat. No. 29.

⁵¹⁴ Marshall, 1911: 294, 2532 (Lev. LIII, 2532).

⁵¹⁵ A.g.e.: 293, 2516-2517 (Lev. LIII 2516).

⁵¹⁶ Greifenhagen, 1970b: 63, Kat. No. 25 (Lev. 49, 25).

⁵¹⁷ Ergil, 1983: 40, Kat. No. 91.

⁵¹⁸ A.g.e.: 40, Kat. No. 93.

⁵¹⁹ Göral, 2019: 139-140, Kat. No. 28.

⁵²⁰ Atakuru, 2020: 91, Kat. No. 38.

⁵²¹ Göral, 2019: 140, Kat. No. 29.

2.1.2. Sarkaçlı Küpeler

2.1.2.1. Rozetli

Kat. No. 17: Amazon Kalkanı Aplikli Sarkaçlı Küpe  ifti

Bir lahit içerisinden birlikte ele geçen küpe çiftinin halkası ilmekli uçtan kalın ba layarak diğer uca gidildikçe incelmektedir. Diğer uç ilme in içerisinden geçirilerek ba lanmış ve aplik bu kısıma yakın olarak lehimlenmiştir. Amazon kalkanı biçimindeki aplik kabartma (repouss ) tekniği ile yapılmıştır. Küpe süslemesi bu aplikle sınırlandırılmamış, küpe halkasına altın telden oluşturulmuş birer sarkaç eklenmiştir. Boncuklu ya da ökçeli telden (beaded wire) oluşturulan sarkaçlar kendi halkasından küpe halkasına asılmı  ve en alt kısmında kendi etrafında döndürülerek kapatılmıştır. Sarkaçların kendi halkalarının hemen altına granüle bir tanecik yerleştirilmiştir. Her iki sarkaçta da boncuk gibi ilave bir süsleme elemanı kullanılmamış ya da ele geçmemiştir. Küpe çiftinin i  ili i oldukça iyidir, gözlemlenebilen tek deformasyon tek sarkacın uç kısmındaki ezilmedir. Küpe halkasında altın telin yapım aşamasından kalan spiral izler görülebilmektedir.

Amazon kalkanı biçiminde apli i bulunan küpe örnekleri incelendiğinde genellikle Roma Dönemi'ne, M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirildikleri görülmektedir. Bu örneklerden bir kısmının halkası daireselken bazı örnekler de S kancalıdır.

Basit halka formlu küpe üzerine lehimlenen bir çift  rnek, Britanya Müzesinde karşımıza çıkmaktadır. Amazon kalkanlı aplikleri bulunan ve çift halde ele geçen küpeler M.S. 2. yüzyıla tarihlendirmi tir⁵²². Apliklerin alt kısmında bir çift küçük halkacık bulunmaktadır ancak halkacıklara asılı sarkaçlar ele geçmemiştir. Amazon kalkanı aplikli bir başka halka formlu küpe  rne i ise Adana Müzesi'nde bulunmaktadır. Sarkaçsız olarak ele geçen örnekte, aplik ilme in hemen altına lehimlenmiştir. Atakuru, levha kenarlarının i  ve dış bükey şeklinde biçimlendirilerek bezeme olu turuldu unu belirtmiş ve  rne i M.S. 2. yüzyıla tarihlendirmi tir⁵²³. Eserin yüksek oranda deforme olduğu gözlemlenmektedir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde de M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen damla sarkaçlı ve amazon kalkanlı bir çift halka küpe  rne i bulunmaktadır⁵²⁴. Bu  rne in sarkacında da Kat. No. 15  rne inde olduğu gibi halkacı ın hemen altına granüle bir tanecik yerleştirilmiştir.

Bahsedildi i üzere amazon kalkanı formlu aplikler, halkası S formlu küpeler üzerinde de süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Bu tipe güzel bir çift  rnek, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde karşımıza çıkmaktadır. Buluntu yeri İzmit olan örneğin halkası S formudur ve amazon kalkanı biçimli aplik, Ergil'in aktardığı üzere kaynak yapılarak halkaya

⁵²² Marshall, 1911: 279, Lev. LI, 2364, 2365.

⁵²³ Atakuru, 2020: 85, Kat. No. 32.

⁵²⁴ Akyay-Meriçboyu, 2001: 201, 1.

tutturulmuştur⁵²⁵. Apliğin alt kısmına, üzerinde üç adet kanca bulunan yatay bir levha eklenmiştir ve bu levhaya altın telden oluşturulan, Kat. No. 16'nın sarkaçlarına benzer üç adet sarkaç asılmıştır. Örnek, Ergil tarafından M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵²⁶. Almanya Münster Üniversitesi Arkeoloji Müzesi'nde bulunan halka formu küpe üzerine amazon kalkanı aplikli bir küpe çifti ise M.S. 3.-4. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir⁵²⁷. Söz konusu küpe çiftinin zümrüt taşından boncukla süslü sarkaçları bulunmaktadır. İki küpeye genel olarak bakıldığında, Kat. No. 17 örneklerinin işçilik kalitesinin daha üstün olduğu görülmektedir.

Kat. No. 17 örneklerinin sarkaç biçimlendirmesine baktığımız zaman, bu tip sarkaçların M.S. 1. ve 3. yüzyıllar arasında oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Benzer örneklerden üçü Patara'da karşımıza çıkmaktadır ve M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir⁵²⁸. Bu örneklerden birinin sarkacı düzdür⁵²⁹. Benzer diğer iki örnek ise, Perge'de bulunmuştur. Bu örneklerden M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen basit halka formu bir çift küpenin tel sarkaçları düzdür ve teki boncukla süslenmiş olarak ele geçmiştir⁵³⁰. M.S. 1. yüzyıla tarihlendirilen S formu halkaya ve kare taşlı bir apliğe sahip olan örneğin sarkacı ise Kat. No. 15 örneğimize benzemektedir⁵³¹. Bu örnek de boncuksuz olarak ele geçmiştir. Adana Müzesi'nde sergilenmekte olan sarkacı boncuklu bir örnek ise M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir⁵³². Dünyadaki birçok müzede de benzer örnekler bulunmaktadır. Örneğin, Metropolitan Sanat Müzesinde Kıbrıs buluntusu düz tel sarkaçlı birçok örnek bulunmakta ve bunlar bir örnek hariç M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵³³. Diğer örnek ise M.S. 1.-2. yüzyıllar aralığına yerleştirilmiştir⁵³⁴.

Halka formları, tipleri, aplikler ve sarkaçlarda yer alan ek süsleme öğeleri değişkenlik gösterse de altın telden oluşturulan bezemeli ya da bezemesiz bu sarkaçlar Roma Dönemi'nde oldukça sevilerek kullanılmışlardır.

Kat. No. 17 numaralı küpe çifti Kat. No. 9 ile birlikte aynı lahit içerisinden ele geçmiştir. Her iki esere de bakıldığında işçiliklerinin oldukça iyi olduğu görülmektedir. Karşılaştırma

⁵²⁵ Ergil, 1983: 48, Kat. No. 129.

⁵²⁶ A.g.e.: 48, Kat. No. 129.

⁵²⁷ <https://westfalen.museum-digital.de/index.php?t=objekt&oges=2110&cacheLoaded=true&navlang=de> (erişim tarihi: 28.03.2020).

⁵²⁸ Uygun, 2000: 76-79, K2-K3 (Lev. 17, a,b); 83, K7 (Lev. 19,b).

⁵²⁹ A.g.e.: Bk. Lev. 19, b.

⁵³⁰ Özgülnar, 2007: 102, Kat. No. K28.

⁵³¹ A.g.e.: 109, Kat. No. K35.

⁵³² Atakuru, 2020: 122, Kat. No. 69.

⁵³³

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243195?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3778&offset=0&rpp=20&pos=1;>

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243196?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3779&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 28.03.2020).

⁵³⁴

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243212?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3795&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 28.03.2020).

örneklerinden benzer olanlar göz önünde bulundurulduğunda M.S. 2. yüzyıl tarihini alt sınır olarak belirlemek doğru olacaktır. Gerek işçiliklerinin kalitesi gerekse bağlama tekniklerinin Kat. No. 9 örneği ile oldukça benzemesi ve karşılaştırma örneklerinin genel üslupları göz önünde bulundurulduğunda amazon kalkanlı küpe çifti için M.S. 2. yüzyıl tarihini öneriyoruz.

Kat. No. 18: Floral Rozet ve Sarkaçlı Küpe Çifti

Basit halka formlu küpe çiftinin üzerine, kabartma (repoussé) tekniği ile oluşturulmuş kare formlu floral bezekli bir rozet yerleştirilmiştir. Rozetin arkasına kare formlu altın bir plaka lehimlenmiş ve bu plaka da küpe halkasına lehimlenerek birleşme sağlanmıştır. İçi boş olan rozetlerin arkasında bulunan delikler, içerisinde yapım aşamasında destek sağlaması için bulunan maddenin akıtıldığını göstermektedir. Rozetin alt kısmına her iki köşeye altından halkacıklar eklenmiş ve bu halkacıklara yine boncuklu telden (beaded wire) oluşturulan ikişer adet altın sarkaç asılmış ve alt kısımları döndürülerek kapatılmıştır. Sarkaçlarda yeşil renkli cam boncuklar bulunmaktadır. Boncukların bulunduğu yerde altın tel düz ve daha incedir. Kúpelerin işçiliğinin oldukça özenli olduğu söylenebilir.

Kat. No. 18 örneklerinin rozeti ile neredeyse birebir aynı olan bir örnek İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde karşımıza çıkmaktadır. Kadıköy, Söğütlüçeşme buluntusu olan örneğin ufak bir halkacığı bulunmaktadır ancak bu halkacığa asılı sarkaç ele geçmemiştir. Ergil, bu örneği M.S. 3. yüzyıla tarihlemektedir⁵³⁵. Bizim örneğimiz de ise çift sarkaç bulunmaktadır. Rozet bakımından benzeyen fakat ufak detaylarla ayrılan bir çift örnek Uşak, Kula'da bulunmuştur ve günümüzde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Basit halka formlu, halkası yivli küpe üzerine kabartma (repoussé) tekniği ile oluşturulmuş dört yapraklı rozet süslemeli bir aplik lehimlenmiştir. Bingöl, bu küpe çiftini M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlemiştir⁵³⁶.

Benzer buluntulara bakıldığında, tarihlememiz için alt sınır M.S. 2. yüzyıl olmalıdır. Aynı ya da benzer tipteki rozetli örneklere verilen tarihler, sarkaç biçimlendirmesi gibi özellikler Kat. No. 18 çiftinin M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlenmesini sağlamaktadır. Elimizdeki verilerin azlığı tarih aralığını daraltmamıza yardımcı olmamaktadır.

2.1.2.2. Rozetsiz

Kat. No. 19: Basit Halka Formlu Sarkaçlı Küpe

Kat. No. 19, tıpkı Kat. No. 11, 12 ve 21 gibi OM-2 açma numaralı oda mezar içerisinden ele geçmiştir. Halka formlu yalın küpe grubuna aittir ancak sarkacı bulunmaktadır. Tek ucu

⁵³⁵ Ergil, 1983: 42, Kat. No. 103.

⁵³⁶ Bingöl, 1999: 75, Kat. No. 53.

ilmek şekline getirilen altın tel burada kalın başlayarak, ilmek içerisinden döndürülerek bağlanan uca gidildikçe inceler. İlmek kendi etrafında iki kez döndürülerek çift ilmek haline getirilmiş ve küpe gövdesine beş kez sarılarak kapatılmıştır. Küpe halkası üzerinde ikişer grup halinde yiv bezeme bulunmaktadır. Sarkacın hareketini kısıtlamak için halka üzerinde ufak bir oluk bırakılmıştır. Sarkaç, ökçeli ya da boncuklu tel tekniği olarak Türkçeleştirdiğimiz *beaded wire* tekniğinde yapılarak küpe halkasına asılmış ve alt ucu döndürülerek kapatılmıştır. Sadece sarkacın uç kısmı düz bırakılmış ancak burada boncuk gibi süsleyici ek bir eleman ele geçmemiştir. Sarkacın halkacığının hemen altında ise diğer sarkaçlı örneklerimizde olduğu gibi granüle bir kürecik bulunmaktadır. Küpe geneline bakıldığında işçiliğin son derece özenli olduğu söylenebilir. Roma Dönemi'nin yalın fakat özenli takı anlayışını yansıtmaktadır.

Daha önceki örneklerde bahsedildiği üzere, sarkaç biçimlendirmesi M.S. 1.-3. yüzyıllarda yoğun olarak kullanılan bir tiptir. Benzer sarkaç tiplerini M.S. 2. yüzyıla⁵³⁷ tarihlenenler olduğu gibi M.S. 2.-3. yüzyıl⁵³⁸ tarihini önerenler de vardır. Tarihleme için sarkaç haricinde, küpelerin genel biçimlendirilmesi ve kontekst buluntuları da göz önünde bulundurulmalıdır. Kat. No. 17 için yapılan sarkaç karşılaştırma örnekleri Kat. No. 19 için de geçerlidir. Halkasında yiv bulunan benzer örnekler de genellikle M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir⁵³⁹. Benzer örnekler ve mezardan ele geçen diğer takı buluntuları ile karşılaştırıldığında, Kat. No. 19 örneği için M.S. 2.-3. yüzyıl tarihlerini öneriyoruz.

2.1.3. Halkası “S” Formlu Küpeler

Helenistik Dönem'in Roma kuyumculuğuna bir yansıması olan halka formlu yalın küpelerin haricinde, Roma Dönemi'nde M.S. 1. yüzyılda halka kısmı kabaca S şeklinde biçimlendirilen küpeler üretilmeye başlanmıştır⁵⁴⁰. Halkası S formlu küpeler, diskler, boncuklar ve damla formlular gibi çeşitli sarkaçlarla hareketlendirilerek sıklıkla kullanılmışlardır. Birçok katalogda halkası S formunda küpe örnekleri mevcuttur. Bu form M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda oldukça yaygındır ve geniş bir coğrafya yayılımı göstermektedir⁵⁴¹. M.S. 3. yüzyıla kadar kullanıldığı bilinmekle birlikte⁵⁴² M.S. 4. yüzyıla tarihlenen örnekler de mevcuttur.

Myra ve Andriake takıları arasında bu gruba dahil olan üç adet küpe bulunmaktadır. Bu küpelerden ikisi tek ucunda altın levhadan konveks disk bulunan S formlu halkadan

⁵³⁷ Uygun, 2000: 76-79, K2-K3 (Lev. 17, a,b); 83, K7 (Lev. 19,b).

⁵³⁸ Atakuru, 2020: 122, Kat. No. 69.

⁵³⁹ Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b.

⁵⁴⁰ Marshall, 1911: xlv.

⁵⁴¹ Higgins, 1961: 184.

⁵⁴² Marshall, 1911: xlv.

oluşmaktadır. Bu iki örneğin dışında ametist taşlı bir rozet ve dalga formlu sarkaç ile birlikte kullanılan farklı bir örnek de bulunmaktadır.

Kat. No. 20: Ametist Taşlı Rozet ve Damla Formlu Sarkaçlı “S” Kancalı Küpe

Demre Çayı’ndan 4 numaralı lahit içerisinde ele geçen sarkaç ametistli parça, damla formlu sarkaç ve S formlu kanca olmak üzere üç parça halinde ele geçmiştir. Kazıyı gerçekleştiren ekip tarafından tüm parçalar tek bir küpeye ait olarak değerlendirilmiştir. Müzede ise, damla formlu sarkaç ve S formlu kanca birleştirilmiş olarak sergilenmektedir.

Ametist cinsi taş, oval formlu altın bir yuvaya yerleştirilmiş ve altının kenarları taş üzerine doğru bükülerek kapatılmıştır. Çevresindeki çerçeve ise *wavy ribbon* olarak anılan teknik ile biçimlendirilmiştir⁵⁴³. Bu teknik, düz bir şeridin, tüp formlu bir obje etrafına spiral şeklinde sarılması ve ardından çıkarılarak düzleştirilmesi ve açılması ile gerçekleşmektedir⁵⁴⁴. Altın şeride bahsedilen teknik kullanılarak dalgalı şekil verilmiş ve taş yuvasının etrafına sabitlenmiştir. Yuvanın arkasında ise merkezde düzleştirilip lehimlenerek objeye sabitlenmiş bir kanca bulunmaktadır. Damla formlu sarkaç ise olasılıkla ince altın levhanın bir iç kalıp üzerine dövülerek kaplanmasıyla oluşturulmuş daha sonra iç kısımdaki obje akıtılarak boşaltılmıştır. Damlanın hemen üstünde ufak bir halkacık ve damla ile halkacığın birleşme noktasında yatay bir bant bulunur. Bant halkacık ve damla birleşimini sarmaktadır. Tek yüzde ise bu bant ve halkacığı sabitleyen dikey bir levha parçasığı daha bulunmaktadır. S formlu küpe halkası ise damla formlu sarkacın halkacığından geçirilmiştir.

Bu üç parçanın, müze kataloğunda belirtildiği gibi bulunduktan sonra birleştirildiği düşünülürse, damla formlu sarkacın ametistli parçanın kancasına takılı olması, S biçimli küpe halkasının ise ametistli parçanın arkasına lehimli olması gerekmektedir. Ametistli parçanın arkasına lehimli olan kancanın yüzeye temas eden ucunda kırık gözlemlenmesi de bu görüşü desteklemektedir. Bu kombinasyon ile oluşturulmuş birçok küpe örneği bulunmaktadır. Marshall’ın Britanya Müzesi takıları için oluşturduğu katalogda üçlü kombinasyon bulunan örnekler genellikle M.S. 2. yüzyıla ya da M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmişlerdir⁵⁴⁵. Bu örnekler, farklı elemanlardan oluşmaktadır.

Küpe halkalarının, S biçiminde yapılmaya başlanması M.S. 1. yüzyıl sonlarına denk gelmektedir⁵⁴⁶. M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilen örneklerin de mevcut olması bu halka tipinin kullanım aralığının oldukça geniş olduğunu göstermektedir.

⁵⁴³ Ogden, 1992: 47.

⁵⁴⁴ Bk. A.g.e.: 46, fig. 30, j-k.

⁵⁴⁵ Marshall, 1911: 282-293, Kat. No. 2390, 2394, 2396, 2404, 2406, 2407.

⁵⁴⁶ A.g.e.: xlv.

Damla formlu sarkaçlar hem halka formlu hem de S biçimli küpelerde kullanılmışlardır. Bu sarkaçların yapımında altının tercih edildiği gibi çeşitli taşlar ve camın da kullanıldığı bilinmektedir. Katalog örneklerinin en erkenleri M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Uygun, damla formlu sarkaçların, halka formlu küpeler ile beraber ortaya çıkmış olabileceğini belirtmiştir⁵⁴⁷. Fakat M.S. 2. yüzyıldan erkene giden örnek bulunmamaktadır. “S” biçimli halkaya asılı olan damla sarkaçlar birçok katalogda karşımıza çıkmaktadır. Bingöl, Giresun, Büyük Eyrice Köyü buluntusu oval sarkaçlı bir çift örneği M.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir⁵⁴⁸. Bu örnek formu ile bizim damla sarkacımızdan ayrılmaktadır. Patara’da bulunan basit halka formlu ve damla sarkaçlı iki örnek ise Uygun tarafından M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁴⁹. M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen örneklerden bir diğeri İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde sergilenen ve tezde daha önce bahsedilen amazon kalkanlı apliği bulunan damla sarkaçlı halka küpedir⁵⁵⁰. M.S. 2.-3. yüzyıl aralığına tarihlenen örneklerden biri Britanya Müzesinde bulunmaktadır⁵⁵¹. Suriye, Tartus’tan ele geçen örnekte, oval formlu bir yuvaya üzeri betimlemeli bir sardoniks yerleştirilmiş, S biçimli halka ise bu yuvanın arkasına lehimlenmiştir. Armudi formlu sarkaç ise halkaya asılmıştır. Bu örnek detaylarda farklı olsa da biçimlendirme bakımından Kat. No. 20’ye oldukça benzemektedir.

Damla sarkaçlı örneklere bakıldığında genel tarih aralığı M.S. 2. ve 3. yüzyıllar olmalıdır. Bu noktada tarih aralığını daraltacak olan detay ametistli parçanın bordürünü oluşturan dalga bezemeli ince levhadır. Ogden, levhanın bu şekilde biçimlendirilmesinin M.S. 3. yüzyıla kadar yaygın olmadığından bahsetmekte ve tekniği *wavy ribbon* olarak tanımlamaktadır⁵⁵². Myra örneğinin bordürü bu tekniği andırmaktadır. Bu teknik ile oluşturulmuş benzer örneklerden biri Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde karşımıza çıkmaktadır. Oniks cinsinden bir kameonun etrafını benzer teknikle yapılmış bir bordür çevirmektedir. Bingöl, Isparta buluntusu olan bu küpe çiftini M.S. 4. yüzyıla tarihlenmiştir⁵⁵³. Aynı tekniğin kullanıldığı başka bir örnek Tokat Müzesi’nde bulunmaktadır. S biçimli halkalı örnek M.S. 3.-4. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁵⁴. Ogden’in yapımında *wavy ribbon* tekniğinin kullanıldığını belirttiği bir örnek M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁵⁵.

⁵⁴⁷ Uygun, 2000: 80.

⁵⁴⁸ Bingöl, 1999: 93, Kat. No. 85.

⁵⁴⁹ Uygun, 2000: 79-82, Kat. No. 4-5.

⁵⁵⁰ Akyay-Meriçboyu, 2001: 201, Fig. 1.

⁵⁵¹ Marshall, 1911: 283, Kat. No. 2406.

⁵⁵² Ogden, 1992: 47.

⁵⁵³ Bingöl, 1999: 77, Kat. No. 57.

⁵⁵⁴ Göral, 2019: 136-137, Kat. No. 24.

⁵⁵⁵ Ogden, 2006: 117, Fig. 160.

Farklı yerlerden benzer çerçeve tekniği ile çevrelenmiş örnekler genellikle M.S. 2.-4. yüzyıllar aralıklarına tarihlendirilmiştir. Benzer bir başka örnek yine Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunmakta ve M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmektedir⁵⁵⁶. Britanya Müzesinde bulunan benzer bir örnek ise Marshall tarafından M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁵⁷. Tokat Müzesi'nde yer alan ve her iki ucunda halkacık bulunan bir örnek için M.S. 2.-3. Yüzyıllar tarihi önerilmiştir⁵⁵⁸. Akyay Meriçboyu bu çerçeve formunun M.S. 2.-3. yüzyıllar için karakteristik olduğunu belirtmiştir⁵⁵⁹. M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilen Aquincum buluntusu⁵⁶⁰ ve M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilen Metropolitan Sanat Müzesi örnekleri ile birlikte bu tipteki çerçeve formunun zaman aralıkları iyice ön plana çıkmaktadır⁵⁶¹. Bu örneklerin Myra örneğinden farkı, genelinin bir küpede değil bir kolyede pendant olarak kullanılmasıdır.

Bu durumda çerçeve formu, “S” biçimli halka ve damla biçimli sarkaç göz önünde bulundurularak, örneğimiz için verilebilecek en erken tarih aralığının M.S. 2. yüzyıl en geç tarihin ise M.S. 3. yüzyıl olması gerektiği düşünülmektedir. Bu sebeplerle M.S. 2.-3. yüzyıllar tarihi Kat. No. 20 için uygun görülmektedir. Bu durum mezardan ele geçen diğer takı buluntuları ile de örtüşmektedir. Dalgalı levha biçimlendirmesi M.S. 7. yüzyıldan sonra son buluyor olsa da⁵⁶² geç dönem takı örneklerine bakıldığında Kat. No. 20'nin M.S. 3. yüzyıldan ileri gitmesi mümkün görünmemektedir.

Kat. No. 21: Halkası “S” Formlu Konveks Disk Aplikli Küpe

Demre Çayı'ndan 3 numaralı lahitten ele geçen örnek oldukça yalındır. Altın telden oluşturulmuş tel kabaca “U” şeklinde bükülmüş ve tek ucuna altın levhadan biçimlendirilmiş konveks bir disk lehimlenmiştir. Küpenin, disk haricinde herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır.

Bahsedildiği üzere, M.S. 1. yüzyılda görülmeye başlanan form M.S. 3. yüzyıla kadar kullanılmıştır⁵⁶³. Kataloglarda M.S. 4. yüzyıl örneklerini de görmek mümkündür. Küpe örneğimizin bu denli yalın olması, son derece geniş aralıklı bir kullanım süresi göz önünde bulundurulduğunda tarihleme açısından sorun oluşturmaktadır.

⁵⁵⁶ Bingöl, 1999: 147, Kat. No. 163.

⁵⁵⁷ Marshall, 1911: 357, Kat. No. 2997.

⁵⁵⁸ Göral, 2019: 155, Kat. No. 49.

⁵⁵⁹ Akyay-Meriçboyu, 2001: 2013.

⁵⁶⁰ Facsády, 2009: 117, Kat. No. 242.

⁵⁶¹

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248963?searchField=All&sortBy=Relevance&wh=en=A.D.+1-500&ft=pendant&offset=20&rpp=80&pos=68> (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁵⁶² Ogden, 1992: 47.

⁵⁶³ A.g.e.: xlv.

Küpemize en benzeyen örnek Tokat Müzesi'nde sergilenmekte olan ve M.S. 1.-2. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen bir çift küpedir⁵⁶⁴. Bu örneğin Kat. No. 21'e çok yakın olması tarihlendirme açısından fayda sağlayacaktır. Başka bir örnek daha Perge'den ele geçmiş ancak tarihlendirilmesi yapılmamıştır⁵⁶⁵. S biçimli küpe halkasının formu bozulmuştur. Örneğimizden farklı olarak konveks disk altın levhadan içi boş olarak biçimlendirilmiştir. Merkez noktasında kırılma sebebiyle bir delik bulunmakta ve bu kısım Özgülnar tarafından, taş yuvası olarak yorumlanmaktadır⁵⁶⁶. Kat. No. 21'e benzeyen örneklerden biri Ulpia Traiana Sarmizegetusa'da karşımıza çıkmakta ve M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁵⁶⁷. Karpathos'tan⁵⁶⁸ bir mezardan ele geçen S biçimli halkaya sahip disk aplikli bir örnek daha bulunmakta, ancak bu örnek diskinin düz dairesel bir levha olmasıyla örneğimizden ayrılmaktadır⁵⁶⁹. Söz konusu örnek Marshall tarafından M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁷⁰.

Kat. No. 21 ile aynı lahit içerisinden ele geçen Kat. No. 9 ve 17 numaralı küpeleri M.S. 2. yüzyıla tarihlendirmiştik. Genel karşılaştırma örnekleri arasından küpemize en yakın olanların da M.S. 2. yüzyıla tarihlendirildikleri görülmektedir. Genel yalın üslup ve karşılaştırma örneklerine göre, aynı zamanda mezar buluntuları da göz önünde bulundurularak Kat. No. 21'in tarihi için M.S. 2. yüzyılı önermek doğru olacaktır.

Kat. No. 22: Halkası "S" Formlu Konveks Disk Aplikli Küpe

Halkası S biçimli küpenin tek ucuna altın levhadan konveks formlu dairesel bir disk lehimlenmiştir. Altın telin yapımı esnasında oluşan spiral izler izlenebilmektedir. Hem küpe halkasının hem de diskin formu bozulmuştur. Ayrıca disk kenarlarında kırılmalar mevcuttur.

Karşılaştırma örnekleri Kat. No. 21 ile aynıdır. Bu sebeple alt tarih sınırını M.S. 2. yüzyıl olarak belirlemek doğru olacaktır. Bu noktada üst sınır için mezardan ele geçen diğer buluntulara bakılması yerinde olacaktır. Mezardan ele geçen diğer takı örneklerine kıyasla Kat. No. 21 daha özensiz bir işçilik sergilemektedir. Aynı mezardan ele geçen Kat. No. 11, 12 ve 19 numaralı küpe örneklerini M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlemiştik. Bu sebeple söz konusu örnek için de aynı tarih aralığını vermek hem mezar buluntuları ile ters düşmeyecek hem de genel karşılaştırma örneklerinin sınırından çıkmayacaktır.

⁵⁶⁴ Göral, 2019: 136, Kat. No. 23.

⁵⁶⁵ Özgülnar, 2007: 112, Kat. No. 38.

⁵⁶⁶ A.g.e.: 112, Kat. No. 38.

⁵⁶⁷ Alicu vd., 1994: 52, Kat. No. 809 (Lev. 54).

⁵⁶⁸ Yunanistan'da bir ada. Bk. Kerpe Adası.

⁵⁶⁹ Marshall, 1911: Lev. LV, 2634.

⁵⁷⁰ A.g.e.: 303, Kat. No. 2634.

2.2. Yüzükler

2.2.1. Taşlı Yüzükler

Kat. No. 23: Serapis Büstlü Yüzük

Altın yüzük halkası kabaca elips formudur. Halka kesitinin ise omuz kısımlarında “D” formu, alt kısımda ise dikdörtgen formu olduğu izlenebilmektedir. İçerisine kırmızı jasper taşı monte edilmiş oval bir kaşı bulunan yüzük halkası kaştan ayrı olarak yapılmış ve iki parça birbirine lehimlenmiştir. Halka omuz bölümüne doğru genişler ve kalınlaşır. Yüzük halkasının bir model üzerine şekillendirildiği düşünülmektedir. Halkaya sonradan lehimlenen kaş kısmı oval ve yüksektir. İçerisine monte edilen yassı kırmızı jasper taşı kaş ile aynı yüksekliktedir. Dışarıya taşma bulunmamaktadır.

Söz konusu yüzük formu Guiraud’un “Type 3,b” tipinin bir varyasyonu olarak kabul edilebilir⁵⁷¹. M.S. 2. yüzyıl sonlarında ortaya çıktığı kabul edilen bu formun çerçeve şeklinin hassas olması sebebiyle mühür olarak kullanılmadığı düşünülmektedir⁵⁷².

Yüzükte süsleme ögesi olarak kullanılan oval formu kırmızı jasper taşı üzerinde intaglio tekniğinde kalathos başlığı, drapeli elbisesi ve klasik saç-sakal düzenlemesiyle birlikte Tanrı Serapis betimlenmiştir. Tanrı, sol profilden verilmiştir. Genel betimlemelerdeki gibi kulakları örten ve yüzü çevreleyerek enseye kadar inen saç düzenlemesi, sakal, bıyık ve hafifçe kalın biçimlendirilmiş dudaklar izlenebilmektedir. Sakal bukleler halinde verilmiştir. Saçta bazı örneklerde kullanılan saç bandı bulunmamaktadır. Alın hafifçe yüksektir ve kaş çizgisi belirgindir. Gözü vurgulayan tek kısım kaş çizgisi olmakla beraber göz kapakları betimlenmemiştir.

Serapis, Helenistik Dönem ile birlikte İskenderiye’de baş tanrı rolünde olan, iyileştirici olarak görülen ve aynı zamanda bereket ile ilişkili tutulan bir tanrıdır⁵⁷³. Araştırmacılar, yaşam ve ölüm arasındaki bağı temsil ettiğini de belirtirler⁵⁷⁴. Serapis’in bilicilik ve denizcilerin koruyucusu gibi özelliklerinin de belirginleştiği Roma Dönemi’ne gelindiğinde Serapis kültürünün oldukça popüler olduğu görülmektedir⁵⁷⁵.

Tanrının Myra gemmesinde temsil edilen tipinin çeşitli varyasyonları bulunmaktadır. Betimlemelerde kullanılan çeşitli baskın özellikleri olduğu gibi saç ve sakalda ufak değişiklikler görülebilmektedir⁵⁷⁶. Konuk ve Arslan bu tipin Helenistik Dönem’de yoğun olarak

⁵⁷¹ Guiraud, 1989: 185-186, Fig. 21, b.

⁵⁷² A.g.e.: 185.

⁵⁷³ Nicgorski, 2014: 154.

⁵⁷⁴ A.g.e.: 154.

⁵⁷⁵ A.g.e.: 154.

⁵⁷⁶ Bk. Veymiers, 2009: 28-29.

kullanıldığını belirtmişlerdir⁵⁷⁷. Günümüze ulaşan örnekler incelendiğinde Serapis tasvirleri için genellikle jasper taşının tercih edildiği görülmektedir. Serapis'in profilden betimlenmesinin dışında cepheden de betimlenebildiği gibi, bazen ayakta, bazen bir kartal ile bazen İsis ve Harpokrates ile bazen de taht üzerinde otururken betimlenebilmektedir.

Bu tez çalışmasının kapsamında Serapis betimlemeli iki kırmızı jasper taşlı örnek mevcuttur. Bunlardan biri Andriake'de ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen bir yüzük parçasının üzerine monte edilerek kullanılmıştır (Kat. No. 24). Kat. No. 23 ise Demre Deresi'nden 3 numaralı lahit içerisinden ele geçmiştir ve bu sebeple "Myra örneği" olarak tanımlanacaktır.

Myra örneğimizde, tanrının özellikle saç-sakal biçimlendirmesinde ve kalathos üzerinde kısa yivlerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle saçın arka kısmında birbirine paralel ince yivler tercih edilirken alnın etrafına düşen saçlar iki sıra kavisli yiv grubundan oluşmakta ve arka kısımdakine kıyasla daha kalın yivlerden şekillendirilmişlerdir. Yüz özelliklerine bakıldığında, burun, ağız ve kaş biçimlendirilmesinde yine kısa yivlerin kullanıldığı ancak özenli bir şekilde yapıldıkları görülmektedir. Dudaklar hafif aralık verilmiştir. Giysi biçimlendirmesinde ise birbirini hafifçe kesen az sayıda yivin kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Myra örneğinde, tanrının burnu M.Ö. 1. yüzyıl ve M.S. 1. yüzyıl örnekleri ile yapım tekniği açısından oldukça benzerlik göstermektedir⁵⁷⁸. Fakat söz konusu yüzyıllar arasındaki örnekler incelendiğinde burun haricinde başka bir benzerlik bulunamamıştır. Yüzük formunun M.S. 2. yüzyıl sonlarından itibaren görüldüğü göz önünde bulundurularak sikkeler incelendiğinde M.S. 238-244 yılları arasına tarihlenen bir Gordian III sikkesi üzerinde betimlenen tanrının alın saçı düzenlemesinin tıpkı gemmemizdeki gibi çift sıra hafif kavisli bukleler şeklinde oluşturulduğu görülmektedir⁵⁷⁹. Gordian III dönemi sikkeleri üzerinde Serapis genellikle önde çift sıra buklelerden oluşan saç düzenlemesi ile tasvir edilmektedir.

Erimtan Müzesi Koleksiyonu'nda Serapis betimlemeli iki örnek mevcuttur. İki örnek arasında küçük farklılıklar olsa da her ikisinin biçimlendirmesinde çeşitli kalınlıklarda paralel yiv grupları kullanılmıştır⁵⁸⁰. Kırmızı jasper taşı üzerinde betimlenen iki örnek de stil belirtmeksizin M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Her iki örnek de detaylarında Myra örneğinden ayrılmaktadırlar. Örneğin Myra örneğinde, göz kapakları neredeyse hiç belirtilmemiş ve üstteki kaş çizgisi ile belirginleştirilmiştir. Erimtan örneklerinde ise kaşın yanı sıra göz kapakları da etli olarak biçimlendirilmiştir. Bunun haricinde paralel yivlerin kullanımı

⁵⁷⁷ Konuk ve Arslan, 2000: 117, Kat. No. 93.

⁵⁷⁸ Henig, 1994: 109, Kat. No. 199, 141, Kat. No. 284.

⁵⁷⁹ <https://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=1625508&AucID=3434&Lot=143&Val=b5db09f4677b28734754298eac3da34a> (erişim tarihi: 17.03.2020).

⁵⁸⁰ Konuk ve Arslan, 2000: 117-118, Kat. No. 93-94.

yoğunluktadır ve Myra örneği bu bakımdan da söz konusu örneklerden ayrılmaktadır. Bu ayrılıklar stil farklılığı ile açıklanabileceği gibi atölye ve usta becerisi gibi durumlar da betimlemede büyük rol oynamaktadır.

Gorny ve Mosch'un 235. müzayede kataloğunda da Serapis betimlemeli bir yüzük bulunmaktadır. Tanrının betimlenmesi için bu kez turuncu karnelyan tercih edilmiştir⁵⁸¹. Saçta yine paralel yiv grupları kendini gösterir. Dudakların aralık verilmesi ve burun biçimlendirmesi ise Myra örneğimiz ile benzerlik içerisindedir. Gorny ve Mosch müzayede kataloğu örneği M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.

Çeşitli kataloglarda birbirine bazı noktalarda benzeyen birçok Serapis örneği bulunmaktadır⁵⁸². Örneklerin tarih aralıkları genellikle M.S. 1. yüzyıldan M.S. 3. yüzyıla değişmektedir. Genellikle yoğun şekilde ve farklı kalınlıklarda paralel yivlerin kullanıldığı örnekler M.S. 2. yüzyıla tarihlenmekte ve bu durum M.S. 2. yüzyılın karakteristik özelliklerinden biri olarak yorumlanmaktadır⁵⁸³. Henig kataloğunda bulunan birkaç Serapis örneğini Maaskant-Kleibrink'in "Small Grooves Style" olarak tanımladığı *Küçük Yivler Stili*'ne dahil etmektedir⁵⁸⁴. Myra gemmesinde paralel yiv grupları karşılaştırma örnekleri kadar yoğun olmasa da özellikle saç kısmında bu stilin izleri görülmektedir. Ek olarak Maaskant-Kleibrink, *Küçük Yivler Stili*'nin "Late Republican Wheel Style" olarak adlandırdığı *Geç Cumhuriyet Çark Stili*'ni bazı açılardan andırdığını belirtmektedir⁵⁸⁵. Bu durum Myra gemmesi Serapis'i'nin özellikle yüz özelliklerinin neden M.Ö. 1. yüzyıl örnekleri ile benzerlik gösterdiğini açıklamaktadır. Saç ve sakal özellikleri ise *Küçük Yivler Stili*'nin bir varyasyonu olmalıdır.

Myra gemmesinin altın yüzüğü en erken, ortaya çıktığı tarih olan M.S. 2. yüzyıl sonlarına tarihlenebilmektedir. Öte yandan gemmenin daha önce başka bir yüzük üzerinde kullanılmış olabileceği düşüncesi de değerlendirilmiş ancak saç ve sakal özelliklerinin erken örneklerden farklı olması sebebiyle, yüzük formuna bakılarak M.S. 2. yüzyıl sonlarının alt sınır olduğu kabul edilmiştir. *Küçük Yivler Stili*'ne ait olan örnekler genellikle M.S. 1. ya da 2. yüzyıllara tarihlendirilmişlerdir. Örneğimizi net olarak *Küçük Yivler Stili* içerisine dahil etmek risklidir. Fakat genel stil benzerliği nedeniyle *Küçük Yivler Stili*'ni tamamen göz ardı etmemek gerekmektedir. Mezardan ele geçen diğer takı buluntularının (Kat. No. 9, 17, 21) M.S. 2.-3. yüzyıl aralığına tarihlendirilmeleri de bir fikir oluşturmaktadır. Tüm bu etkenler sebebiyle Myra

⁵⁸¹ Gorny und Mosch, 2015: 162, Kat. No. 325.

⁵⁸² Bk. Maaskant-Kleibrink, 1978: 270, Kat. No. 735-736; Henig, 1994: 150-151, Kat. No. 309-312; Bertolami Fine Art, 2018b: 184, Kat. No. 226.

⁵⁸³ Henig, 1994: 150.

⁵⁸⁴ A.g.e.: 150-151, Kat. No. 309-312.

⁵⁸⁵ Maaskant-Kleibrink, 1978: 251.

buluntusu Serapis betimlemeli yüzüğün M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl içlerine tarihlenmesi uygun olacaktır.

Kat. No. 24: Serapis Betimli Kırmızı Jasper

Myra ve Andriake takıları arasındaki ikinci Serapis örneği de kırmızı jasper taşı üzerine işlenmiştir. Oval taş üzerindeki kompozisyona bakıldığında drapeli elbiseli, kalathoslu ve sakallı olan tanrının sola dönük profilden betimlendiği görülmektedir. Yüzüğü ile birleşik şekilde ele geçmiştir ancak gümüş olan yüzük halkası kaşın her iki yanından çıkan omuz kısımlarından itibaren kırıktır.

Genel stil özellikleri incelendiğinde, özellikle saçın farklı kalınlıklarda matkaplarla oluşturulan birbirine paralel eğik yivlerden biçimlendirildiği izlenebilmektedir. ÇA-5/B açma numaralı mezardan bulunan Serapis gemmesinin özellikle alın saçında hafif volümlü lülelerin kullanıldığı ve bunların ensede toplandığı görülmektedir. Sakal ise kümelere bölünmüş, birbirine paralel kısa yivlerden meydana getirilmiştir. Kalathos da ince yivlerden oluşturulmuştur. Stili hiç kuşkusuz ki altın yüzük üzerinde bulunan Serapis örneğimizden farklıdır fakat ortak özellikleri de bulunmaktadır. Örneğin, gözler geniş ve açık olarak betimlenmiştir. Fakat özellikle detay ayrıntılarının verilmesi, sakal ve yüz biçimlendirme teknikleri bakımından birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Örneğimize stil açısından uzak olan fakat tanrının aynı kompozisyonda betimlendiği birçok gemme örneği bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı Kat. No. 23'te incelenmiş olduğundan ve ÇA-5/B örneği ile stil açısından pek fazla benzerlik göstermediklerinden bu başlık altında tekrar tartışılmamıştır.

Özellikle saçların biçimlendirilmesinde kullanılan çeşitli genişliklerdeki paralel yiv grupları Yüksel Erimtan Koleksiyonu'nda bulunan ve M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen bir örnekle çok benzemektedir⁵⁸⁶. Fakat örneğimizin sakalında oluşturulan kümeleme, genel yüz biçimlendirmesi ve kalathos Erimtan Koleksiyonu örneğinden farklıdır. Söz konusu katalogda, Serapis'in aynı kompozisyonda betimlendiği bir örnek daha bulunmakta ve o da M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁵⁸⁷. Her iki karşılaştırma örneği de kırmızı jasper taşı üzerine işlenmiştir.

Yüksel Erimtan Koleksiyonu'nda yer alan Serapis betimli örnekler haricinde, stil ve saç-yüz biçimlendirmesi bakımından Andriake örneğine benzeyen farklı örnekler de bulunmaktadır. Bu örneklerde ikisinde de Pan başı betimlenmiştir. İlkinde, karnelyan taşı üzerinde betimlenen Pan'ın şakakta başlayan saç lüleleri tıpkı Serapis örneğimiz gibi ensede toplanmıştır⁵⁸⁸. Serapis örneğimizde daha az volümlü olması dışında lüle biçimlendirmesi

⁵⁸⁶ Konuk ve Arslan, 2000: 118, Kat. No. 94.

⁵⁸⁷ A.g.e.: 117, Kat. No. 93.

⁵⁸⁸ Konuk ve Arslan, 2000: 69, Kat. No. 45.

benzerdir. Arka saç düzenlemesi ise her iki örnekte de neredeyse aynıdır. Yüz özellikleri de özellikle ince yuvarlak yivlerle verilen burunda ve açık olan ağızda benzerlik gösterir. Pan betimlemeli gemme bronz bir yüzük üzerinde yer almaktadır. Yüzük biçimi M.S. 2. yüzyıla, gemme ise M.S. 1. veya M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir. İkinci Pan örneği, kırmızı jasper taşı üzerine betimlenmiştir⁵⁸⁹. Bu örnek ve Andriake Serapis örneğimiz saç düzenlemesi ve ağız biçimlendirmesi konusunda yakın benzerlik göstermektedir. Söz konusu Pan örneği M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Saç biçimlendirmesi bakımından benzer bir Helios betimlemeli örnek ise M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁹⁰.

Yüksel Erimtan Koleksiyonu'nda bulunan çeşitli örnekler ÇA-5/B Serapis'i için önemlidir. Stil açısından özellikle Pan örnekleri ile oldukça yakın olmaları sebebiyle, mezarda bulunan genel buluntuların tarih aralığı da dikkate alınarak Serapis betimli gemmemiz için M.S. 2. yüzyıl tarihi önerilmektedir. Yüzüğün çok ufak bir parçası korunmuş olduğundan yüzük formu üzerinden sağlıklı bir değerlendirme yapılamamaktadır.

Kat. No. 25: Eros Kameolu Yüzük

Altın yüzüğün formu tıpkı Kat. No. 23 gibi Guiraud tarafından tanımlanan Type 3,b grubuna dahildir⁵⁹¹. Yüzük halkası omuz kısmında "D" kesitliken alt kısımda yine dikdörtgen kesitlidir. Halkanın alt kısmında şekil bozuklukları meydana gelmiştir. Altın yüzük halkası ve kaş, Kat. No. 23 örneğindeki gibi ayrı parçalar halinde oluşturulduktan sonra birleştirilmişlerdir. Kat. No. 23'ten farklı olarak bu örnekte halka ve kaşın birleşim izi belli belirsizdir. Yüzük kaşına oniks taşından bir Kameo monte edilmiştir. Taş yerleştirilirken kaş kısmının kenarları taşın düşmesini önlemek için taş üzerine doğru sıvanmıştır fakat oldukça düzensiz yapıldığı izlenmektedir. Söz konusu örnek Andriake Sinagogu'ndan ele geçmiştir. Yüzük formu için tarihleme bir kriter olarak bir önceki örnekte olduğu gibi yüzük formunun ortaya çıkmış olduğu M.S. 2. yüzyıl sonları tarihi alt sınır olarak kabul edilecektir.

Yüzük üzerinde süsleme ögesi olarak kullanılan kameo tekniğinde şekillendirilen oniks taşı üzerinde bir Eros betimlemesi bulunmaktadır. Alacalı mavi arka fon üzerinde krem rengi Eros, bir amphora üzerinde durmaktadır. Elinde tuttuğu kumaş parçasını bir yelken olarak kullanarak amphoranın üzerinde adeta bir denizdeymiş gibi ilerlemekte, olasılıkla oyun oynamaktadır. Erosun vücudu rüzgâra karşı duruyormuşçasına bir kompozisyonda verilmiştir. Bu durum da anlatıyı destekler niteliktedir.

Klasik Dönem'den itibaren gemmeler üzerinde betimlenen Eros'lar, birbirinden farklı birçok kompozisyonun ana ögesi olmuşlardır. Helenistik Dönem'de, özellikle M.Ö. 1. yüzyılda

⁵⁸⁹ A.g.e.: 70, Kat. No. 46.

⁵⁹⁰ A.g.e.: 78, Kat. No. 55.

⁵⁹¹ Guiraud, 1989: 185-186, Fig. 21, b.

Eros konulu kompozisyonlar artmıştır. Eros betimlemelerindeki önemli ayırım unsurlarından biri onun genç erkek olarak mı yoksa çocuk olarak mı betimlendiğidir. Klasik Dönem örnekleri incelendiğinde Eros'un genç bir erkek olarak betimlendiği görülmektedir. Eros'un çocuk bedeninde betimlenmeye başlanması ise Helenistik Dönem'i bulmaktadır. Eros betimlemelerde birçok şekilde karşımıza çıkar. En yoğun kompozisyonlar, ok atan Eros, meşale taşıyan Eros, çeşitli hayvanların ya da arabanın üzerine binmiş şekilde betimlenen Eros, Herakles lobutu ya da başka bir objeye dayanmış şekilde resmedilen Eros ve lir çalan Eros olarak sayılabilir⁵⁹². Bunun haricinde Aphrodite ile betimlendiği kompozisyon örnekleri de bulunmaktadır. Uygun, Helenistik Dönem Eros örneklerinde stil özelliklerine bağlı olarak figürlerin detay işçiliğinden genellikle kaçınıldığını ve dış kontura önem verildiğini belirtmiştir⁵⁹³.

Eros betimlemelerinin Roma Dönemi yüzük taşlarında sıklıkla kullanıldığı hatta Britanya, Xanten, Lüksemburg, Galya, Napoli, Aquileia, Kaesarea ve Kyrene'de gerçekleştirilen kazılarda çıkan gemmeler arasındaki tanrı betimlemelerinin toplamının %15 ila 20'sini karşıladığı bilinmektedir⁵⁹⁴. Roma Dönemi Eros betimlemelerinde çoğunlukla Helenistik Dönem tipleri kullanılmaktadır⁵⁹⁵. Balık tutan Eros betimlemeleri Roma Dönemi'nde tercih edilen kompozisyonlar arasında bulunmaktadır⁵⁹⁶. Bu örneklerdeki gibi Erosların gündelik hayata yönelik işleri yaparken, yetişkinleri taklit ederken ya da basitçe oyun oynarken betimlenmelerinin oldukça popüler olduğunu gördüğümüz bir diğer alan ise lahitlerdir. Eros'un deniz ya da nehirde amphora veya yunus üzerinde yelken tutması, çeşitli hayvanların çektiği bir arabayı sürmesi⁵⁹⁷ gibi eylemler tanrının doğasına uyan kompozisyonlardır. Silifke Müzesindeki mitolojik figürkü kameo ve gemmeleri inceleyen Uygun, yunusların çektiği bir arabayı süren Eros betimlemeli gemme örneği üzerinden, bu ikonografinin tanrının devamlı hareket halinde oluşu ile açıklanabileceğini belirtmiştir⁵⁹⁸. Bu doğrultuda amphora üzerinde yelken tutarak yine bir hareket hali sergileyen Eros örneğimiz için de aynı ikonografik anlamın var olduğu söylenebilir.

Andriake örneği üzerindeki Eros'un elinde tuttuğu yelken bezi farklı kompozisyonlarda betimlenen Eroslarda da kullanılmıştır. Örneğin yunuslar ile seyahat eden Eroslu gemmelerin bazılarında yelken brandasının kullanıldığı görülmüştür.

⁵⁹² Bk. Schwartz, 1999: Lev. 4-5; Uygun, 2016: Kat. No. 2.

⁵⁹³ Uygun, 2000: 25.

⁵⁹⁴ Schwartz, 1999: 13.

⁵⁹⁵ Richter, 1956: 74.

⁵⁹⁶ A.g.e.: 74, Kat. No. 315-316, Lev. XLII.

⁵⁹⁷ Yunuslu örnek için bk. Uygun, 2016: Kat. No. 2.

⁵⁹⁸ A.g.e.: 223.

Şimdiye kadar verdiğimiz örnekler gemmeler üzerindeki Eros'lara ilişkindi. Kameolara bakıldığında yine Eros gibi mitolojik karakterlerin ya da günlük hayattan sahnelerin tercih edildiği görülmektedir⁵⁹⁹. Kameolarda tıpkı gemmelerdeki gibi figürlerin oluşturulmasında genellikle sadece konturun tercih edilmesi ve detaysızlık gibi teknik özelliklerin de takip edilmesi tarihlere açısından yön gösterici olabilir.

Andriake kameosu üzerindeki Eros, hacimli gövdesi ile dikkat çekmektedir. $\frac{3}{4}$ cepheden verilen vücudun özellikle baldır, kalça ve göbek kısmında oldukça şişkin ve toplu bir yapı izlenmektedir. Özellikle sol bacadaki kalınlık hemen göze çarpar. Vücut ve baş oranı oldukça yapay görünmekle beraber tüm vücut toplu yapısı ile “çocuk Eros” tipini işaret etmektedir. Eros'un çocuk bedeninde betimlendiği örnekler Helenistik Dönem'den itibaren karşımıza çıkmakta ve bu dönemde detay işçiliğine yer verilmemektedir⁶⁰⁰. Eros'un sadece konturu çizilen kanatları oldukça küçüktür. Tıknaz, toplu bedeninin üzerinde büyük bir baş bulunmaktadır. Yüzde burun, çene, ağız ve göz detaylarına çok değinilmemiş sadece hafifçe belli edilmiştir. Saçlar ise kısa tutamlar halinde biçimlendirilmiştir ancak tıpkı yüzde olduğu gibi ince detaylardan yoksundur. Saç detaylarının seçilememesinin bir sebebi de kameonun bu noktada yoğun toprak izleri taşımasıdır. Çocuk Eros'un yelken gibi kullandığı kumaş parçasını tuttuğu elleri adeta işlenmemiştir. Omuzdan başlayan kol hattı kumaşa son bulmaktadır. Kumaşın iki ucu Eros'un ellerinde diğer ucu ise Eros'u taşıyan amphoraya bağlıdır. Kumaşın sanki içine hava alarak şişmiş gibi biçimlendirmesi ile Eros'un vücut kompozisyonu rüzgârda yelken açan Eros anlatımına birebir uymakta ve anlatımsal açıdan anı her anlamıyla göstermektedir.

Erosların deniz üzerinde balık tutma, karışık yaratıklara binme ya da yarışma eylemlerinde bulunduğu birçok gemme örneği bulunmaktadır. Bunlardan dört tanesi Metropolitan Sanat Müzesinde bulunmakta ve Richter tarafından Roma Dönemi içerisinde değerlendirilmektedir⁶⁰¹. Sırasıyla, örneklerden ilkinde Eros bir yunus balığı sürmekte ve çifte flüt çalmaktadır. Richter bu betimlemedeki örneğin Augustus sikkelerindeki kompozisyonlar ile benzediğini belirtmiştir⁶⁰². Augustus'un dışında Antoninus Pius ve Caracalla gibi birçok Roma İmparatoru'nun sikkelerinde de bu kompozisyon izlenebilmektedir. İkinci örnekte yine bir yunus süren Eros elinde dizgin ve kamçı tutmaktadır. Diğer ikisinde ise balık tutmakta olan Eroslar betimlenmiştir.

⁵⁹⁹ Richter, 1956: 121.

⁶⁰⁰ Uygun, 2000: 25.

⁶⁰¹ Richter, 1956: 75, Kat. No. 313-316.

⁶⁰² A.g.e.: 75, Kat. No. 313.

Eros'un bir tekne üzerinde betimlendiği örneklerden biri Tunus'tan ele geçmiş ve Spier tarafından M.S. 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁰³. Gemme üzerindeki Eros betimlemesi tıpkı kameo örneğimizdeki gibi çocuk Eros vücut tipinde verilmiştir.

Andriake örneğimiz ile birebir benzerlik gösteren bir örnek Leptis Magna'ya yakın bir limanda bulunan Nil Villası'nın mozaik panellerinden birinde bulunmaktadır. Mozaik paneli üzerinde, nehir üzerinde çeşitli eylemler içerisinde birçok Eros yer almaktadır⁶⁰⁴. Oldukça hareketli olan bu sahnede bir bot içerisinde limana giren Eroslar, ellerinde kamçılar ile yunus sürenler, balık tutanlar vardır. Fakat aralarında en çok dikkat çeken bir amphora üzerinde yelken tutarak botun arkasından hızla giden Eros figürüdür. Figür tıpkı kameomuzdaki gibi çocuk Eros olarak betimlenmiştir. Vücut özelliklerine bakıldığında mozaik figürünün de kalın bacakları ve toplu vücudu dikkat çekmektedir. Saçları Andriake örneğimizin genel konturu ile oldukça yakındır. Mozaikte betimlenen liman yapısının Jüpiter Dolichenus Tapınağı olduğu düşünülmektedir. Leptis Magna mozaiği, Andriake kameomuz açısından oldukça önemli bir örnektir.

Amphora üzerinde Eros betimlemelerinden benzer üç gemme örneği Floransa Müzesinde bulunmaktadır⁶⁰⁵. Bu örneklerden özellikle biri Andriake örneğimizin aynısı olması ile dikkat çekicidir⁶⁰⁶. Jasper Taşı üzerine betimlendiği bilgisi dışında hakkında yeterli bir bilgi yoktur.

M.Ö. 1. yüzyıl ile M.S. 1. yüzyıl civarına tarihlendirilen bir örnek de kompozisyon açısından Andriake kameomuza oldukça benzemektedir⁶⁰⁷. Intaglio tekniğinde oluşturulan örnek yeşil renkli cam üzerine işlenmiştir. Dalgalı bir deniz üzerindeki amphoraya oturmakta olan Eros yine yelken tutarak ilerlemektedir. Bu örnek aslında söz konusu kompozisyonun M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren kullanıldığını göstermektedir. Aynı katalogda bir tekne üzerinde üç müzisyen Eros'un betimlendiği karnelyan taşından bir kameo yer almaktadır⁶⁰⁸. Furtwängler, kameonun arka kısmında amphora üzerinde yelken açan, palmiye dalı tutan bir Eros'un betimlendiğini belirtmektedir fakat görseli bulunmamaktadır. Bu örneğin tarihi verilmemiştir.

Helenistik ve Roma Dönemleri'ne ait kameo örneklerinin ayrımı bazı durumlarda oldukça zordur. Yüzük, Andriake'de bulunan Sinagog'un apsis dolgusundan ele geçmiştir. Apsis dolgusu içerisinde Hellenistik Dönem'den M.S. 4. yüzyıla uzanan çeşitli buluntular yer

⁶⁰³ Spier, 1992: 103, Kat. No. 251.

⁶⁰⁴ Versluys, 2002: 114 v.d.d.

⁶⁰⁵ Gori, 1731: LXXVII, I,III,IV.

⁶⁰⁶ A.g.e.: LXXVII, I.

⁶⁰⁷ Furtwängler, 1896: 163, Kat. No. 3811.

⁶⁰⁸ A.g.e.: 345, Kat. No. 11091, Lev. 66.

almaktadır⁶⁰⁹. Bu sebeple buluntu yeri de tarihlemeye yardımcı olmamaktadır. Benzer örneklerin dışında yüzük formu da dikkate alınarak başta belirtildiği üzere alt sınır M.S. 2. yüzyıl sonu olarak belirlenmiştir. Eros'un vücut biçimlendirmesi de bu tarihi destekler niteliktedir. Bu sebeple bu örnek için de M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl içleri önerilebilir.

Kat. No. 26: Yüksek Taş Yuvalı Altın Kaplama Bronz Yüzük

İnce, dairesel kesitli yüzük halkasına çanak biçimli bir taş yuvası lehimlenmiştir. Yüzük taşı korunmamıştır ancak taşın montür edildiği kısım oldukça yükseltilmiştir. Bronz yüzük üzerinde, özellikle halkanın taş yuvası ile birleştiği kısımda ve yuva üzerinde altın kaplamadan kalan kısımlar görülmektedir. Yüzük formunun Marshall'ın yüzük tipolojisinde bir benzeri bulunmamaktadır.

Taş yuvası ve halkanın ayrı üretilip sonradan lehimlendiği örnekler incelendiğinde M.S. 2.-3. yüzyıllarda Anadolu'da üretilen yüzükler öne çıkmaktadır⁶¹⁰. Bu formda iki altın yüzük Bergama'dan ele geçmiştir. Bunlardan biri form olarak, ince halkası ve yüksek yuvası ile Andriake örneğimize yakındır⁶¹¹. Roma Dönemi'ne tarihlendirilen benzer formlu bir başka örnek Sardes'de bulunmuştur⁶¹². Yeşilimsi bir taş montüre sahip olan örneğin halkası omuz kısmında genişlemesi ile Andriake örneğimizden farklı bir biçim çizer. Tokat Müzesi'nde bulunan ve M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilen gümüş bir yüzükte ise taş yuvası ince halkaya değil, halkanın üzerindeki oval kaşa lehimlenmiştir⁶¹³. Yüksek taş yuvasında camdan bir montür bulunmaktadır. Bu örnek de oval kaşı ile Andriake örneğimizden ayrılmaktadır. Greifenhagen, benzer formda bir örneği Erken İmparatorluk Dönemi'ne diğerini ise M.S. 3. yüzyıla tarihlemiştir⁶¹⁴. İkinci örnekte Andriake örneğinden farklı olarak omuzların geniş biçimlendirildiği görünmektedir.

M.S. 2.-3. yüzyıldan başlayarak üretilen bu örnekler Andriake örneğinden çeşitli özellikleriyle ayrılmaktadır. Andriake örneği halkasının ince ve dairesel kesitli formu, üste lehimlenen taş yuvasının şekli gibi etkenler tarihlemeyi daha çok M.S. 5. yüzyıl örneklerine yaklaştırmaktadır. Yakınlığı gösteren örneklerden biri, Bulgaristan, Ratiara'dan ele geçen bir altın yüzüktür⁶¹⁵. Yüzük dairesel kesitli ince bir halkaya sahiptir. Halka üzerinde tıpkı Andriake örneğimizde olduğu gibi çanak formlu bir taş yuvası bulunmaktadır. Taş yuvası içerisinde üzerinde haç bezemesi bulunan bir granat taşı yer almaktadır. Taş yuvası ince detaylarda

⁶⁰⁹ Çevik ve Bulut, 2010: 47; Çevik vd., 2010: 172, Res. 5.

⁶¹⁰ Akyay-Meriçboyu, 2001: 233.

⁶¹¹ A.g.e.: 235.

⁶¹² Waldbaum, 1974: 131, Kat. No. 848, Lev. 49.

⁶¹³ Çelikbaş, 2018: 1057, Kat. No. 7.

⁶¹⁴ Greifenhagen, 1970b: 82, Kat. No. 27-28, 23-24, Lev. 60.

⁶¹⁵ Spier, 2010: 14, Lev. 4a-b.

farklılık gösterse de bu durum atölye ve usta farkı ile açıklanabilir. Bulgaristan örneği M.S. 5. yüzyıla tarihlendirilmektedir. M.S. geç 5. yüzyıla tarihlendirilen, oktagonallı formllı halkaya ve çanak formllı yüksek taş yuvasına sahip yüzüklerden biri bu formun stilize varyasyonlarını iyi bir şekilde göstermektedir⁶¹⁶. Spier, Konstantinopolis ile ilişkili tuttuğu ve Kalyks biçimli yuvaya sahip olduğunu belirttiği bu yüzük formu halkasının dairesel kesitli düz halka formunda ya da oktagonallı olabileceğini belirtmektedir⁶¹⁷. Oktagonallı ya da dairesel kesitli halkaya sahip kalyks biçimli floral taş yuvalarına sahip örnekler dünyanın birçok yerinde karşımıza çıkmaktadır⁶¹⁸. Genellikle M.S. geç 5. yüzyıla tarihlendirilen yüzükler üzerinde daha erken dönemlerde yapılmış gemmeler bulunabilmektedir⁶¹⁹.

Andriake örneğinin stilistik açıdan M.S. 2.-3. yüzyıl örnekleri yerine M.S. 5. yüzyıla tarihlendirilen örnekler ile ilişkili olması nedeniyle, 26 katalog numaralı örneğimiz için M.S. geç 5. yüzyıl tarihini öneriyoruz.

2.2.1.1. Yüzük Taşları

Tez içerisinde, bezemeli ve bezemesiz birçok gemme örneği bulunmaktadır. Bu gemmelerin yapımında çeşitli taşlar ve cam kullanılmakla birlikte bazı örneklerin yüzük üzerinde kullanımları kesin olmadığı için bu örnekler *takı taşı* olarak tanımlanmıştır. Katalog içerisinde yer alan yüzük taşlarının tarih ve stillerin belirlenmesinde, yivlerde kullanılan olası aletlerin yorumlanmasında Maaskant Kleibrink'in 1978 yılında yayımlanan katalogu referans alınmıştır⁶²⁰. Yayımlanan katalogda çeşitli form ve malzeme özellikleri gösteren yüzük taşları üzerlerinde yer alan betimlemelerin yorumlanarak stillere ayrılması yöntemi ile incelenmiştir. Yüzük taşları üzerindeki betimlemeler gerek yivlerin uzunluk ve kalınlıkları gerek yivlerin yapımında kullanılan aletlerin tanımlanması ve ayrıştırılması gerekse detaycılık bakımından birbirlerinden ayrılarak tarihlendirilmiştir. Bu tez içerisinde yer alan örnekler de temelde Maaskant Kleibrink'in tipolojisini referans almakla birlikte her örnekte stil belirleme zorlamasına gidilmeden çeşitli karşılaştırma örnekleri ile incelenerek tanımlanmıştır. Unutulmamalıdır ki betimlemelerin biçimlendirmesinde atölye, usta ve merkez-taşra farkı gibi unsurlar önemli ölçüde rol oynamaktadır. Bu sebeple bazı örneklerde takip ettiğimiz tipolojik gruplandırmaya uymadığını düşündüğümüz, farklı stillerde biçimlendirilen betimlemeler de mevcuttur. Stil üzerine yapılan tarihlemeler ve yorumlamaların farklı örnekler yayımlandıkça

⁶¹⁶ A.g.e.: 13, Lev. 1a-b.

⁶¹⁷ A.g.e.: 13.

⁶¹⁸ Spier, 2007: Lev. 60, 483-486; Lev. 61, 487.

⁶¹⁹ A.g.e.: 87, Kat. No. 483-487.

⁶²⁰ Maaskant-Kleibrink, 1978.

değiştiğini unutmamak gerekir. Bu sebeple olabilecek en doğru yorumlamayı yapmak öncelikli amacımızdır.

Maaskant Kleibrink'in sözü geçen eserinde oldukça geniş bir tarih aralığına tarihlenen yüzük taşları üzerinde çeşitli tipolojik gruplar oluşturulmuştur. Elimizdeki örnekler içerisinde Roma Dönemi'nden daha erken bir tarihe giden buluntu yoktur. Bu sebeple yüzük taşlarında kullandığımız stil bazlı tarihlemelerin daha iyi anlaşılması açısından, Maaskant Kleibrink'in Roma İmparatorluk Dönemi yüzük taşları üzerinde yaptığı gruplandırmaya değinilmesi gerekmektedir.

Maaskant Kleibrink, Roma Dönemi içerisine tarihlenen yüzük taşlarını *Klasik Stil (Classicising Style)*⁶²¹, *Geçiş Stili (Transitional Style)*⁶²² ve *Kaba Stil (Coarse Style)*⁶²³ olmak üzere üç ana grup altında incelemiştir. Bu gruplar çeşitli alt gruplara sahiptir.

"Klasik Stil" olarak adlandırılan stil içerisinde ait olan gemmeler üzerindeki betimlemelerin yapımında çeşitli uçlarda matkapların kullanıldığı bilinmektedir⁶²⁴. M.Ö. 1. yüzyıl ikinci yarısından itibaren kullanılan bu stilde erken dönemde gemmeler üzerinde kullanılan tasvirlerin tercih edildiği görülür⁶²⁵. Bu stilin kullanıldığı betimlemelerde, özellikle insan figürlerinin yapımında yuvarlak uçlu matkap ile şekillendirilen çeşitli derinliklerde yivler, detaylarda ise çarkla oluşturulan yivlerin kullanıldığı tespit edilmiştir⁶²⁶. Örneklere bakıldığında yivlerin çeşitli uzunluk ve derinliklerde kullanılabildiği görülmekle birlikte genel vücut biçimlendirmesinin Klasik Dönem'in çeşitli sanat dalları üzerindeki figürlerinin taklidi şeklinde tasarlandığı görülmektedir. Bu stil de küçük farklarla ayırt edilen çeşitli alt gruplara sahiptir⁶²⁷.

"Geçiş Stili" içerisinde, *Küçük Yivler Stili (Small Grooves Style)*, *Yuvarlak Baş Stili (Round Head Style)*, *Çene-Ağız-Burun Stili (Chin-Mouth-Nose Style)*, *Düz Yivler Stili (Plain Grooves Style)* ve *Cap with Rim Stili* olmak üzere beş adet alt grup bulunmaktadır. Geçiş Stili içerisinde yer alan örnekler M.S. 1. yüzyıl ile M.S. erken 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁶²⁸. *Küçük Yivler Stili* olarak adlandırılan stilde kalın yuvarlak biçimli çarkla ya da disk şeklinde matkapla oluşturulan kalın yuvarlak yivler izlenebilmektedir⁶²⁹. Figür vücutlarının esnekliği, el ve ayakların detaysız bir biçimde yumru gibi verilmesi, giysiler ve saçlarda paralel düz yiv

⁶²¹ A.g.e.: 195 vdd.

⁶²² A.g.e.: 251 vdd.

⁶²³ A.g.e.: 320 vdd.

⁶²⁴ A.g.e.: 196.

⁶²⁵ A.g.e.: 196 vdd.

⁶²⁶ Bk. A.g.e. 196 vdd.

⁶²⁷ Bk. "Classicising Stripy Style", a.g.e.: 247 vdd.

⁶²⁸ A.g.e.: 251.

⁶²⁹ A.g.e.: 251 vdd.

gruplarının kullanılması yine bu stili işaret eden özelliklerdir. Bu stile ait olan bazı örneklerde detayların çarkla biçimlendirilen özensiz kısa yivler ile verildiği görülmektedir⁶³⁰. *Yuvarlak Baş Stili* olarak tanımlanan bir diğer stilde figürlerin başları yuvarlak şeklinde gösterilirken ağız burun ve çene gibi uzuvların sıklıkla kısa yivler ile verildiği izlenebilmektedir⁶³¹. Maaskant Kleibrink bu stile ait olan örneklerde başta bazen ince keskin yivlerle biçimlendirilmiş diadem ya da miğferlerin kullanıldığını belirtmiştir⁶³². Bu özelliklerin dışında figürlerin vücutlarında da yuvarlak uçlu kalın matkap kullanımının olduğu görülürken, detaylarda az sayıda ince ve keskin yivler kullanılmaktadır. Maaskant Kleibrink bu stildeki biçimlendirmenin *Geç Cumhuriyet-Erken İmparatorluk Dönemi Çark Stili* ve *Flat Bouterolle* olarak isimlendirdiği stiller ile yakından ilişkili olduğunu tespit etmiştir⁶³³. Yuvarlak Baş Stili'nde yapılan gemme örnekleri M.S. 1.-2. yüzyıl aralığına tarihlendirilmektedir. Geçiş Stili içerisinde yer alan bir diğer stil ise *Çene-Ağız-Burun Stili*'dir. M.S. 1.-2. yüzyıllar arasında üretilen gemmeler üzerinde kullanılan bu stilde adından da anlaşılacağı üzere çene ağız ve burun biçimlendirmesinde kullanılan yatay çizgiler rol oynamaktadır⁶³⁴. Yüz uzuvlarının genellikle üç ya dört adet kısa yatay yivlerle verildiği, elbiselerde ise detaylandırmada ince ya da kalın çizgilerle kendini gösteren bu stil, M.S. 3. yüzyılda *Sert Çene-Ağız-Burun Stili (Rigid Chin-Mouth-Nose Style)* olarak kendini göstermektedir⁶³⁵. Sert Çene-Ağız-Burun Stili üçüncü ana grup olan *Kaba Stil* içerisinde yer almaktadır. *Cap with Rim* olarak isimlendirilen stilde ise figürlerin küçük ve detaysız olarak yapıldığı, saçların ise başa oturan bir şapka gibi verildiği görülmektedir⁶³⁶. Yapımında bu stilin kullanıldığı örnekler M.S. 1. yüzyıl sonu-M.S. 2. yüzyıl içlerine tarihlendirilmiştir. Geçiş Stili'nin içerisinde bulunan son stil M.S. 1.-3. yüzyıllar aralığında kullanılan *Düz Yivler Stili*'dir⁶³⁷. Bu stilde, yuvarlatılmış uçlu kalın çark kullanılmış ve vücut uzuvları ile saçlarda detaylandırmaya gidilmemiştir. Maaskant Kleibrink, söz konusu stilin M.S. 1. yüzyılda *Cap with Rim Stili*'nin basite indirgenmiş bir biçimi olarak ortaya çıktığını belirtmektedir⁶³⁸.

Üçüncü ana stil grubunu oluşturan *Kaba Stil (Coarse Styles)* içerisinde *Sert Çene-Ağız-Burun Stili (Rigid Chin-Mouth-Nose Style)* ve *Tutarsız Yivler Stili (Incoherent Grooves Style)* olmak üzere iki alt stil grubu bulunmaktadır. *Sert Çene-Ağız-Burun Stili* bahsedildiği üzere

⁶³⁰ Bk. A.g.e.: Kat. No. 669

⁶³¹ A.g.e.: 285 vdd.

⁶³² A.g.e.: 285.

⁶³³ A.g.e.: 285.

⁶³⁴ A.g.e.: 294 vdd.

⁶³⁵ A.g.e.: 294.

⁶³⁶ A.g.e.: 302 vdd.

⁶³⁷ A.g.e.: 311 vdd.

⁶³⁸ A.g.e.: 311.

M.S. 2. yüzyılın sonları-M.S. 3. yüzyılda ortaya çıkan bir stildir⁶³⁹. Bu stilde yüz uzuvlarının oldukça sert verildiği, vücut biçimlendirmesinde figürlerin konturunun kalın yuvarlak matkaplarla oluşturulduktan sonra detayların çarkla oluşturulan fazla sayıda keskin yivlerle ve biçimlendirildiği görülmektedir⁶⁴⁰. Detay biçimlendirmelerinde sıklıkla çapraz yivler kullanılmakla birlikte, bazen figürlerin ana hatlarının çizilmeden direkt olarak kısa çizgilerden meydana getirildiği izlenebilmektedir. Kaba Stil içerisinde yer alan bir diğer stil *Tutarsız Yivler Stili*'dir⁶⁴¹. M.S. 2. yüzyıl sonlarında hayvanların ve sembollerin oluşturulmasında, M.S. 3. yüzyıl itibarı ile ise insan figürlerinin yapımında kullanılan bu stilde genellikle yuvarlak uçlu matkap kullanılmıştır. Figürler gevşekçe biçimlendirilmiş, uçları çoğu zaman birbirine denk gelmeyen çizgilerden ya da küçük yuvarlak kütlelerden oluşurlar. Detaylandırma genellikle görülmemekle birlikte tercih edildiği zaman çarkla yapılan birkaç yiv ile verildiği izlenebilmektedir.

2.2.1.1.1. Bezemeli Yüzük Taşları

Kat. No. 27: Ares/Mars Ultor Betimli Oniks

Konik biçimli oniks taşının her iki yüzü de düzleştirilmiştir. Taşın üst yüzeyine, sağ elinde mızrağı ve sol elinde kalkanı ile Korinth miğferli ve zırhlı bir figür betimlenmiştir. Figür, genel duruş biçimi ve atribülerinden yola çıkarak Ares/Mars olarak tanımlanmıştır.

Figürün işlendiği yüzey alanının oldukça küçük ve dar olması sebebiyle bazı detaylar net olarak okunamamaktadır. Çeşitli örnekler incelendiğinde, Athena'nın da benzer kompozisyonda betimlendiği görülmektedir. Elimizdeki örnekte figürün sakallı olup olmadığı görülememektedir. Fakat zırha bakıldığında Ares örneklerine benzer bir göğüs zırhı giydiği belirlenmiştir. Bu sebeple figür Ares örnekleri bazında değerlendirilecektir.

Benzer kompozisyonda betimlenen örneklerden biri Porto'da bulunan Soares dos Reis Ulusal Müzesi'nde bulunmaktadır⁶⁴². Betimleme siyah-grimsi nikolo taşı üzerine işlenmiştir. Maaskant-Kleibrink'in Küçük Yivler Stili'nde yapıldığı belirtilen figür Cravinho tarafından M.S. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir⁶⁴³. Nikolo üzerinde yüksek tepelikli (λοφος) bir miğfer, göğüs zırhı, uzun botlar ve baldırları örten bir zırh, kısa tunik ve chylamys ya da sagum benzeri bir manto giyen Mars Ultor betimlenmiştir. Genel kompozisyon ve miğfer-zırh biçimlendirmesi Myra örneğimiz ile benzerlik içerisinde. Fakat aralarında stil farklılığı olduğu açıktır.

⁶³⁹ A.g.e.: 321.

⁶⁴⁰ A.g.e.: 321 vdd.

⁶⁴¹ A.g.e.: 326 vdd.

⁶⁴² Cravinho, 2018: Lev. 1, 5.

⁶⁴³ A.g.e.: 150.

Benzer kompozisyonda betimlenen iki örnek Bertolami Fine Art'ın 54. müzayede kataloğunda yer almaktadır⁶⁴⁴. Müzayede kataloğundaki ilk örnekte karnelyan taşı üzerinde betimlenen Ares, miğfer, göğüs zırhı ve bir çeşit sandalet giymektedir⁶⁴⁵. Sağ elinde kalkanı, sol elinde ise mızrağı bulunmaktadır. Tutuş biçimi Andriake örneği ile aynıdır. Bu örnek M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir. İkinci örnekte ise Tanrı üçlü bir kompozisyon içerisinde betimlenmiştir⁶⁴⁶. Malzeme olan yine karnelyan taşının seçildiği örnek üzerinde Tanrı Ares, bir viktorya tarafından taçlandırılırken başını yanında duran Herakles'e doğru çevirmiştir. Ares'in duruşu ve silahlarının yine Andriake örneği ile benzediği bu örnek de M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Ares gemmesi ile birlikte ele geçen 20 katalog numaralı örnek M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlenmektedir. Karşılaştırma örneklerinin genel stili dikkate alındığında Ares gemmesi için M.S. 2. yüzyıl tarihi kendi başına çok erkendir. Fakat örneğimizdeki genel detaysızlık tarihlemeyi güçleştirmektedir. Bu sebeple mezar örnekleri ile de ters düşmeyecek olan M.S. 2.-3. yüzyıllar tarihi önerilmektedir.

Kat. No. 28: Tazı Betimli Sard

Sard taşı elips biçiminde şekillendirilmiş ve figürün işlendiği üst kısım hafif bombeli bırakılmıştır. Figür baz alındığında saat 6 yönünde ufak bir kırığı bulunmaktadır. Kompozisyonda, kesim çizgisi üzerinden öne doğru atlama anında gösterilen bir köpek betimlenmiştir. Köpeğin arka iki patisi kesim çizgisi üzerinde bulunmaktadır ve kesim çizgisi burada sınırlandırılmıştır. İçerisinde bulunduğu eylem nedeniyle köpeğin vücudunun tamamen gerildiği, kuyruğunun geriye doğru kalktığı ve başının öne doğru verildiği görülmektedir. Ön patilerinin biri diğerinden daha yüksektedir. Tüm bu gövde hareketi eylem ile uyumlu biçimlendirilmiştir. Ön patilerinden köpeğin koşma pozisyonunda, tam ön patilerini yere basarak tekrar sıçrayacağı anda betimlendiği anlaşılmaktadır. Kulakların arkaya doğru dik bir şekilde verilmesi de betimlenen köpeğin, bir yere odaklı olarak (olasılıkla bir ava) koştuğunu göstermektedir. Betimlemenin yapılışında yuvarlak uçlu matkap kullanılmış ve genel silüet haricinde ince detaylara girilmemiştir.

Gemmeler üzerinde, çeşitli eylemler içerisinde gösterilen hayvan betimlemeleri Arkaik Dönem'den itibaren kullanılagelmiştir⁶⁴⁷. Özellikle M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda hayvan betimlemelerinin favori figürler haline geldikleri görülür⁶⁴⁸. Koşan, avlanan ya da çeşitli eylemler içerisinde betimlenen köpekler (genellikle tazı) gemmeler üzerinde sıklıkla kullanılan

⁶⁴⁴ Bertolami Fine Art, 2018b: 204, Kat. No. 262; 206, Kat. No. 266.

⁶⁴⁵ A.g.e.: 204, Kat. No. 262.

⁶⁴⁶ A.g.e.: 206, Kat. No. 266.

⁶⁴⁷ Bk. Boardman, 1972.

⁶⁴⁸ Richter, 1922: 194.

betimlemelerdendir. Antik Dönem’de hayvanların rolleri ile ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Köpekler gemmelerin haricinde, kabartmalar ve seramikler gibi farklı sanat temsilleri üzerinde de av başta olmak üzere çeşitli eylemler içerisinde betimlenmişler ve Tanrı ya da Tanrıçalar ile birlikte bulunarak verdikleri cezalarda baş rolü oynamışlardır⁶⁴⁹. Avcı köpekler genellikle Artemis ile ilişkili tutulurlar. Bu durum Artemis’in av tanrıçası yani *κυναιγίτης* (*fem. avcı*) sıfatı ile de ilişkilidir⁶⁵⁰.

Örneğimizin kompozisyonuna oldukça benzer bir örnek Louvre Museum’da kırmızı figürlü bir pelike üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Eos, Tiphon ve köpeğinin betimlendiği sahnedeki tazının çizimi Trantalidou tarafından yapılmıştır⁶⁵¹. Bu örnek bizim örneğimize kompozisyon açısından oldukça benzer olması açısından önemlidir.

Erken dönem örnekleri arasında yarı fiçi formlu bir karnelyan üzerine işlenen bir örnek Metropolitan Sanat Müzesi’nde bulunmaktadır⁶⁵². M.Ö. 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen gemme üzerinde bir hayvan bacağı kemiren bir tazı betimlenmiştir.

Maaskant Kleibrink, koşan tazı betimlemesinin bulunduğu bir gemme ile bir sikkeyi karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir⁶⁵³. Sikkede kesim altında *C. Postumius* şeklinde bir yazıt bulunmakta ve bu sikke M.Ö. 74-73 yıllarına tarihlenmektedir⁶⁵⁴. Maaskant Kleibrink, M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen gemme üzerindeki sahnenin sikke ile aynı olduğunu vurgulayarak, sikkeler üzerindeki betimlemelerin gemmelerden etkilendiğini belirtmiştir⁶⁵⁵. Hem sikke hem de Maaskant Kleibrink tarafından Campanian (Kampani) stilinde yapıldığı belirtilen gemme üzerindeki tazıların vücut anatomileri detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bu örnek, tazının bacaklarındaki eklemlerin, kaburgalarının, gözlerinin ve ağız detaylarının verilmiş olması ile Andriake, Germanikus Meydanı’nda bulunan tazılı gemmemizden farklı bir stil çizmektedir.

Durağan pozisyonda, dört ayağı üzerinde kesim çizgisi üzerinde duran bir örnek Augusta Raurica Açık Hava Müzesinde bulunmaktadır. Nikolo taşı üzerinde kafası ve kulakları dik bir pozisyonda betimlenmiş olan hayvan köpek ya da çakal olarak tanımlanmış ve M.Ö. 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁵⁶.

Kat. No. 28’e benzeyen örneklerden ikisi Gorny ve Mosch’un müzayede kataloglarında yer almaktadır. İlki betimleme için kırmızı karnelyan taşının seçildiği, M.S. 1.-2. yüzyıl

⁶⁴⁹ Trantalidou, 2006: 99, Fig. 1.

⁶⁵⁰ A.g.e.: 109.

⁶⁵¹ Trantalidou, 2006: 105, Fig. 2, 14.

⁶⁵² Richter, 1956: 116, Kat. No. 117, Lev. XX.

⁶⁵³ Maaskant-Kleibrink, 1975: 30, Fig. 12, 13a-b.

⁶⁵⁴ A.g.e.: 28.

⁶⁵⁵ A.g.e.: 28.

⁶⁵⁶ Steiger, 1966: 30, Lev. 30, 3.

aralıklarına tarihlendirilen, kesim çizgisi üzerinde koşar şekilde betimlenen tazıdır⁶⁵⁷. Bu örnekte, Andriake örneğimizden farklı olarak kesim çizgisi tüm zemin boyunca uzanmaktadır ve müzayede örneği biraz daha ince işlenmiştir. Ek olarak müzayede örneğindeki tazının ön patilerinden biri zemine temas etmektedir. Yani an betimlemesi olarak bizim örneğimizden bir adım ilerisini göstermektedir. Gorny ve Mosch'un farklı bir müzayede kataloğunda bulunan ikinci bir örnek ise M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁶⁵⁸. İkinci müzayede örneğindeki tazı betimlemesi, gümüş bir yüzük üzerine kakma yapılarak kullanılmış olan kırmızı jasper taşı üzerine işlenmiştir. Bu örnek için tazı yerine köpek kelimesi tercih edilmiştir ve köpeğin hemen üzerinde K ve A harfleri bulunmaktadır⁶⁵⁹.

Andriake örneği, Gorny ve Mosch'un 248 numaralı müzayede kataloğunda bulunan karnelyan taşı üzerindeki örneğe kısa yivlerin kullanılması bakımından yakın görünmektedir. Aralarındaki farklardan biri müzayede kataloğu örneğindeki tazının yuvarlak hatlarla biçimlendirilmesidir. Andriake örneğinde daha çok kısa düz yivler kullanılmıştır. Tazı betimlemeli yüzük taşımız yüzey buluntusudur. Bu sebeple tez içerisinde yer alan farklı eserlerde olduğu gibi birlikte bulunduğu buluntular ile bir karşılaştırma yapılamamaktadır. Andriake tazısının genel stil özellikleri M.S. 2. yüzyıl gemmeleri ile benzerlik göstermektedir.

Kat. No. 29: Hermes Betimli Sard

Oval formda biçimlendirilmiş sard taşının üzeri tamamen düzleştirilmemiş, hafif bombeli bırakılmıştır. Ön yüzde zemin çizgisi üzerinde vücudu cepheden başı ise profilden verilmiş olan bir figür betimlenmiştir. Figür, başında şapkası, sağ elinde kerykeionu ve postu, sol elinde para kesesi ve hemen sol yanındaki keçi/koç? ile Hermes olarak tanımlanmıştır. Hermesin vücudunun kabaca bir "S" çizmekte olduğu görülebilmektedir. Vücudu çıplaktır, sadece bir pelerin giymektedir ve bu pelerin sol dirseğinin üzerinden atılarak sallandırılmıştır. Vücudu, özellikle göğüs bölgesinde detaylı işlenmiştir. Yüzüne bakıldığında, ağzının iki paralel yiv ile oluşturulduğu ve burnunun da yine aynı şekilde keskin yivlerle biçimlendirildiği görülmektedir.

Hermes betimlemeleri yüzük taşları üzerinde erken dönemlerden itibaren kullanılagelmiştir. M.Ö. 4. yüzyıl örneklerinde elinde para kesesi ya da kerykeion bulunurken, Tanrıya horoz da eşlik eder⁶⁶⁰. Horozun Tanrının yanında betimlendiği örneklerin dışında, para kesesinin yerine elinde tuttuğu örnekler de bulunmaktadır⁶⁶¹. Roma Dönemi örneklerinde ise genellikle horoz bulunmaz.

⁶⁵⁷ Gorny und Mosch, 2017: 175, Kat. No. 384.

⁶⁵⁸ Gorny und Mosch, 2014: 30, Kat. No. 1054.

⁶⁵⁹ A.g.e.: 30, Kat. No. 1054.

⁶⁶⁰ Hermes ve horoz örneği için bk. Richter, 1956: 71, Lev. XLI, 287.

⁶⁶¹ Gaziantep Arkeoloji Müzesi, M.Ö. 3.-1. yüzyıl, bk. Yinesor-Demir, 2008: 105, Kat. No. 7.

Kesin olmamakla birlikte Pompei’de bulunduğu düşünülen, bir elinde kerykerion diğer elinde ise para kesesi ile betimlenen örneklerden biri Erken İmparatorluk Dönemi’ne tarihlendirilmiştir⁶⁶². Bu örnekte de mantosunu dirseğinin üstünden atmış olan Hermes’in önünde bir horoz bulunmaktadır. plasma taşı üzerine işlenen bu betimleme geç dönem için istisna olan örneklerden biridir.

Tanrının, pelerin, kerykeion ve para kesesi ile betimlendiği örneklerden biri Yüksel Erimtan Koleksiyonu’nda bulunmaktadır. Taş olarak karnelyanın seçildiği örneğin stilinin şematik ve kaba olduğu görülmektedir ve M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁶³. Aynı koleksiyon içerisinde aynı kompozisyona sahip beş Hermes örneği daha bulunmaktadır. Bu iki örneklerin biri hariç hepsi M.S. 2. yüzyıl tarihine aittir⁶⁶⁴, tek örnek ise M.S. 2.-3. yüzyıla⁶⁶⁵ tarihlendirilmiştir. Koleksiyondaki tüm Hermes betimlemeli örnekler kaba işleniş tarzına sahiptir. Andriake örneğimiz, stil bakımından bu örneklerden ayrılmaktadır.

Hermes’in para kesesi, mantosu ve kerykeionu ile betimlendiği örneklerden biri ise yine kaba stilde yapılmıştır⁶⁶⁶. Örnek, Stupperich tarafından *Grober Stil* (Kaba Stil) olarak tanımlanmış ve M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁶⁷.

Kaba stile dahil olan örneklerden bir diğeri Perge Kazıları’nda bir lahitten ele geçmiştir⁶⁶⁸. Akik taşının üzerine işlenen figür, kerykeionu, para kesesi ve başında petasosu ile betimlenmiştir. Duruş örneğimize benzer şekilde “S” çizmekte olan figürün tarihi belirlenememiştir. Fakat genel olarak stil açısından M.S. 2.-3. yüzyıl örnekleri ile uyumludur.

Benzer kompozisyonun yer aldığı başka bir örnek ise Gorny ve Mosch’un 223 numaralı müzayede kataloğunda yer almaktadır. Yeşil plazma taşının kullanıldığı bu örnek için M.Ö. 2. yüzyıl ila M.S. 1. yüzyıl aralığı önerilmiştir⁶⁶⁹.

Andriake örneğinde, tanrının yanında yer alan hayvanın bir keçi, oğlak ya da koç olduğu düşünülmektedir. Tanrının oğlak ile betimlendiği örneklerden biri İsrail’de Jeru Salem Museum’da karşımıza çıkmaktadır⁶⁷⁰. Hermes bu örnekte klasik atribütlerinin yanı sıra sol yanında bir oğlak, sağ yanında ise erken dönem gemmelerinden bildiğimiz üzere bir horoz ile betimlenmiştir. Her figürün kendi zemin çizgisi vardır. Jordan’da bulunduğu düşünülen kalsedon taşından yapılmış örnek M.S. 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir. Bu örnekteki

⁶⁶² Osborne, 1912: 363, Lev. XXIII, 16.

⁶⁶³ Konuk ve Arslan, 2000: 89, Kat. No. 65.

⁶⁶⁴ A.g.e.: Kat. No. 64, 66-68.

⁶⁶⁵ A.g.e.: Kat. No. 69.

⁶⁶⁶ Stupperich, 1986: Lev. 39, 5-6.

⁶⁶⁷ A.g.e.: 238, No. 6 (Lev. 39, 5-6).

⁶⁶⁸ Özgülner, 2007: 113, Kat. No. 39.

⁶⁶⁹ Gorny und Mosch, 2014: 49-50, Kat. No. 1123.

⁶⁷⁰ <https://www.imj.org.il/en/collections/507268> (erişim tarihi 20.03.2020).

oğlak, Andriake buluntusundaki hayvan figürüne benzemektedir. Fakat Hermes'in vücudu Jordan örneğinde, oldukça kalın ve yuvarlak uçlu bir matkap ile işlenmiştir ve detayların daha doğru verildiği izlenmektedir.

Çeşitli satış kataloglarında ve galerilerde de benzer örnekleri bulmak mümkündür. Alte Roemer Galerisi'nde bulunan bir örnekte, Tanrı bir yanında koç diğer yanında ise akrep ile betimlenmiştir. Koç olarak tanımlanan figür, tıpkı Andriake örneğimizdeki gibi Tanrının bacağından, vücudunun yarısı görünür şekilde betimlenmiştir. Koçun başının üzerinde yatay çizgi şeklinde iki? adet yiv ile oluşturulan boynuza benzeyen çizgiler bulunmaktadır. Ancak gemmenin durumu bu noktada sağlıklı bir yorum yapmaya olanak vermemektedir. Burada betimlenmiş olan koç, boynuzları haricinde Andriake örneği ile büyük benzerlik göstermektedir. Galeride bulunan örnek M.Ö. 3. yüzyıl-M.Ö. 1. yüzyıl ortaları aralığına tarihlendirilmiştir⁶⁷¹.

Katalogumuzdaki örneğin kas biçimlendirmesi, Maaskant-Kleibrink tarafından M.S. 1. yüzyıla tarihlendirilen gemme üzerindeki Dionysos ile oldukça benzerdir⁶⁷². Dionysos örneği Klasik Stil'e dahil edilmiştir⁶⁷³. Ancak Andriake örneğinin ince matkap kullanılan yüz biçimlendirmesinde özellikle burun ve ağzın farklı özellikler çizdiği görülmektedir. Maaskant-Kleibrink tarafından M.S. 1.-2 yüzyıllara tarihlendirilen ve Küçük Yivler Stili içinde değerlendirilen örneğin Andriake gemmesi ile benzer özellikleri dikkat çekicidir⁶⁷⁴. Her iki örnekte de detaylar kısa yivlerle verilmiş ve genel olarak yuvarlak uçlu disk matkap kullanılmıştır. Vücut özelliklerinin yanı sıra yüz biçimlendirmeleri de oldukça yakındır.

Andriake örneğinde, Tanrı Hermes'in vücudunun biçimlendirmesinde yuvarlak uçlu matkap ile kısa yivlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu özellikler Maaskant-Kleibrink'in *Imperial Small Grooves Style* olarak adlandırdığı İmparatorluk Küçük Yivler Stili grubuna ait bir örnekte de görülmektedir⁶⁷⁵. Küçük Yivler Stili, M.S. 1.-2. yüzyıllara tarihlendirilen gemmeler üzerinde kullanılmıştır⁶⁷⁶. Betimlemelerin yapımında kalın yuvarlak çark ya da disk şeklinde matkaplar kullanılmakta ve özellikle el ve ayaklar yumru şeklinde verilmektedir. Andriake örneği için, tanrının esnek vücut biçimlendirmesi, proporsiyon uyumu, detaylarda kullanılan matkapların çeşitleri ve benzer karşılaştırma örneklerinin desteğiyle M.S. 1.-2. yüzyıl tarihinin verilmesi uygun olacaktır.

⁶⁷¹ <https://www.alteroemer.de/de/roemisches-intaglio-mit-hermes.html> (erişim tarihi: 20.03.2020).

⁶⁷² Maaskant-Kleibrink, 1978: 209-210, Kat. No. 482.

⁶⁷³ A.g.e.: 209-210, Kat. No. 482

⁶⁷⁴ A.g.e.: 279, Kat. No. 775.

⁶⁷⁵ A.g.e.: 279, Kat. No. 775.

⁶⁷⁶ A.g.e.: 251.

Kat. No. 30: Athena Betimli Akik

Elips formlu akik yüzük taşının üst kısmı düzleştirilmiştir. Düzleştirilen yüzeye dikey ekseninde bir figür intaglio tekniğinde işlenmiştir. Kesim çizgisi üzerinde ayakta duran figür başını kendi soluna çevirmiştir, sağ elinde ise bir mızrak tutmaktadır ve mızrağa dayalı şekilde bir de kalkanı bulunmaktadır. İleriye doğru uzattığı sol elinde ise bir patera tuttuğu görülen figür, drapeli elbisesi ve başında miğferi ile Athena olarak tanımlanmıştır. Figür baz alındığında saat 5 yönünde bir kırık bulunmaktadır.

Andriake'den ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen Athenalı gemme örneği, mezardan ele geçen diğer gemmelere (Kat. No. 24, 31, 32) kıyasla daha az özenli bir işçiliğe sahiptir. Figür hatlarının, özellikle kollar ve miğfer kısmında oldukça özensiz işlendiği görülmektedir. Patera tuttuğu sol kolu yuvarlak uçlu bir yiv ile çapraz bir çizgi şeklinde yapılmıştır. Omuz kısmı hiç belli değildir kol çizgisi çok yapay bir şekilde gövdenin üzerine uzanmaktadır. İşçiliğin ya da stilin oldukça kaba olduğu izlenebilmektedir. Patera olasılıkla disk biçimli matkapla oluşturulmuştur. Giyside farklı kalınlıklarda paralel yivler kullanılmıştır. Baş kısmının işlenişi oldukça ilginçtir. Figürün genel biçimlendirilmesine kaba-özensiz bir stil hâkim olsa da başın işlenme şekli oldukça anlamsızdır. Baş üzerinde yüze dair hiçbir detay hatta dış kontur dahi izlenememektedir. Kollarda kullanılan matkap ile göğüsten başın yarısına doğru kalın bir yiv ile çizgi çizilmiştir ve başta genel olarak yıldızı andıran bir biçim görülmektedir.

Athena betimlemeleri, yüzük taşları üzerinde oldukça yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle askerler ve tüccarlar tarafından tapınılan tanrılar arasında bulunan Athena, Nike, Ares ve Hermes betimlemeleri gemmeler üzerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır⁶⁷⁷. Yayımlanan birçok katalogda birden fazla örneğini görmek mümkündür.

Benzer örnekler genellikle M.S. 1. yüzyıldan M.S. 3. yüzyıla kadar tarihlendirilmiştir. Bu örnekler aynı duruşta betimlenmiştir fakat bazen ellerinde patera yerine bir Nike tutmaktadırlar. Elinde Nike tutan Athena betimlemesi, Athena Nikephoros olarak tanımlanmaktadır. M.S. 1.-2. yüzyıllara tarihlenen Nikephoros tipindeki bir örnek Gaziantep Arkeoloji Müzesinde karşımıza çıkmaktadır⁶⁷⁸. Malzeme olarak cam yüzük taşının seçildiği örnek üzerindeki betimleme *Yuvarlak Baş Stilinde (Round Head Style)* yapılmıştır⁶⁷⁹. Aynı müzede elinde patera tutan tipten bir örnek de bulunmaktadır ancak bu örnekte mızrağın yanında kalkan betimlenmemiştir⁶⁸⁰. Yinesor Demir tarafından M.S. 2.-3. yüzyıla

⁶⁷⁷ Konuk ve Arslan, 2000: 19.

⁶⁷⁸ Yinesor-Demir, 2008: 117, Kat. No. 18.

⁶⁷⁹ A.g.e.: 95.

⁶⁸⁰ A.g.e.: 116, Kat. No. 17.

tarihlendirilen örnek *Tutarsız Yivler Stilinde (Incoherent Grooves Style)* yapılmıştır⁶⁸¹. Her iki örnek de Kat. No. 30 örneğimizin stilinden ayrılmaktadır.

Örneğimize kompozisyon olarak en çok benzeyen örneklerden biri Yüksel Erimtan Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Konuk ve Arslan tarafından M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen örnek elips biçimli bir karnelyan üzerinde çalışılmıştır⁶⁸². Örneğimiz bu örnekten de stil farkı ile ayrılmaktadır. Ayrıca Kat. No. 30 örneği, Erimtan Müzesi örneklerine kıyasla daha az özenli işçiliğe sahiptir. Aynı kompozisyonda betimlenen ancak patera tuttuğu kısımda ek olarak bir altarın yer aldığı bir örnek Osborne tarafından Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁶⁸³. Taş olarak karnelyanın seçildiği figür *statue type* olarak tanımlanmıştır⁶⁸⁴.

Kat. No. 30 örneğimize benzer kompozisyonlarda başka örnekler de bulunmaktadır. Stupperich, benzer örneklerden birinin Tanrıça Roma olabileceğini de belirtmiş ve M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirmiştir⁶⁸⁵. Stupperich'in incelediği kalan iki örnek ise Athena olarak tanımlanmış ve biri M.S. 1. yüzyıla⁶⁸⁶ diğeri ise M.S. 2.-3. yüzyıla⁶⁸⁷ tarihlendirilmiştir. Aynı kompozisyonun yüzük taşları üzerinde Tanrı Ares için de kullanıldığını bilmekteyiz. Gorny & Mosch'un müzayede kataloğunda bu tipten bir örnek bulunmaktadır⁶⁸⁸. Tarihlemesinde M.Ö. 2. yüzyıl ila M.S. 1. yüzyıl aralığı kullanılmıştır⁶⁸⁹.

Athena gemmesinin genel stil özellikleri incelendiğinde, belirtildiği üzere oldukça kaba bir işçiliğin ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum belirli bir stili de işaret ediyor olabilir. Çeşitli karşılaştırma örnekleri ve M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlenen farklı gemmeler incelendiğinde bu örneğin stil bakımından M.S. 2.-3. yüzyıl aralığına tarihlenen örneklerle yakın olduğu tespit edilmiştir. Aynı mezardan ele geçen diğer takı örneklerinin ve farklı buluntuların genel olarak M.S. 2.-3. yüzyıl civarlarına ait olmaları da önerdiğimiz tarihi destekler.

Kat. No. 31: Kline Sahnesi Betimli Kırmızı Jasper

Oval formulu jasper taşının her iki yüzü de düzleştirilmiştir. Sahne daha geniş olan yüzey üzerine yatay eksenle işlenmiştir. Kompozisyonda, zemin çizgisi üzerindeki bir klinede uzanan Tanrı Serapis yer almaktadır. Arkalıklı kline üzerinde, sırtını yastık ve arkalığa yaslayarak oturan tanrı sağ elini başına destek yapmış patera? tuttuğu sol elini ise dizinin üzerine doğru uzatmıştır. Uzun drapeli bir elbise giyen tanrı başının üzerinde iki kalın yivden oluşturulmuş

⁶⁸¹ A.g.e.: 96.

⁶⁸² Konuk ve Arslan, 2000: 49, Kat. No. 25.

⁶⁸³ Osborne, 1912: Lev. XXIII, 25.

⁶⁸⁴ A.g.e.: 364.

⁶⁸⁵ Stupperich, 1986: 239, Lev. 39, 13.

⁶⁸⁶ A.g.e.: 239, Lev. 39, 14.

⁶⁸⁷ A.g.e.: 239, Lev. 39, 15.

⁶⁸⁸ Gorny und Mosch, 2014: 49, Kat. No. 1123.

⁶⁸⁹ A.g.e.: 48, Kat. No. 1123: Mars with shield, spear, sword and patera.

kabaca “T” harfi şeklinde bir başlık taşımaktadır. Kalathosun “T” biçimli verildiği örnekler mevcut olduğundan başlık kalathos olarak yorumlanmıştır⁶⁹⁰. Başlığın “T” biçiminde betimlendiği örnekler genellikle tanrının ayakta ya da otururken betimlendiği ve tüm vücudun kompozisyon içerisinde görüldüğü betimlemelerdir. Andriake Granariumu’nun cephesinde aynı kompozisyon İsis için tercih edilmiştir (**Lev.9a**). Ancak yüzük taşı üzerindeki figür, erkeğe benzemesi nedeniyle Serapis olarak yorumlanmıştır.

Betimlemenin işlenişinde farklı kalınlıklarda yuvarlak yivler kullanılmıştır. Kline ve tanrının detaylarında kullanılan kısa yivler dikkat çeker. Özellikle giysi üzerinde kullanılan kısa yivler onu daha da zenginleştirmiştir. Yivlerin genel özellikleri Maaskant-Kleibrink’in Küçük Yivler Stili’ne uymaktadır⁶⁹¹. Tanrının başına baktığımızda, saç düzenlemesinin tanrının betimlemelerinde kullanılan klasik saç tipi olduğunu görürüz. Sakal oldukça kaba bir şekilde işlenmiştir. Figürün boyutu kaynaklı detaysız verilen baş üzerinde çene sivri bir şekilde betimlenmiştir. Kaş, burun ve ağız da yine kısa yivlerle biçimlendirilmiştir. Klinenin altında yerde duran kısa yivlerden biçimlendirilmiş olan saçaklı bir obje bulunmaktadır. Bu objenin, tanrının bazı betimlemelerinde karşımıza çıkan ve Zeus Ammon kimliğini vurgulayan şimşek demeti olabileceği düşünülmektedir.

Youtie, Serapis’in ziyafetlerde oldukça önemli bir ritüel organizasyonunun parçası hatta sahibi olduğundan bahsetmekte ve bu durumun Serapis’in helenize olması ile ortaya çıkmaya başladığını belirtmektedir⁶⁹². Youtie aynı zamanda, birçok antik kaynak ve yazıtlı desteklenen Serapis’in onuruna düzenlenen ziyafetlerden söz etmektedir⁶⁹³. Bu açıdan bu tip klineli sahneler Serapis ile ilişkili olan bu ritüel organizasyonlarını betimliyor olabilirler. Kline üzerinde uzanan tanrı betimlemeleri hem gemmeler, sikkeler ve terrakottalar üzerinde karşımıza çıkan anlatımlardır. Bereket ya da nehir tanrıları sık sık bu kompozisyonda betimlenmişlerdir. Guiraud ve Schwartz, Serapis örneklerinin bu tanrıların kompozisyonları ile yakın olduğunu belirtmiştir⁶⁹⁴. M.S. 1. yüzyıla tarihledikleri bir kalsedon taşında kline üzerinde sağ dirseği üzerine uzanan, kalathos başlıklı, bir elinde mızrak diğerinde buğday taşıyan figürü Serapis olarak tanımlamışlardır. Figür bacaklarını örten bir himation giymektedir. Maaskant-Kleibrink’in *Classicising Style* ismini verdiği Klasik Stil grubuna dahil olan örnek stil bakımından Andriake örneğinden ayrılmaktadır. Genel biçimlendirmenin ve olasılıkla stilin farklı olduğu söylenebilir. Yine de Andriake gemmemizdeki figürün kimliğine destek olması açısından önemli bir örnektir.

⁶⁹⁰ Bk. Veymiers, 2009: Lev. 38, III.C 14, III.C 21, Lev. 39, III.C 30, III.C 33, III.D 2, III.D 5.

⁶⁹¹ Maaskant-Kleibrink, 1978: 251.

⁶⁹² Youtie, 1948: 13.

⁶⁹³ A.g.e.: 13 v.d.d.

⁶⁹⁴ Guiraud ve Schwartz, 2001: 42, Kat. No. 11.

Kline sahneli gemmemizin genel özelliklerinin Küçük Yivler Stiline uyması ve detaylı stil özellikleri, gemme için M.S. 2. yüzyıl tarihini önermemize uygundur. Bu tarih mezardan ele geçen diğer buluntuların tarih aralığı ile de uyumludur.

Kat. No. 32: Hipodrom Betimli Kırmızı Jasper

Kabaca oval formlu jasper taşının her iki yüzü de düzleştirilmiş ve ön yüze hipodromda geçen oldukça hareketli bir yarış sahnesi betimlenmiştir. Quadrigalı yarışmacılar bir hakem kontrolünde spina etrafında yarışmaktadırlar. Spina üzerinde çeşitli anıtlar ve sağ üstte hayvan figürü olduğunu düşündüğümüz bir figür bulunmaktadır. Sahnede tespit edilebilen 4 adet yarışmacı bulunmaktadır. Hakem de dahil olmak üzere figürlerin giysilerinin detayı verilmemiştir bu nedenle çıplakmış izlenimi yaratmaktadırlar. Figürlerdeki tek detay başlarında bulunan bir başlıktır. Yarışmacılar ellerinde bir çeşit kamçı tutmaktadırlar. Hakemin öne doğru uzattığı sağ elinde ise olasılıkla yine yarış yönetmek için taşıdığı dairesel formlu tanımlayamadığımız bir nesne bulunmaktadır. Hakem kendi zemin çizgisine sahiptir fakat diğer figürlerde bir zemin çizgisi bulunmamaktadır.

Genel kompozisyona ve figürlere bakıldığında özellikle spinanın üzerinde sağ kısımda kalan hayvan figürünün sadece ufak bir kısmının görüldüğü görülebilmektedir. Yüzük taşına dikkatli bakıldığında ise spina üzerindeki anıtlar da dahil olmak üzere birçok figürde bu durum söz konusudur. Taş oldukça düzensiz bir kesime sahiptir ve bu kesim yapılırken figürlerden bazılarının da bir kısmı yok olmuştur. Buradan çıkardığımız sonuç, bu taşın ilk kullanıldığı yüzük üzerinden bir şekilde düştüğü ya da yüzüğün tahrip olduğu ve ikincil kullanımda farklı bir yüzüğe ya da kolye ögesine uydurabilmek amacı ile tekrar kesildiğidir. Yüzük taşının genel kesim izleri ve görünümü de bu yorumu destekler niteliktedir. Bu gibi uygulamalar antik dönem takıları söz konusu olduğunda karşılaştığımız durumlardır.

Araba yarışları Roma Dönemi'nde oldukça popüler olan bir gösteridir. Oldukça büyük bir organizasyon olan bu gösterilerin zamanla imparatorluk ideolojisinin bir aracı haline geldiği bilinmektedir⁶⁹⁵. Hipodromda yarış sahnesi özellikle Roma Dönemi'nde M.S. 1. ve 3. yüzyıllar arasında yüzük taşları üzerinde kullanılan bir betimleme olmuştur. Özellikle M.S. 2.-3. yüzyıllarda Hipodromda yarış betimlemeleri için çoğunlukla kırmızı jasper taşının seçildiği görülmektedir⁶⁹⁶. Sahne üzerinde genellikle üzerinde tapınaklar, heykeller, hayvan ve insan figürleri ve çeşitli yapıların spina, quadrigalı yarışçılar ve hakem bulunur. Bazı örneklerde sahnede hakemin betimlenmediği görülmektedir. Spina üzerindeki yapılar ve figürler de değişiklik gösterebilirler.

⁶⁹⁵ Bell, 2014: 494.

⁶⁹⁶ Spier, 1992: 114-115.

İlk karşılaştırma örneğimiz Maaskant-Kleibrink tarafından *Small Grooves Style* yani Küçük Yivler Stili grubuna dahil edilen RCC koleksiyonunda bulunan kırmızı karnelyandır⁶⁹⁷. Oval taşın biçimi Andriake örneğimize oldukça benzemektedir ancak kesimi düzgündür. Sahnenin yukarısında spina üzerinde tapınak gibi çeşitli yapıların yanı sıra bir çeşit tanrı ya da tanrıça heykeli ve bir aslan bulunmaktadır. Altta ise quadrigalı dört yarışçı ellerinde dizginleri ile yarışmaktadırlar. Sahnede hakem bulunmamaktadır. RCC örneğinde spina üzerinde betimlenen koşan aslan figürü Andriake örneğimizdeki sağ üst köşede görünen hayvan figürüne oldukça benzemektedir. Bu bağlamda Andriake gemmemizdeki hayvan da aslan olarak yorumlanabilir. İki örnek arasındaki benzerlik stil noktasında da kendini göstermektedir. Her iki örnekte de figürler ve yapılardaki detay işçiliğine girilmemiştir. Her iki betimlemede de yuvarlak bir çarkın ve disk biçimli matkabın kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Andriake örneğimizde spina üzerindeki anıta disk biçimli matkap izleri bellidir. RCC örneği Maaskant Kleibrink tarafından Küçük Yivler Stili ile bağlantı kurularak M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁹⁸.

Paul Getty Müzesi Koleksiyonunda bulunan bir diğer hipodrom betimlemeli örnek ise karnelyan taşından oval bir gemmedir. Spier, bu betimlemenin İmparatorluk Dönemi'nde gemmeler üzerinde popüler olduğunu belirtmekte ve gemmeyi M.S. 1. yüzyıla tarihlendirmektedir⁶⁹⁹. Söz konusu örnek üzerinde spina sahnenin ortasında yer almaktadır. Üstte altta bir çift quadrigalı yarışmacı ve iki hakem yer almaktadır. Spina üzerinde ise çeşitli yapılar mevcuttur. Örneğin Suriye buluntusu olduğu belirtilmiştir.

Bir diğer karşılaştırma örneği ise Britanya Müzesinde sergilenen ve M.S. 1.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen kırmızı jasper taşı üzerine işlenmiş hipodrom sahnesidir⁷⁰⁰. Sahnede yine quadrigalı dört yarışçı ve spina yer almaktadır. Spina üzerinde anıtların yanı sıra taçlandırma gestusunda elinde çelenk taşıyan bir viktorya, bir erkek figürü ve olasılıkla atlı süvari olduğu düşünülen bir figür yer almaktadır. Bu örnekte yine stil kaynaklı detaysızlık olsa da spina üzerindeki anıtlar ve figürlere yoğunluk verildiği gözlemlenmektedir. Aynı müzede bulunan ve spina üzerindeki anıtlar ile yarışçıların bu örnek ile oldukça benzer olduğu farklı bir

⁶⁹⁷ Maaskant-Kleibrink, 1978: Lev. 133, 792a-b.

⁶⁹⁸ A.g.e.: 282-283, Kat. No. 792.

⁶⁹⁹ Spier, 1992: 114-115, Kat. No. 291.

⁷⁰⁰

https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=397664&partId=1&searchText=1867,0507.567&page=1 (erişim tarihi: 21.03.2020).

yüzük taşı üzerinde ise spina üzerinde viktoryanın haricinde iki figür daha bulunmaktadır⁷⁰¹. Bu örnek de M.S. 1.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.

Britanya Müzesinde aynı kompozisyonun kullanıldığı iki örnek daha bulunmakta ve bu örnekler M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmektedirler⁷⁰². Örneklerin her ikisinde de kırmızı jasper taşı tercih edilmiş ve bu örnekler mühür olarak tanımlanmışlardır. Karşılaştırma örnekleri arasında diğerlerine göre geç tarihli bir örnek Walters Sanat Müzesinde bulunmaktadır⁷⁰³. M.S. 2.-4. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen yüzük taşının yapımında yine kırmızı jasper tercih edilmiş olup, bu örneğin diğer karşılaştırma örneklerine kıyasla çok daha ince detay barındırdığı görülmektedir. Yarışmakta olan quadrigalı dört yarışmacı her örnekte olduğu gibi burada da bulunmaktadır. Spina üzerinde ise çeşitli anıtlar ve figürler yer almaktadır.

Andriake gemmemizin Küçük Yivler Stili grubuna dahil olduğu düşünülmektedir. Kalın yuvarlak yivlerin izlendiği bu stilde, disk şeklindeki matkapların ya da kalın yuvarlak bir çarkın kullanıldığı bilinmektedir⁷⁰⁴. Genel olarak M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda kullanılan stilin genel özellikleri, yumru şeklinde ve detaysız el ve ayaklar, esnek vücutlar, giysi detaylarında ve saçlarda paralel düz yivlerin kullanılmasıdır⁷⁰⁵.

Andriake gemmemizdeki figürlerin biçimlendirilmesi, detaysızlık ve yivlerin disk uçlu matkaplar ya da yuvarlak çarklar ile oluşturulması gibi faktörler genel olarak *Small Grooves Style* yani Küçük Yivler Stili özelliklerine uymaktadır. Gemmemizin ele geçtiği ÇA-5/B açma numaralı mezarda M.S. 1. yüzyıla inen herhangi bir buluntunun olmaması bu gemmenin tarihi için de M.S. 1. yüzyılın oldukça erken olacağını düşünmemize neden olmaktadır. Birlikte ele geçtiği sikkeler M.S. 2. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedirler. Başta da belirttiğimiz üzere yüzük taşı olasılıkla başka bir yüzük üzerine yerleştirilmek için ikinci kez şekillendirilmiştir. Figürlerin bir kısmının yarısının sahnede bulunmaması, yüzük taşının genel biçiminin bozuk olması ve kesim izleri bu görüşümüzü desteklemektedir. Karşılaştırma örnekleri, betimlemenin genel stil özellikleri ve mezar buluntularının desteği ile Andriake gemmemiz için M.S. 2. yüzyıl tarihini öneriyoruz.

⁷⁰¹

https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=397665&partId=1&searchText=1867,0507.566&page=1 (erişim tarihi: 21.03.2020).

⁷⁰²

https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=398709&partId=1&searchText=1867,0507.566&page=1;

https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=399773&partId=1&searchText=1814,0704.1390&page=1 (erişim tarihi: 21.03.2020).

⁷⁰³

<https://art.thewalters.org/detail/40019/intaglio-of-a-circus-with-a-chariot-race/> (erişim tarihi: 21.03.2020).

⁷⁰⁴

Maaskant-Kleibrink, 1978: 251.

⁷⁰⁵

A.g.e.: 251.

Kat. No. 33: Kuş Betimli Oniks Taklidi Cam

Oniks taklidi elipsoid formlu cam yüzük taşı ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçmiştir. Alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır. Üst yüzeye kazıma ile şekillendirilmiş uçan bir kuş betimlenmiştir. Kuş, pençelerinde dal benzeri bir nesne taşımaktadır. Kuşun türü, işlemenin yüzeyselliğinden ve yüzük taşının korunma durumundan dolayı kesin olarak tanımlanamamaktadır. Kuşun kanatlarının duruşuna bakıldığında her ikisinin de havada, gergin bir şekilde betimlendiği görülmektedir. Buradan kuşun uçarken betimlendiği anlaşılabılır. Başı ise yine dik bir şekilde ileriye doğru uzanmıştır. Tuttuğu dalın nasıl bir ağaca ya da bitkiye ait olduğu anlaşılamamaktadır.

Kuş betimlemeleri oldukça erken dönemlerden itibaren seramikler, mimari öğeler üzerinde görülmeye başlanır. Bu dönem betimlemelerinde en yoğun kullanılan kuş türü kartaldır. Antik dünyanın her yerinde kartal betimlemeleri çeşitli mimari öğeler, pendantlar, vazo resimleri ve mühürler gibi çeşitli objeler üzerinde sıklıkla kullanılmıştır⁷⁰⁶. Kartal, Zeus'un atribütlerinden biri olması nedeniyle onu temsil etmesinin yanı sıra zaferi ve Roma ordusunu da temsil etmektedir⁷⁰⁷. Yine aynı şekilde, baykuş Artemis ile, güvercin ise Aphrodite ile ilişkili tutulmuştur. Kuşlar tanrı ve tanrıçaları simgelemeleri ve temsil etmeleri açısından oldukça tercih edilen bir ikonografik öğe olmuşlardır. Kargalar da antik dönem kuyumculuğunda sıklıkla gemmeler üzerinde kullanılmıştır. Kehanetle ilgili ikonografik anlamlar taşımaları ve dolayısıyla Apollon'un sembollerinden biri olmalarının yanı sıra refahla da ilişkili tutulmuşlardır⁷⁰⁸. Özellikle Mithras ile ilgili kabartmalarda, çeşitli bronz heykel ve sikkelerde karşımıza sıkça çıkan motiflerden biridir⁷⁰⁹.

Paul Getty Müzesinde benzer kompozisyonda kargaların betimlendiği iki örnek bulunmakta ve bu örnekler M.S. 1.-2. yüzyıla tarihlendirilmektedirler⁷¹⁰. Her iki örnekte de defne dalı üzerine duran bir karga betimlenmiş ve Apollon ile ilişkili tutulmuşlardır. Örneklerden birinde nikolo diğerinde ise bantlı agat taşı tercih edilmiştir. Andriake örneğimizdeki kuş Paul Getty örneklerinden daha detaysızdır ve onlardan farklı olarak uçuş pozisyonunda betimlenmiştir. Bunun haricinde genel görünüşü de kargaya benzemektedir.

Yüzük taşları üzerinde kargalar haricinde betimlenen kuşlar arasında papağanlar yer almaktadır. Augusta Raurica Açık Hava Müzesinde yeşil yarı saydam bir cam üzerine sola

⁷⁰⁶ Wittkower, 1939: Lev. 49.

⁷⁰⁷ Guiraud ve Roulière-Lambert, 1995: 394.

⁷⁰⁸ Cravinho, 2017: 216.

⁷⁰⁹ A.g.e.: 216.

⁷¹⁰ Spier, 1992: 118, Kat. No. 303, 304.

dönük şekilde yine durağan pozisyonda betimlenen papağanlı örnek Steiger tarafından M.Ö. 1. yüzyıl sonları-M.S. 1. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir⁷¹¹.

Gorny ve Mosch'un 248. müzayede kataloğunda yer alan turuncu karnelyan taşının üzerinde betimlenen papağan bize Andriake gemmemiz üzerindeki kuşun türünün anlaşılmasında yardımcı olacaktır⁷¹². M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilen elips formlu gemme üzerinde bir dal üzerinde sola dönük şekilde duran bir papağan betimlenmiştir. Genel duruşta farklılık olsa da gaga kısmı Andriake gemmemizdeki kuş ile benzemektedir. Aynı kurumun 235. müzayede kataloğunda da M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilen bir örnek daha bulunmaktadır. Altın yüzük üzerine kakma yapılarak kullanılan turuncu renkli karnelyan üzerinde yine bir dal üzerinde duran kuş betimlenmiştir⁷¹³. Bu kuşun türü tanımlanmamıştır.

Richter tarafından yapılan Metropolitan Sanat Müzesi bünyesinde bulunan gemler kataloğunda da kuş betimli yüzük örneklerini görmek mümkündür. Bunlardan biri yine bir dal üzerinde otururken betimlenen kuş örneğidir⁷¹⁴. Diğer örneğin üzerinde ise uçmakta olan bir kuş betimlenmiştir ancak Andriake örneğimiz ile bir benzerliği bulunmamaktadır⁷¹⁵. Metropolitan Sanat Müzesindeki iki örnek için de M.Ö. 1.-M.S. 4. yüzyıl aralığı verilmiştir. Verdiğimiz örneklerin dışında birçok katalogda çeşitli türlerdeki kuşların betimlendiği örnekler bulunmaktadır⁷¹⁶.

Papağan betimlemeleri ile arasında ufak bir benzerlik olmasına rağmen Andriake gemmesi üzerindeki kuşun türünün tanımlanması zordur. Bu sebeple herhangi bir tanımlamaya gidilmemesi en doğrusu olacaktır. Kuşlu gemme, Faustina II sikkesi ile birlikte ele geçmiştir. Buradan yola çıkarak gemmemiz için M.S. 2. yüzyıl tarihini öneriyoruz.

Kat. No. 34: Yatan Boğa Betimli Karnelyan

Turuncu renkli karnelyan elips formunda biçimlendirilmiş ve alt yüzeyi düzleştirilmiştir. Üst yüzeyi çok hafif bombeli bırakılan gemmeye zemin çizgisi üzerinde sola dönük şekilde yatan bir boğa betimlenmiştir. Boğa ayaklarını içe doğru kıvrımış şekilde yatmaktadır. Ön ayaklardan biri ise kesim çizgisi üzerine doğru uzatılmıştır. Olasılıkla arka ayaklarından biri ya da kuyruğu zemin çizgisinin altına sarkıtılmıştır. Tüm kompozisyon, boğanın dinlenme anında betimlendiğini göstermektedir.

Genel detaycılık çok iyi olmamakla birlikte boyun kısmında birbirine paralel ince yivlerle yüze kadar hareketlilik kazandırılmıştır. Başında dik olmayan, öne doğru hafif yatay

⁷¹¹ Steiger, 1966: 32, Lev. 8,6.

⁷¹² Gorny und Mosch, 2017: 178-179, Kat. No. 403.

⁷¹³ Gorny und Mosch, 2015: 158, Kat. No. 309.

⁷¹⁴ Richter, 1956: 112, Kat. No. 525.

⁷¹⁵ A.g.e.: 112, Kat. No. 526.

⁷¹⁶ Bk. Guiraud ve Roulière-Lambert, 1995: Kat. No. 47, 48; Cravinho, 2017: Lev. 5, 58.

şekilde verilmiş ve iki ince yivden oluşturulmuş boynuzları bulunmaktadır. Ayak, kuyruk ve boynuz kısımları oldukça ince çizgiler ile belirtilmiştir. Boyun kısmı dış kontürde oldukça dışa çıkık, kabarık şekilde verilmiş, bel kısmında ise oldukça içe meyleden bir kontür izlenmektedir. Kalça kısmı tekrar dışa çıkık olarak verilmiştir. Taşın üzerindeki izlerden gemmenin kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Boğa genellikle güç ve bereketi temsil etmektedir. Erken dönemlerden itibaren çeşitli alanlarda sıklıkla kullanılan bir ikonografi olmuştur. Mühürler ve yüzük taşları üzerinde M.Ö. 14. yüzyıldan itibaren kullanılmıştır⁷¹⁷. Genellikle aslan ile mücadele içerisinde, ayakta dururken ya da yatarken betimlenen boğaların kanatlı olarak betimlendiği örnekler de mevcuttur⁷¹⁸. Spier tarafından M.Ö. Erken 4. yüzyıla tarihlendirilen renksiz camdan örnek Küçük Asya bulutudur. *Kneeling* olarak tanımlanan dizlerinin üzerine çökmüş şekilde betimlenen boğalar M.Ö. 4.-3. yüzyıllarda Etrüsk skarabeleri üzerinde görülürler⁷¹⁹. Figür, Kahverengi agat taşının üzerine globolo stiline işlenmiştir. M.Ö. 5.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen karnelyan taşından bir örnek üzerinde ise çerçeve içerisinde betimlenen yatmakta olan bir boğanın başını arkasına döndürdüğü görülmektedir⁷²⁰. Erken dönemlerden itibaren kullanılan boğa ikonografisi sonraki dönemlerde de tercih edilmiştir. Özellikle ayakta betimlenen boğalar gemmeler üzerinde yaygındır⁷²¹.

M.Ö. 1. yüzyıl ikinci yarısı ile M.S. 1. yüzyıl başına tarihlendirilen bir gemme üzerindeki hayvan betimlemesi bazı özellikleri bakımından Andriake örneğimize benzer⁷²². Vücut disk başlı büyük bir matkapla biçimlendirilmiş ve kuyruk oldukça ince yivlerden zikzak şeklinde biçimlendirilmiştir. Zikzak şeklinde yivlerden oluşturulan kuyruk ve kademelerden oluşan vücudun dışında boynuz? kısmının çizgisel verilmesi de Andriake gemmemiz ile benzerdir. Yine de detaylarda kullanılan aletlerde ve genel stilde birbirlerinden ayrılırlar.

Dinlenmekte olan hayvan betimlemelerine boğaların haricinde birçok hayvan da konu olmuştur. Bu örneklerden biri Bertolami Fine Art'ın 66 numaralı müzayede kataloğunda bulunmaktadır⁷²³. Taş olarak tıpkı Andriake örneğimizdeki gibi Karnelyan'ın seçildiği dairesel formlu örnek üzerinde zemin çizgisi üzerinde yatan bir antilop bulunmaktadır. Arkasında ise ayakta duran başka bir antilop daha betimlenmiştir. Bu gibi betimlemelerin pastoral yaşamı anlatan örnekler olduğu kuşkusuzdur. Müzayede kataloğu örneği M.S. 2. yüzyıla

⁷¹⁷ Spier, 1992: 13, Kat. No. 4-5.

⁷¹⁸ A.g.e.: 24, Kat. No. 28.

⁷¹⁹ A.g.e.: 74, Kat. No. 160.

⁷²⁰ Richter, 1956:

⁷²¹ Spier, 1992: 116, Kat. No. 298; Maaskant-Kleibrink, 1978: Kat. No. 280.

⁷²² Maaskant-Kleibrink, 1978: 190, Kat. No. 419.

⁷²³ Bertolami Fine Art, 2019: 54, Kat. No. 348.

tarihlendirilmiştir. Andriake örneği ile karşılaştırmalı olarak genel stil özelliklerine bakıldığında her iki örnekte de hayvanların vücutlarının dairesel formlu bir alet ile bölüm bölüm yuvarlak kısımlar şeklinde oluşturulduktan sonra detaylandırıldıkları görülmektedir. Vücutları geniş ve kütleli görünen hayvanların bacakları ince bir matkap ile oldukça çizgisel bir şekilde verilmiştir.

M.S. 4.-5. yüzyıllara tarihlendirilen yatan boğa betimlemeli kalsedon taşından bir gemme Gorny ve Mosch'un 223 numaralı müzayede kataloğunda bulunmaktadır⁷²⁴. Formu çok düzgün olmayan dairesel bir taş üzerine işlenen boğanın kuyruğu havaya kalkık olarak betimlenmiş ve boynuzları oldukça belirgin işlenmiştir. Ön ayaklarından birini içe doğru kıvrıran boğa diğerini ise öne doğru uzatmaktadır. Ön ayakların duruşu Andriake örneğimiz ile benzemektedir. Boğanın üzerinde bir ay simgesi bulunmaktadır. Andriake örneğimizde de boğanın üzerinde yatay çizgi şeklinde bir simgenin bulunduğu görülmekte ancak bu çizgi ay olarak yorumlanamamaktadır. Zira bilinçli olarak oluşturulup oluşturulmadığı kuşkuludur. Gemme üzerine sahne işlenirken kullanılan aletlerin genel kalınlığı ile bu simgenin kalınlığının tutmaması da bilinçli olarak yapılmadığını düşündürmektedir.

M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen Bertolami Fine Art gemmesindeki antilopların genel stillerinin örneğimize benzemesi, Andriake örneğinin de M.S. 2. yüzyıl içlerine ait olabileceğini gösterse de net bir tarih vermek güçtür.

Kat. No. 35: Profilden Büst Betimli Lapis Lazuli Taklidi Cam

Oval formlu lapis lazuli taklidi camın alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise hafif bombeli bırakılmıştır. Taş üzerine, sola dönük bir erkek büst işlenmiştir. Başında taç? benzeri bir obje bulunan figür sakallıdır. İyi korunmamış olması sebebiyle figürün detayları seçilememekte ve kimlik tespiti yapılamamaktadır.

Kat. No. 36: Kazıma Çift Çizgi Bezemeli Cam

Yeşil renkte, dairesel formlu cam takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli şekilde biçimlendirilmiştir. Üst yüzeyde, birbirine paralel iki yatay yivden oluşan kazıma çizgi bezeği bulunmaktadır. Bu tür örneklerin tarihlendirilmesi, destekleyici buluntu verileri olmadan oldukça zordur. Bu sebeple bir tarihleme önerisi getirilmemiştir.

2.2.1.1.2. Bezemesiz Takı Taşları

Myra ve Andriake'de mezarlar başta olmak üzere çeşitli yapılardan ele geçen betimsiz takı taşları da bu tez içerisine dahil edilmiştir. Genellikle bezemesiz olan yüzük taşları ya da

⁷²⁴ Gorny und Mosch, 2014: 54, Kat. No. 1137.

takı taşları yapılan kataloglarda ya da tezlerde yayımlanmamaktadır. Bunun başlıca nedenlerinden biri büyük çoğunluğunun herhangi bir tarihleme kriterine sahip olmamasıdır. Bir diğer nedeni ise bezemesiz olmaları nedeniyle belki de yayımlanmaya değer görülmemeleridir. Biz Myra ve Andriake’de ele geçen bezemesiz olan takı taşlarını da yayımlayarak ileride yapılacak olan çalışmalara analogi örnekleri oluşturmak istememizin yanı sıra özellikle aynı mezardan ele geçen buluntuların bütünlüğünü de bozmamış olacağımız kanısındayız.

Burada altının çizilmesi gereken konu, bezemesiz ve çoğunlukla belirli bir standartta karşımıza çıkan cam, doğal taş ya da çeşitli minerallerden meydana getirilen takı taşlarının tarihlemeye yardımcı olacak yan bir buluntu ya da özelliğin olmaması nedeniyle bir tarihe yerleştirilmelerinin oldukça zor olduğudur. Bu nedenle kataloğumuzda diğer buluntularda da yaptığımız gibi genel bütünlük göz önünde bulundurularak inceleme yapılacaktır.

Kat. No. 37: Opak Taş ve Camdan Oluşan Takı Taşı

Elips formulu takı taşı üç ayrı katmandan oluşmaktadır. Alt ve üst yüzeyleri düzleştirilmiştir. Katmanlar incelendiğinde en üst katmandaki kırmızı koyu kırmızı renklerde alacalı renklerde opak bir taşın bulunduğu, altında beyaz cam bir katmanın yer aldığı ve en altta da siyah cam bir katman olduğu görülmektedir. Takı taşı üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır.

Bezeksiz takı taşlarının tarihlendirilmesi son derece problemlidir. Bu sebeple birlikte bulunduğu buluntular ile değerlendirilmesi doğru olacaktır. Takı taşı ÇA-5/B açma numaralı mezardan -141 cm seviyesinden ele geçmiştir. Aynı seviyeden ele geçen sikkeler M.S. 2.-3. yüzyıl içlerine tarihlenmektedirler (Faustina II, Severus Alexander, Gordianus III, Probus). Bu sebeplerle bu takı taşı da M.S. 2.-3. yüzyıl tarih aralığında değerlendirilebilir. Bu durum mezar takılarının genel birliğini de bozmamış olacaktır.

Kat. No. 38: Mavi Cam Takı Taşı

Kabaca dairesel formdaki takı taşı, koyu mavi camdan üretilmiştir. lapis lazuli taklidi olduğu düşünülebilir. Cam takı taşının alt yüzeyi düzleştirilmiş üst yüzey ise bombeli şekillendirilmiştir ve kenarlarında ufak kırıklar bulunmaktadır. Eser 2015 yılında Nurettin Öztürk başkanlığında yapılan Granarium’un kuzeyindeki işlik kazısına ait olan ve kontrol edilmeden atılmış olan toprak içerisinden 2016 yılında tarafımızdan bulunmuştur. Katmansal bağlamı yitirilmiş olduğundan güvenilir biçimde tarihlendirilememektedir.

Kat. No. 39: Mavi Cam Takı Taşı

Düzgün daire formundaki koyu mavi renkli cam takı taşının alt kısmı düzleştirilmiştir ancak merkeze doğru iç bükey eğim yapmakta, üst kısmı ise bombeli olarak şekillendirilmiştir. Bezemesiz cam takı taşının bir önceki örnek gibi lapis lazuli taklidi olduğu düşünülmektedir.

Kat.No. 40: Renksiz Cam Takı Taşı

Dairesel formlu cam takı taşı, renksiz ve saydamdır. Bezemesiz olan takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır.

Kat. No. 41: Renksiz Cam Takı Taşı

Biçim ve malzeme olarak Kat. No. 40 ile aynıdır. İrizasyon yüksektir. ÇA-1 numaralı açmadan ele geçmiştir. Takı taşına yakın seviyeden M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen bir Roma kandili ele geçmiştir. Fakat birlikte bulunduğu buluntular haricinde tarihlemeyi destekleyecek bir özelliği bulunmaması nedeniyle tarihleme önerisi sunulmamıştır.

Kat. No. 42: Yeşilimsi Sarı Cam Takı Taşı

Yeşilimsi sarı renkteki cam takı taşı biçim olarak Kat. No. 38 ve 39'a benzer. Yarı transparan takı taşında irizasyon oranı yüksektir.

Kat. No. 43: Turkuaz Cam Takı Taşı

Turkuaz renkteki yarı saydam takı taşı dairesel formludur. Alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir.

Kat. No. 44: Turkuaz Cam Takı Taşı

Kat. No. 43 ile aynı.

Kat. No. 45: Yeşil Cam Takı Taşı

Yarı transparan takı taşının formu adeta bir yumurtaya benzemektedir. Alt kısmı düzleştirilen üst kısmı ise bombeli bırakılan yeşil renkli cam takı taşında irizasyon oranı fazladır.

Kat. No. 46: Renksiz Cam Takı Taşı

Kat. No. 40 ve 41 ile malzeme, form bakımından aynı olmasının yanı sıra yarı saydamdır.

Kat. No. 47: Siyah Cam Takı Taşı

Siyah renkli, opak cam hamurundan biçimlendirilen takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir. Cam üzerindeki irizasyon oranı fazladır.

Kat. No. 48: Koyu Yeşil Cam Takı Taşı

Koyu yeşil renkli cam takı taşı, bir piramidin üst kısmının yatay ekseninde kesilmesi ile elde edilmiş izlenimi yaratır. Yarısından itibaren kırık olan cam takı taşının alt kısmı düzleştirilmiştir ve cam üzerinde irizasyon izlenmektedir.

Kat. No. 49: Yeşil Cam Takı Taşı

Yeşil opak camdan takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır. Üzerinde merkezdeki bir daire etrafından başlayan ve tabana ulaşan dilimler şeklinde kırıklar mevcuttur. Bu şablonun bilinçli oluşturulup oluşturulmadığı bilinmemektedir.

Kat. No. 50: Cam Takı Taşı

Dairesel formulu takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak şekillendirilmiştir. Tahribat oranı yüksek olduğu için herhangi bir detay belli değildir.

Kat. No. 51: Cam Takı Taşı

Dairesel formulu beyaz, opak camdan takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak şekillendirilmiştir. İrizasyon oranı maksimum seviyededir. Durumu Kat. No. 50 ile benzerdir.

Kat. No. 52: Yeşil Cam Takı Taşı

Yeşil renkli cam takı taşı elipsoid formdadır. Alt kısmı düzleştirilmiş, üst kısmı ise bombeli şekilde biçimlendirilmiştir. Cam yüzeyinde irizasyon oldukça fazladır.

Kat. No. 53: Koyu Yeşil Cam Takı Taşı

Koyu yeşil renkli, yarı transparan takı taşı dikdörtgen formdadır. Alt kısmı düzleştirilmiş, üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir.

Kat. No. 54: Yeşil Cam Takı Taşı

Yeşil renkte dairesele formulu cam takı taşı yarı saydamdır. Alt kısmı diğer örneklerdeki gibi düzleştirilmiş üst kısım ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir.

Kat. No. 55: Yeşil Cam Takı Taşı

Yeşil renkte dairesele formulu takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş ancak orta kısma doğru iç bükey eğimli olarak yapılmış, üst kısmı ise bombeli biçimlendirilmiştir. Üst yüzeyin orta kısmında, dairesele bir oyuk bulunmaktadır. Olasılıkla bu kısımda farklı bir taş ya da camdan ek bir parça bulunmaktaydı.

Kat. No. 56: Yeşil Cam Takı Taşı

Alt kısmı düzleştirilip üst kısmı bombeli olarak şekillendirilen yarı saydam takı taşı oval formudur. Cam yüzeyinde irizasyon oranı fazladır.

Kat. No. 57: Yeşil Cam Takı Taşı

Kat. No. 56 ile benzer.

Kat. No. 58: Yeşil Cam Takı Taşı

Elips formulu takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir. Cam yüzeyinde irizasyon oranı fazladır.

Kat. No. 59: Renksiz Cam Takı Taşı

Kabaca dairesele formulu cam takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir. Opağa yakın olan cam takı taşının yüksekliği fazla değildir.

Kat. No. 60: Çift Tarafı Bombeli turkuaz Takı Taşı

Yarı şeffaf oval formlu takı taşı, mavi camdan oluşturulmuştur. Her iki yüzü de bombelidir.

Kat. No. 61: Çift Tarafı Bombeli Lacivert Takı Taşı

Yüzeyi yoğun mine kaplı oval formlu camın her iki yüzü de bombelidir. Rengi laciverte yakındır.

Kat. No. 62: Alacalı Mavi Renkli Takı Taşı

Takı taşı oldukça düzgün bir dairesel forma sahiptir. Alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli şekilde bırakılmıştır. Rengi açıktan koyuya mavi renklerde alacalı olan takı taşı malzemesinin doğal taş olduğu düşünülmektedir. Yapılan incelemede üzerinde herhangi bir alet izine rastlanmamıştır.

Kat. No. 63: Siyah Renkli Takı Taşı

Oldukça düzgün bir dairesel forma sahip olan takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır. Takı taşı malzemesinin doğal taş olduğu düşünülmektedir. Alt kısımda düzgün çizgi şeklinde alet izleri tespit edilmiştir.

2.2.2. Taşsız Yüzükler

2.2.2.1. Bezemeli Yüzükler

Kat. No. 64: Stilize Hilal Bezemeli Altın Yüzük

Demre Deresi'nden 6 numaralı lahit içerisinde ele geçen yüzük, altın bir levhadan oluşturulmuş ve uçları üst üste getirilerek birbirine lehimlenmiştir. Düz kesitli yüzük halkası, bezemenin bulunduğu üst kısımda hafifçe genişletilmiş ve düzleştirilmiştir. Halka formunda bozulma meydana gelmiştir. Kaş kısmında kazıma ile oluşturulmuş, her iki ucunda da topuz bulunan stilize bir hilal bezemesi ve hemen altında bir daire ile simgelenen yıldız olduğunu düşündüğümüz bezek bulunmaktadır. Bu formda üretilen yüzüklerin kaş kısımlarının genellikle kazıma ile oluşturulmuş çeşitli semboller, floral süslemeler ya da yazıtlar ile süslendiği görülmektedir. Hilal motifinin anlamı Kat. No 84'de detaylı olarak incelenmiştir.

Greifenhagen'in kataloğunda üst kısmı genişleyen, basit altın levhadan biçimlendirilen bezemesiz bir örnek de bulunmaktadır⁷²⁵. Kaş kısmının düz olması sebebiyle bu örnek Myra örneğimize daha çok benzemektedir. Ancak tarihleme için genel olarak Roma Dönemi verilmiştir. Myra örneğinin kaş kısmının düzleştirilmiş olması bu noktada köşeli bir görünüm yaratmıştır. Fakat bu durum belli belirsizdir ve yüzüğün halkasının formu bozulduğu için kalan alanlarda benzer bir uygulama yapıp yapılmadığı bilinmemektedir. Halkası oldukça belirgin

⁷²⁵ Greifenhagen, 1970a: 49, Kat. No. 20, Lev. 26.

şekilde köşegen biçimlendirilen ve kaş kısmında bir bitki motifi yer alan bir yüzük Patara’da bulunmuştur⁷²⁶. Uygun, söz konusu örneği birçok örnekle karşılaştırmış ve mezar buluntularının da desteği ile M.S. 2. yüzyıla tarihlendirmiştir⁷²⁷. Myra ve Patara örnekleri form bakımından birebir aynı olmasa da bu tip yüzüklerin birbirlerinin varyasyonları olduklarını düşünmek gerekmektedir.

Benzer formda yüzüklerin kaş kısmında taş yuvası olan örnekler de mevcuttur. Karpathos buluntusu bir örnek Pfeiler tarafından M.S. 2. yüzyılın ortasına tarihlendirilmiştir⁷²⁸. Bu örneğin halkası, üzerinde bulunan taş dışında Myra örneğine oldukça benzemektedir.

Genel karşılaştırma örnekleri incelendiğinde, basit altın levhadan üretilen oval kaşlı, düz kaşlı, köşeli halkalı ya da taşlı gibi çeşitli form varyasyonları gösteren yüzüklerin genellikle M.S. 2. ile M.S. 3. yüzyıllara tarihlendirildikleri görülmektedir (Örn. Kat. No. 70). Kat. No. 64 örneğimiz oval kaşlı örneklerin bir varyasyonu olarak değerlendirilebilir. Üzerlerindeki bezemeler ise floral örneklerden yazıtlara ya da stilize edilmiş sembollere değişiklik göstermektedir. Yüzük halkası formunun orijinalinde oktagon halkalı olduğu düşünülürse⁷²⁹, Guiraud’un bu tip halkaların M.S. 2. yüzyıl ikinci yarısı ve M.S. 3. yüzyıla ait olduklarını belirtmesi de vereceğimiz tarih açısından ters düşmeyecektir⁷³⁰. Tüm örnekler göz önünde bulundurulduğunda Myra örneğinin M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına verilen örneklere yakın olması (Kat. No. 70’deki karşılaştırma örnekleri de dikkate alınarak) ve aynı mezardan ele geçen Kat. No. 18 numaralı rozetli ve sarkaçlı küpenin de M.S. 2.-3. yüzyıllar özellikleri gösteriyor olması sebebiyle aynı tarihlere verilmesi uygun olacaktır.

Kat. No. 65: Gemi Betimlemeli Bronz Yüzük

Dikdörtgen kesitli, ince halkaya sahip bronz yüzük aynı malzemeden dairesel formlu bir kaşa sahiptir. Yüzük halkasının iç kısmının düz olduğu görülmektedir. Halkanın dış kısmı ise düzensiz kalınlıklarda biçimlendirilmiştir. Bu durum halkanın oktagon forma sahip gibi görünmesine neden olsa da gerçekleştirdiğimiz detaylı inceleme bunun yapım aşamasından kaynaklanan bir şekil bozukluğu olduğunu göstermiştir. Dairesel formlu kaş ve halka birbirine lehimlenmiştir. Kaş üzerinde kazımayla oluşturulmuş bir gemi betimlemesi bulunmaktadır. Gemi ince detaylara girilmeden sade bir şekilde betimlenmiştir. Gövde dokusu bir çerçeve içerisindeki eğik çizgi grubu ile verilen geminin yelkenleri toplanmıştır.

Yüzük formu dairesel kesitli ince halkası ile, Aquincum’da bulunan ve Facsády tarafından “Type IV” grubunda değerlendirilen üç örnekle karşılaştırılabilir. Karşılaştırma

⁷²⁶ Uygun, 2000: 68-69, Kat. No. 26.

⁷²⁷ A.g.e.: 69.

⁷²⁸ Pfeiler, 1970: 74-75, Lev. 16, 8.

⁷²⁹ Form hakkında detaylı bilgi için bk. Kat. No. 74.

⁷³⁰ Guiraud, 1989: 197.

örneklerinden ilki 4. tipin “c” alt grubunda yer alan pirinç yüzüktür⁷³¹. Dairesel formlu hafifçe çıkıntı yapan bir kaşa sahip olan yüzük halkası omuz kısmında paralel kazımlar ile süslenmiştir. M.S. 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen bu örnek, Andriake örneğimiz ile genel form biçimlendirmesi bakımından benzer. İkinci karşılaştırma örneği kaş kısmında diğer örneklerden farklı olarak bir taş bulunduğu düşünülen pirinç yüzüktür⁷³². M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilen örneğin halkası dairesel kesitlidir. Oval formlu oldukça yassı olan kaşındaki yüzük korunmamıştır. Omuzlar ise ufak çentikler ile hareketlendirilmiştir. Aquincum’da bulunan son karşılaştırma örneğimiz, aynı tipin “e” alt grubu içerisinde değerlendirilen bronz yüzüktür⁷³³. Bu örnek de diğer ikisi gibi ince bir halka ve dairesele kaşa sahiptir. Kaş üzerinde chi ve rho monogramı bulunmaktadır. Bu örnek de M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Facsády, bu tipteki tüm örnekleri Geç Roma Dönemi içerisinde değerlendirmiş ve Aquincum Type IV grubunu, Henig’in tipolojisinde Type IV ve XV, Guiraud’un tipolojisinde ise Type 4/c ve d ile özdeşleştirmiştir⁷³⁴. M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilen buluntuların farklı örnekleri de bu formun Geç Roma Dönemi’nde üretilip kullanıldığını destekler⁷³⁵. Bu örneklerin tamamının halka formları nizami şekillendirilmiştir. Andriake örneğimizin halkasının omuz kısımlarında yiv benzeri kademeli bir kısım gözlemlense de bu örneklerle ilişkide tutulacak kadar belirgin değildir.

Gemiler, gemmeler üzerinde karşılaştığımız betimlemelerdendir. Erken dönemlerde görüldüğü gibi Hristiyanlık Dönemi’nde de kullanılmıştır. Spier, pagan örneklerinde sıklıkla karşılaşılan gemi betimlemeli yüzük taşlarının, Hristiyanlık Dönemi’nde üzerine bir amblem ya da yazıt ekleyerek tekrar kullanılmalarının muhtemel olduğunu belirtmiştir⁷³⁶.

Bronz yüzük kaşı üzerine kazıma ile oluşturulan gemi motifinin stili incelendiğinde ne yazık ki tarihlendirme açısından bir veri sağlamadığı görülmüştür. Andriake gemili bronz yüzüğünün tarihlendirilmesinde göz önünde bulunduracağımız özellik hiç şüphesiz ki formudur. Form özelliklerinin M.S. 4.-5. yüzyıl örnekleri ile yakın benzerlik içerisinde olması nedeniyle örneğimiz için M.S. 4.-5. yüzyıl tarihini öneriyoruz.

Kat. No. 66: Kutsal Figür, Asa ve Yılan Betimlemeli Bronz Yüzük

Dairesel kesitli halkaya sahip olan bronz yüzüğe kare biçimli bir kaş lehimlenmiştir. Kaş üzerinde kazımayla oluşturulmuş nimbuslu bir figür ve yanında asaya dolanmış yılan betimlemesi bulunmaktadır. Kutsal bir kişiliği temsil ettiği düşünülen figür asa ile temas

⁷³¹ Facsády, 2009: 95, Kat. No. 34.

⁷³² A.g.e.: 95, Kat. No. 36.

⁷³³ A.g.e.: 96, Kat. No. 42.

⁷³⁴ A.g.e.: 37-38.

⁷³⁵ Bk.: Burger, 1966: 113, Mezar 140 (Lev. 103: 140.f).

⁷³⁶ Spier, 2007: 52.

etmemektedir. Sahnenin etrafı yine kazıma ile oluşturulmuş üzerinde noktalar bulunan kare biçiminde bir bordür ile çerçevelenmiştir. Betimleme ince detaylara sahip değildir.

Daha önce bahsedildiği üzere dini semboller, konular ve kişiliklerin sanatta kendini göstermesi ve Hristiyanlığa ait motifler ile anlatımların yaygınlaşması M.S. 5. yüzyıl sonlarında gerçekleşmektedir⁷³⁷. Tıpkı Roma Dönemi'nde üzeri betimlemeli gemmelerin mühür olarak kullanıldığı gibi Bizans Dönemi'nde de direkt yüzük kaşı üzerine kazıma ile oluşturulmuş yüzükler mühür olarak kullanılmaktadır⁷³⁸. Çakmakçı, Bizans yüzüklerinin en erken örneklerinde figürlerin betimlendiğini belirtmektedir⁷³⁹.

Andriake örneği üzerindeki nimbuslu figür, kimliği herhangi bir şekilde gösterilmeyen kutsal bir kişiliktir. Yanında duran “asaya sarılı yılan” ikonografisi ise pagan ikonografisinde Tanrı Asklepios ya da Hermes ile bütünleşen bir anlatımdır. Asklepios betimlemelerinde genellikle tanrı elinde etrafına tek bir yılan dolanmış olan bir asa tutar. Torun, Bergama'daki Asklepios kültünün Hristiyanlık'ta da varlığını devam ettirdiğini belirtmiştir⁷⁴⁰. Asaya iki adet yılan dolandığında ise genellikle Tanrı Hermes'in atribütü olan kerykeionu temsil eder⁷⁴¹. Yılan çoğu zaman iyileştirici özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda bilgelik, güç ve sonsuzluğu da temsil eder⁷⁴². Yahudilik ve Hristiyanlıkta yılan figürü, Havva'nın yasak elmayı yemesi anlatımında karşımıza çıkmaktadır⁷⁴³. Bunun haricinde Başmelek Mikhail, Meryem, Azize Anna ya da kimliği belli olmayan aziz büstleri gibi kutsal figürler ile beraber kameo ve gemmeler üzerinde kullanılmıştır⁷⁴⁴. Sık sık düşmanı temsilen kullanıldığı da bilinmektedir. Andriake örneğinde kullanım şekli bir Hristiyanlık örneğine göre ilginçtir. Önemli bir pagan tanrısının sembollerinden birisi ile kutsal bir figür birleştirilmiştir. Andriake örneğindeki asa ve yılan birleşiminin tıpkı Asklepios kültündeki gibi iyileştiricilik ve bilgelik gibi olumlu özellikleri vurguladığı düşünülmektedir. Hristiyanlığın özellikle erken aşamalarında pagan ikonografisinden etkilendiği farklı sanat alanları üzerinde de görülmektedir. Betimleme üzerindeki kompozisyonun karşılığı herhangi bir alanda bulunamamıştır. Andriake yüzüğünün mühür işlevi ile kullanıldığı düşünülebilir. Bu sebeple kendisini Asklepios ile özdeşleştiren bir hekime ya da yüksek rütbeli bir figüre ait olabileceği gibi bir muska işlevi ile de taşınması ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

⁷³⁷ Köroğlu, 2004: 43.

⁷³⁸ Çakmakçı, 2017: 50.

⁷³⁹ A.g.e.: 50.

⁷⁴⁰ Torun, 2018: 15.

⁷⁴¹ Retief ve Cilliers, 2005: 194 v.d.d.

⁷⁴² A.g.e.: 189.

⁷⁴³ A.g.e.: 189-190.

⁷⁴⁴ Ünal, 2010: 201.

İnce yüzük halkaları üzerine kare ya da dairesel kaşların lehimlendiği yüzükler M.S. 4-5. yüzyılda da kullanılmaktadır. Bu yüzüklere bir örnek Adana Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Yüzük kaşı üzerinde haç biçiminde bir monogram bulunmaktadır. Yüzük formuna bakıldığında, kare kaşlı yüzüğün en yakın benzeri Küçükçekmece Göl Havzası'ndan, Bathonea'da bulunmuştur⁷⁴⁵. Söz konusu yüzüğün kaşı üzerinde Aziz Süvari betimlemesi yer almaktadır. Enez, yüzüğün üzerindeki binici tasvirinin genel örneklerden ters yönde betimlenmesi sebebiyle mühür olarak kullanılmış olduğunu öne sürmektedir⁷⁴⁶. Bathonea buluntusu yüzük M.S. 11.-12. yüzyıl tabakasından ele geçmiştir. Andriake yüzüğünü bu tarihlere vermek için elimizde yeterli veri bulunmamaktadır. Elimizdeki verilerin kısıtlı olması, yüzüğün tarihlenmesini güçleştirmektedir. Yüzük kaşı üzerindeki ikonografi göz önünde bulundurulduğunda M.S. 6. yüzyıl alt sınır olarak önerilebilir.

Kat. No. 67: Monogram Betimlemeli Bronz Yüzük

Bronz yüzük halkası üçgen bir kesit profili çizmektedir. Omuz kısmında genişleyerek ovalleşen halka, dairesel kaşın altına doğru hafifçe daralmaktadır. Halka üzerinde dairesel formlu bir yüzük kaşı bulunmaktadır. Dairesel kaş, halkadan yükselmektedir. Bronz yüzük kaşının üzerine haç formlu bir monogram yer almaktadır. Form özelliklerine bakıldığında kaş ve halka birleşimi yüzüğün döküm tekniği ile yapıldığını düşündürmektedir.

Benzer halka formu gösteren örneklerden biri Britanya Müzesi bünyesinde bulunmaktadır⁷⁴⁷. Üçgen kesitli halkaya sahip olan bronz yüzük üzerinde, ortasında “chi” ve “rho” sembolleri bulunan kare bir kaş yükselmektedir. Bu örnek özellikle halka formu ve kaş ile halkanın birleşimi açısından Andriake örneğimiz ile yakından ilişkilidir. Britanya Müzesi örneği M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Andriake örneğimize form olarak yakın örneklerden bir diğeri yine Britanya Müzesinde bulunan bronz yüzüktür⁷⁴⁸. M.S. 5.-6. yüzyıla tarihlendirilen yüzük, dairesel formlu oval bir kaşa sahiptir. Kaş üzerinde ise kazıma ile oluşturulmuş bir monogram yer almaktadır.

Pülz, sahibinin adını, rütbesini ya da makamını gösteren monogramların M.S. 6. yüzyıldan itibaren haç formunda yapılmaya başlandığını aktarmaktadır⁷⁴⁹. Haç formlu monogramlar M.S. 6. yüzyıl yüzükleri üzerinde yoğun olarak kullanılmıştır⁷⁵⁰. Monogramlar kimi örneklerde anlamlandırılmamaktadır. Olasılıkla mühür olarak kullanılan Andriake örneği de okunamayan örnekler arasında yer almaktadır. Üzerinde bulunan haç formlu monogram

⁷⁴⁵ Enez, 2019: 22-23, Kat. No. 25.

⁷⁴⁶ A.g.e.: 23.

⁷⁴⁷ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-214 (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁷⁴⁸ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-498 (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁷⁴⁹ Pülz, 2017: 196.

⁷⁵⁰ Çakmakçı, 2017: 51.

nedeniyle Andriake örneğimizin alt sınırı M.S. 5. yüzyıl sonu-M.S. 6. yüzyıl olarak belirlenmiştir. Monogramlı yüzüklerin uzun bir dönem boyunca kullanılması net bir tarihlendirme yapılmasını güçleştirmektedir.

Kat. No. 68: Monogram ve Floral Süsleme Betimlemeli Bronz Yüzük

Masif bronz yüzük “D” kesitli halkaya sahiptir. Oldukça iyi korunmuş halde ele geçen yüzüğün halkası omuzlardan geniş başlayıp aşağı inildikçe daralmaktadır. Oval formu geniş bir kaşa sahiptir. Kaş kısmı omuzlardan daha geniş olan yüzüğün yapımında döküm tekniği kullanılmıştır. Hem kaş hem de yüzük halkası bezemelidir. Kaş üzerinde, kazımayla biçimlendirilmiş noktalı bordür içerisinde haç formu monogram yer almaktadır. Monogramda ne yazdığı ne yazık ki çözülememiştir. Yüzük halkasında, omuzlardan başlayan bezemeler birbirinden farklıdır. Tek omuzda, Roma Dönemi yüzüklerinden bildiğimiz bitki motifi bulunmaktadır. Bitki motifi stilize olmuş şekilde işlenmiştir. Diğer tarafta ise, yaprağa benzer farklı türde bir bitkisel bezeme grubu bulunmaktadır.

Yüzüğün form ve haç formu monogram bakımından yakın benzerleri Britanya Müzesinde bulunmaktadır. Kaş kısmında yine haç şeklinde monogram ve tek omuzda halka biçimli kazıma süsleme bulunan bir örnek M.S. 6.-9. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir⁷⁵¹. Benzer formdaki diğer iki örnek ise M.S. 9.-10. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁷⁵².

Benzer örnekler incelendiğinde bu formdaki yüzüklerin genellikle bronzdan yapıldığı ve kaş kısımlarına haç biçimli monogramların betimlendiği görülmektedir. Halkası kimi zaman boş bırakılıp herhangi bir bezeme yapılmazken kimi zaman da floral ve geometrik bezekler ile süslendikleri görülmektedir. Çapları ise 2,5 cm civarındadır. Mühür olarak tanımlanan yüzükler geniş bir tarih aralığında kullanılmıştır. Bu sebeple Andriake örneğini tek başına tarihlendirmek oldukça güçtür. Ele geçtiği yapıyla birlikte ele almak bize yol gösterecektir. Monogramlı yüzük Andriake’nin iki hamamından biri olan Doğu Hamamı’nda bulunmuştur. Doğu Hamamın, M.S. 4. yüzyılda başlayan kullanımı M.S. 5. yüzyıla kadar devam etmiş ve daha sonra M.S. 6. yüzyılda deprem sebebiyle yıkılan Roma Dönemi caldariumu iptal edilerek geç dönem caldariumu inşa edilmiştir⁷⁵³. M.S. 7. yüzyılda Andriake’nin niteliğini kaybetmesi ile de kullanımı sonlanmıştır⁷⁵⁴. Haç biçimli monogramların kullanılmaya başlandığı tarih ve benzer örnekler de dikkate alınarak M.S. 6. yüzyıl alt sınır olarak kabul edildiğinde, yapının kullanımı ile bağlantılı olarak M.S. 6.-7. yüzyıl tarihleri Kat. No. 68 için uygun olacaktır.

⁷⁵¹ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-275 (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁷⁵² https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-257;

https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-281 (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁷⁵³ Çevik ve Bulut, 2014: 239-240.

⁷⁵⁴ A.g.e.: 240.

Kat. No. 69: Çizgisel Betimlemeli Bronz Yüzük

Düz kesitli bronz yüzük halkası kaş kısmında geniş başlayıp omuzdan itibaren giderek daralarak ilerler. Hafifçe dikdörtgen formlu kaşın omuza geçişinin oldukça yumuşak olduğu görülmektedir. Yüzüğün tamamında, kaş bölgesinde yoğun olmak üzere ağır patina kaybı görülmekte bu sebeple kaş üzerinde bir bezeme olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Fakat her iki omuzda da kazıma ile oluşturulmuş “X” biçimli bir bezek bulunmaktadır. X’in bir kolu diğerinden daha uzundur. Halkanın geri kalan kısmında bir bezeme bulunmamaktadır. İç ve dış yüzeyi düz olan yüzük döküm tekniği ile biçimlendirilmiştir.

İnce altın levhadan yapılan, kaş kısmı çok fazla vurgulanmamış altın yüzük örnekleri ile benzerlik göstermektedir. Guiraud, benzer yüzüklerin bulunduğu bir grubu Roma Dönemi içerisinde değerlendirmiş ve “Type 2, g” olarak adlandırmıştır⁷⁵⁵. Bu grup içerisinde özellikle g ve f alt grupları içerisinde yer alan yüzükler genellikle taş gibi ek bir süsleme ögesi kullanılmadan, basit geometrik süslemeler, yazıtlar ya da çeşitli figürlerle donatılmıştır⁷⁵⁶. Andriake örneğimiz form bakımından Guiraud’un “Type 2,g” olarak adlandırmış olduğu gruptaki örneklerle birebir aynı olmasa da aralarında benzerlik bulunduğu aşikardır⁷⁵⁷. Guiraud “Type 2” grubunu M.S. 1. yüzyıl ile M.S. erken 3. yüzyıl aralığına tarihlemektedir⁷⁵⁸.

Oval formlu, omuzlar ve kaş kısmında genişleyerek form bakımından Andriake örneğimiz ile yakınlık gösteren bir gümüş bilezik Aquincum’da bulunmuştur⁷⁵⁹. Gümüş yüzük üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Andriake buluntumuzun, Aquincum örneğinden farklı olarak kaş kısmı hafifçe düzleştirilmiştir. Aquincum örneği M.S. 3.-4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Henig, benzer formdaki yüzükleri “Type XI” içerisinde değerlendirerek M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlemiştir⁷⁶⁰. Elimizdeki sınırlı veriler yüzüğün tarihlendirilmesini güçleştirmektedir.

2.2.2.2. Bezemesiz Yüzükler

Kat. No. 70: Oval Kaşlı Gümüş Yüzük

“D” formu halkaya sahip gümüş yüzük döküm tekniği ile üretilmiştir. Halkanın iç kısmı düz, dış kısmı hafifçe bombelidir. Yüzük kaş hafifçe genişletilip ovalleştirilmiştir. Kaş kısmında herhangi bir bezek ya da yazıt bulunmamaktadır.

⁷⁵⁵ Guiraud, 1989: 181-185.

⁷⁵⁶ A.g.e.: 185.

⁷⁵⁷ A.g.e.: 184, Fig. 18.

⁷⁵⁸ A.g.e.: 181.

⁷⁵⁹ Facsády, 2009: 98, Kat. No. 52.

⁷⁶⁰ Henig, 1978: Type XI.

Benzer formdaki altın yüzüklerden üçü Keban, Ağın buluntusudur ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenmektedir. İlk örnek üzerinde yine kazıma ve noktalama ile yapılmış bir bitki bezemesi⁷⁶¹, ikinci örnekte noktalama ile oluşturulmuş bir yazıt⁷⁶², üçüncü ve son örnekte ise bu defa kazıma ile oluşturulan bir yazıt bulunmaktadır⁷⁶³. Aynı tipte olan üç örnek de Bingöl tarafından M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlenmiştir.

Ovalleştirilmiş kaşa sahip bir başka altın örnek Tokat Müzesi'nde bulunmakta ve kaş kısmında kazıma tekniği ile işlenmiş floral bir motif bulunmaktadır⁷⁶⁴. Çapı 1,6 cm ölçülen örnek Göral tarafından M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Bu örnek diğerlerine göre daha özenli bir halka formuna sahiptir. Britanya Müzesinde bulunan ve M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilen bir örneğin üzerine floral bir süsleme işlenmiştir⁷⁶⁵. Form bakımından Kat. No. 70 ile örneğimiz ile benzeyen gümüş örneğin kaş kısmı daha ince biçimlendirilmiştir. Greifenhagen, üzerinde yazıt bulunan form olarak benzeyen fakat oval kaşlı olan iki örneği M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirmiştir⁷⁶⁶. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi örnekleri de dahil olmak üzere bu tip yüzüklerin çapları genellikle 1,2-1,3 cm çapındadır. Bingöl bu sebeple söz konusu yüzükleri “çocuk yüzükleri” olarak tanımlamıştır⁷⁶⁷.

Genellikle M.S. 2. yüzyıl ila M.S. 3. yüzyıla tarihlenen bu yüzük formu üzerinde, floral bezemeler, çeşitli semboller ya da yazıtlar gibi bezek öğeleri bulunabilmektedir. Genellikle örnek varyasyonlarının altından olduğu görülür. Bu form Marshall'ın E/viii olarak adlandırdığı ve M.S. 2.-3. yüzyıllarda görüldüğünü söylediği grup örneklerine az da olsa benzemektedir⁷⁶⁸. Genel örnekler göz önünde bulundurulduğunda söz konusu yüzük formunun yoğun olarak M.S. 2.-3. yüzyıllar arasında kullanıldığı görülmektedir. Karşılaştırma örnekleri ile olan yakın benzerlik sebebiyle Kat. No. 70 için M.S. 2.-3. yüzyıllar tarihini öneriyoruz.

Kat. No. 71: Basit Halka Formlu Bronz Yüzük

Dikdörtgen kesitli, basit halka formlu yüzük üzerinde herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Halkanın her yerinde genişlik ve kalınlık aynıdır. Guiraud bu formu, “Type 8” olarak değerlendirmiş ve kesitlerine göre alt gruplara ayırmıştır⁷⁶⁹. Andriake örneğimiz, type 8,d grubuna dahildir. Bu tiplerin bezemesiz olanlarının her dönemde kullanıldığını belirtmiş olması tarihlendirmemizi güçleştirmektedir⁷⁷⁰.

⁷⁶¹ Bingöl, 1999: 170, Kat. No. 190.

⁷⁶² A.g.e.: 171, Kat. No. 191.

⁷⁶³ A.g.e.: 172: Kat. No. 193.

⁷⁶⁴ Göral, 2019: 171, Kat. No. 74.

⁷⁶⁵ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1856-0425-6 (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁷⁶⁶ Greifenhagen, 1970a: 49, Kat. No. 9, Lev. 26; Greifenhagen, 1970b: 83, Kat. No. 12-13, Lev. 61.

⁷⁶⁷ Bingöl, 1999: 171-172, Kat. No. 191, 193.

⁷⁶⁸ Marshall, 1907: xlv.

⁷⁶⁹ Guiraud, 1989: 196-197.

⁷⁷⁰ A.g.e.: 196.

Kat. No. 72: İnce Bronz Yüzük

Halkası dikdörtgen kesitli, oldukça ince olan bronz yüzük. Kaş kısmında genişleyen bronz bir kısım bulunmaktadır ancak kırık olduğu için tanımlanamamaktadır. Olasılıkla bu kısımda bir taş yuvası takılıydı fakat günümüze ulaşmamıştır. Tarihlendirme için yeterli veri sağlamamaktadır.

Kat. No. 73: Altın Kaplama İnce Bronz Yüzük

İnce altın kaplama bronz yüzük dikdörtgen kesitlidir. Üst kısımda halkanın daha geniş olduğu görülmektedir. Halkanın alt kısmı kırılarak içe doğru kıvrılmıştır. Halka üzerinde bir noktada olasılıkla amalgamlama tekniğinin kullanıldığı altın kaplamaya ilişkin bir kalıntı bulunmaktadır. Form olarak, Kat. No. 71 ile aynı gruba yani Guiraud'un "type 8,d" grubuna dahildir⁷⁷¹. Yukarıda da bahsedildiği üzere söz konusu formun bezemesiz versiyonları her dönemde kullanılmıştır bu sebeple tek başına tarihlendirilmesi oldukça güçtür⁷⁷².

Kat. No. 74: Yüksek Kaşlı Bronz Yüzük

"D" kesitli bronz yüzük halkasının üzerinde yine bronzdan, dikdörtgen prizması şeklinde çıkıntı yapan bir kaş bulunmaktadır. Yüksekçe biçimlendirilen bu kısımda herhangi bir bezeme tespit edilememiştir. Halkasında kırık bir kısım bulunan yüzük yoğun şekilde hasarlıdır.

Facsády, Aquincum örnekleri özelinde bu formdaki yüzükleri "Group IV/f" olarak adlandırdığı grup altında toplamış ve Geç Roma Dönemi'nde üretildiklerini belirtmiştir⁷⁷³. Yüzüklerin kaş kısımlarının yükseklikleri farklı olabilmektedir. Aquincum'da bulunan ve Andriake örneği ile aynı gruba olan iki örnek M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁷⁷⁴. Örneklerden her ikisinde bronzdur ve halkalarında küp formlu yüksekçe bir kaş eklentisi bulunmaktadır. Karşılaştırma örneklerinden "D" formlu halkaya sahip bronz bir örnek ise Britanya Müzesinde bulunmaktadır⁷⁷⁵. Yüzüğün kaş kısmı Aquincum ve Andriake örneklerine kıyasla daha alçak biçimlendirilmiştir. Kaş kısmına Hristiyanlık dininin bir sembolü olan "X" ve "P" (chi ve rho) monogramı kazınmıştır. "P (rho)" harfinin ters kazınmış olması mühür olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Britanya Müzesi örneği M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Söz konusu örneklerin çapları genellikle 2 ile 2,5 cm arasında değişmektedir. Andriake örneğinin çapı ise 1,7 cm ölçülmüştür.

Karşılaştırma örnekleri göz önünde bulundurularak Andriake, Plakoma buluntusu yüzük için M.S. 3-4. yüzyıl tarihini öneriyoruz.

⁷⁷¹ Guiraud, 1989: 196-197.

⁷⁷² A.g.e.: 196.

⁷⁷³ Facsády, 2009b: 38.

⁷⁷⁴ A.g.e.: 97, Kat. No. 45-46.

⁷⁷⁵ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-214 (erişim tarihi: 01.04.2020).

Kat. No. 75: Oktagonal Halkalı Bronz Yüzük Parçası

Dikdörtgen kesitli yüzük halkası köşeli şekilde biçimlendirilmiştir. Yüzük halkasının iç kısmı dışına nispeten düzdür. Dış kısımda ise çok keskin olmayan yüzeyler oluşturularak köşeli bir forma sokulmuştur. Herhangi bir bezemesi bulunmamaktadır. Kırık olan kısımdan hareketle orijinalinde oktagonal formlu olması olasıdır. Söz konusu form Guiraud tarafından yapılan gruplandırmada “Type 9,a” olarak isimlendirilmiştir⁷⁷⁶. Poligonal halkalar sınıfına giren bu halka tipinin bronzdan bir örneği Lardiers’ten ele geçmiştir ve bugün Fransa’da Apt Müzesinde bulunmaktadır⁷⁷⁷. Guiraud bu tiplerin M.S. 2. yüzyıl ikinci yarısı ve M.S. 3. yüzyıla tarihlendirildiklerini belirtir⁷⁷⁸. Henig ise poligonal yüzükler için M.S. 3. yüzyıl tarihini öne sürmüştür⁷⁷⁹.

Poligonal halkaya ve içerisinde taş bulunan yüksek bir kaşa sahip olan örneklerden biri Spier tarafından M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁷⁸⁰. Söz konusu örnekte kaşın lehimlendiği kısım daha uzun ve geniş biçimlendirilmiştir. Poligonal yapının oldukça keskin olduğu görülmektedir. Altın örneklerden bir diğeri Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunmaktadır. Kaş kısmında açılmış bir yuva içerisine taş yerleştirilmiş olan örnek Bingöl tarafından Geç Roma Dönemi’ne tarihlendirilmiştir⁷⁸¹. Andriake örneği altın olan örneklerle kıyasla daha yumuşak köşe hatlarına sahiptir. Düz olan tüm yüzlerde merkez noktaya doğru hafif bir eğim gözlenmektedir. Form çok özenli görünmemektedir. Eros kameolu yüzük örneğimiz ile beraber Sinagog buluntusu olan örnek, kameo ile aynı açmadan ve oldukça yakın bir seviyeden ele geçmiştir.

Genel örnekler göze alındığında M.S. 2.-3. yüzyıllar tarihleri form gelişimi açısından uygun görülmektedir.

Kat. No. 76: Sarımsı Kahverengi Cam Yüzük

Şeffaf, sarımsı kahverengi renkteki cam yüzük halkasının kesiti daireseldir. Halkanın üst kısmında, halkanın iki ucunu birleştirme sırasında bir alet yardımı ile oluşturulan tomurcuk formlu kaş bulunmaktadır. Diğer uç ise bu noktaya sıvanarak kapatılmıştır.

Bu formun çeşitli koleksiyonlarda benzerlerini bulmak mümkündür. Bunlardan biri Cesnola Metropolitan Sanat Müzesi Koleksiyonunda bulunmaktadır⁷⁸². Kıbrıs buluntusu olan koleksiyon örneği Myra buluntumuzun tıpatıp aynısıdır ve M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

⁷⁷⁶ Guiraud, 1989: 196-198.

⁷⁷⁷ A.g.e.: 198, Fig. 47, 9a.

⁷⁷⁸ A.g.e.: 197.

⁷⁷⁹ Henig, 1978: 39, IX.

⁷⁸⁰ Spier, 1992: 132, Kat. No. 357.

⁷⁸¹ Bingöl, 1999: 166, Kat. No. 185.

⁷⁸² Lightfoot, 2017: 317, Kat. No. 486.

Aynı tipte olan fakat üzerinde tomurcuk bulunmayan, kaş kısmı halka uçlarının birbiri üzerine getirildikten sonra bir alet ile bastırılarak kapatıldığı versiyonlar da mevcuttur. Erimtan Müzesi'nde bulunan örnek için M.S. 2. ya da M.S. 3. yüzyıllar aralığı önerilmiştir⁷⁸³. M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilen bir başka örnek Tokyo'da özel bir koleksiyonda bulunmaktadır⁷⁸⁴. Bu örneğin Kuzey İran'daki Gilan'dan geldiği söylenmektedir. Diğer benzer örnekler, Jerusalem'deki İsrail Müzesi'nde ve Hırvatistan'daki Zadar'da Murano Cam Müzesi'nde bulunmaktadır⁷⁸⁵.

Karşılaştırma örnekleri arasında örneğimize birebir benzeyen örnek Cesnola Koleksiyonu örneğidir. Genel karşılaştırma örneklerine bakıldığında M.S. 2. yüzyıl alt sınır olarak kabul edilmiştir. Mezardan ele geçen diğer buluntuların (Kat. No. 1, 2, 16) M.S. 3. yüzyıl özelliklerini göstermeleri ve karşılaştırma örneklerinin katkısı ile bu örnek de M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir.

Kat. No. 77: Siyah Opak Cam Yüzük

Siyah opak camdan biçimlendirilen yüzük halkasının genişliği oldukça düzensizdir. İç kısımda şekillendirme aşamasından kalan izler bulunmaktadır. Opak yüzük cam bilezik yapım teknikleri ile üretilmiş olmalıdır. Dış kısımda olasılıkla bir aletle sıkıştırılarak her iki kenarda üçgen kesitli çıkıntılar oluşturulmuş ve orta kısım yivli bir görüntü elde edilmiştir. Yüzüğün iç ve dış yüzeylerinde olasılıkla birleştirme aşamasından kalan izler göze çarpmaktadır.

Bu tip yüzükler "B" kesitli olarak tanımlanmaktadır⁷⁸⁶. Cosyns'in Roma Dönemi siyah cam bilezikleri üzerinde yaptığı çalışmada A5 grubunda değerlendirilmiş olan yüzüklerin 1 ve 2 olmak üzere alt grupları bulunmaktadır⁷⁸⁷. Alt gruplardan ilki Andriake örneğimizdeki gibi kaşa sahip değildir. İkinci alt grupta ise bir kaş bulunmaktadır ve bu grupta yer alan yüzüklerin kaş kısmında bir taş olabildiği gibi düz bırakıldığı da görülmüştür. A5 grubuna dahil olan siyah camdan yüzük örneklerinin diğerlerine kıyasla oldukça az örneğe sahip gruplardan biri olduğu görülmektedir⁷⁸⁸. Cosyns, jet taşı veya altından yapılan düz kaşlı varyasyonların M.S. 3. ve erken 4. yüzyıllarda karakteristik olduğunu belirtmektedir⁷⁸⁹. İçerisinde siyah cam yüzüklerin bulunduğu A grubu yazar tarafından genel olarak 3. period içerisinde değerlendirilmiş ve M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁷⁹⁰.

⁷⁸³ Konuk ve Arslan, 1999: 225, Kat. No. 193.

⁷⁸⁴ Fukai, 1977: 53.

⁷⁸⁵ Spaer, 2001: 210, Kat. No. 492, Lev. 37; Ravagnan, 1994: Kat. No. 6, Lev. 26.

⁷⁸⁶ Cosyns, 2011: 99.

⁷⁸⁷ A.g.e.: 95, Fig. 57.

⁷⁸⁸ A.g.e.: 96, Fig. 58.

⁷⁸⁹ A.g.e.: 99.

⁷⁹⁰ A.g.e.: 156.

Siyah opak camdan biçimlendirilen yüzük, ÇA-5/B açma numaralı mezardan M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlendirdiğimiz takılarla birlikte ele geçmiştir. Mezardan ele geçen üç yüzükten biridir. Bu yüzüklerden bir örnek demirden yapılmıştır ancak değerlendirmeye izin vermeyen kondisyonu nedeniyle teze dahil edilmemiştir. Mezardan ele geçen diğer takı örnekleri M.S. 4. yüzyıl özelliklerini taşımamaktadır. Bu sebeple siyah opak camdan yüzük örneği için M.S. 3. yüzyıl tarihi önerilebilir.

Kat. No. 78: Dairesel Kaşlı Siyah Opak Cam Yüzük Parçası

Siyah opak camdan, “D” kesitli yüzük halkası kırık halde ele geçmiştir. Halkanın iç kısmı düzdür. Yüzük oluşturulduktan sonra halka üzerine aynı malzemeden dairesel formlu bir kaş eklenmiştir. Kaş üzerinde ufak bir kabartı bulunmakla birlikte bir bezeme olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Hem halka hem de kaş üzerinde aşınmalar mevcuttur. Yüzük kırık olarak ele geçmiştir ve halkanın birleştirilme kısmı korunan kısımda değildir. Ekli teknikte yapılan bu tip yüzükler genellikle hemen kaş altında birleştirildikleri için bu örnek olasılıkla eksiz teknikte yapılmış olmalıdır.

Bu forma yakın şekilde biçimlendirilmiş, opak camdan üretilen yüzük örnekleri genellikle Roma Dönemi içlerine tarihleniyor olsa da Kat. No. 78 için bir tarih vermek güçtür.

2.2.2.3. Anahtar Yüzükler

Kat. No. 79: Bronz Anahtar Yüzük

Düz, dikdörtgen kesitli yüzük halkası geniş bir bandı andırır. Halka üzerinde dikdörtgen kaşa benzer bir çıkıntı bulunur. Bu kısımdan kısa bir uzantı ile anahtar dili çıkıntı yapmaktadır. Yüzük halkası anahtarın olduğu merkez noktaya gidildikçe genişler. Anahtar dilinin formu, kabaca bir “E” harfini andırmaktadır ve üzerinde kazımayla oluşturulmuş zikzak çizgiler yer almaktadır.

Daha önce bahsedildiği üzere yüzükler, korunma, onur nişanı, evlilik ve dekoratif amaçlarla taşınabildiği gibi fonksiyonel amaçlara da hizmet etmektedir. Bu fonksiyonel kullanımlar mühür yüzükler ile de çok iyi bilinmektedir. Anahtar yüzükler de bu gruba dahil olan önemli yüzük tiplerindendir.

Takıların tarihi incelenirken aktarıldığı üzere M.Ö. 2. yüzyıl ortalarına tarihlenen bir pişmiş toprak lahit içerisinde dördüncü parmağında anahtar yüzük takan Etrüsklü bir kadın bulunmuştur⁷⁹¹. Yüzüğü anahtar yüzük olarak tanımlayan kişi ise Marshall’dır⁷⁹². Bu örnek bir

⁷⁹¹ Walters, 1903: 428-429.

⁷⁹² Marshall, 1907: xviii.

istisna olarak kabul edilmektedir. Anahtar yüzüklerin esas kullanım dönemleri Roma ve Bizans Dönemleri'dir.

Roma Dönemi'nde kullanılan birçok anahtar çeşidi olduğu bilinmektedir. Davidson, Korint örnekleri üzerinde yaptığı incelemede halkalı anahtarların 3 ana tipe sahip olduğunu belirtmiştir⁷⁹³. Bunlardan ilki, M.S. 1. yüzyılda kullanımı başlayan ve M.S. 2. yüzyıla kadar sürdüğü düşünülen halkada sabit olarak bulunan anahtar grubudur. Davidson, Korinth örneklerinin parmağa takılmak için oldukça dar olduğunu ve olasılıkla bu anahtarların kemere takılarak kullanılmış olabileceklerini belirtmiştir⁷⁹⁴. İkinci grup ise parmağa takılarak kullanılan ve kısa milleri bulunan örneklerdir. Bu grup M.S. 3. ve 4. yüzyıllarda kullanılmıştır⁷⁹⁵. Üçüncü ve son grupta mil bulunmaz. Anahtar bir levha ile halkaya sabitlenmiştir. Bu örnekler de M.S. 3.-4. yüzyıllarda kullanılmaktadır⁷⁹⁶.

Andriake örneğimiz bu grublama içerisinde ikinci gruba yani "b" grubuna dahil olmaktadır. Yüzük halkasının çapı parmakta taşınmasına uygundur. Korint buluntusu olan ve "b" grubu içerisinde değerlendirilen üç anahtar, Andriake örneğimiz ile form bakımından benzemektedir⁷⁹⁷. Bu örneklerden ikisi M.S. 3.-4. yüzyıllara birisi ise direkt olarak M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Davidson, aynı gruba dahil olan ve M.S. 1. yüzyıl kontekstinden ele geçen demir bir örneğin olduğunu da aktarır⁷⁹⁸. Bu örneğin mili uzundur ve M.S. 1. yüzyıl-M.S. erken 2. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Bu gruptaki anahtarların Andriake örneğinden ayrılan ufak ayrıntıları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, halka ile anahtar birleşimindeki milin görece daha uzun olması ve anahtar dillerinin yönüdür. Andriake örneğinde yüzük parmağa takıldığında kilidi açan dil kısmı yüzüğün takılı olduğu parmak üzerine doğru gelirken, "b" grubu örneklerinde yana doğru uzanmaktadır. Üçüncü yani "c" grubuna ait olan tek örnek incelendiğinde anahtar dilinin kaş biçimli bir levha ile halkaya sabitlendiği görülmektedir⁷⁹⁹. Andriake örneğinde halkadaki kaşa bağlı olan kısa bir mil bulunmaktadır. Bu sebeple Andriake örneği "c" grubu içerisinde değerlendirilmemiştir.

Örneklerden anlaşıldığı üzere anahtar yüzükler büyük oranda bronzdan yapırlar fakat demir örnekleri de bulunmaktadır. Davidson, Bizans Dönemi'nde kullanılan anahtarların genellikle bu iki malzemeden yapıldığını belirtir⁸⁰⁰.

⁷⁹³ Davidson, 1952: 137.

⁷⁹⁴ A.g.e.: 137, Kat. No. 967-969.

⁷⁹⁵ A.g.e.: 137, Kat. No. 970-975.

⁷⁹⁶ A.g.e.: 137: 977.

⁷⁹⁷ A.g.e.: 138, Kat. No. 970-972.

⁷⁹⁸ A.g.e.: 138, Kat. No. 975.

⁷⁹⁹ A.g.e.: 138, Kat. No. 977.

⁸⁰⁰ A.g.e.: 137.

Bu tip sade örneklerin yanında üzerinde çeşitli hayvan figürlerinin, sembollerin ya da yazıtların işlendiği örnekler de bulunmaktadır. Britanya Müzesinde bulunan örnekler Marshall tarafından yayınlanmıştır⁸⁰¹. Britanya Müzesi örneklerinden ikisinin altın ve gümüş malzemeden yapılması dekoratif yani süsleyici amaçla kullanıldıklarını düşündürmektedir. Metropolitan Sanat Müzesinde yer alan ve Andriake örneğimize benzer olan anahtar yüzüklerin de M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirildikleri görülmektedir. Bunlardan ilkinde mil oldukça uzundur⁸⁰², diğerinde ise anahtar dilinin levhası halkaya lehimlenmiştir⁸⁰³. Bu tipler arasında görülen ufak farklılıklara rağmen genellikle bu dönemlere tarihlendikleri görülmektedir.

Andriake örneği, genel örneklerle karşılaştırıldığında Bizans Dönemi örneklerinden ayrılmaktadır. Karşılaştırma örnekleri göz önünde bulundurulduğunda Andriake örneğinin M.S. 3.-4. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmesi gerekmektedir. Anahtar yüzük, Nurettin Öztürk'ün 2015 yılında kazısını gerçekleştirdiği Granarium önündeki işliklerin atık toprağının 2016 yılında tarafımızdan kazılması sırasında ele geçmiştir. Eser bağlamından koparıldığı için elimizde ek bir tarihleyici veri bulunmamaktadır. M.S. 3.-4. yüzyıllar tarihi tamamen anahtar formuna ve benzer örneklerle bakılarak önerilmiştir.

Kat. No. 80: Yılan Başı Süslemeli Bronz Anahtar Yüzük

Dairesel kesitli bronz halkanın iki ucu yılan başı şeklinde sonlanmaktadır. Yılan başları arasında kalan dairesel kesitli halkanın iki başı birleştirdiği görülmektedir. Halka yalındır ve yılan başlarının olduğu kısma gidildikçe bir noktada düzensiz olarak genişlemekte ve daha sonra tekrar daralmaktadır. Her iki baş da işçilik oldukça kabadır. Gözler bir daire içerisinde verilen nokta ile oluşturulurken ağız çizgisel bir biçimde verilmiştir. Yılan başlarına doğru gidildikçe halka kesiti ovalleşir. Andriake örneğinde iki yılan başının arasındaki kısmın daha dar yapılması bize bu kısımda ek bir parçanın olduğunu düşündürmektedir. Form detaylı olarak incelendiğinde bu objenin bir anahtar yüzük olduğu tespit edilmiştir.

Çakmakçı, Bizans Dönemi'nde kullanılan anahtarların sürgülü ve dönen tip olmak üzere iki gruba ayrıldığını belirtir⁸⁰⁴. Andriake örneğimiz de dönen tipteki anahtarlar grubuna dahildir. Bu formda, bir halkaya bağlı olan dil hareket edebilir şekilde tasarlanmıştır. Bizans Dönemi'nde en yoğun kullanılan anahtar grubu dönen anahtarlardır⁸⁰⁵. Vikan, dönen tipteki

⁸⁰¹ Marshall, 1907: Kat. No. 556, 1184, 1312.

⁸⁰²

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246440?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=key-finger-ring&offset=0&rpp=20&pos=4> (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁸⁰³

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246764?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=bronze+ring+key&offset=0&rpp=20&pos=4> (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁸⁰⁴ Çakmakçı, 2017: 51.

⁸⁰⁵ Vikan ve Nesbitt, 1980: 3.

anahtarların Roma Dönemi'nden başlayarak M.S. 1453 yılında Konstantinopol'ün fethinden sonra bile kullanılmaya devam ettiğini belirtmektedir⁸⁰⁶.

Şükrü Tül Eski Eser Koleksiyonu bünyesinde bulunan bir anahtar dönen anahtarlar tipine güzel bir örnektir⁸⁰⁷. Söz konusu örnek karşılaştırma örnekleri ile birlikte incelenerek Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁸⁰⁸.

Bizans Dönemi'nin dönen mekanizmalı anahtarları sade bir biçimde yapılabildikleri gibi, çeşitli geometrik şekiller, çeşitli formlarda kaşlar ile süslenilebilmektedir. Vikan, bu durumun haricinde nadiren de olsa anahtarın dönme mekanizmasının yer aldığı kısmın iki yanının hayvan başları ile süslendiğini belirtmiştir⁸⁰⁹. Halka birleşiminde yunus balığı başlarının kullanıldığı anahtar bu durumun güzel örneklerinden biridir⁸¹⁰. Bu örnek, Andriake'de bulunan yılan başlarıyla süslü anahtarın nasıl bir anlayışla üretildiğini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.

Benzer başka bir örnek Kuşadası, Kadıkalesi Anaia Kazısı'ndan ele geçmiştir⁸¹¹. Halkanın birleşmeyen iki ucu kuğu başı şeklinde biçimlendirmiştir. Andriake örneğinden farklı olarak anahtar hayvan başlarının ortasında değil halkada takılıdır. Örnek kontekst içinde değerlendirilerek M.S. 12.-13. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁸¹².

Daha önce bahsedildiği üzere şifa, bilgelik, güç ve sonsuzluğu temsil eden yılan betimlemeleri Asklepios ve Hermes ile ilişkilidir. Fakat yılan ikonografisi sadece Grek kültüründe değil Mısır'da, Çin'de ve Kelt kültüründe de kendine yer bulmuştur⁸¹³.

Birçok kültürde karşımıza çıkan yılan ikonografisi antik dönem takılarına da biçim vermiştir. Helenistik Dönem'de özellikle bileziklerde kullanılması ile popüler olmuştur. Akyay Meriçboyu yılan formu bileziklerin erken örneklerinin M.Ö. 4. yüzyılda görüldüğünü fakat asıl yaygınlaşmasının M.Ö. 300'lü yıllarda gerçekleştiğini belirtir⁸¹⁴. Bilezikler spiral biçimli yapılabildiği gibi her iki yılan başı şeklinde sonlanan örnekler de bulunmaktadır. Bazen bu iki özellik tek bilezikte de karşımıza çıkabilmektedir. Helenistik Dönem'de yılan biçimindeki bileziklerin dışında yüzükler de kullanılmaktadır. M.Ö. 330-300 yılları arasına tarihlendirilen spiral yılan formundaki altın yüzük güzel örneklerden biridir⁸¹⁵. Söz konusu örnekte halkanın yılanın baş kısmına yakın olan uç noktalarında yılan derisine benzer şekilde bezendiği

⁸⁰⁶ Vikan ve Nesbitt, 1980: 4.

⁸⁰⁷ Çakmakçı, 2017: Kat. No. 5.

⁸⁰⁸ A.g.e.: 52.

⁸⁰⁹ Vikan ve Nesbitt, 1980: 4.

⁸¹⁰ A.g.e.: Fig. 4.

⁸¹¹ Mercangöz, 2012: 227, Res. 2.

⁸¹² A.g.e.: 231.

⁸¹³ Bk. Retief ve Cilliers, 2005: 190.

⁸¹⁴ Akyay-Meriçboyu, 2001: 176.

⁸¹⁵ Williams ve Ogden, 1994: 114, Kat. No. 66.

görülmektedir. Uygun, spiral formlu yılan biçimindeki bilezik ve yüzüklerin Geometrik Dönem'in spiral biçimli yüzük ve küpelerinin teknik anlamda daha iyi biçimlendirilen, modaya uyum sağlamış takipçileri olduğunu belirtmiştir⁸¹⁶. Yılan biçimindeki bilezikler, M.Ö. 3. yüzyıl sonlarında süs taşları ile süslenmeye başlanmıştır⁸¹⁷. Benzer biçimlerdeki örnekler incelendiğinde bu bileziklerin sade olabildiği gibi oldukça detaylı olabildikleri de görülmüştür.

Roma Dönemi'nde yılan biçimli bilezik ve yüzüklerin kullanımı devam eder. Bu dönemde yılan biçimli bileziklerin halkalarının daha çok dolandırıldığını görürüz⁸¹⁸. Helenistik Dönem'den gelen süs taşları ile süsleme geleneği de Roma Dönemi'nde devam eder. Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen anahtarda da görülmesi önemlidir. Çünkü Vikan, bu tip anahtarlarda genellikle *heraldic* (imparatorluk/hanedan armacılığında kullanılanlar) olarak tanımladığı hayvanların seçildiğini belirtmiştir⁸¹⁹.

Anahtar yüzüklerin hayvan başlı örnekleri Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen formlar arasında sayılsalar da karşılaştırma örneklerinin azlığı ve geniş tarih aralığı net bir tarih belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

2.3. Kolye Öğeleri

2.3.1. Süslenme Amaçlı Kullanıldığı Düşünülen Sarkaçlar

Kat. No. 81: Yeşil Cam Sarkaç

Ovoid biçimli, açık yeşil renkte yarı şeffaf cam kolye ögesinin üst kısmına gümüşten şapkaya benzer bir parça eklenmiştir. Bu kısımda olasılıkla, günümüze ulaşmamış olan bir kanca ya da halkacık bulunmaktadır.

Kat. No. 82: Mavi Cam Sarkaç

Damla biçimli kolye sarkacı koyu mavi renkli cam hamurundan oluşturulmuştur. Yüzeyde, damla formuna neredeyse çokgen bir görüntü verecek şekilde oldukça yumuşak biçimlendirilen köşeler bulunmaktadır. Kolye sallantısının alt kısmı hafifçe yuvarlatılmış, dar olan üst kısım ise düzleştirilmiştir. Dikey yönde bir delik açılarak bu delikten üst kısmı yassılaştırılarak ip geçki halkası oluşturulan altın bir tel geçirilmiştir. Altın tel, damla formlu sarkacın alt kısmında döndürülerek kapatılmış ve pendantın düşmesi engellenmiştir. Tel halkasının kesiti daireseldir. Antik takılarda bu gibi kolye sarkaçları hem kolyelerde hem de küpelerde kullanılmıştır. Boyutu nedeniyle Kat. No. 82'nin bir kolyeye ait olduğu düşünülmektedir. Bu sarkacın lapis lazuli taklidi olması olasıdır.

⁸¹⁶ Uygun, 2000: 71.

⁸¹⁷ Akyay-Meriçboyu, 2001: 176.

⁸¹⁸ A.g.e.: 225.

⁸¹⁹ Vikan ve Nesbitt, 1980: 3-4.

Benzer örneklerden biri Arykanda'da bulunmuş ve küpe sallantısı olarak değerlendirilmiştir⁸²⁰. Arykanda örneği tarihlendirilmemiştir. Mavi renkli sarkacımızın lapis lazuli taşından yapılan bir benzeri Perge'de ele geçmiş ve Özgülnar tarafından M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁸²¹. Taş formu Andriake örneğimiz ile yakın olsa da “S” kancalı ve konik taş montürlü Perge örneğinin sarkaç biçimlendirmesi farklıdır.

Daha önce de bahsedildiği üzere bu tip sarkaçlarda yalnızca stilden yola çıkarak tarihleme yapmak oldukça güçtür. Birlikte bulunduğu mezar buluntuları dikkate alındığında sarkacımızın alt sınırı M.S. 2.-3. yüzyıl olarak belirlenmiştir.

2.3.2. Amuletler

Kat. No. 83: Oval Formlu Altın ve Siyah Cam Birleşimi Amulet

Altın ve siyah opak camdan? oluşan kolye ucu elips formundadır. Elips formlu taşın etrafı altın levha ile çerçevelenmiştir. Altın levhanın eğilerek şekillendirildiği görülmektedir. Üst kısımda ise ortası yivli altın levhadan ufak bir halka oluşturulmuş ve ana parçaya lehimlenmiştir. Pendant olarak değerlendirilen kolye ucu ile herhangi bir zincir ele geçmemiştir. Ön yüzü boş gibi görünmekle birlikte, arka yüzünde at üzerinde ayakta duran bir figürün belli belirsiz izlerinin görüldüğü tespit edilmiştir. Kolye taşı özellikle bezeme olduğunu düşündüğümüz kısımda yüksek oranda aşınmıştır. Sol elinde bir asa tutan figür sağ elini yana doğru açmış gibi görünmekte ancak oldukça hasarlı olduğundan anlaşılması oldukça zordur. Figürün kompozisyonuna bakıldığında, Helios ikonografisi ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir ancak kesin bir kanıya varmak zordur.

Andriake örneği ile benzer şekilde altın levhanın bükülerek şekillendirilmesi ile oluşturulan birçok örnek bulunmaktadır. Bu pendantlarda altın çerçevenin çevresini yine altın levhadan oluşturulmuş ve diyagonal dalgalar şeklinde biçimlendirilmiş bir çerçeve daha bulunmaktadır. Söz konusu örnekler genellikle M.S. 2. yüzyıldan M.S. 4. yüzyıla kadar tarihlendirilmektedirler. Pendantların yivli halkacıkları da Andriake örneğimiz ile benzerdir.

Bahsedilen biçimdeki ilk benzer örnek Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunmaktadır⁸²². Bingöl tarafından M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilen örnek genel çerçevenin taş üzerine doğru eğilmesi (sıvanması) ile Andriake örneğimiz ile benzerlik göstermektedir. Pendantın taşının bir yüzünde Abraksas diğer yüzünde ise Helios betimlemesi bulunmaktadır. Britanya Müzesi'nde bulunan benzer bir örnek ise Marshall tarafından M.S. 3. yüzyıla

⁸²⁰ Oransay, 2006: 167, Kat. No. B.42.

⁸²¹ Özgülnar, 2007: 110, Kat. No. 36.

⁸²² Bingöl, 1999: 147, Kat. No. 163.

tarihlendirilmiştir⁸²³. Tarsus buluntusu örneğin bir yüzünde Abraksas diğer yüzünde Aphrodite betimlemesi yer almaktadır.

M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilen ve genel örneklerden farklı olarak her iki ucunda halkacık bulunan örnek Tokat Müzesi'nde bulunmaktadır⁸²⁴. Bu örnek nefes taşı ile süslenmiştir. Akyay Meriçboyu, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunan ve M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilen örneğin çevresindeki süslemenin -karşılaştırma örneklerinin tamamında görülen- bu dönem için karakteristik olduğunu belirtmektedir⁸²⁵. Çorum buluntusu bu örnekte taş olarak sard kullanılmış ve üzerinde kitara çalan Apollon betimlenmiştir.

Bir diğer karşılaştırma örneği, biçimlendirme bakımından verdiğimiz diğer iki örnekle benzer olan ancak daha dairesel bir formdaki Aquincum buluntusu pendanttır⁸²⁶. M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilen söz konusu pendantın diğer örneklerden farklı olarak sadece tek yüzünde Yunanca bir yazıt bulunmaktadır. Metropolitan Sanat Müzesinde bulunan diğer örneklerle benzer bir örnek ise M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁸²⁷.

Genel örnekler incelendiğinde Andriake örneğinden tek farklarının pendantın çevresini saran ve diyagonal dalgaları andıran altın levha olduğu görülmektedir. Bu durumun haricinde halkacık biçimi, form, her ne kadar ne olduğu tam olarak anlaşılamasa da üzerindeki bezeme gibi faktörler verilen örnekler ile benzerlik göstermektedir. Kat. No. 83, ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçmiştir. Zemin seviyesinden birlikte ele geçtiği takı örnekleri ve sikkeler de göz önünde bulundurulduğunda söz konusu pendantımızın M.S. 2. yüzyıl sonları 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilmesi gerekmektedir.

Kat. No. 84: Lunula Formlu Altın Amulet

Myra'da bir lahit içerisinden bulunan lunula formlu altın pendant, ön yüzde beş arka yüzde dört granüle tanecik ile süslüdür. Granüle taneciklerin biri geçki halkacığında lehimlenen kısım üzerinde, diğer ikisi uçlarda ve son ikisi lunulanın kolları üzerinde, ortadadır. Yüksek olasılıkla bir kolyede kullanılmış olan pendantın ait olduğu zincir ele geçmemiştir. Geçki halkacığı Kat. No. 83'ün halkacığı ile benzerlik göstermektedir. Karşılaştırma örneklerinin bir kısmından farklı olarak Myra örneği lunulasının kolları birleşmektedir.

Antik dönem takılarında sıklıkla sarkaç şeklinde karşımıza çıkan hilal biçimli örneklerin formuna *lunula* adı verilmektedir. Köroğlu, Efes Artemis Tapınağı'ndan ele geçen ve M.Ö. 8.-

⁸²³ Marshall, 1911: 357, Kat. No. 2997.

⁸²⁴ Göral, 2019: 155, Kat. No. 49.

⁸²⁵ Akyay-Meriçboyu, 2001: 215.

⁸²⁶ Facsády, 2009: 117, Kat. No. 242.

⁸²⁷

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248963?searchField=All&sortBy=Relevance&wh=en+A.D.+1-500&ft=pendant&offset=20&rpp=80&pos=68> (erişim tarihi: 01.04.2020).

7. yüzyıla tarihlendirilen küpelerdeki hilal, sandal ve sarmal formları örnek göstererek ay ile Artemis bağlantısı nedeniyle bahsedilen formdaki takıların kadınlar tarafından tercih edildiğini belirtmektedir⁸²⁸. Bingöl, ay formunun Önasya kültürlerinde görüldüğünü ve batıya yayılımının buradan olduğunu öne sürmüştür⁸²⁹. Suriye’de bu sarkaçların erken dönem örneklerinin arabacı tanrı Baal Rekub’u, Anadolu’da ise Tanrı Men’i simgeledikleri düşünülmektedir⁸³⁰. Marshall, lunula formunun sadece çocuklar ve kadınlar tarafından kullanılmadığını aynı zamanda hayvanlara da takıldığını belirtmiştir⁸³¹.

Helenistik kolyelerde kullanılan ve Roma Dönemi’nde yoğunluk kazanan lunula formu sarkaçlar ve takılar hem dekoratif hem de amuletik anlam taşımaktadır⁸³².

Akyay Meriçboyu, M.S. 1. yüzyıla tarihlendirilen Burdur buluntusu lunula örneğinin uçlarında topuzlar (granüle tanecikler) olması ve buluntu yeri sebebiyle Tanrı Men’i simgelediğini belirtmektedir⁸³³. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde M.S. 1. yüzyıla tarihlendirilen üç adet lunula formunda pendant bulunmaktadır. Bu örneklerden ikisi masif altınken⁸³⁴, diğeri ise ince altın levhadan yapılmıştır⁸³⁵. Üç örnekte de küçük askı halkacığının lehimlendiği kısımda granüle bir altın tanecik bulunmaktadır. Uç kısımlarında ve yüzeyde farklı yerlerde de granüle tanecik süslemesi kullanılmıştır. Andriake örneğinin kulp formu iki örneğe oldukça benzer⁸³⁶. Yüzeydeki granüle tanecik süslemeleri ise yerleri farklı olsa da anlayış olarak aynıdır. Marshall, uç kısımlarında granüle taneciklerden çiçek benzeri rozetler bulunan bir örneği M.S. 1. yüzyıla tarihlendirmiştir⁸³⁷. Aynı katalogdaki M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilen bir başka örnekte ise granüle tanecik bulunmamakta, onun yerine iki ucun birleştiği yere bir boncuk yerleştirilmiştir⁸³⁸. Marshall, üzerinde granüle tanecik bulunmayan ve birleşim halkası düz olan sade bir örneği ise M.S. 2. yüzyıla tarihlendirmiştir⁸³⁹. M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen pendants bulduğu kolye, Antoninus Pius’a ait bir sikke ile beraber bulunmuştur. Tokat Müzesi’nde bulunan, geçki halkası Andriake örneğine benzer, lunulanın uçlarına yakın birer granüle tanecik bulunan örnek ise M.S. 1.-2. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁸⁴⁰. İki granüle tanecik de geçki halkasının lehimlendiği kısımda

⁸²⁸ Köroğlu, 2004: 27-28.

⁸²⁹ Bingöl, 1999: 17.

⁸³⁰ Akyay-Meriçboyu, 2001: 218-222.

⁸³¹ Marshall, 1911: xlv.

⁸³² Higgins, 1961: 155.

⁸³³ Akyay-Meriçboyu, 2001: 222, Fig. 1.

⁸³⁴ Bingöl, 1999: 142, Kat. No. 155-156,

⁸³⁵ A.g.e.: 143, Kat. No. 157.

⁸³⁶ A.g.e.: Kat. No. 155, 157.

⁸³⁷ Marshall, 1911: 314-315, Kat. No. 2719.

⁸³⁸ A.g.e.: 315, Kat. No. 2720.

⁸³⁹ A.g.e.: 318, Kat. No. 2738.

⁸⁴⁰ Göral, 2019: 148-149, Kat. No. 40.

bulunmaktadır. Myra örneğimiz ile benzeyen ancak üzerinde granüle taneciklerin bulunmadığı bir başka örnek Greifenhagen tarafından M.S. 2. yüzyıl civarına tarihlendirilmiştir⁸⁴¹.

Neredeyse tüm karşılaştırma örnekleri ait olduğu kolyeden ya da çeşitli buluntulardan yola çıkılarak değerlendirilmiştir. Diğer kısım ise karşılaştırma örneklerinden yardım almıştır. Myra örneği bir mezar buluntusu olduğu için mezar buluntularının tarihi de katkı sağlayacaktır. Mezardan bulunan genel takı örnekleri M.S. 2. yüzyılı işaret etmektedir. Roma Dönemi içerisinde örneklenen genel buluntular ise M.S. 1. yüzyıldan M.S. 3. yüzyıla uzanan bir tarih çeşitliliği göstermektedir. Myra pendantının, geçki halkacığı, genel biçimlendirme ve form dikkate alınarak karşılaştırma örnekleri ve mezar buluntuları ışığında M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmesi uygun olacaktır.

Kat. No. 85: Remus Romulus Betimlemeli Bronz Madalyon

Bronz anı sikkesi, yüzeyinde 10 yönünde bir delik açılarak buradan “8” formu bir kanca takılması ile pendanta dönüştürülmüştür. Tek tarafı düz bırakılan anı sikkесinin diğer yüzünde Roma’nın kuruluş mitolojisine ilişkin, Remus, Romulus ve kurt betimlemesi yer almaktadır. Şablonlaşmış olan bu sahnede iki çocuk kurdun sütü emerken betimlenmiştir. Madalyonun üzeri aşınmıştır.

Sikkelerin ve madalyonların delinerek ya da çerçevelenerek takılarda kullanılması oldukça sık karşılaştığımız bir durumdur. Yoğunlukla altın ve gümüş sikkeler tercih edilse de Andriake örneğimizdeki gibi bronz sikkelerin de kullanıldığı görülmektedir.

Remus ve Romulus ikonografisi M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilen cam pendantlar üzerinde de betimlenmiştir⁸⁴². Sikkeler üzerinde ise M.S. 1. yüzyıldan M.S. 4. yüzyıla kadar tercih edilen bir ikonografi olmuştur. Bu sebeple tarihlendirmek güçtür.

Kat. No. 86: Dairesel Formlu Bronz Amulet

Dairesel gövdeli kurşun amuletin üst kısmında ip geçki halkası oluşturulmuştur. Üzerinde bir yazıt bulunduğu düşünülmekle birlikte deforme olması nedeniyle tam anlamıyla okunamamaktadır. Okunabilen harfler *I (Iota)* ve *A (Alpha)* olmakla beraber anlamlı bir kelime ya da isim ifade etmemektedir. Bu tür amulet örnekleri Roma ile Bizans Dönemleri’nde ve daha sonrasında sıklıkla kullanılmıştır.

Kat. No. 87: Dairesel Formlu Bronz Amulet

Dairesel formu bronz pendantın bir geçki halkası bulunmaktadır. Geçki halkasının içerisinde demirden bir parça tespit edilmiştir. Pendantın yüzeyi yüksek oranda aşınmıştır. Bu

⁸⁴¹ Greifenhagen, 1970b: 25, Lev. 17: 3.

⁸⁴² https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1873-0502-130; https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1983-1108-49 (erişim tarihi: 01.04.2020).

nedenle üzerinde herhangi bir betimleme olup olmadığı anlaşılamamakta ve sağlıklı bir değerlendirme yapılamamaktadır.

Kat. No. 88: Haç Formlu Amulet

Bronz haç döküm tekniğinde yapılmış ve üzerine kazıma tekniği ile beş adet daire süslemesi işlenmiştir. Dairelerin ortasında ise dairesel bir çukur oluşturulmuştur ancak sol koldaki bezemede kazıma dairenin üstüne gelen bir çukur daha bulunmaktadır. Sol koldaki çift çukur ve kazıma halkanın bir kısmının dışa taşması, altta bir adet daha deneme çizgisinin olması üretim hatası ile ilişkili tutulmalıdır. Bezemeler konsantrik daireyi andırmaktadır. Üzerinde bir asma halkası bulunan haçın kolları merkezden uçlara gidildikçe genişlemektedir. Dikey kollardan ucunda asma halkası bulunan kol diğerinden daha kısadır.

Haç motifi Hristiyanlıktaki önemli sembollerden biridir. M.S. 4. yüzyılda Büyük Konstantin'in gördüğü rüya ile haç sembolü hızla Hristiyanlık sanatında da belirginleşmeye başlamış ve dini ayinler başta olmak üzere askeri törenlerde de kullanılmıştır⁸⁴³. Haçlar törenlerde çeşitli formlarda, ayinlerde röliker olarak ya da Andriake örneğimizde olduğu gibi pendant olarak kullanılmıştır.

Andriake örneğimizin üzerinde ve karşılaştırma örneklerinde yer alan, kazıma tekniği ile yapılmış konsantrik daire bezemeleri M.S. 6. yüzyıldan M.S. 13. yüzyıla kadar geniş bir aralıkta haçlar üzerinde kullanılmıştır⁸⁴⁴.

Erken tarihli örneklerden biri Aziz Nikolaos Kilisesi'nde bulunmuştur. Andriake örneğimiz ile yakın benzerlik içerisinde olan haç formlu pendant M.S. 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁸⁴⁵.

Haç formlu pendant örneğimize benzeyen ve M.S. 6.-10. yüzyıllar arasına tarihlendirilen 6 örnek Carroll Wales Koleksiyonu'nda bulunmaktadır⁸⁴⁶. Ambrose bu örneklerin Mısır ve Suriye'de Erken Hristiyanlık Dönemi'nde iyi bilindiğinden bahseder. Koleksiyondaki bazı örneklerin arka kısımlarında da konsantrik daireler bulunmaktadır⁸⁴⁷.

Andriake örneğimize form ve bezeme bakımından benzer dört örnek Denizli Arkeoloji Müzesinde bulunmaktadır⁸⁴⁸. Söz konusu örneklerin üzerinde çeşitli sayılarda konsantrik daire bezemeleri yer almaktadır. Andriake örneğimize benzeyen diğer iki örnek Kütahya Müzesinde bulunmaktadır⁸⁴⁹. Bu iki örnek yanında iki farklı haç ile beraber topuz başlı bir iğneye takılmış

⁸⁴³ Özdemir ve Öztaşkın, 2010: 490.

⁸⁴⁴ Koçyiğit, 2018: 115.

⁸⁴⁵ Türker, 2015: 145-146, Res. 15.

⁸⁴⁶ Ambrose, 2008: Kat. No. 26.c-h.

⁸⁴⁷ A.g.e.: Kat. No. 26.c,d.

⁸⁴⁸ Özdemir ve Öztaşkın, 2010: Kat. 1, 3-4, 7.

⁸⁴⁹ Vehbi Koç Vakfı, 2007: 248.

şekilde ele geçmiştir. Müzeye satın alma yolu ile gelen örnekler Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirilir. Katalogda benzer formda Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen örnekler olduğunu da belirtmektedir. Bu nedenle bu tip buluntuların kontekst içerisinde değerlendirilmeleri önemlidir.

M.S. 11. yüzyıla tarihlendirilen bir örnek Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi bünyesinde bulunmaktadır⁸⁵⁰. Konsantrik daire bezemesi bu örnekte sadece tek yüzde bulunmaktadır. Bir diğer M.S. 11. yüzyıl örneği Amorium Kazıları'ndan ele geçmiştir⁸⁵¹. M.S. 11.-12. yüzyıla tarihlendirilen bir başka örnek ise Bathonea Kazısı buluntuları arasında yer almaktadır⁸⁵². Örneğin her iki yüzünde de konsantrik daireler bulunmaktadır. Köroğlu, Yumuktepe Kazıları'ndan ele geçen benzer formları M.S. 11.-13. yüzyıl aralığına tarihlendirmektedir⁸⁵³.

Örnekler incelendiğinde bu tipteki haç pendantların tarih aralığının M.S. 6. ile M.S. 13. yüzyıllar arasında olduğu görülmektedir. Daha önce altı çizildiği üzere oldukça geniş kullanımı olan bu tipin kontekst içerisinde değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Andriake pendantının mezardan birlikte ele geçtiği buluntuların en geç örneği M.S. 7. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Mezar içerisinde daha geç tarihli bir buluntu ele geçmemiştir. Bu veriler doğrultusunda Kat. No. 88 için tipin en erken örneğinin görüldüğü M.S. 6. yüzyıl tarihini alt sınır olarak, M.S. 7. yüzyılı ise üst sınır olarak kabul etmek doğru olacaktır.

Kat. No. 89: Dış Formlu Taş Amulet

Nurettin Öztürk atığından ele geçen buluntulardan biri olan taş pendantın formu bir hayvan dişi ya da hançeri andırmaktadır. Form bir ucuna doğru sivrilmekte ve geniş olan uçta ip geçki deliği yer almaktadır. Andriake dış formlu amuletinin hatları oldukça keskin verilmiştir.

Bu gibi amuletik anlam taşıyan objelerin koruyuculuğuna yüzyıllar boyunca inanılmıştır. Kötülükten ve nazardan korunma, şifa bulma isteği gibi amaçlarla taşınan amuletler kolyelerde tek başlarına kullanılabildikleri gibi farklı biçimlerdeki pendantlarla birlikte de kullanılmışlardır. Andriake örneği ile anlayış açısından benzer iki örnek Patara'dan ele geçmiştir⁸⁵⁴. Patara örneklerinin ikisinin de formu hançeri andırmaktadır. Ağız ve tutamak kısımları bulunan hançer formlu amuletler mezar buluntuları ile birlikte değerlendirilerek tarihlendirilmiştir. Andriake örneğimizin hançer benzerliği de göz önünde bulundurulmuştur ancak tutamak kısmı bulunmadığı için formunun dişe benzetildiği düşünülmektedir.

⁸⁵⁰ Koçyiğit, 2018: 118, Res. No. 10.

⁸⁵¹ Lightfoot ve Ivison, 2006: 31.

⁸⁵² Enez, 2019: 64, Kat. No. 27.

⁸⁵³ Köroğlu, 2010: 419, şek. 1, fig. 3-4.

⁸⁵⁴ Uygun, 2000: 113-114, KP9-KP10.

Nurettin Öztürk'ün 2015 yılında gerçekleştirdiği Granarium kuzeyindeki işlik kazısı atık toprağının, 2016 yılında tarafımızca kazıldığı zaman bulunan pendantın bulunduğu alan, yapı, açma ve seviye bilinmediği için farklı buluntularla karşılaştırma yapılamamakta bu durum da tarihlemeyi güç hale getirmektedir.

Kat. No. 90: Dış Formlu Cam Amulet

Formu bir dişi andıran, tek ucuna doğru sivrilen cam pendant sarımsı kahverengi renklidir. Geniş kısmında bir adet deliği bulunmaktadır. Kolye pendantları içerisinde değerlendirilen örneğimizin bir küpede de kullanılmış olabileceği atlanmamalıdır.

Çeşitli formlardaki amuletler oldukça erken dönemlerden itibaren kullanılmışlardır. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan, el baltası, çekiç ve yıldız biçimli Eski Tunç Çağı buluntuları karnelyan taşından biçimlendirilmeleri ile güzel birer örnektir⁸⁵⁵. Amuletik anlam taşıyan çeşitli formlardaki sarkaçlar daha sonraki dönemlerde de sıklıkla kullanılmışlardır.

Roma Dönemi örnekleri incelendiğinde, form olarak Andriake örneğine yakın, halka formu yalın bir altın küpenin sarkacı olarak kullanılan bir örnek Adana Arkeoloji Müzesinde karşımıza çıkmaktadır⁸⁵⁶. M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen örneğin gövdesi ve uç kısmı yuvarlatılmıştır ve örneğimizden daha yumuşak hatlara sahiptir.

2.3.3. Diğer Kolye Ögeleri

Sallantılı formda olan pendantların dışında özellikle kolyelerde Roma Dönemi'nde yoğun olarak kullanılan bağlayıcı ara ögeleri bu tez içerisinde tek örnek ile temsil edilmektedir. Kullanım şekli gözetilerek diğer örneklerden ayrı bir başlık altında değerlendirilmesi doğru bulunmuştur.

Kat. No. 91: Herakles Düğümü Biçimli Ara Öge

Boncuklu tel tekniğinde işlenmiş iki altın telin, bir ucu diğerinden daha büyük halka oluşturulacak şekilde kapatılmış ve bu iki parça birbirine kaynatılarak Herakles düğümü meydana getirilmiştir. Düğümü oluşturan teller her iki uçta düzleştirilmiştir. Bu durum, boncuk gibi diğer yan ögeleriyle bağlantının her iki uçtan sağlandığını ve Herakles düğümü formundaki örneğimizin bir ara öge olarak kullanıldığını göstermektedir.

⁸⁵⁵ Bingöl, 1999: Kat. No. 103.

⁸⁵⁶ Atakuru, 2020: 107, Kat. No. 54.

Herakles düğümü, Miken Dönemi'nden itibaren takılarda kullanılagelen bir semboldür⁸⁵⁷. Williams ve Ogden, bu formun M.Ö. 4. yüzyılın 2. yarısından itibaren popüler olmaya başladığını söylemektedir⁸⁵⁸. Özellikle Roma Dönemi'nde sıklıkla kullanılmıştır.

Herakles düğümünün takılarda kullanılmasının en önemli nedeni hiç şüphesiz amuletik bir anlam taşıdığına inanılmasıdır. İyileştirici gücü olduğuna inanılmasının yanı sıra gelin giysisinin kemerinin, damat tarafından çözülmek üzere Herakles düğümü şeklinde bağlanması ile kısırlığın önüne geçildiğine inanılırdı⁸⁵⁹. Plinius, Herakles'in iyileştirici özellikleri olduğunu belirtmiştir⁸⁶⁰. Bunun yanı sıra Herakles tarafından keşfedilen ve iyileştirici özellikleri olan bitkilerden de söz etmektedir. Hatta eğer yaraya bağlanan bandaj Herakles düğümü şeklinde bağlanırsa yaraların daha çabuk iyileşeceğini söylemektedir⁸⁶¹.

Herakles düğümü takılarda pendant olarak kolyelerde ya da yüzükler ve küpeler üzerinde kullanılabildiği gibi kolyelerde ara öge olarak da kullanılmıştır. Myra örneğimiz bu durumun güzel bir örneğidir. Akyay Meriçboyu, bu örnekleri Roma Dönemi tasarımcılarının yarattığından bahsetmektedir⁸⁶². Bu baklalar genellikle içerisinden tel geçen ve her iki ucunda kanca ya da halkacık bulunan boncuklarla beraber kullanılarak kolyeyi tamamlarlar.

Myra örneği ile benzer işlevde kullanılan örneklerden biri Britanya Müzesinde bulunmakta ve Marshall tarafından M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmektedir⁸⁶³. Suriye'den, Tartus'tan bulunan örnekte ara öge olarak kullanılan Herakles düğümü şeklindeki ögeler boncuklar ile kombinlenerek kullanılmıştır. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinden, benzer şekilde kullanılan ancak kalın telden oluşturulmuş Herakles düğümüne benzer ögelerin kullanıldığı altın bir kolye Bingöl tarafından M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁸⁶⁴. Aynı müzeden, çok yüzlü karnelyan boncuklar ile birlikte kullanılan Çorum buluntusu floral formlu bir örnek için ise M.S. 2. yüzyıl tarihi verilmiştir⁸⁶⁵.

Myra örneği genel stil özellikleri, karşılaştırma buluntuları ve mezardan ele geçen diğer takı örneklerinden hareketle M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihleniyor olmalıdır.

⁸⁵⁷ Williams ve Ogden, 1994: 44.

⁸⁵⁸ A.g.e.: 44.

⁸⁵⁹ Wunderlich, 1948: 189.

⁸⁶⁰ Nat. XXV.12/17.

⁸⁶¹ Nat. XXVIII.17.

⁸⁶² Akyay-Meriçboyu, 2001: 213.

⁸⁶³ Marshall, 1911: 316-137, Kat. No. 2730.

⁸⁶⁴ Bingöl, 1999: 134, Kat. No. 144.

⁸⁶⁵ A.g.e.: 131, Kat. No. 139.

2.4. Bilezikler

Myra ve Andriake’de çeşitli alanlardan ele geçen bilezik buluntularının ikisi hariç tamamı camdır. Diğer iki örnek ise gagates taşından boncuklardan oluşmaktadır. Bilezik buluntuları arasında sadece gagates taşından boncuklardan oluşan bilezik örnekleri ve Kat. No. 93 mezar buluntusu olma özelliği taşımaktadır. Diğer örnekler ise Myra tiyatrosu, Nymphaion, Plakoma ve B Kilisesi buluntuları ile temsil edilmektedir. Katalog içerisinde değerlendirilen tüm bilezikler kırık şekilde ele geçmiştir. Boncuklardan oluşan Kat. No. 98 ve 99 örneklerinin dizili olduğu ip ele geçmediğinden onlar da ayrı parçalar halinde korunmuştur. Katalog içerisinde boncuklardan oluşanlar da dahil olmak üzere toplam 8 adet bilezik bulunmaktadır. Bileziklerin tarih aralığı M.S. 2.-3. yüzyıllardan İslami Dönem içlerine kadar uzanmaktadır.

Katalogda yer alan bilezikler yapım tekniklerine göre gruplandırılmıştır. Gruplandırma yapılırken genel olarak Maud Spaer’in 1988’de yayımlanan *The Pre-Islamic Glass Bracelets of Palestine*⁸⁶⁶ ile 1992’de yayımlanan *The Islamic Glass Bracelets of Palestine: Preliminary Findings*⁸⁶⁷ yayınlarındaki tipoloji referans alınmıştır. Bu iki yayının dışında ülkemizde özellikle son yıllarda gittikçe artan bilezik araştırmaları da dikkate alınarak sağlıklı bir değerlendirmeye ulaşmak amaçlanmıştır. Tüm değerlendirmeler yapılırken karşılaştırma örnekleri dikkatle incelenmiştir.

2.4.1. Eklentili Teknikte Üretilen Bilezikler

Kat. No. 92: Hem İçi Hem Dışı Tek Sıra Yivli Cam Bilezik Parçaları

Myra tiyatrosundan ele geçen mürdüm renkli bilezik parçaları *eklentili teknikte üretilen bilezikler* grubuna dahildir. İki parça halinde ele geçen bilezik parçalarından birinde halkanın birleştirme yeri korunmuştur. Halka oluşturulduktan sonra iki ucu üst üste getirilmiş ve bir aletle bastırılarak kapatılmıştır. Dikdörtgen kesitli bilezik, ekli bileziklerin alt gruplarından *hem içi hem de dışı tek sıra yivli bilezikler* olarak tanımlanan gruba dahildir⁸⁶⁸. İç yivin dış yiv kadar belirgin olmadığı izlenilmektedir. Spaer bu tip için bir gruplandırma oluşturmamıştır. Myra örneğinin çapı 7,2 cm ile bir yetişkin bileziği olduğuna işaret eder.

Benzer örneklerden ikisi Kuşadası, Kadıkalesi Kazıları’ndan ele geçmiş ve Oral Çakmakçı tarafından “Tip III/D” adıyla gruplandırılmıştır⁸⁶⁹. Kadıkalesi örneklerinden biri opak siyah diğeri ise şeffaf koyu kahverengi renklidir. Kadıkalesi örnekleri, M.S. 12.-13. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁸⁷⁰. Bu tip bileziklerin sadece dış yüzü yivli örnekleri de

⁸⁶⁶ Spaer, 1988.

⁸⁶⁷ Spaer, 1992.

⁸⁶⁸ Oral-Çakmakçı, 2011: 128.

⁸⁶⁹ A.g.e.: 128.

⁸⁷⁰ A.g.e.: 132.

bulunmakta hatta bu yivler zaman zaman cam ipleri ile de bezenebilmekte ve yiv sayısı artabilmektedir⁸⁷¹.

Hazinedar Coşkun, yayınlamış olduğu Kadıkalesi üretimi bilezikler içerisinde bu tipteki örnekleri “C.2” grubuna dahil etmiştir⁸⁷². Bu bileziklerin çapları, 10 cm ile 6 cm arasında değişmektedir. Bu bileziklerin yapımında en fazla kullanılan renkler ise, lacivert, opak siyah, mavi-yeşil ve açık şeffaf yeşil olarak belirlenmiştir⁸⁷³. Myra örneğimiz mürdüme yakın rengi ile yoğun kullanımı olan renkler arasında bulunmamaktadır. Hazinedar Coşkun, yayınındaki örnekler için M.S. 13. yüzyıl sonu 14. yüzyıl başı tarihini önermiştir⁸⁷⁴. Oral-Çakmakçı, *Örnekler Işığında Bizans Asia'sında Cam Sanatı* başlıklı doktora tezinde yer alan siyah opak camdan benzer bir örneği Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirmiştir⁸⁷⁵.

Kat. No. 93: İçte Mavi Cam İpliği Bezemeli Burgu Bilezik Parçası

Eklentili teknikte üretilen dairesel kesitli bilezik örneğimiz şeffaf, renksiz camdan üretilmiş ve halka haline getirilmeden önce burulmuştur. İç kısımda süsleme ögesi olarak opak mavi cam ipliği kullanılmıştır. Kırık halde ele geçen bileziğin birleşim yeri korunmuştur. Bu formdaki örnekler, içte çeşitli renklerde liflerle süslenirler ve bu liflerin üzerine şeffaf cam lifinin sarılıp döndürülmesi ile burgu şekline getirilirler⁸⁷⁶.

Bilezik çapının 4 cm olması bu bileziğin bir çocuk tarafından kullanıldığını göstermektedir. İç kısımda cam ipliğinin kullanılmış olması bu bileziği Bizans Dönemi burgulu bileziklerinden ayırmaktadır⁸⁷⁷. Bu bileziklerin üretiminin 20. yüzyıl başlarında Hebron'da sürdürüldüğü bilinmektedir⁸⁷⁸.

Spaer bu tipteki bilezikleri “Typce C.5” olarak gruplandırmış ve Geç Hebron Dönemi içerisinde değerlendirmiştir⁸⁷⁹. Bu tiplerin, Myra örneğimizdeki gibi içte tek iplikle bezemeli örneklerinin olduğu gibi çift iplik bezemeli olanlar da mevcuttur. Bunlar İslamiyet öncesi dönem içerisinde değerlendirilmişlerdir.

Benzer örneklerden ikisi, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde bulunmuş ve Fındık tarafından yayınlanmıştır⁸⁸⁰. Kilise örneklerinin çaplarının 4-5 cm civarında olması bu bilezik formunun çocuklar tarafından kullanılmış olduğunu destekler niteliktedir. Bu örnekler M.S.

⁸⁷¹ Bk. Oral-Çakmakçı, 2011: 127-129; Oral-Çakmakçı, 2008: Kat. No. 244-245, 247-249; Hazinedar-Coşkun, 2017: 157-159.

⁸⁷² Hazinedar-Coşkun, 2017: 158.

⁸⁷³ A.g.e.: 158; Oral-Çakmakçı, 2008: 304, Kat. No. 246.

⁸⁷⁴ Hazinedar-Coşkun, 2017: 159.

⁸⁷⁵ Oral-Çakmakçı, 2008: 304, Kat. No. 246.

⁸⁷⁶ Eker, 2019: 168.

⁸⁷⁷ Fındık, 2017: 428.

⁸⁷⁸ Korfmann, 1966.

⁸⁷⁹ Spaer, 1992: 49-50, Fig. 7 (Tablo 2.5).

⁸⁸⁰ Fındık, 2017: Res. 14.

19.-20. yüzyıl tabakalarından ele geçmiştir⁸⁸¹. Çömezoğlu doktora tezi kapsamında, Aziz Nikolaos Kilisesi buluntuları arasındaki içte turuncu spiral cam ipliği bezemeli bir örneği “7. Tip” adı altında gruplandırmıştır⁸⁸². Bu örneğin tarihi belli değildir. Benzer teknik ile üretilmiş örnekler Kahramanmaraş Müzesinde de bulunmaktadır⁸⁸³. Eker, bu tip bileziklere Roma ve Bizans Dönemi buluntuları arasında pek sık rastlamadığımızı belirtir⁸⁸⁴. Kahramanmaraş örneklerinin çapları 7,5 cm’dir. Kocaeli Müzesi’nde bulunan içte opak sarı cam bezemeli örnek ise yine İslami Dönem içerisinde değerlendirilmiştir⁸⁸⁵.

Geç Dönem örnekleri dışında M.S. 6. ve 8. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen örnekler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki Amorium Kazıları’nda bulunmakta ve M.S. 6.-7. yüzyıllara tarihlendirilmektedir⁸⁸⁶. M.S. 6.-8. yüzyıllara tarihlenen diğer örnek ise Akşehir Nasreddin Hoca Müzesinde bulunmakta ancak genel örneklerden farklı görünmektedir⁸⁸⁷.

Tüm örnekler ışığında, bilhassa Demre Aziz Nikolaos Kilisesi örnekleri göz önünde bulundurularak Myra örneğinin İslami Dönem’e tarihlendirilmesi gerekmektedir.

Kat. No. 94: Mavi Camdan Bükümlü Bilezik Parçası

Dairesel kesitli, koyu mavi renkli yarı şeffaf bilezik burgulu şekilde biçimlendirilmiştir. Eklentili teknikte üretilen bilezikler grubuna dahildir. Spaer, bu tip burgulu bilezikleri seyrek ve sık bükümlü olarak ikiye ayırmıştır⁸⁸⁸. “Type C1.a ve b” olarak isimlendirdiği grup içerisinde Andriake örneği Type C1.b grubundaki örneklerle daha yakındır. Birçok yerde ele geçen bu örnekler M.S. 5. ila M.S. 7. yüzyıl aralıklarına tarihlendirilmiştir⁸⁸⁹.

Schwarzer bu tipin Roma İmparatorluk Dönemi’nden itibaren kullanıldığını ve geç antik dönem ile Erken Bizans Dönemi’nde çok popüler olduğunu belirtmiştir⁸⁹⁰. Pergamon buluntusu olan bir örnek yeşil renkli camdan oluşturulmuştur⁸⁹¹.

Oral-Çakmakçı bükümlü bileziklerin Geç Bizans’ta yeniden ortaya çıktığını ancak tek renkli bükümlü ve bezemesiz örneklerin az sayıda olduğunu belirtir⁸⁹². Hayes, İstanbul Saraçhane buluntusu örneklerini M.S. 11. yüzyıl ortasına tarihlendirmiştir. M.S. 11. ve 13. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen örnekler azımsanamayacak kadar fazladır⁸⁹³.

⁸⁸¹ A.g.e.: 432.

⁸⁸² Çömezoğlu, 2007: 338, Kat. No. 249.

⁸⁸³ Eker, 2019: 168, Res. 8: 23-26.

⁸⁸⁴ A.g.e.: 168.

⁸⁸⁵ Geyik-Karpuz ve Çibuk, 2017: 289-290, Kat. No. 13.

⁸⁸⁶ Gill, 2002: 90-91.

⁸⁸⁷ Tekocak, 2013: 136, Res. 2, No. 4.

⁸⁸⁸ Spaer, 1988: 59, Fig. 11.a,b.

⁸⁸⁹ A.g.e.: 59.

⁸⁹⁰ Schwarzer, 2009: 96-97.

⁸⁹¹ A.g.e.: 109, Lev. 4, Kat. No. 66.

⁸⁹² Oral-Çakmakçı, 2011: 121.

⁸⁹³ Bk. Bizans Dönemi: Davidson, 1952; M.S. 11.-13. yüzyıl: Borisov, 1989; M.S. 11. yüzyıl ortası: Hayes, 1992; Orta ve Geç Bizans: Gill, 1994; M.S. 12.-13. yüzyıl: Çoruhlu ve Oktay, 2011: 157.

Uysal'ın, 2009 yılında yayımlanan ve Kubad Abad Sarayı Kazıları'nda bulunan cam bilezikleri incelediği makalesinde benzer bir örnek bulunmaktadır⁸⁹⁴. Koyu yeşil renkli, 8 cm çapındaki Selçuklu tabakasından ele geçen örnekler için M.S. 13 yüzyıl tarihi önerilmiştir⁸⁹⁵. Uysal'ın Kubad Abad Kazıları'nda 2005-2010 yılları arasında bulunan bilezikleri incelediği başka bir makalesinde ise çimen yeşili renginde, 7 cm çapındaki örnekler de M.S. 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁸⁹⁶.

Andriake B Kilisesi'nden -35 cm seviyesinden ele geçen örnek, karşılaştırma örnekleri de göz önünde bulundurularak M.S. 11.-13. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmelidir.

2.4.2. Eksiz Teknikte Üretilen Bilezikler

Kat. No. 95: Siyah Opak Camdan Omurgalı Bilezik Parçası

Siyah renkli opak camdan, eksiz teknik ile üretilen bilezik halkasının yüzeyinde bir alet ile sıkıştırılarak kaburga biçiminde süslemeler oluşturulmuştur. Kaburga biçimindeki süslemelerin boyutları düzensizdir. Spaer, bu tipteki bilezikleri “Type B2” olarak gruplandırmıştır⁸⁹⁷. Tipin kaburga sıklığına, yönüne ve kesitine göre alt grupları bulunmaktadır. Andriake örneğimiz, Type B2.b grubuna dahildir. Bu bilezik formu İslami Dönem öncesinde yaygındır. Spaer, bu tip bileziklerde neredeyse her zaman siyah opak cam kullanıldığını belirtmektedir⁸⁹⁸.

Cesnola Kıbrıs Koleksiyonu'ndan benzer bir örnek M.S. 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁸⁹⁹. Arykanda da bulunan bir başka örnek için M.S. 5. yüzyıl tarihi önerilmiştir⁹⁰⁰. Cesnola örneği mezar buluntusu olduğu için net tarih vermektedir. Arykanda'da ise M.S. 350-430 yılları arasında cam üretimi olduğu bilinmektedir⁹⁰¹. Tek, bu tip bileziklerin Arykanda da yerel üretim ürünü olduğunu belirtmiştir⁹⁰². Bu sebeple Cesnola Koleksiyonu ve Arykanda örneklerinin tarihi bileziklerin üretim ve kullanım aralığı açısından oldukça önemlidir. Kahramanmaraş Müzesi'nde bulunan çapları 4,5, 5 ve 5,8 cm arasında değişen 11 adet örnek ise M.S. 4.-5. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁹⁰³. Konya Ereğli Müzesi'nden aynı tipte bir örnek için ise M.S. 3.-

⁸⁹⁴ Uysal, 2009: 500, Kat. No. 3.

⁸⁹⁵ A.g.e.: 493.

⁸⁹⁶ Uysal, 2010: 49, Kat. No. 9.

⁸⁹⁷ Spaer, 1988: 55.

⁸⁹⁸ A.g.e.: 56.

⁸⁹⁹ Lightfoot, 2017: 320, Kat. No. 494.

⁹⁰⁰ Tek, 2007: Res. 33.

⁹⁰¹ A.g.e.: 160.

⁹⁰² A.g.e.: 161.

⁹⁰³ Eker, 2019: 165-166.

5. yüzyıllar tarihi önerilmiştir⁹⁰⁴. Aynı müzede bulunan opak yeşil camdan üretilen bir başka örnek için de aynı tarih aralığı verilmiştir⁹⁰⁵.

Kaburgalı bilezik örneklerinin çaplarının neredeyse tüm örneklerde oldukça dar olması bu formun çocukların kullanımı için üretildiğini göstermektedir. Üretimde opak siyah yoğunlukta olmak üzere opak yeşil cam da tercih edilmiştir. Oldukça geniş bir coğrafi yayılıma sahip olan bu örnekler birçok kazıda ortaya çıkarılmıştır. Son zamanlarda yoğunluk kazanan bilezik araştırmaları ve yayınlar ile birçoğu incelenmiştir ve incelenmeye de devam edilmektedir. Tüm karşılaştırma örnekleri göz önünde bulundurulduğunda, Andriake Plakoma buluntusu kaburgalı bileziğin M.S. 4.-5. yüzyıllar aralığına ait olduğu düşünülmektedir. Komşu kentlerden Arykanda'da bu tip bileziğin üretiminin yapılması da bu tarihi desteklemektedir. Belki de Andriake örneğimiz Arykanda atölyesinin üretimi olabilir. Ancak bunu kesin olarak ifade etmek zordur.

Kat. No. 96: Opak Mavi Camdan Kafes Baskı Bezemeli Bilezik Parçaları

4 parça halinde ele geçen mavi renkli opak cam bilezik dikdörtgen kesitlidir ve üst yüzeyinde merkez kısımdan hafif bir çıkıntı yapmaktadır. Kesit kenarları yuvarlatılmış bir üçgeni andırmaktadır. Halka yüzeyinde yoğun mine tabakası bulunmaktadır. Tüm yüzey baskı tekniği ile oluşturulmuş kafes bezeme ile süslüdür. Bu bezeme cam hamuru ıslakken üstüne bir aletle bastırılmasıyla oluşturulmuştur. Üzerinde farklı bezemeler olan örnekler olduğu gibi Andriake takıları arasında bir örneği bulunan bezemesiz örnekleri de (Kat. No. 97) bulunmaktadır.

Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları'ndan bu formun bezemeli örnekleri ele geçmiştir⁹⁰⁶. Osmanlı tabakasında bulunan örnek üzerinde çapraz çizgi şeklinde bezeme bulunmaktadır. Fındık, bu bileziklerin Osmanlı tabakalarından ele geçmelerine rağmen avlunun batısındaki alanda geç dönemde yapılan duvarların tabakaları etkilemiş olma ihtimalinden dolayı kesin olarak Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilmesinin güç olduğunu belirtir⁹⁰⁷. Fakat örnekler Osmanlı Dönemi seramikleri ve tek renk burgulu, renksiz burgulu ve içte cam ipliği bezemeli bileziklerle ele geçtiği için M.S. 19.-20. yüzyıl tarihleri önerilmiştir⁹⁰⁸. Demre Aziz Nikolaos Kilisesi örneği, karşılaştırma örnekleri arasındaki en geç tarihli buluntudur.

Aynı forma sahip hem bezemeli hem de bezemesiz örneklerden bazıları Stratonikeia'da bulunmakta ve Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmektedirler⁹⁰⁹. Pergamon örnekleri ise

⁹⁰⁴ Şahin, 2018: 157, Kat. No. 82.

⁹⁰⁵ A.g.e.: 158, Kat. No. 83.

⁹⁰⁶ Fındık, 2017: 427, Res. 16.

⁹⁰⁷ A.g.e.: 427, d.n. 20.

⁹⁰⁸ A.g.e.: 433-434.

⁹⁰⁹ Özataşkın, 2015: 179, Lev. 2: Kat. No. 34-36.

M.S. 5.-7. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir⁹¹⁰. Schwarzer, açık mavi ya da kobalt renkteki bu bileziklerin muhtemelen M.S. 5.-7. yüzyıllarda yani Erken Bizans Dönemi'nde moda haline geldiğini belirtmektedir⁹¹¹.

Zanon, Tyana-Kemerhisar buluntuları üzerinden ilgili tipteki bilezikleri “Type 2” grubu altında değerlendirmiştir⁹¹². Gevale Kalesi buluntuları arasındaki benzer bir örnek ise Yavuzylmaz tarafından *üçgen kesitli bilezikler* grubunda değerlendirilmiş ve M.S. 12.-13. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁹¹³.

Andriake Plakoma buluntusu örneğimizin, benzer örneklerle karşılaştırmadan elde edilen veri sonucunda M.S. 5.-7. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmesi yapının genel tarihi ile de ters düşmeyecektir.

Kat. No. 97: Opak Mavi Camdan Bilezik Parçaları

Kat. No. 96 ile aynı formda olan Nymphaion buluntusu örnek üzerinde bezeme bulunmamaktadır. Bilezik yüzeyinde ufak oyuklar ve yoğun bir mine tabakası izlenmektedir. Karşılaştırma örnekleri 94 katalog numaralı Plakoma örneği ile aynıdır. Bu sebeple bu örnek için de M.S. 5.-7. yüzyıllar tarihini öneriyoruz.

2.4.3. Boncuklardan Oluşan Bilezikler

Kat. No. 98: Gagates Taşından Boncuklar

Gagates taşından yapılmış olan, kenarları dişli yarım ay formlu boncuklar 2018 yılında ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçmiştir. Yarım ay formlu boncukların tamamının ikişer adet deliği bulunmaktadır. Malzemenin oldukça kolay kırılabilir olması nedeniyle çoğu parçalara ayrılmış halde bulunmuştur. Mat siyah renkli, kırılğan bir yapıya sahip olan bu boncuklar görünüş itibarı ile kömürü andırmaktadır. Aynı malzeme ve formdan oluşan boncuklar incelendiğinde, kırık parçalar göz önünde bulundurularak yaklaşık olarak 16 kadar boncuk olduğu tespit edilmiştir. Bu boncuklardan sadece birkaç tanesi kırıksız olarak ele geçmiştir. Diğer örnekler oldukça küçük parçalara ayrılmış şekilde bulunmuştur.

Boncukların incelenmesi ve yapılan literatür taraması sonucunda boncukların malzemesinin antik dünyada çok popüler olan, birçok hastalığı iyileştiren güçlere sahip ve hatta gazıyla yılanlardan korunulduğuna inanılan bir taş olan *gagates* taşı olduğu tespit edilmiştir⁹¹⁴. Gagates'in tüm bu özelliklerini Plinius detaylı şekilde aktarmaktadır⁹¹⁵. Plinius taşın ismini

⁹¹⁰ Schwarzer, 2009: 96, Lev. 4: Kat. No. 64.

⁹¹¹ A.g.e.: 96.

⁹¹² Zanon, 2013: 185, Fig. 3: 6.

⁹¹³ Yavuzylmaz, 2017: 55-56.

⁹¹⁴ Onur, 2011: 103.

⁹¹⁵ Nat. XXXVI.34.

Likya'da Gagai kenti yakınlarında bulunan Gages Nehri ağzı yakınlarından elde edilmesinden aldığını belirtmiştir⁹¹⁶. Plinius'tan başka birçok antik yazar da bu taş hakkında bilgi vermektedir⁹¹⁷.

Bu tipteki boncukların kullanım şekilleri araştırıldığında, Hungate'de bulunan bir bilezik önemli bilgiler vermiştir⁹¹⁸. Hungate'de bulunan bir Roma Dönemi mezarından ele geçen boncuklardan oluşan bileziğin malzemesinin tanımlanmasında *jet* kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime gagates taşının günümüzdeki karşılıklarından bir tanesidir. Gagates taşından, Andriake'de bulunan boncuklarla aynı formdaki boncuklardan oluşturulmuş olan bilezik mezar içerisinde iskeletin bileğinde ele geçmiştir. Toplam 38 boncuktan oluşan bu bilezik, gagates taşından boncukların dişli kısımları dışarıda kalacak şekilde birleştirilmelerinden oluşturulmuştur. Mezar içerisinde gagates taşı kullanılarak yapılan ve bilezik parçası olan boncuklar da ele geçmiştir. Alandaki mezarlar genel olarak M.S. 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁹¹⁹.

Benzer tipteki boncuk örneklerinden bir başkası, günümüzde Antalya Müzesinde sergilenmekte olan Doğu Garajı Nekropolü buluntusudur. Antalya Müzesi teşhirinde görülebilir.

Andriake'de mezarın tamamına dağılmış olarak ele geçen boncuklar, sınırlı karşılaştırma örnekleri ve mezarın genel buluntularının tarihi ile karşılaştırıldığında M.S. 4. yüzyıl tarihinin mezarın geneli için geç bir tarih olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple gagates taşından boncuklardan oluşan bileziğimiz için M.S. 2.-3. yüzyıl tarihlerinin önerilmesi uygundur. Tüm bunların haricinde oldukça zengin çeşitlilikte ve iyi kalitede takı buluntularının ele geçtiği ÇA-5/B açma numaralı mezar, bize özellikle M.S. 2.-3. yüzyıl takı örneklerinin çeşitliliğini ve stilini göstermesi açısından çok önemlidir. Bunun haricinde gagates taşından benzer formdaki iki boncuk örneği, yine Andriake'de bulunan Oda Mezar 4'ten de ele geçmiştir (Kat. No. 99). Bu durum, olasılıkla fazla kırılğan olduğu için diğer buluntular kadar iyi korunmuş biçimde ele geçme oranları düşük olan bu tür boncukların tekil olsalar dahi yayınlanmalarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Andriake'de gelecek yıllarda yapılacak kazı çalışmalarında benzer malzemedan yapılmış olan çeşitli buluntuların ele geçmesi ve bunların yoğunlaşması, taşın Likya'dan elde edildiği aktarımına destek oluşturacaktır.

⁹¹⁶ Nat. XXVI.34.

⁹¹⁷ Bk. Onur, 2011: 109-113.

⁹¹⁸ Kendall, 2010: 7-8.

⁹¹⁹ A.g.e.: 5.

Kat. No. 99: Gagates Taşından Boncuklar

Tıpkı, Kat. No. 98 gibi gagates taşından yapılmış olan boncuklardan Andriake, Oda Mezar 4 içerisinde iki adet ele geçmiştir. İki örnek de yarım ay formudur fakat dış kısımları ÇA-5/B örneklerinden farklı olarak düz bırakılmıştır. İki örnekten birinin yarısı kırık halde ele geçmiştir. M.S. 2.-3. yüzyıla ait olmalıdır.

2.5. Boncuklar

Myra ve Andriake Kazıları'nda neredeyse kazı yapılan her alandan boncuk buluntuları ele geçmiştir. Tez içerisinde değerlendirmeye alınan boncuklar, çeşitli alanlarda tekil olarak ele geçebildikleri gibi, boncuk buluntularının en yoğun olarak ele geçtiği ÇA-5/B açma numaralı mezardaki örnekler gibi toplu şekilde de karşımıza çıkmaktadırlar. Özellikle mezarlar boncukların daha yoğun olarak karşılaştığı yerlerdir. Mezar buluntusu olan boncuklar, diğer buluntuların destekleriyle daha doğru bir şekilde değerlendirilebilmekte ve dönemin üretimine ışık tutmaktadır. Bunun dışında, değerlendirme yapılırken diğer takı örnekleri gibi boncukların da uzun bir süre kullanıldığı gerçeği unutulmamalıdır. Mezar buluntuları dışında çeşitli alanlardan ele geçen tekil boncuklar da bu tez içerisinde değerlendirilerek, boncuk araştırmalarına bir katkı sağlanması amaçlanmıştır. Genellikle tekil oldukları için göz ardı edilen örneklerin yayımlanması, boncuklar üzerinde çalışan araştırmacılar için karşılaştırma örneği olması açısından önemli olacaktır.

Çoğu örnek, boncuklar üzerine kesin bir tarihleme kriteri olmadığı için tarihlenememiştir. Tarih önerisi sunduğumuz örnekler ise mezar buluntularıdır. Tez içerisinde değerlendirilen boncuklar, Demre Çayı'nda bulunan lahitlerden ve Andriake'de çeşitli mezarlardan ele geçmelerinin dışında, Andriake'de Şarap İşlikleri, B Kilisesi ve Granarium'dan, Myra'da ise Demre Çayı içerisinde ele geçmişlerdir.

Myra ve Andriake boncukları kendi içlerinde formlarına ve bezemelerine göre ayrılarak bir katalog düzenine yerleştirilmişlerdir. Gagates taşından boncuklar ise (Kat. No. 98-99), bir bileziğe ait oldukları tespit edildiği için *Boncuklardan Oluşan Bilezikler* alt başlığı içerisinde birlikte değerlendirilmiştir. Bunun dışında ÇA-5/B açma numaralı mezardan birlikte ele geçen ve bir ipe dizilen boncuklar bütünlüğün sağlanması açısından *Diğer Boncuklar* alt başlığında yer almaktadır. Tüm boncuklar değerlendirilirken, boncuk araştırmalarında genellikle referans alınan Horace C. Beck'in 1926 yılında yayımlanan *Classification and Nomenclature of Beads and Pendants* başlıklı yayınında oluşturduğu tipoloji temel alınmıştır⁹²⁰. Beck'in tipolojisi içerisinde yer almayan formlar ise kendi içerisinde değerlendirilmiştir.

⁹²⁰ Beck, 2006.

2.5.1. Bikonik Formlu Boncuklar

Kat No. 100: Altın Boncuk

Bikonik formlu altın boncuk. Demre Çayı'nda 6 numaralı lahit içerisinde birlikte ele geçtiği takı buluntuları M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bu sebeple altın boncuk örneği için de M.S. 2.-3. yüzyıl tarihlerinin önerilmesi uygundur.

Kat No. 101: Uçları Bilezikli Altın Boncuk

Altın bikonik boncuğun her iki ucu Bingöl'ün çeşitli örneklerde “bilezik” olarak tanımlandığı yivlerden oluşturulmuş kısımlara benzer şekilde sonlanmaktadır. Olasılıkla bir kolye ögesi olarak kullanılmıştır.

Kat. No. 102: Altın Boncuk Parçası

Altın boncuk yarısından itibaren ezilmiş şekilde günümüze ulaşmıştır, bir kısmı kırıktır. Korunan kısmından bikonik formlu olduğu anlaşılmaktadır.

Kat. No. 103: Altın Boncuk Parçası

Altın boncuk kırık halde ele geçmiştir. Olasılıkla bikonik formudur. Kat. No. 101, 102 ve 103 genel takı buluntuları M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilen ÇA-5/B açma numaralı mezar içerisinde ele geçmiştir. Genel buluntu durumu göz önünde bulundurulduğunda bu örnekler de olasılıkla M.S. 2.-3. yüzyıla ait olmalıdır.

Kat. No. 104: Altın Boncuk Parçası

Bikonik formlu altın boncuk kırık halde ele geçmiştir.

Kat. No. 105: Mavi Cam Boncuklar

Bikonik, koyu mavi renkli, biri hariç hepsi opak cam boncuklar Demre Çayı'nda bulunan 4 numaralı lahitten ele geçmiştir. 8 boncuğun her birinin ölçüleri değişkendir. Bu boncukların olasılıkla bir kolyenin parçası oldukları düşünülmektedir. Birlikte ele geçtikleri takılar M.S. 2.-3. yüzyıl civarına aittir.

Kat. No. 106: Kahverengi Cam Boncuk

ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen yarı şeffaf cam boncuk bikonik forma yakındır. Deliklerinin baştan sona paralel ve düz ilerlediği görülür. Delik tekniği Beck tarafından “Type IV” olarak adlandırılan gruba girmektedir⁹²¹. Genel buluntuları M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen ÇA-5/B açma numaralı mezar içerisinde bu boncuktan sadece bir adet ele geçmiştir.

⁹²¹ A.g.e.: Lev. 4.

Aynı form Helenistik Dönem’de de kullanılmıştır. Helenistik Dönem buluntuları arasında ele geçen bir örneğin merkez kısımlarında genişleyen kısım daha sivridir ve çift uçtan delinme mevcuttur⁹²².

Kat. No. 107: Mavi Cam Boncuk

Bikonik formlu boncuk, mavi renkli opak camdan üretilmiştir. Delik tekniği, Beck’in tipolojisine göre “Type IV” olarak belirlenmiştir⁹²³.

2.5.2. Makara Formlu Boncuklar

Kat. No. 108: Altın Boncuklar

Makara formlu 19 adet altın boncuk Demre Çayı’nda bulunan 3 numaralı lahit içerisinde ele geçmiştir. Olasılıkla bir kolyeye ait olduğu düşünülen boncuklardan bazılarının uç kısımlarında form bozulmaları izlenmektedir. Bazı boncuklar diğerlerine kıyasla daha büyük yapılmıştır. Birlikte ele geçtiği takıların tarih aralığı M.S. 2.-3. yüzyıldır.

2.5.3. Fıçı Formlu Boncuklar

Kat. No. 109: Ortası Bantlı Cam Boncuk

ÇA-5/B açma numaralı mezardan Kat. No. 122 ile beraber ele geçmiştir. Fıçı formlu, merkezden uçlara doğru daralan boncuğun delik tekniği “Type IV” grubuna uymaktadır⁹²⁴. Boncuğun uçları siyah opak camdan, ortasındaki bant ise beyaz opak camdan oluşmaktadır. Bu kısımlarda birleşme izi oldukça bellidir.

Kullanımı oldukça erken dönemlere giden oniks taşından yapılmış boncukların bir taklidi olduğu düşünülebilir. M.Ö. 700’den önceye tarihlendirilen oniks taşından benzer örneklerden biri Beck tarafından XLVII grubunun A.1.b alt grubunda değerlendirilmiştir⁹²⁵. Tip, Türkçe’de *bölümlemeli boncuk* olarak tanımlanabilir. Benzer örnekler Roma Dönemi’nde de karşımıza çıkmaktadır.

Anlayışın en güzel örneklerinden biri Gorny&Mosch’un 268. müzayede kataloğunda yer almaktadır⁹²⁶. Bantlı oniks boncuklardan oluşan kolyede yer alan beyaz bantlı kahverengi bir boncuk örneğimizin taklit ettiği tipi göstermektedir. Bu kolye M.Ö. 3.-2. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.

⁹²² Then-Obluska, 2018: 207, Fig. 3A, 22.

⁹²³ Beck, 2006: Lev. 4.

⁹²⁴ Beck, 2006: Lev. 4.

⁹²⁵ A.g.e., 1926: 47, Fig. 35.

⁹²⁶ Gorny und Mosch, 2019: 130-131, Kat. No. 174.

M.S. erken 1. yüzyıl örneklerinde sadece oniks taşının renklerinde farklılaşmalar görülmektedir ve delinme çift taraflıdır⁹²⁷. Fakat tümü aynı anlayışın ürünüdür.

M.S. 5-7. yüzyıllar aralığına tarihlendirilen bir örnek Gorny ve Mosch'un 268. müzayede kataloğunda yer almaktadır⁹²⁸. Farklı cam ve altın boncuklar ile altın zincirden oluşan kolyede yer alan beyaz bantlı siyah boncuk camdan yapılmıştır. Kolyedeki altın pendantların ve tilki kuyruğu modelindeki zincirin modern olduğu not düşülmüştür. Taklit örneklerden birinin Orta Çağ sonrasına tarihlendirilen bir kolyede dahi kullanıldığı bilinmektedir⁹²⁹.

Daha önce bahsedildiği üzere Roma Dönemi'nde çeşitli süs taşlarının cam taklitleri sıklıkla yapılmış ve severek kullanılmıştır. Andriake örneği de şüphesiz oniks taşından boncukların bir taklididir. Görüldüğü üzere sevilerek kullanılan oniks taşından ya da cam taklidi boncuklardan oluşan kolyelerin kullanım aralığı oldukça geniştir. Bu sebeple Andriake örneğinin birlikte bulunduğu takılar ile birlikte değerlendirilmesi uygun olacaktır. Birlikte bulunduğu karnelyan taşından çok yüzlü boncuk ve mezardaki diğer takılar M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Bu örnek için de M.S. 2.-3. yüzyıllar tarihini öneriyoruz.

2.5.4. Küre Formlu Boncuklar

2.5.4.1. Kabartmalı Boncuklar

Kat. No. 110: Dikey Kabartmalı Boncuk

Küre formlu boncuk yüzeyi dikey yönde spiral kabartmalarla süslenmiştir. Spiral kabartmalar ve delinme biçimi oldukça nizamidir. Kabartmalı boncuklar neredeyse her dönemde kullanılmışlardır. Beck bu tür boncukları *melon beads* (kavun boncuklar) olarak tanımlamış ve kabartmalı/oluklu boncuklar grubunda değerlendirmiştir⁹³⁰. Küresel formlu boncukların dışında bikonik, disk ve çok daha farklı formlardaki boncuklar da kabartma ile süslenmiştir⁹³¹. Beck'in tipolojisine göre Andriake örneğinin dahil olduğu grup "XXIII. A.3" grubudur⁹³².

2.5.4.2. Bezemesiz Boncuklar

Kat. No. 111: Açık Mavi Cam Boncuk

Açık mavi opak camdan küre formlu boncuk, deliklerin olduğu kısımlardan basıktır.

⁹²⁷ Then-Obluska, 2018: 210, Fig. 4, 24-28.

⁹²⁸ Gorny und Mosch, 2019: 130-131, Kat. No. 173.

⁹²⁹ Then-Obluska, 2016: 594, 6.

⁹³⁰ Beck, 2006: 10, Fig. 11.

⁹³¹ A.g.e.: 25, Fig. 21.

⁹³² A.g.e.: 24-25.

Kat. No. 112: Karnelyan Boncuk

Karnelyan taşından boncuk oldukça nizami deliklere sahiptir. Deliklerin olduğu kısımlardan basıktır. İşçilik oldukça iyidir.

Kat. No. 113: Açık Yeşil Cam Boncuk

Küresel formlu açık yeşil renkli opak cam boncuk Beck'in gruplandırmasında I.C.1.a grubuna dahildir⁹³³. Bu boncuk da ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçmiştir. Yüzeyde yoğun aşınma vardır.

Kat. No. 114: Beyaz Cam Boncuk

Opak beyaz camdan boncuğun yüzeyi ağır hasarlıdır. Deliklerden birinin çapı korunmamıştır.

Kat. No. 115: Açık Yeşil Cam? Boncuk

Açık yeşil renkli, opak cam? boncuk deliklerin olduğu kısımlardan basıktır.

Kat. No. 116: Kemik? Boncuk

Küresel formlu kemik? boncuk üstten ve alttan hafifçe düzleştirilmiş ve bu yüzeylere delik açılmıştır.

Kat. No. 117: Pişmiş Toprak Boncuk

Pişmiş toprak boncuk küresel formudur. Delik olan kısımlardan hafifçe basıktır.

2.5.5. Elips Formlu Boncuklar

Kat. No. 118: Ovoid Formlu Boncuk

Ovoid formlu boncuğun iki dar yüzünde delikler bulunur. Deliklerin açıldığı yüzeyler düzleştirilmiştir. Sarımsı, yarı şeffaf boncuğun her iki yüzü de bombelidir. Özellikle merkez kısmı uçlara kıyasla daha şişkindir. Yüzey oldukça parlak ve pürüssüzdür. Son cilalama işleminin iyi yapıldığını düşündürmektedir. Yüzeyde gözle görülebilen koyu renkli alacalı ve birbirine paralel şeritler bulunmaktadır. Bu özellik boncuğun cam olmadığını düşündürmekle birlikte malzemesinin ne olduğu da anlaşılamamıştır. Delik stili iki uçtan kalın başlayıp merkeze gidildikçe hafifçe daralmaktadır. Beck'in delik tipolojisinde "Type II" sınıfına dahildir ancak iki uçtan bir alet yardımı ile oluşturulan delikler ortada daha düzgün buluşturulmuştur⁹³⁴. Üzerinde kullanım izleri bulunmaktadır. Boncuğun boyutu diğer örneklerle kıyasla oldukça büyüktür.

⁹³³ A.g.e.: Lev. 1-2, Standart beads: Group I.C.1.a

⁹³⁴ A.g.e.: Lev. 4, II.

2.5.6. Halka Formlu Boncuklar

Kat. No. 119: Opak Yeşil Cam Boncuk

Yeşil renkli dairesel kesitli, halka formlu boncuk yüzeyinde ufak kırıklar ve hasarlar mevcuttur. Beck tarafından oluşturulan I.A.1.b grubuna dahildir⁹³⁵.

Kat. No. 120: Opak Siyah Cam Boncuk

Halka formlu boncuk siyah opak cam hamurundan yapılmıştır. Yüzeyde aşınmalar mevcuttur.

2.5.7. Silindir Formlu Boncuklar

Kat. No. 121: Bir Çift Opak Yeşil Cam Boncuk

Silindirik formdaki opak yeşil cam boncukların yüzeyinde yoğun aşınma mevcuttur. Delikler dar yüzeylerdedir.

2.5.8. Çokgen Formlu Boncuklar

Kat. No. 122: Karnelyan Boncuk

ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen prizmatik kesimli karnelyan boncuk yarı şeffaftır. Mezar içerisinde benzer başka bir örneği olmayan boncuklardan birisidir. Üstelik mezardaki boncuklar arasında karnelyandan yapılan tek örnek olması nedeniyle farklıdır. Çokgen boncuk Beck'in sınıflandırmasında kendine yer bulamamıştır. Delik tekniği ise düz ve paralel şekli ile "Type IV" grubuna dahildir⁹³⁶. Üzerinde kullanıma ilişkin birçok iz bulunmuştur.

Genellikle karnelyan ve agat gibi süs taşlarından yapılan çokgen formdaki bu tip boncuklar kolyeler üzerinde sıklıkla kullanılmışlardır. Örneğimizle form ve malzeme olarak aynı olan bir örnek Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunmaktadır⁹³⁷. Bingöl tarafından M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilen bu örnek Çorum buluntusudur. Bir kolyede kullanılan boncukların içinden altın teller geçmekte bu teller bitkisel motifli ara elemanlara bağlanmaktadır. Kolyede altın ve üzerinde lir çalan Apollon betimlemesinin bulunduğu agat taşından oluşan bir de pendant bulunmaktadır. Kolye diziminin özgün olması bize bu tip boncukların nasıl kullanıldıklarını göstermesi açısından oldukça önemli bir etkidir. Andriake örneğimizin tek farkı mezardan kendisine eş bir boncuğun ya da ögenin bulunmamasıdır. Aynı formun sard taşından yapılmış olan örneği Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde

⁹³⁵ A.g.e.: Lev. 2-3, Circular: Group I.A.1.b.

⁹³⁶ A.g.e.: Lev. 4.

⁹³⁷ Bingöl, 1999: 131, Kat. No. 139.

bulunmaktadır⁹³⁸. Keban, Ağın buluntusu olan eser, sard taşından boncuklardan oluşmaktadır. Taşları birbirine altın halkaları bağlamaktadır. Kolyenin ucunda hilal (lunula) formunda ufak bir pendant bulunmaktadır. Bu örnek de Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Greifenhagen da yine bir kolyede kullanılan karnelyan taşından bir örneği M.S. 2. yüzyıl civarına tarihlendirmiştir⁹³⁹. Greifenhagen'ın değerlendirdiği benzer bir kolyeyi üzerindeki Herakles başlı gemmeyi inceleyerek M.Ö. 1. yüzyılın sonlarına tarihlendirmek gerektiğini ancak karnelyan boncukların kesiminin Orta İmparatorluk Dönemi'ni işaret ettiğini belirtmektedir⁹⁴⁰.

Roma Dönemi'ne tarihlendirilen benzer örnekler müzayede kataloglarında da yer almaktadır. Bertolami Fine Art'ın 43 numaralı müzayedesinde bulunan bir örnek M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁹⁴¹. Bu örnekte karnelyandan yapılmış çok yüzlü boncuklar 4 adettir, diğer üçü altındır ve tamamı *loop-in-loop* tekniği kullanarak yapılan zincir kolyede aralarda yer almaktadır. Aynı katalogda aynı tarihe verilen benzer iki kolye örneği daha bulunmaktadır⁹⁴².

Tüm örneklerin gösterdiği üzere, çok yüzlü karnelyan, agat ya da sard taşından yapılmış bu tipte boncuklar Roma İmparatorluk Dönemi'nde, daha çok M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda üretilerek kullanılmışlardır. Bu tarihleme Andriake örneğimizin mezar içerisinden birlikte ele geçtiği takıların geneli ile de uymaktadır. Bu sebeple bu örneğin M.S. 2.-3. yüzyıllara ait olduğunu önermek doğru olacaktır.

Kat. No. 123: Yeşil Cam Boncuk

Altıgen formlu alacalı yeşil cam boncuk. Delikler dar yüzlerdedir.

Kat. No. 124: Mavi Cam Boncuk

Mavi renkli yarı şeffaf boncuğun kesiti dörtgendir. Yüzeyde kırık olduğu düşünülen ufak bir çukur bulunmaktadır. Delikler dar yüzdedir. ÇA-5/B açma numaralı mezar buluntusudur.

Kat. No. 125: Pişmiş Toprak Boncuk

ÇA-5/B açma numaralı mezar buluntusu dikdörtgen prizması formlu boncuğun uzunluğu 2,5 cm ölçülmüştür. Beck'in gruplandırmasında "IX.D.2.b" grubuna dahildir⁹⁴³. Delik tekniği ise Type IV grubuna aittir⁹⁴⁴. Malzemenin kemik olduğu düşünülmektedir.

⁹³⁸ Bingöl, 1999: 129, Kat. No. 136.

⁹³⁹ Greifenhagen, 1970b: 33, Lev. 29, 4.

⁹⁴⁰ A.g.e.: 33, Lev. 30, 4-5.

⁹⁴¹ Bertolami Fine Art, 2018a: 85, Kat. No. 138.

⁹⁴² A.g.e.: 86, Kat. No. 139-140.

⁹⁴³ Beck, 2006: Lev. 1-2.

⁹⁴⁴ A.g.e.: Lev. 4, Type IV. Plain.

Kat. No. 126: Piramidal Formlu Cam Boncuk

Yeşil renkli yarı şeffaf cam boncuk kırık halde ele geçmiştir. Korunan piramidal biçimli olduğu tespit edilmiştir. Tepe noktasında ve tabanda birbirine paralel şekilde açılmış tek taraflı deliği bulunmaktadır. Beck'in sınıflandırmasında IX.A.2.c grubuna dahil olan boncuk tek taraflı deliği ile delik gruplandırmasında "Type 4"e dahildir⁹⁴⁵.

2.5.9. Bölmeli Boncuklar

Kat. No. 127: Mavi Camdan Bölmeli Boncuk

Mavi renkli boncuk, adeta camın bir bobin etrafına sarılması ile oluşturulmuştur. Beck, bu tip boncukları *Spiral Beads and Pendants* başlıklı "XVIII" grubuna dahil etmiştir. Andriake örneğimiz, çeşitli alt gruplara sahip olan bu grup içerisinde A.3 başlıklı alt gruba dahildir. Mısır'dan ele geçen ve Yeni Hanedanlık Dönemi içerisinde değerlendirilen boncuk örnekleri bölmeli boncukların erken örnekleri olarak kabul edilebilir⁹⁴⁶. Bu tipin benzer örnekleri Roma Dönemi'nde sıklıkla kullanıldığı gibi⁹⁴⁷ sonrasında da tercih edilmiştir⁹⁴⁸.

Kat. No. 128: Mavi Camdan Bölmeli Boncuk

Mavi renkli boncuğun üretim tekniği Kat. No. 127 ile aynıdır. Kürecikler farklı boyutlardadır. Tıpkı Kat. No. 127 gibi "XVIII A.3" grubuna dahildir.

Kat. No. 129: Şeffaf Bölmeli Boncuk

Şeffaf cam boncuk çoklu küreciklerden oluşmaktadır. Beck, bu tip boncukları *Multiple Beads* başlıklı "XVII" grubuna dahil etmiş ve *Segmented Beads* olarak tanımlamıştır⁹⁴⁹. Andriake örneğimiz, bu gruba dahil olup A.1.a alt grubuna dahildir. Farklı coğrafyalardan birçok benzer örnek bulunmaktadır⁹⁵⁰.

2.5.10. Diğer Boncuklar

Kat. No. 130: ÇA-5/B Açmasından Ele Geçip İpe Dizilen Boncuklar

ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen boncuk buluntularının bir kısmı 2018 yılında yeniden düzenlenerek bir ipe dizilmiştir. Bu sebeple formlarına göre ayırmak yerine birlikte tek başlık altında değerlendirilmeleri uygun görülmüştür.

Boncuklar arasında, 26 adet mavi renk, küresel, bikonik, basık küresel tipte bir kısmı opak bir kısmı yarı şeffaf cam boncuk, 6 adet kahverengi oval forma yakın yarı şeffaf cam

⁹⁴⁵ A.g.e.: Lev. 2-3, Cone Disc: Group IX.A.2.c, Lev. 4, IV.

⁹⁴⁶ Bk. https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA87386;

https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA87275 (erişim tarihi: 01.04.2020).

⁹⁴⁷ Bk. Then-Obluska, 2018: 220-222, Fig. 9.A.2.

⁹⁴⁸ Then-Obluska ve Pleşa, 2019: A. D.: 62, Fig. 8, 32.4.

⁹⁴⁹ Beck, 2006: 13-14, Fig. 15: A.1.a.

⁹⁵⁰ Bk. Then-Obluska, 2018: 211-213, Fig. 5.12, 218-220, Fig. 8, 8; Then-Obluska ve Pleşa, 2019: 62, Fig. 8, 32.2.

boncuk, 2 adet elips formlu necef taşından (kaya kristali) cam boncuk, 12 adet yeşil renk, dikdörtgen, halka ve fiçı formlu cam boncuk bulunmaktadır. Yeşil renkli boncukların bir kısmı opak bir kısmı ise yarı saydamdır.

Mavi bikonik cam boncukların benzer örneklerinden ikisi Bertolami Fine Art'ın 43. müzayede kataloğunda yer almaktadır⁹⁵¹. M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilen kolyelerde altın zincir halkaları ile kombinlenerek kullanılan boncuklar bir İngiliz özel koleksiyonundan gelmektedir.

Tüm boncukların daha erken dönemlerde olduğu gibi Roma Dönemi'nde de kullanımı bulunmaktadır. Bu sebeple mezar buluntuları ile birlikte değerlendirildiklerinde M.S. 2-3. yüzyıllar tarihini önermek mezarın genel kontekstiyle de ters düşmeyecektir.

---

⁹⁵¹ Bertolami Fine Art, 2018a: 88-89, Kat. No. 146-147.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

3.1. Buluntu Alanları

Myra ve Andriake’de ele geçen takılar en çok mezarlardan bulunmuş olsa da farklı alan ve yapılardan da ele geçen örnekler vardır. Myra’da Demre Çayı lahitlerinde, Andriake’de ise Güney Yerleşim Nekropolündeki mezarlarda çeşitli takılar gün yüzüne çıkarılmıştır.

Myra’da bulunan en yoğun takı grubu Demre Çayı, dere yatağı ıslah çalışmaları sırasında 3 metre derinlikten çıkarılan daha önce soyulmamış 6 adet lahit içerisinde bulunmuştur⁹⁵². Demre Çayı kurtarma kazıları, 2006 ve 2007 yıllarında Antalya Müzesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Myra tiyatrosundan bulunan tek örnek ise Kat. No. 92 numaralı bilezik parçalarıdır. Bunun haricinde Deniz Nekropolü’nden de 1 ve 2 numaralı kaya mezarlarından takı buluntuları ele geçmiştir. Bu buluntulardan biri kaya mezarı 1 buluntusu olan ve İslami Dönem’e tarihlendirilen 93 katalog numaralı içe opak mavi cam ipliği ile bezeli bilezik parçasıdır. Bu çalışmanın en özel parçalarını oluşturan takıların büyük çoğunluğu Andriake mezarlarından ele geçmiştir. Andriake’de güney yerleşimdeki çeşitli yapılardan da ele geçen takılar bulunmaktadır (**Lev.1a**).

Demre Çayı’nda, kurtarma kazısı kapsamında ortaya çıkarılan lahitler incelendiğinde, lahitlerin M.S. 3. yüzyılın ilk yarısını işaret eden özellikler gösterdikleri tespit edilmiştir (**Lev.2a**)⁹⁵³. Arka yüzleri genellikle kaba tıraşlı şekilde bırakılan lahit teknelerinin alt kısımlarında bir profil yer almaktadır. Köşelerde ise alt profilin üzerine oturan plasterler bulunmaktadır. Lahit teknesi üzerinde uzun yüzde tabula ansata yer alır. Bu lahitler içerisinde ele geçen takı örnekleri genellikle M.S. 2.-3. yüzyıl özellikleri göstermektedir.

Çayağzı kavşağının kuzeyinde yer alan Nymphaion’dan da az miktarda da olsa takı buluntuları ele geçmiştir. 97 katalog numaralı opak mavi camdan üçgen kesitli bilezik parçası bu takılardan biridir.

Myra’nın limanı konumundaki Andriake’de ise en yoğun takı grubu 2 Numaralı Alan’da yer alan ÇA-5/B açma numaralı mezardır (**Lev.2b; Lev.3a**). Mezar buluntusu olan takılardan diğerleri 1, 2, 3 ve 4 numaralı Oda Mezarlarından ele geçmiştir⁹⁵⁴. Oda mezarlar defineci tahribatı nedeniyle in situ bilgiler vermekten uzaktır. Andriake’de takılar ve takı öğelerinin ele geçtiği diğer yapılar, Granarium, Plakoma, Liman Yapıları, Şarap İşlikleri, Doğu Hamam, Batı

⁹⁵² Çevik, 2010: 55.

⁹⁵³ Çevik ve Bulut, 2010: 34.

⁹⁵⁴ Bkz. Çevik vd., 2017a; Çevik vd., 2017b.

Hamam, 2 Numaralı Alan'de yer alan ÇA-1, ÇA-2, ÇA-5 açmaları, A Kilisesi, B Kilisesi, Sinagog ve 97 Numaralı Alan'da yer alan kayık tersanesidir. Bu alanların haricinde, 2015 yılında Nurettin Öztürk başkanlığında gerçekleştirilen Granarium'un kuzeyindeki işliklerin kazısı sırasında ortaya çıkarılan ve elenmeden atılan topraktan özgün nitelikli birçok takı buluntusu ele geçmiştir. Bu örneklerin konteksti bilinmemekte ve bu durum değerlendirmeyi güç hale getirmektedir.

Mezarlar içerisinde ele geçen buluntuların, *ölü eşyaları, ölü armağanları ve mezar donatıları* gibi üç gruba ayrıldığı bilinmektedir⁹⁵⁵. Patara'da kazılan ve bir kısmı dokunulmamış halde bulunan oygu mezarlar bu durumun nitelikli örneklerindendir. Mezarlar içerisinde yer alan buluntular çoğu zaman sahibi hakkında bilgi vermektedirler. Bu sebepler ile Myra ve Andriake'de içerisinde takıların bulunduğu mezarlar, bilhassa ÇA-5/B açma numaralı mezar bu başlık altında incelenmiştir.

Bahsedildiği üzere, ÇA-5/B açma numaralı mezar Myra ve Andriake'de şimdiye kadar kazılan mezarlar arasında en yoğun takı buluntusunun gün yüzüne çıkarıldığı mezar olması açısından önemlidir. 2 Numaralı Alan olarak kodlanan ve A Kilisesi'nin yamacındaki odalardan birinde bulunan ÇA-5/B açma numaralı mezar, ana kayaya doğu-batı doğrultusunda kaba bir işçilik ile oyulmuştur (**Lev.3b**). ÇA-5/B mezarının batısında, günümüze kadar korunan bir tonoz bulunmaktadır. Tonozun alt kısmına denk gelecek şekilde mezar zemininden başlayarak iri moloz taşlardan bir duvar örülmüştür (**Lev.4a**). Bu duvarın geç dönemde eklendiği düşünülmektedir. Mezar buluntuları ve kemik parçaları yoğunlukla geç dönem duvarının altından, mezarın batısından ele geçmiştir (**Lev.5a**). Kandil, sikke ve takı buluntuları genellikle sağlam olarak ele geçmiş olsalar da cam kaplar ve iskeletlerin tamamı geç dönem zemininin altında ezilmiştir. Bu nedenle iskeletlere ilişkin tam bilgi almak mümkün olmamıştır. Mezar zemininin güneye eğimli olduğu görülmekle birlikte mezarın doğusunda zeminde ana kayadan oluşturulan yastık benzeri düzensiz bir yükselti olduğu görülmüştür. Mezar zemininde güney kısımda doğu-batı doğrultulu uzanan bir ana kaya oyuğu bulunmaktadır (**Lev.6a**). Mezarın kuzeydoğusunda da geç dönemde örüldüğü düşünülen moloz taşlardan bir duvar daha tespit edilmiştir. Mezardaki takı buluntularının arasındaki kondisyonu kötü durumdaki boncuklar ile yoğun tahrip gören demir bir yüzük tez içerisinde değerlendirmeye alınmamıştır. Myra ve Andriake'de şimdiye kadar en yoğun buluntu ile karşılaşıldığı mezar olma özelliğini taşıyan ÇA-5/B açma numaralı mezar hem küpe hem de yüzük taşları bakımından zengin bir ikonografi ve tipolojiye sahiptir. Mezar içerisinde takılar dışında 119 adet bronz sikke, fazla sayıda metal obje, çeşitli cam ve pişmiş toprak kaplar ile kandiller ele geçmiştir. Mezardan ele geçen en

⁹⁵⁵ İşkan-Yılmaz ve Çevik, 1995: 198 vdd.; Çevik, 2015: 233.

erken buluntu ve sikkeler M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Mezarın ana kayaya oyulu oldukça niteliksiz bir mimariye sahip olduğu düşünüldüğünde içerisinde ele geçen insitu durumdaki buluntular şaşırtıcıdır. Sadece altın ve çeşitli süs taşlarının kullanımının yoğunluğundan yola çıkarak dahi mezara gömülen kişilerin toplumsal statüsü ve ekonomik durumu hakkında önermeler yapabildiğimiz düşünüldüğünde bu kişilerin varlıklı bireyler olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum mimari, buluntu ve ölü gömme gelenekleri ile ilgili çeşitli sorulara ve araştırmalara da zemin hazırlayacaktır.

A Kilisesi'nin doğusunda bulunan mezarlarda 2016 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda birçok oda mezar ve khamosorion kazılmıştır⁹⁵⁶. Bu mezarlar arasında yer alan 1, 2, 3 ve 4 numaralı oda mezarlardan küpeler, amuletler, boncuklar ve takı taşları gibi birçok takı buluntusu ele geçmiştir (**Lev.7a,b; Lev.8.a,b**). Bu mezarlardaki çeşitli buluntular, mezarların en erken kullanımının M.S. 2. yüzyıl, en geç kullanımının ise M.S. 6. yüzyıl civarı olduğunu işaret etmektedir⁹⁵⁷. Mezar içerisinde ele geçen haç formu bronz kemer tokasının benzerlerinin M.S. 6.-7. yüzyıla tarihlendirilmeleri⁹⁵⁸, mezarın son kullanımının M.S. 7. yüzyıla çıkarılabileceğini düşündürmektedir.

3.2. Tipoloji ve Stil

Bu teze dahil olan takılar arasında bulunan küpe, yüzük, gemme, kameo, kolye ögeleri ile pendantlar, bilezikler ve boncuklar birbirlerinden farklı tipolojilere sahip olmalarının yanı sıra M.Ö. 1. yüzyıldan İslami Dönem'e kadar tarihlendirilmişlerdir. Takıların çoğunluğu, bugüne dek bilimsel literatürde kabul görmüş olan ana takı tipolojileri ile de uyum içerisinde.

Myra ve Andriake'de tamamı mezarlardan ele geçen toplam 28 adet küpe örneği bulunmaktadır (çift örnekler tekil olarak değerlendirildiğinde). Bu küpelerden 12 adeti çifttir, bu sebeple toplamda 22 küpe grubu oluşmuştur. Küpeler formlarına ve niteliklerine göre gruplandırılmıştır. Herhangi bir süslemesi bulunmayan yalın küpe örnekleri *Halka Küpeler* başlığı altında değerlendirilmiştir. Yalın halka küpelerden birinin halkasında burgu süsleme olmasının dışında tamamında sade bir düzenleme izlenmektedir. Sarkaçlarının korunmamış olma ihtimali de olasıdır. Halkası burgu bezemeli küpe (Kat. No. 8) M.S. 2. yüzyıla, diğer yalın örnekler (Kat. No. 1-6) ise M.S. 2.-3. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Myra ve Andriake küpelerinin ikinci grubunu *Halkasında Disk Bulunan Küpeler* oluşturmaktadır. Pfeiler bu tip küpeleri *Baretta* olarak tanımlamıştır⁹⁵⁹. Konveks ya da düz disk aplikli olan bu örneklerin

⁹⁵⁶ Bkz. Çevik vd., 2017a; Çevik vd., 2017b.

⁹⁵⁷ Çevik, vd. 2017a: 67-69.

⁹⁵⁸ Şahin, 2010: Lev. XII, B45.

⁹⁵⁹ Pfeiler, 1970: 19.

tamamı (Kat. No. 9-16) M.S. 2.-3. yüzyıllar aralığında değerlendirilmiştir. Üçüncü grup olan *Sarkaçlı Küpeler*, *rozetli* ve *rozetsiz* örnekler olmak üzere iki alt kümeye ayrılmaktadır. Rozetli örnekler arasında iki çift küpe kendini gösterir. Bunlardan 17 katalog numaralı örnekte amazon kalkanı biçiminde bir aplik ve boncuklu altın telden sarkaç bulunmaktadır. Bu örnek karşılaştırma örneklerinin yardımı ile M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Rozete ve sarkaca sahip ikinci örnekte ise (Kat. No. 18) floral bir rozet ve cam boncuklu sarkaçlar bulunmaktadır. Bu örnek ise M.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Kataloğumuzda tek örnekle temsil edilen yalın sarkaçlı küpe teki ise M.S. 2.-3. yüzyıla aittir. Küpelerimizin son grubu olan, *Halkası "S" Formlu Küpeler* içerisinde ise üç örnek bulunmakta ve bunlardan ikisi yalın diske sahipken (Kat. No. 21-22), birinde ametistli bir aplik ile damla formlu sarkaç bulunmaktadır (Kat. No. 20). Ametistli örnek M.S. 2.-3. yüzyıla, diğer iki örnekten ilki M.S. 2. yüzyıla, diğeri ise M.S. 2.-3. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Genel stil özellikleri, karşılaştırma örnekleri ve genel kontekst göz önünde bulundurularak tarihlendirilen örnekler Roma Dönemi küpe tipolojisine uymakla birlikte birçoğu kaliteli işçiliğe sahiptir.

Tez kataloğu içerisinde farklı alanlardan ele geçen toplamda 21 yüzük bulunmaktadır. Bu yüzüklerin 3'ü altın, 3'ü gümüş, 10'u bronz, 3'ü cam ve 2'si de bronz üzeri altın kaplamadır. Yüzükler bezemelerine göre kendi içlerinde 3 gruba ayrılmıştır. Bu gruplardan ilki *Taşlı Yüzükler*'dir. Taşlı yüzükler arasında birinin taşı korunmamış toplamda 4 örnek yer almaktadır. Bunlardan Kat. 23 ve 25 örnekleri aynı yüzük formunu göstermektedir. Birinde jasper taşında intaglio tekniğinde Serapis büstü varken diğerinde amphora üzerinde yelken tutan Eros oniks taşına cameo tekniğinde işlenmiştir. Her iki örnek de M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl içlerine ait olan yüzük formunu temsil etmektedir. Diğer iki örnekten Kat. No. 24, kırık halde ele geçmiş bir gümüş yüzüktür, yüzük formu üzerinden yorum yapılamasa da Serapis'in stil özellikleri M.S. 2. yüzyılı işaret etmektedir. Son örnek ise yüksek taş yuvası ile M.S. geç 5. yüzyıl örnekleri ile yakından ilişkili olan, taşı ele geçmemiş durumdaki bronz yüzüktür (Kat. No. 26). İkinci grup, *bezemeliler* ve *bezemesizler* alt gruplarına sahip olan *Taşsız Yüzükler* grubudur. Halkasında bezeme bulunan örnekler Kat. No. 64 ve 69 arası yüzük buluntularını kapsamaktadır. Bu örnekler M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilen yüzüklerden, M.S. 6.-7. yüzyıllara ait olan form ve bezeme örneklerine kadar uzanmaktadır. Üzerinde monogram ve kutsal figür betimlemesi olan iki örnek için ise kullanım aralığı çok geniş olduğundan dolayı M.S. 6. yüzyıl alt sınır olarak belirlenmiştir. Tamamı kazımayla verilen bezemelerin bir kısmı halkaya bir kısmı ise kaş kısmına oyulurken, bazılarının hem halkasında hem de kaşında süsleme bulunmaktadır. Bu bezemeler, stilize hilal, gemi, kutsal figür ve asaya sarılı yılan, monogram ve floral süslemeler ile çizgisel kazımlar şeklinde çeşitlilik göstermektedir.

Tamamı formlarından yola çıkarak değerlendirilmiştir. Halkasında bezeme bulunmayan örnekler, bazıları yalın halka formunda olan, bazılarında ise yalın bir kaş oluşturulmuş yüzük formları ile temsil edilirler. Kat. No. 70 ile 78 arasındaki örneklerden bazılarının tarihleri belirlenememiştir. Formları tarihlendirmeye yardımcı olan örnekler ise M.S. 2.-3. yüzyıldan M.S. 3.-4. yüzyıla kadar geniş bir tarih aralığı içerisine aittir. Yüzüklerin son grubu işlevselliği ile ön planda olan *Anahtar Yüzükler*dir. İkisi de bronz olan anahtar yüzükler kataloğumuzda iki örnek ile temsil edilmektedir. İlk örnek olan Kat. No. 79, anahtar yüzük formunu güçlü bir şekilde yansıtan, anahtar dili halkaya lehimlenerek sabitlenmiş örnektir. Genel stil özellikleri ve karşılaştırma örnekleri de dikkate alınarak M.S. 3.-4. yüzyıllar aralığına tarihlendirilmiştir. 80 katalog numaralı ikinci örnek ise Bizans Dönemi'nde kullanımı en yoğun olarak anahtar tipidir. Bu örnek “dönen anahtarlar” tipine dahildir. Anahtar dilinin takıldığı kısmın iki yanı yılan başı şeklinde sonlanmaktadır. Vikan dönen anahtarların aslında Roma Dönemi'nden başlayarak M.S. 1453 yılından sonra bile kullanılmaya devam ettiğini belirtmektedir⁹⁶⁰. Fakat nadir görülen hayvan başlı örnekler genel olarak Bizans Dönemi içerisinde değerlendirilebilirler. Geniş kullanım aralığı sebebiyle bu örneğin tarihlendirilmesi oldukça güçtür. Görüldüğü üzere, Myra ve Andriak yüzükleri, M.S. 2. yüzyıldan başlayarak M.S. 7. yüzyıla kadar geniş bir aralıkta, farklı formlarda üretilmişlerdir. Tarihi belirlenemeyen örnekler de düşünüldüğünde üst sınırın daha da geç tarihlere gitmesi olası görünmektedir.

Buluntular arasında yer alan, toplamda 37 yüzük ve takı taşı ise *bezemeli* ve *bezemesiz* olarak iki alt gruba ayrılmıştır. Üzerinde bezeme bulunan örnekler toplam 10 buluntu ile temsil edilmektedir. 10 buluntudan beşi çeşitli mezarlardan kalanlar ise farklı yapılardan ele geçmiştir. En erken tarihli gemme Plakoma'dan ele geçen sard taşı üzerinde Hermes betimlemesinin olduğu örnektir. Kalan yüzük taşları ise M.S. 2. yüzyıldan M.S. 3. yüzyıla kadar çeşitli aralıklara tarihlendirilmiştir. Kat. No. 29, 31 ve 32 *Küçük Yivler Stili* içerisinde değerlendirilmiştir⁹⁶¹. Stil birliği gösteren bu üç örnekten Kat. No. 31 ve 32, ÇA-5/B mezarı içerisinde ele geçmiştir. Yüzükleri ele geçmeyen bezemeli taşlar içerisinde 4 örnek (Kat. No. 30-33) ÇA-5/B'den ele geçmiştir. Bazı örneklerin stilleri, olasılıkla atölye ve usta yeteneğinden ya da belki de müşteri tercihindendir dolayısıyla farklı olduğu için tam olarak tespit edilememektedir. İki örnek ise birinin kötü durumda olması, diğerinin ise basit çizgisel bir bezemeden oluşması nedeniyle tarihlendirilememiştir. Örneklerin malzemeleri, bir oniks, iki sard, bir akik, bir karnelyan, iki jasper ve üç cam şeklinde ayrılmaktadır. En geç tarihli örnek M.S. 2.-3. yüzyıl tarihleri arasında değerlendirilen Ares betimlemeli oniks taşıdır (Kat. No. 27). *Bezemesiz* yüzük

⁹⁶⁰ Vikan ve Nesbitt, 1980: 4.

⁹⁶¹ A.g.e.: 251.

ve takı taşları ise toplam 27 adettir. Bunlardan yirmi dört tanesi camdan, iki tanesi doğal taştan ve bir tanesi de cinsi tanımlanamayan bir süs taşı ile cam birleşiminden yapılmıştır. ÇA-5/B buluntusu olan Kat. No. 37'nin M.S. 2.-3. yüzyıl tarih aralığında değerlendirilmesi hariç diğerleri tarihlendirilememiştir.

İncelediğimiz takılar arasında özgün dizimli hiçbir kolye örneği ele geçmemiştir. Ele geçen kolye öğelerinden sarkaçlar, *Süslenme Amacı Taşıyan Kolye Sarkaçları*, *Amuletler* ve *Diğer Kolye Öğeleri* olmak üzere üç alt gruba ayrılmıştır. Amulet olarak kullanılmadığı düşünülen ve ilk alt grup içerisinde değerlendirilen Kat. No. 81 ve 82 numaralı örneklerden ilkinde gümüş ve cam kullanılmış ikincisinde ise altın ve cam tercih edilmiştir. Her iki sarkaç da bezemesizdir. İkinci alt grup olan amuletler, Kat. No. 83 ile 90 arası sarkaçları kapsamaktadır. Amulet örnekleri birbirinden farklı tipolojilerdedir. Örnekler arasında altın ve opak camdan oluşan bir sarkaç, lunula formlu altın sarkaç, Remus, Romulus ve kurt betimlemeli bronz anı sikkesi, üzerindeki bezeme tanımlanamayan iki bronz madalyon, biri cam diğeri taş olmak üzere dış formunu andıran sarkaçlar ve bronz bir haç bulunmaktadır. Hepsi kendi içlerinde değerlendirilmiş, karşılaştırma örnekleri ve kontekstin yardımı ile tarihlendirilmişlerdir. Kat. No. 85-87 ve 89-90 arasındaki örnekler ise yetersiz veri ve geniş kullanım aralığı nedeniyle tarihlendirilememiştir. Üçüncü ve son alt grup ise *Diğer Kolye Öğeleri*'dir. Bu grup içerisinde tek örnek bulunmaktadır. 91 katalog numaralı örnek altın telden biçimlendirilen bir Herakles düğümüdür. M.S. 2.-3. yüzyıllara tarihlediğimiz bu örnek amuletik anlam taşımasının yanı sıra kolye ara ögesi olarak kullanılmış olmalıdır.

Myra ve Andriake buluntuları arasındaki bir diğeri takı türü bileziklerdir. Toplam 8 bileziğe ait parçalar ele geçmiştir. Bunlardan iki tanesi iki ayrı mezardan ele geçen ve gagates taşından boncuklardan oluşan bileziklerdir. Myra ve Andriake bilezikleri yapım tekniklerine göre ayrılmışlardır. Genel bilezik yapım tekniklerinden ayrılması nedeniyle üçüncü alt grup da boncuklardan oluşan bileziklere açılmıştır. İlk alt grubumuz *Eklenti Halkalı Bilezikler*'dir. Bu bileziklerde cam lifinin çekilerek uzatılması ve halka formu verildikten sonra iki ucunun bastırılarak kapatılması söz konusudur. Bu grup içerisinde üç adet bilezik yer almaktadır (Kat. No. 92-94). Tamamı cam olan üç örnek birbirlerinden ayrı tipolojilerde incelenmiştir. Kat. No. 92, genel olarak Bizans Dönemi içerisinde değerlendirilen içi ve dışı tek sıra yiv ile bezeli mürdüm renkli bilezik parçasıdır. Kat. No. 93 ise İslami Dönem içerisinde değerlendirilen ve genellikle çocukların kullandığı düşünülen içte opak mavi cam ipliği bezemeli bileziklerdendir. Bu alt grubun son örneği M.S. 11.-13. yüzyıllar arasında değerlendirilen mavi renkli camdan bükümlü bileziktir. İkinci alt grup olan *Halka Çevirme Bilezikler* içerisinde toplam üç bilezik yer almaktadır (Kat. No. 95-97). Bu teknikte metal bir çubuk ucuna takılan sıcak cam parçası

kendi etrafında hızlı hareketlerde döndürülmekte ve sık sık tekrar ısıtılarak yekpare bilezik halkası oluşturulmaktadır. Bu teknikte üretilen bileziklerden ilki 95 katalog numaralı siyah opak camdan oluşturulan omurgalı bileziktir. Bu tip örnekler genellikle M.S. 4.-5. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Arykanda'da M.S. 350-430 yılları arasında cam üretiminin olması ve bu bileziğin de üretimi yapılan ürünler arasında yer alması sebebiyle örneğin Arykanda atölyesinin ürünü olduğu düşünülebilir. Ancak kesin olarak ifade etmek güçtür. İkinci ve üçüncü örnekler olan 96 ve 97 katalog numaralı bilezikler ise üçgen kesitli mavi opak camdan örneklerdir. 96 numaralı örneğin üzerinde kafes baskı bezemesi bulunmaktadır ve iki örnek de M.S. 5.-7. yüzyıllar içinde değerlendirilmiştir. Son alt grup içerisinde gagates taşından boncuklardan oluşturulan bileziklere ait boncuk parçaları yer almaktadır (Kat. No. 98-99). Boncukların durumu tümlemeye elverişli olmasa da kullanım amaçları kesin olarak tespit edildiği için iki örnek de bilezikler altında incelenmiştir. İki örnek de M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl içerisinde değerlendirilmiştir. Bilezikler ana tipoloji kümesini takip etmektedir.

Takıların son kümesini boncuklar oluşturulmaktadır. Boncuklar form özellikleri izlenerek çeşitli gruplara ayrılmıştır. Bu formlar arasında, bikonik, makara, fiçı, küre, elips, halka, silindir, çokgen formlu ve bölmeli boncuklar yer almaktadır. Bazı örnekler genel karşılaştırma örnekleri ve birlikte bulundukları buluntular yardımı ile tarihlenseler de çoğu tarihlendirilememektedir. Bu durum, birçok boncukta sıkça karşılaşılan bir problemdir.

Takı buluntuları arasında en erken tarihli olanı M.S. 1.-2. yüzyılı işaret eden stili ile Andriake, Plakoma buluntusu Hermes betimlemeli sard taşından gemmedir (Kat. No. 29). Myra ve Andriake'de bulunan takılar arasındaki en geç tarihli buluntular bileziklerdir. Özellikle İslami Dönem'e ait olduğu düşünülen içte opak mavi cam ipliği bezemeli bilezik parçası (Kat. No. 93), sadece bilezikler içindeki değil Myra ve Andriake'de bulunan tüm takılar arasında en geç tarihli örnektir. Küpe ve yüzükler, Roma Dönemi'nin takı anlayışını ve gelişimini göstermesi açısından önemli olan iki buluntu grubudur. Myra ve Andriake takıları bize oldukça zengin bir tipolojik yelpaze sunmaları açısından Roma Dönemi'nden başlayarak takı araştırmalarına önemli veriler sağlayacaktır.

3.3. İkonografi

Myra ve limanı Andriake'de mezarlardan ve diğer yapılardan ele geçen takılar hem malzeme çeşitliliği hem de ikonografi açısından oldukça zengindir. Takılar üzerine işlenen konuları dinsel ve günlük yaşamı işaret eden sosyal konular olarak ayırmak mümkündür. Takılar üzerinde hem tanrı/tanrıçalar ve onlarla ilgili imgeler hem de günlük sosyal hayata dair birçok anlatımın varlığı söz konusudur. Sosyal hayata dair en önemli anlatımlardan biri

üzerinde hipodromda geçen bir yarış betimi bulunan yüzük taşıdır. Roma'nın önemli geleneklerinden birinin betimlendiği bu anlatım sadece günlük yaşamla ilgili değil aynı zamanda Roma kültürünün dokusu ile de ilişkilidir.

Buluntuların çoğu çeşitli tiplerdeki mezarlardan ele geçmiş olsa da farklı yapılardan da önemli niteliklerde takı örnekleri gün yüzüne çıkarılmıştır. Özellikle yüzük taşları ve çeşitli kolye ögeleri üzerinde izlenen ikonografik çeşitlilik Likya'da ve dolayısıyla Myra ve Andriake'de etkisi görülen Mısır kültürünü ve bölgede gözlemlenen tanrı kültlerini işaret etmektedir.

Takılar üzerinde en yoğun izlenen tanrı figürü Serapis'dir. Tanrı, yüzük taşları üzerinde ikisi büst, biri kline üzerindeki tasviri olmak üzere toplamda üç örnek ile temsil edilmektedir (Kat. No. 23, 24, 31). Bunlardan Kat. No. 24 ve 31, Andriake'de ÇA-5/B açma numaralı mezardan (**Lev.3b**), Kat. No. 23 ise Demre Çayı'nda 3 numaralı lahit içerisinde ele geçmiştir. Andriake'de, Granarium cephesinde (**Lev.9a**) ve Granarium'un kuzeydoğusunda yer alan dükkan yapılarından birinin sokağa bakan cephesinde de Serapis kabartması (**Lev.9b**) yer almaktadır. Bunun haricinde geçmiş yıllarda tanrıyı betimleyen bir heykelcik başı da ele geçmiştir. Serapis örneklerinde izlenebilen tanrının önemli kimlik işaretçilerinden biri olan kalathos, bakliyat ölçme sepeti niteliği ile Andriake Granariumu'nu vurgulayan önemli bir ikonografik göstergedir. İstisnalar olsa da Serapis betimlemelerinde genellikle kırmızı jasper taşının seçilmiş olması Myra ve Andriake örneklerimizde de değişmemektedir. Serapis betimlemeli yüzük taşı örneklerinin tarihleri M.S. 2. yüzyıldan M.S. 3. yüzyıla uzanmaktadır.

Andriake'de Serapis dışında farklı tanrı ve tanrıçaların da betimlemelerinin olduğu yüzük taşları bulunmaktadır. Bu örnekler genellikle Batı'ya atfedilen Athena, Hermes, Ares ve Eros'dur (Kat. No. 30, 29, 27, 25). Yunan mitolojisinin ürünleri olan örneklerden her biri tek buluntu ile temsil edilmektedir. Özellikle ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen Athena, mezar içerisindeki takılarda doğu ve batı kültürlerinin iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu durum dönemin kent kültürü dokusunu güzel bir şekilde yansıtmaktadır. Andriake'de ele geçen biri kuş diğeri tazi, sonuncusu ise boğa betimlemeli üç yüzük taşı örneği gibi pastoral betimlemeli örnekler yine çeşitli tanrılar ile ilişkili görülebileceği gibi günlük yaşama ilişkin anlamlar da taşıyor olabilirler (Kat. No. 33, 28, 34).

Doğu kültürü izlerini takip edebildiğimiz diğer bir buluntu kolye ögesi olarak kullanılmış olan altın Herakles düğümüdür (Kat. No. 91). Demre Çayı'ndan 3 numaralı lahit içerisinde Serapis betimlemeli yüzük (Kat. No. 23) ile birlikte ele geçen iki örnek doğu etkisini güçlü bir biçimde vurgulamaktadır. Herakles düğümünün taşıdığı amuletik anlam da bu değerlendirmeyi desteklemektedir.

Yine ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen hipodrom betimlemeli kırmızı jasper ise (Kat. No. 32) Roma'nın anlayışını oldukça güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Bu kompozisyon dünya çapında sadece birkaç örnek ile temsil edilmektedir. Andriake örneği ve M.S. 1. yüzyıla tarihlendirilen Suriye'den bulunan bir örnek⁹⁶² hariç hiçbirinin lokasyonu belli değildir. Bu kompozisyonun yer aldığı yüzük taşlarında da genel olarak kırmızı jasper taşı kullanımının yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Roma Dönemi örneklerinin dışında Andriake'de ele geçen yüzük ve amulet örneklerinde Hristiyanlık ikonografisinin güçlü bir şekilde kendisini gösterdiği izlenebilmektedir. Bu takı örnekleri arasında haç formlu bir sarkaç (Kat. No. 88), üzerinde haç formlu monogram bulunan iki bronz yüzük (Kat. No. 67-68) ve üzerinde nimbuslu kutsal bir figür ile asaya sarılı yılanın betimlendiği bronz yüzük (Kat. No. 66) bulunmaktadır.

Myra ve Andriake'de ele geçen takıların biçimleri ya da üzerlerindeki betimlemelerin ikonografik anlamlarının dışında, takıların yapımında seçilen malzemelerin de ikonografik açıdan anlattıklarını göz ardı etmemek gerekmektedir. Özellikle ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen takı buluntularındaki malzeme çeşitliliği bize takıların malzemelerinin kişinin ya da dönemin ekonomik durumundan ya da statüsünden ziyade farklı şeyler de anlatmaktadır. Unutulmaması gerekir ki özellikle süs taşları tarih boyunca kötü ruhlardan korunma, şifa bulma ya da iyi şans isteği gibi insani inanışlar ile kullanılmışlardır. ÇA-5/B mezarı içerisinde altın, bronz, demir ve cam takıların yanı sıra kırmızı jasper, akik, gagates ve necef (kaya kristali) malzemelerinden yapılmış örnekler de mevcuttur. Bunlara güzel bir örnek olan gagates taşının, birçok hastalığın tedavisi olduğu gibi yılanları da kovduğuna inanılmaktadır⁹⁶³. Pseudo Hippokrates, M.Ö. 5. yüzyılda bu taşın örneğin baş ağrıda etrafına sarılarak ağrıya iyi geldiğini belirtmiştir⁹⁶⁴. Mezarda fazla sayıda boncuk ile bir bileziğe ait olduğu tespit edilen gagates taşı süs amaçlı taşınmış olabileceği gibi tedavi edici özelliği gözetilerek de taşınmış olabilir.

⁹⁶² Spier, 1992: 114-115, Kat. No. 291.

⁹⁶³ Onur, 2011: 103.

⁹⁶⁴ A.g.e.: 109.

SONUÇ

Tez kapsamında, Myra ve limanı Andriake’de bulunan, değerlendirilebilir durumdaki 130 adet takı ve takı ögesi teknik, tipolojik, stilistik ve ikonografik açılardan incelenmiştir. Çift olan küpeler ve tek bir kolye ya da bileziğe ait olduğu düşünülen boncukların her biri tek katalog numarası altında değerlendirilmiştir. Çalışma sürdürülürken benzer karşılaştırma örnekleri, takıların içerisinde bulunduğu yapılar ve kontekstler de göz önünde bulundurulmuştur.

Unutulmamalıdır ki, takılar bin yıllar boyunca birçok amaç ile kullanılmışlardır. Çeşitli tarihlere ait olan birbirinden farklı stil, malzeme ve ikonografi gösteren bu örnekler çoğunlukla ustasına, sahibinin kimliğine, sosyal statüsüne, inançlarına, alım gücüne ve en önemlisi beğenisine göre şekillenmektedir. Üretim ve kullanım, topluluğun ekonomik ve kültürel tercihlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ölü hediyesi ya da adak için özel olarak üretilen takılarda ise inanç faktörü ön plandadır. Hatta bu örnekler kimi zaman kullanılamayacak kadar küçük üretilmektedir. Araştırmalar arttıkça tüm bunlara dair bildiklerimiz de artacaktır. Bu sebeple ayırım yapılmaksızın değerlendirme yapmaya uygun kondisyona sahip tüm buluntuların yayınlanarak araştırmacılara sunulması oldukça önemlidir.

Büyük çoğunluğu mezarlardan, bir kısmı da çeşitli yapılardan ele geçen Myra ve Andriake takılarında antik dönem takı yapım ve süsleme tekniklerinin önemli bir kısmı gözlemlenmiştir. Bu takılar altın, bronz ve camın yanı sıra çeşitli taşlar ve minerallerden de üretilmiştir.

Özellikle ÇA-5/B açma numaralı, ana kayaya oyulu mezar (**Lev.3b**) soyulmamış olması ile Likya’nın M.S. 2.-3. yüzyıllardaki ölü gömme gelenekleri hakkında bildiklerimize katkı sağlamaktadır. Mezardan ele geçen takıların bir kısmında doğuyu işaret eden zengin ikonografiler gözlemlenirken diğerlerinde batı etkisi görülmektedir. Örneğin, Serapis betimlemeli yüzük taşları, Herakles düğümü formundaki altın kolye ögesi doğu kültürünün en belirgin temsilcilerindendir. Athena, Hermes, Ares ve Eros betimli örnekler ise daha çok Batı kültürü ile ilişkilidir. Tanrı ve tanrıçaları betimleyen inançla bağlantılı örneklerin dışında, yüzük taşları arasında bulunan hipodromda yarış betimli örnek ise Roma Dönemi’nin kültürel dokusunu ve sosyal yaşamını yansıtmaktadır. Yüzük taşları arasında, boğa, kuş ve tazi gibi hayvan betimlemeleri de yer almaktadır. Bu betimler tanrı ya da tanrıçalar ile ilişkili görülebilecekleri gibi sosyal yaşamla bağlantılı pastoral sahnelere de işaret edebilecekleri unutulmamalıdır. Örneğin avına doğru koşarken betimlenen 28 katalog numaralı yüzük taşı üzerindeki tazi betimlemesi av sahneleri ile bağlantılı olmalıdır.

Altının yoğunlukta olduğu çeşitli malzeme grupları, takıların çoğunda gözlemlenen kaliteli işçilik gibi özellikler sahibinin inancını, ekonomik durumunu ve statüsünü yansıtmaları açısından önemlidir. ÇA-5/B açma numaralı mezarda, değerlendirmeye izin vermeyen kondisyonundan ötürü teze dahil edilmeyen bir demir yüzük haricinde üzerine taş montürlenebilecek formda bir yüzük buluntusu ele geçmemiştir. Bu sebeple, birlikte ele geçen yüzük taşlarının ölü hediyesi olarak bırakıldığı düşünülmekle birlikte, bu örneklerden bazılarının üzerinde kullanıma işaret eden izlerin bulunduğu da altı çizilmelidir. Buluntuların teknik, tipolojik ve ikonografik açılardan nitelikli durumlarının yanı sıra mezar mimarisinin niteliksizliği de önemlidir. Bahsedildiği üzere, ÇA-5/B açma numaralı ana kayaya oyulu mezar oldukça niteliksiz bir mimariye sahiptir. Mezardan ele geçen diğer buluntular da göz önünde bulundurularak, özellikle takılarda altın ve çeşitli süs taşlarının yoğun olarak kullanılması ve gerek teknik gerekse ikonografik açılardan zengin nitelikleri mezar içerisine gömülen bireylerin toplumsal statüleri ve ekonomik durumları hakkında bilgiler vermektedir. Bu durum, M.S. 2.-3. yüzyıl tarihlerinde mezar mimarisi, buluntu ve ölü gömme gelenekleri gibi çeşitli bağlamlar ile ilgili yeni sorular ve araştırmalara zemin hazırlamıştır.

Andriake’de takıların birlikte ele geçtiği bir diğer mezar grubu oda mezarlardır. Oda mezarlarda tespit edilen birkaç kullanım evresi vardır⁹⁶⁵. İlk evre, en erken buluntuları oluşturan takıların yer aldığı M.S. 2.-3. yüzyıl evresi olmalıdır. Mezarlardan ele geçen seramik ve metal buluntuları M.S. 6.-7. yüzyıla kadar kullanımın sürdüğünü gösterir. 2 numaralı oda mezarda altın küpe ve boncuk buluntuları yoğunluktadır (**Lev.7b**). 1 numaralı oda mezardan ele geçen haç formlu pendant ise geç dönemdeki kullanımı gösteren buluntulardan biridir (**Lev.7a**). Kullanımlar seramikler ve diğer metal buluntular ile de desteklenmektedir. Oda mezarlar defineciler tarafından tahribata uğratılmıştır. Bu sebeple buluntular in situ niteliği taşımaz.

Demre Deresi’nde bulunan toplamda 6 lahit içerisinden ele geçen altın takı örnekleri, M.S. 2.-3. yüzyıl özellikleri göstermektedir. Kentin bu dönemdeki zenginliğini vurgulayan bu takılar Andriake’de bulunan çağdaşı örnekler ile birlikte kültür ve inanç bağlamında kent kültürünü göstermekle kalmayıp aynı zamanda kentin zaten bilinen ekonomik ve ticari ilişkilerine de destekleyici veri oluşturur. Doğu ögelerinin yoğun olduğu örnekler bu konuda fikir vericidir.

Nymphaion’dan, Myra Deniz Nekropolü’nden, Plakoma’dan ve B Kilisesi’nden ele geçen bilezikler arasındaki en erken örnek M.S. 5. yüzyıla ait olan siyah opak camdan omurgalı bileziktir (Kat. No. 95). Diğer bilezik örnekleri, Bizans’tan İslami Dönem’e kadar uzanan tarihleri ile Myra ve Andriake takıları arasındaki en geç buluntu grubunu oluştururlar. Geç

⁹⁶⁵ Bkz. Çevik vd., 2017a; Çevik vd., 2017b.

örneklerin oldukça sınırlı sayıda olması, Andriake limanının M.S. 7. yüzyıl sonu 8. yüzyıl başlarından itibaren yoğun kullanımını kaybetmesi sebebiyle şaşırtıcı değildir⁹⁶⁶. Andriake’de bulunan sikkeler ve seramik buluntularının en geç M.S. 7. yüzyıla tarihlendirilmesi de bu durumu doğrular⁹⁶⁷.

M.S. 5. yüzyıla tarihlendirilen 95 katalog numaralı bilezik, Arykanda’da M.S. 350-430 yılları arasında faaliyet gösteren pencere camı atölyesinin ürettikleri arasında yer alan bir bilezik formudur⁹⁶⁸. Bu durum, 95 numaralı örneğin Arykanda atölyesinin bir üretimi olabileceğini düşündürür. Geç dönemlere tarihlenen bilezik örneklerinin Demre Aziz Nikolaos Kilisesi’nde bulunan örnekler⁹⁶⁹ ile yakın ilişki içerisinde olmaları, belki de aynı atölyenin ürünü olduklarını göstermektedir. Çömezoğlu’nun Myra’da Orta Çağ’da cam üretimi olduğunu tespit etmiş olması bu durumu desteklemektedir⁹⁷⁰. Fındık, cam üretimi yapan merkezlerde bilezik üretiminin de yapılmasının kaçınılmaz olacağını belirterek Myra’da bilezik üretimi yapılmış olmasının olası olduğunu söyler⁹⁷¹. Bilezik örneklerimizden bir kısmı tarihsel açıdan daha erkene gitse de geçmiş çalışmalarda bir atölye olduğunun tespit edilmesi oldukça önemlidir.

Elimizdeki diğer buluntuların hangi atölyeye ait olduklarını söylemek oldukça güçtür. Hiçbir örnek arasında bir atölyeyi işaret edecek güçlü bir özellik gözlemlenmemiştir. Myra ve Andriake’de metal takıların ya da yüzük taşlarının üretildiği bir atölye tespit edilmemiştir. ÇA-5/B açma numaralı mezarda bulunan örneklerde, özellikle Serapis betimlemeli iki yüzük taşının ikonografilerinden yola çıkarak İskenderiye atölyesine ait olduklarını söylemek güçsüz bir varsayımdan öte gidemeyeceği gibi bu tip örnekler üzerinde atölye bağlamını tartışmak oldukça zordur. Roma Dönemi’nde ana atölyelere eklenen Kent Roma atölyesinin dışında yerel üretim yapan çeşitli atölyeler de bulunmaktadır. Özellikle Serapis’in artık tamamen Roma kültürü ile bir bütün haline geldiği, kültürün ve inancın ayrılmaz bir parçası olduğu dönem örnekleri söz konusu olduğunda ikonografi üzerinden değerlendirme yapmak tek başına yetersiz kalmaktadır. Hangi atölyeye ait oldukları ayırt edilemese de özellikle stil birliği gösteren bazı yüzük taşları (Kat. No. 31-32) ve konveks diskli altın küpelerin (Kat. No. 9-14) biçimlendirilmelerindeki ortak stilin, bu malzemeler özelinde atölye birliğine işaret ettiği inkâr edilemez.

Patara’da bulunan ve M.Ö. 2. yüzyıl ikinci yarısından M.S. 2. yüzyıla kadar çeşitli aralıklara tarihlenen takı örneklerinin İskenderiye, Kıbrıs ve Fenike atölyelerine ait olduğu

⁹⁶⁶ Çevik ve Bulut, 2010: 29.

⁹⁶⁷ A.g.e.: 29.

⁹⁶⁸ Tek, 2007: 160-161.

⁹⁶⁹ Fındık, 2017.

⁹⁷⁰ Çömezoğlu, 2007: 441-442.

⁹⁷¹ Fındık, 2017: 439.

düşünülmektedir. Uygun tarafından gerçekleştirilen tez çalışmasında amuletlerin Kıbrıs atölyesine, M.Ö. 2. yüzyıl sonu tarihli İsis betimlemeli yüzüğün, ikonografik benzerlik ve kentin Ptolemaios'lar ile ilişkisi sebebiyle İskenderiye atölyesine, aynı mezardan ele geçen yılanlı yüzüğün de yine İskenderiye atölyesine ait olduğu tespit edilmiştir⁹⁷². M.Ö. 1. yüzyıl başına tarihlendirilen Eroslu küpenin ise Suriye atölyesi üretimi olduğu belirtilir⁹⁷³. Bu örneklerin Myra ve Andriake örneklerinden daha erken tarihli olmaları sebebiyle benzer bir durum olup olmadığı sorgulanamamaktadır.

Myra ve Andriake'nin M.S. 1.-2. yüzyıldan itibaren tarihlendirilen takıların en yoğun görüldükleri tarih aralığı M.S. 2.-3. yüzyıldır. Bu dönemde üretilen takılar arasında altın takılar çoğunlukta olmakla birlikte çeşitli taşların (Örn. kırmızı jasper, sard, akik, karnelyan) kullanımı zirve yapmaktadır. Zengin nitelikteki M.S. 2.-3. yüzyıl örnekleri, kentin ve kültürün ekonomik ve sosyolojik yönlerden durumunu yansıtmaktadır. Bu tarihten sonraki buluntular genellikle yüzükler ve haç biçimli bir amulet ile temsil edilir. M.S. 3. yüzyıl sonrasına ait olan takılarda bronz kullanımının arttığı görülmektedir. Özellikle M.S. 5. yüzyıldan itibaren Hristiyanlık ikonografisini yansıtan yüzükler görülmeye başlanır. Üzerinde haç biçimli monogram olan yüzük örneklerinin mühür olarak kullanıldıkları düşünülmekle birlikte (Kat. No. 67-68), M.S. 3.-4. yüzyıla tarihlendirilen anahtar biçimli bir yüzük (Kat. No. 79) işlevsel kullanımlara önemli bir örnektir. Andriake buluntuları arasında Bizans Dönemi itibari ile kullanılan hayvan başlı anahtar yüzüklerin de bir örneği bulunmaktadır (Kat. No. 80). Geç dönem yüzük örneklerinin tamamı bronzdur.

Myra ve Andriake takılarının incelenmesi ile elde ettiğimiz veriler, zengin tipoloji ve ikonografileri ile güncel takı araştırmalarına katkı sağlamasının yanı sıra, genel takı buluntularının M.S. 7. yüzyıla kadar tarihlendirilmeleri ve bu tarihten sonraki buluntuların daha az olması özellikle limanın yoğun kullanımının son bulduğu tarihi destekler niteliktedir. M.S. 2.-3. yüzyıllara ait olan zengin takı örnekleri, kentin bu tarihlerdeki kültürel dokusunu ve ekonomisini yansıtmaları ve bulundukları mezarların tarihlendirilmesi açısından oldukça önemli olmakla birlikte Likya ölü gömme gelenekleri hakkında da bilgi vermektedir.

Sonuç olarak, Myra ve Andriake'de gün yüzüne çıkarılan takılar üzerinden, kent ve halk kültürünün oldukça geniş bir tarih aralığı içerisindeki değişimleri izlenebilmektedir. Kullanılan takı türleri, taşıdıkları ikonografik anlamlar ve seçilen malzemeler bize dönem dokusuyla ilgili bilgiler anlatır niteliktedir. İlerleyen zamanlarda bölgedeki takı araştırmalarının artması

⁹⁷² Uygun, 2000: 128-129.

⁹⁷³ A.g.e.: 129.

bildiklerimizi arttırmakla kalmayıp özellikle atölyeler özelinde detaylı bilgi edinmemize olanak sağlayacaktır.

KATALOG

Katalog No: 1

Kazı Envanter No: DM06/LH2-21

Müze Envanter No: 2015-436

Eser: Küpe (çift)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 2 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Zahn, 1929: 35, lev. 47, 68a-68b; Uygun, 2000: 102, K14; Marshall, 1911: Lev. LIII, 2464, 2486.

Ölçüler: A) Çap: 1,1 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,37 gr

B) Çap: 1,1 cm

Kalınlık: 0,1/0,08 cm

Ağırlık: 0,37 gr

Bezeme: Küpe halkası üzerinde yiv bezemeleri.

Tanım: Dairesel kesitli ince altın telden küpe çifti. Her iki küpenin de ilmekli uçtan kalın bağladığı ve diğer uca gidildikçe incelendiği izlenmektedir. Küpe halkaları üzerinde belirli aralıklarla işlenmiş üç ayrı yiv grubu bulunmaktadır. A küpesi, B örneğine kıyasla bağlama biçimi bakımından daha özenlidir.

Katalog No: 2

Kazı Envanter No: DM06/LH2-68

Müze Envanter No: 2015-440

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Demre Çayı. 2 Numaralı Lahit, -64 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Zahn, 1929: 35, lev. 47, 68a-68b; Uygun, 2000: 102, K14; Marshall, 1911: Lev. LIII, 2464, 2486.

Ölçüler: Çap: 1x1,6 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,58 gr

Bezeme: Yiv

Tanım: Dairesel kesitli altın telden oluşturulan küpe halkası ilmek kısmından kalın başlayıp diğer uca doğru incelmektedir. Küpe halkası formu bozularak ovalleşmiştir. Sarkaçsız olarak ele geçen halkanın üzerinde iki grup halinde yiv bezeme bulunmaktadır. Bağlama şekli Kat. No. 1 örnekleri ile benzerlik göstermektedir.

Katalog No: 3

Kazı Envanter No: AND-18-14

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe

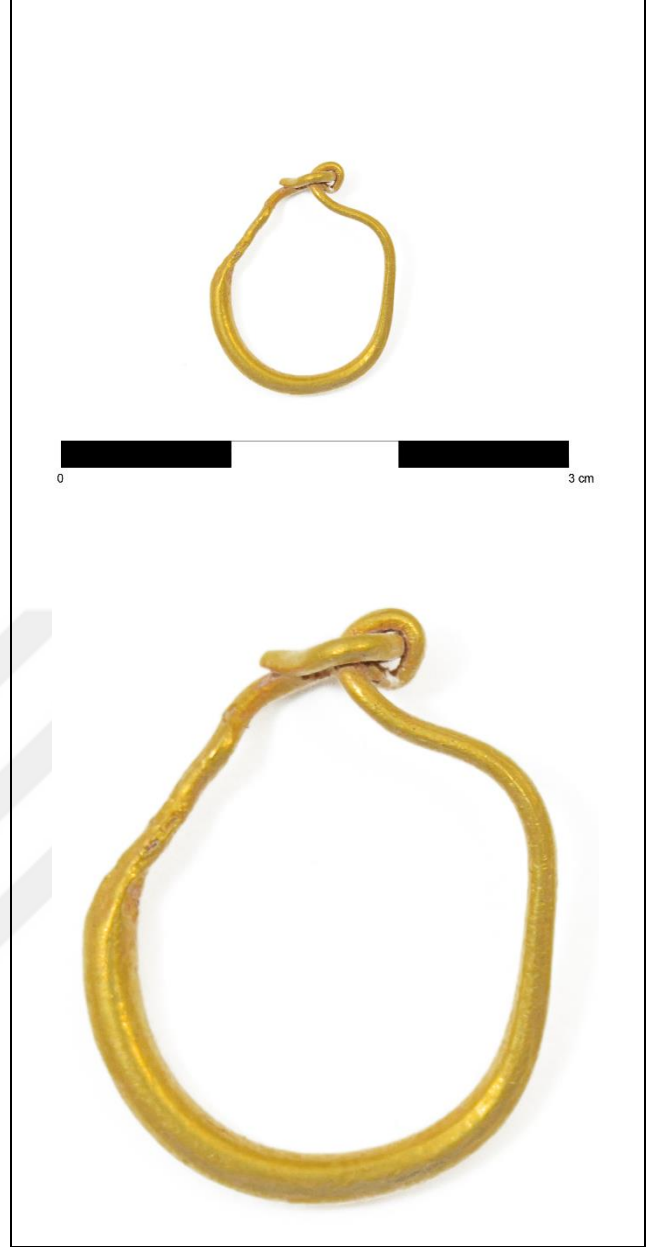
Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2. Y.Y. sonu 3. Y.Y. başı

Lit.: Özgülnar, 2007: Kat. No. 8, 11-12.

Ölçüler: Çap: 1,2 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,50 gr

Tanım: Dairesel kesitli telden oluşturulan halka formu küpe yalıdır. Küpe halkası her iki ucuna doğru incelmektedir. Bir ucu ilmek bir ucu kanca şeklinde sonlanan küpenin kanca ucuna gidildikçe ezilmeden kaynaklı deformasyon izlenmektedir.

Katalog No: 4

Kazı Envanter No: AND-18-17

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2. Y.Y. sonu 3. Y.Y. başı

Lit.: Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b;
Greifenhagen, 1970: 62, lev.49: 10.

Ölçüler: Çap: 1x1,4 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,46 gr

Bezeme: Yiv.

Tanım: Tıpkı diğer yalın küpe örnekleri gibi bu örnek de dairesel kesitli telden oluşturulmuştur. Sarkaçsız halde ele geçen küpe halkasının üzerinde iki grup halinde belli belirsiz yiv bezemesi izlenmektedir. Tek uçtan kalın başlayıp diğer uca doğru incelen küpe halkası tam daire formunu yitirmiş, ovalimsi bir forma girmiştir. Tek ucu kendi içerisinde iki kez döndürülerek ilmek haline

getirildikten sonra halkaya beş kez sarılarak tutturulmuş, ince olan diğer uç ise ilmeğin içerisinden geçirilerek kapatılmıştır.

Katalog No: 5

Kazı Envanter No: AND-18-18

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

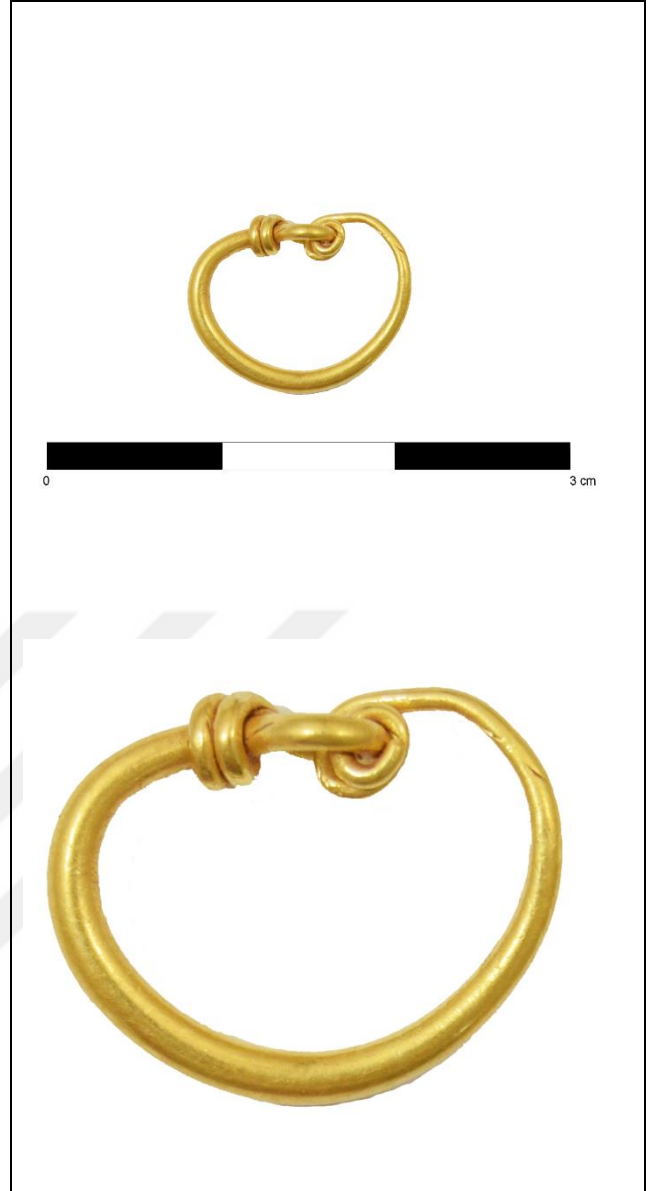
Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2. Y.Y. sonu 3. Y.Y. başı

Lit.: Özgülner, 2007: Kat. No. 4-5, 11.

Ölçüler: Çap: 1x1,3 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,77 gr

Bezeme: Yok.

Tanım: Altın telden oluşturulmuş oval formulu küpe halkası ilmek kısmından kalın başlamakta ve diğer uca ilerledikçe incelmektedir. Tek ucu ilmek şekline getirildikten sonra küpe gövdesine iki kez sarılmış, diğer uç ise ilmek içerisine dışarıdan getirilmiş ve 2 kez dolandırılarak kapatılmıştır. Her iki uca dikkatli bakıldığında, altın levhanın yuvarlanarak tel haline getirilme işleminden kalan spiral izler bellidir. Bu tip izler telden oluşturulan antik dönem takılarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Katalog No: 6

Kazı Envanter No: AND-18-20

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2. Y.Y. sonu 3. Y.Y. başı

Lit.: Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b;
Greifenhagen, 1970: 62, lev.49: 10.

Ölçüler: Çap: 1,1 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,43 gr

Bezeme: Yiv.

Tanım: Dairesel kesitli telden oluşturulmuş olan küpenin halkasında iki grup halinde yiv bezemesi bulunmaktadır. Bağlanma tekniği 4 katalog numaralı küpe ile benzerlik göstermektedir. Fakat Kat. No. 6 örneğinde ilmek oluşturulduktan sonra gövdeye dört kez sarılmıştır. Tek uçtan kalın başlayan tel diğer uca doğru oldukça incelmektedir. Bu küpede de özellikle ilmek kısmında, yapım aşaması ile ilişkili spiral izler bulunmaktadır.

Katalog No: 7

Kazı Envanter No: DM06/LH6.36

Müze Envanter No: 2015-443

Eser: Küpe

Buluntu Yeri: Myros Çayı,
6 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b;
Greifenhagen, 1970: 62, lev.49: 10.

Ölçüler: Çap: 1,2x1,6 cm

Kalınlık: 0,1/0,2 cm

Ağırlık: 0,57 gr

Tanım: Dairesel kesitli altın telden oluşturulan halka küpe üzerinde iki grup halinde yiv bezemesi bulunmaktadır. Bir uçtan diğerine doğru incelen küpenin bağlama tekniği Kat. No. 4 ve 6 örnekleri ile benzerlik göstermektedir.

Katalog No: 8

Kazı Envanter No: AND-18-21

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -131 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Meriçboyu, 2001: 156-157, res. 3;
Ergil, 1983: 19, Kat. No.: 18, 25, 31, 32;
British Museum Kat. No.: 1882,1012.12;
Greifenhagen, 1970: Kat. No.: 4, 16, 22.

Ölçüler: Çap: 1,4 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,72 gr

Bezeme: Burgu.

Tanım: Küpe halkası, iki altın telin birbirine sarılması ile oluşturulmuştur. Burgu, ilmekli uçtan başlar fakat küpenin yarısına geldiğinde son bulur ve tel dairesel kesitli olarak devam eder. Diğer uç ise kanca şeklinde biçimlendirilmiş ve ilmekten geçirilerek kapatılmıştır. Küpe halkası üzerinde yapım tekniği ile ilişkili olan spiral izler görülebilmektedir.

Katalog No: 9

Kazı Envanter No: D.07-L.3/14

Müze Envanter No: 2015/328

Eser: Küpe (çift)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 3 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Ergil, 1983: Kat. No. 87-88; Özgülnar, 2007: Kat. No. 16-17; Göral, 2019: 124, Kat. No. 32; Özkan ve Erkanal, 1999: 222, Res. 73.a-b; The Metropolitan Museum of Art, Env. No. 74.51.3718, 74.51.3719, 74.51.3703, 74.51.3702, 08.251.5,6; Greifenhagen, 1970b: Lev. 49.11-16, 23-26.

Ölçüler: A) Çap: 1,4 cm

Kalınlık: 0,2/0,1 cm

Disk çapı: 0,6 cm

Ağırlık: 1,24 gr

B) Çap: 1,4 cm

Kalınlık: 0,2/0,1 cm

Disk çapı: 0,6 cm

Ağırlık: 1,27 gr

Tanım: Halkası diskli küpeler grubuna dahil ettiğimiz küpe çifti, altın telin bükülmesiyle oluşturulmuştur. Tek ucu ilmek şeklinde bitirilmiş, diğer uç ise ilmek içerisinden geçirilerek sarılmıştır. Tel, ilmekli uçtan oldukça kalın başlamış ve daha sonra açılıp yarım küre formuna getirilmiştir. Yarım küre formu süslemeden sonra ilmekli kısma göre daha ince olan uç ise tel haline getirilerek devam ettirilmiştir. Her iki örneğin halkasında da aynı yerde içe doğru eğimli bir kısım bulunmaktadır. Bu kısım, küpelerin orijinalinde sarkaçlı olduğunu göstermektedir ancak sarkaçlar günümüze ulaşmamıştır.

Katalog No: 10

Kazı Envanter No: DM06/LH5.O

Müze Envanter No: 2015/433

Eser: Küpe (çift)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 5 Numaralı Lahit, -63 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Ergil, 1983: Kat. No. 87-88; Özgülnar, 2007: Kat. No. 16-17; Göral, 2019: 124, Kat. No. 32; Özkan ve Erkanal, 1999: 222, Res. 73.a-b; The Metropolitan Museum of Art, Env. No. 74.51.3718, 74.51.3719, 74.51.3703, 74.51.3702, 08.251.5,.6; Greifenhagen, 1970b: Lev. 49.11-16, 23-26.

Ölçüler: A) Çap: 1,7 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Disk çapı: 0,9 cm

Ağırlık: 0,77 gr

B) Çap: 1,7 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Disk çapı: 0,9 cm

Ağırlık: 0,77 gr

Tanım: Kat. No. 9 ile aynı tiptendir ve aynı şekilde disk ile halka tek parçadır. Aralarındaki tek fark kullanılan telin daha ince biçimlendirilmiş olmasıdır. Yalın konveks disk formunda hafif bükülmeler bulunmaktadır. Altın renginde gözlemlenen kızıl kahverengilik nedeniyle içerisindeki bakır oranının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Katalog No: 11

Kazı Envanter No: 2016-8

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake, Oda Mezar 2,
-110 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Ergil, 1983: Kat. No. 87-88; Özgülnar, 2007: Kat. No. 16-17; Göral, 2019: 124, Kat. No. 32; Özkan ve Erkanal, 1999: 222, Res. 73.a-b; The Metropolitan Museum of Art, Env. No. 74.51.3718, 74.51.3719, 74.51.3703, 74.51.3702, 08.251.5,6; Greifenhagen, 1970b: Lev. 49.11-16, 23-26.

Ölçüler: Çap: 1,3 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Disk çapı: 0,8 cm

Ağırlık: 0,69 gr

Tanım: Halkası konveks diskli 9 ve 10 katalog numaralı küpeler ile aynı tiptendir. Diskin bir ucundan kalın başlayan altın tel diğer uca doğru incelerek devam edip ilmeği oluşturmaktadır. İlmek içerisinden geçirilerek sarılan uç ise daha incedir. Disk hafifçe eğilmiş halde ele geçmiştir.

Katalog No: 12

Kazı Envanter No: 2016-7

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake.

Oda Mezar 2, -66 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Ergil, 1983: Kat. No. 87-88; Özgülnar, 2007: Kat. No. 16-17; Göral, 2019: 124, Kat. No. 32; Özkan ve Erkanal, 1999: 222, Res. 73.a-b; The Metropolitan Museum of Art, Env. No. 74.51.3718, 74.51.3719, 74.51.3703, 74.51.3702, 08.251.5,.6; Greifenhagen, 1970b: Lev. 49.11-16, 23-26.

Ölçüler: Çap: 1,3 cm

Kalınlık: 0,2 cm

Disk çapı: 0,6 cm

Ağırlık: 0,93 gr

Tanım: Kat. No. 9, 10 ve 11 ile aynı tipte olan konveks diskli küpe, 11 numaralı küpe ile aynı mezardan ele geçmiştir.

Katalog No: 13

Kazı Envanter No: AND-18-19

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel

Tarih: M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başı

Lit.: Ergil, 1983: Kat. No. 87-88; Özgülnar, 2007: Kat. No. 16-17; Göral, 2019: 124, Kat. No. 32; Özkan ve Erkanal, 1999: 222, Res. 73.a-b; The Metropolitan Museum of Art, Env. No. 74.51.3718, 74.51.3719, 74.51.3703, 74.51.3702, 08.251.5,.6; Greifenhagen, 1970b: Lev. 49.11-16, 23-26; Zahn, 1929: 35, lev. 47, 68a-68b; Uygun, 2000: 102, K14; Marshall, 1911: Lev. LIII, 2464, 2486.

Ölçüler: Çap: 1,2x1,4 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Disk çapı: 0,6 cm

Ağırlık: 0,42 gr

Bezeme: Yiv.

Tanım: 9, 10, 11 ve 12 katalog numaralı küpeler ile aynı tipte olan konveks diskli küpenin halkasında iki grup halinde yiv bezemesi bulunmaktadır.

Katalog No: 14

Kazı Envanter No: DM06/LH2-46

Müze Envanter No: 2015/438

Eser: Küpe

Buluntu Yeri: Myros Çayı.

2 Numaralı Lahit, -82 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel ve levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Ergil, 1983: Kat. No. 87-88; Özgülnar, 2007: Kat. No. 16-17; Göral, 2019: 124, Kat. No. 32; Özkan ve Erkanal, 1999: 222, Res. 73.a-b; The Metropolitan Museum of Art, Env. No. 74.51.3718, 74.51.3719, 74.51.3703, 74.51.3702, 08.251.5,6; Greifenhagen, 1970b: Lev. 49.11-16, 23-26; Zahn, 1929: 35, lev. 47, 68a-68b; Uygun, 2000: 102, K14; Marshall, 1911: Lev. LIII, 2464, 2486.

Ölçüler: Çap: 1,3 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Disk çapı: 0,5 cm

Ağırlık: 0,39 gr

Tanım: Kat. No. 9-13 örnekleri ile aynı formda olan konveks diskli küpenin halkasında diğer örneklerden farklı olarak yiv bezemeleri bulunmamaktadır.

Katalog No: 15

Kazı Envanter No: AND-18-16

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel ve levha.

Tarih: M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başı

Lit.: Uygun, 2000: K6, K7, K15.

Ölçüler: Çap: 1,2 cm

Kalınlık: 0,16 cm

Disk çapı: 0,6 cm

Ağırlık: 0,66 gr

Tanım: Bu örnek, Myra ve Andriake’de gün yüzüne çıkarılan ve halkasında disk bulunan küpe örnekleri arasında, disk apliği halkaya lehim ile tutturulmuş iki örnekten biri olması açısından genel buluntulardan ayırdır. İlmek şeklinde biten uçtan itibaren kalın başlayıp diğer uca gidildikçe incelen altın tel ilmek içerisinde geçirilerek bağlanıp kapatılmıştır. Disk diğer örneklerden farklı olarak konveks değildir, düz altın plakadan oluşmaktadır ve hemen ilmeğin

yanına lehimlenmiştir. Lehim noktasında altın üzerinde oluşan bozulmalar gözlemlenebilmektedir.

Katalog No: 16

Kazı Envanter No: DM06/LH2-62

Müze Envanter No: 2015-457

Eser: Küpe (çift)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 2 Numaralı Lahit, -52 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel ve levha biçimlendirme, granülasyon

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Göral, 2019: 140, Kat. No. 29; Marshall, 1911: 94, Kat. No. 2532, Lev. LIII; Marshall, 1911: 293, 2516-2517, Lev. LIII; Greifenhagen, 1970b: 63, Kat. No. 25; Ergil, 40, Kat. No. 91, 93;

Ölçüler: A) Çap: 1,8 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Disk çapı: 0,8 cm

Ağırlık: 1,06 gr

B) Çap: 1,8 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Disk çapı: 0,8 cm

Ağırlık: 1,01 gr

Bezeme: Tel burma ve granülasyon.

Tanım: Halkasında disk bulunan küpeler grubunun son örneğini oluşturan küpe çifti, gerek halkasının biçimlendirilmesi gerekse disk üzerindeki süslemesi bakımından diğer örneklerden farklıdır. Halkası altın bir telin kendi içerisinde döndürülerek burgu yapılmasından oluşturulmuş ve ilmek şeklinde biten ucun hemen altına konveks bir disk lehimlenmiştir. Halkaya bakıldığında ilmekli uçtan kalın başlayıp, ilmek içerisinde sarılarak kapatılan uca doğru gidildikçe incelendiği gözlemlenmektedir. Konveks diskten itibaren burulan tel bir kısımdan sonra düz bir şekilde devam etmektedir. Disk, altın levhanın kesilerek şekillendirilmesi ile oluşturulmuş ve etrafı ince bir filigre tel ile çevrelenerek çerçevelenmiştir. Diskin ortasına ise granüle bir tanecik yerleştirilmiştir. Küpe halkasında ve disk yüzeyinde yoğun deformasyon izlenmektedir. Bunun yanında bağlama şekli, aynı mezardan bulunan Kat. No. 1 ve 2 örneklerinden farklı ve daha düzgündür. Fakat küpe halkasının burgusu, işçiliğin pek özenli olmadığını düşündürmektedir.

Katalog No: 17

Kazı Envanter No: D.07-L.3/15

Müze Envanter No: 2015-329

Eser: Küpe (çift)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 3 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın

Teknik: Kabartma (repoussé),
boncuklu/ökçeli tel.

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Marshall, 1911: 279, Kat. No. 2364-2365, Lev. LI; Atakuru, 2020: 85, Kat. No. 32; Akyay-Meriçboyu, 2001: 201, Res. 1; Ergil, 1983: 48, Kat. No. 129; Uygun, 2000: 76-79, K2-K3, Lev. 17,a.b; 83, K7, Lev. 19,b; Atakuru, 2020: 122, Kat. No. 69; Metropolitan Museum of Art Env. No.: 74.51.3778, 74.51.3779, 74.51.3795.

Ölçüler: Çap: 1,4 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Aplik genişlik: 1,1 cm

Aplik uzunluk: 0,9 cm

Aplik kalınlık: 0,1 cm

Sarkaç uzunluk: 1,3 cm

Sarkaç kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 1,35 gr

Bezeme: Amazon kalkanı formu aplik.

Tanım: Bir lahit içerisinde birlikte ele geçen küpe çiftinin halkası ilmekli uçtan kalın başlayarak diğer uca gidildikçe incelmektedir. Diğer uç ilmeğin içerisinde geçirilerek bağlanmış ve aplik bu kısma yakın olarak lehimlenmiştir. Amazon kalkanı biçimindeki aplik kabartma (repoussé) tekniği ile yapılmıştır. Küpe süslemesi bu aplikle sınırlandırılmamış, küpe halkasına altın telden oluşturulmuş birer sarkaç eklenmiştir. Ökçeli ya da boncuklu telden (beaded wire) oluşturulan sarkaçlar kendi halkasından küpe halkasına tutturulmuş ve en alt kısmında kendi etrafında döndürülerek kapatılmıştır. Sarkaçların kendi halkalarının hemen altına granüle bir tanecik yerleştirilmiştir. Her iki sarkaçta da boncuk gibi ilave bir süsleme elemanı kullanılmamış ya da ele geçmemiştir. Küpe çiftinin işçiliği oldukça iyidir, gözlemlenebilen tek deformasyon tek sarkacın uç kısmındaki ezilmedir. Küpe halkasında altın telin yapım aşamasından kalan spiral izler görülebilmektedir. Her iki örneğin de ölçüleri aynıdır.

Katalog No: 18

Kazı Envanter No: DM06/LH6.22-26

Müze Envanter No: 2015-444

Eser: Küpe (çift)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 6 Numaralı Lahit, -76 cm.

Malzeme: Altın ve cam

Teknik: Kabartma (repoussé), boncuklu/ökçeli tel.

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Ergil, 1983: 42, Kat. No. 103; Bingöl, 1999: 75, Kat. No. 53.

Ölçüler: Çap: 1 cm

Kalınlık: -

Rozet çapı: 0,8x0,8 cm

Rozet kalınlığı: 0,2 cm

Sarkaç uzunluğu: 1,4 cm

Sarkaç kalınlığı: 0,1 cm

Ağırlık: **A:** 1,51 gr

B: 1,61 gr

Bezeme: Floral rozet, yeşil cam boncuklu altın sarkaç.

Tanım: Basit halka formulu küpe çiftinin üzerine, repousse tekniği ile oluşturulmuş kare formulu floral bezekli bir rozet yerleştirilmiştir. Rozetin arkasına kare formulu altın bir plaka lehimlenmiş ve bu plaka da küpe halkasına lehimlenerek birleşme sağlanmıştır. İçi boş olan rozetlerin arkasında bulunan delikler, içerisinde yapım aşamasında destek sağlaması için bulunan maddenin akıtıldığını göstermektedir. Rozetin alt kısmına her iki köşeye altından halkacıklar eklenmiş ve bu halkacıklara yine boncuklu telden (beaded wire) oluşturulan ikişer adet altın sarkaç asılmış ve alt kısımları döndürülerek kapatılmıştır. Sarkaçlarda yeşil renkli cam boncuklar bulunmaktadır. Boncukların bulunduğu yerde altın tel düz ve daha incedir. Kúpelerin işçiliğinin oldukça özenli olduğu söylenebilir. İki örnek de aynı ölçülere sahiptir.

Katalog No: 19

Kazı Envanter No: 2016-6

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake.

Oda Mezar 2, -80 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel, boncuklu/ökçeli tel.

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Uygun, 2000: 76-79, K2-K3 (Lev. 17, a,b); 83, K7 (Lev. 19,b); Atakuru, 2020: 122, Kat. No. 69; Zahn, 1929: 38, lev.47: 68a, 68b.

Ölçüler: Çap: 1,6 cm

Kalınlık: 0,2x0,1 cm

Sarkaç uzunluğu: 1,4 cm

Sarkaç kalınlığı: 0,1 cm

Ağırlık: 1,42 gr

Bezeme: Boncuklu/ökçeli altın telden sarkaç

Tanım: Kat. No. 19, tıpkı Kat. No. 11, 12 ve 21 gibi OM-2 açma numaralı oda mezar içerisinden ele geçmiştir. Halka formu yalın küpe grubuna aittir ancak sarkacı bulunmaktadır. Tek ucu

ilmek şekline getirilen altın tel burada kalın başlayarak, ilmek içerisinden döndürülerek bağlanan uca gidildikçe incelir. İlmek kendi etrafında iki kez döndürülerek çift ilmek haline getirilmiş ve küpe gövdesine beş kez sarılarak kapatılmıştır. Küpe halkası üzerinde ikişer grup halinde yiv bezeme bulunmaktadır. Sarkacın hareketini kısıtlamak için halka üzerinde ufak bir oluk bırakılmıştır. Sarkaç, boncuklu ya da ökçeli tel tekniği olarak Türkçeleştirdiğimiz *beaded wire* tekniğinde yapılarak küpe halkasına asılmış ve alt ucu döndürülerek kapatılmıştır. Sadece sarkacın uç kısmı düz bırakılmış ancak burada boncuk gibi süsleyici ek bir eleman ele geçmemiştir. Sarkacın halkacığının hemen altında ise diğer sarkaçlı örneklerimizde olduğu gibi granüle bir kürecik bulunmaktadır. Küpe geneline bakıldığında işçiliğin son derece özenli olduğu söylenebilir. Roma Dönemi'nin yalın fakat özenli takı anlayışını yansıtmaktadır.

Katalog No: 20

Kazı Envanter No: D.07-L.4/33

Müze Envanter No: 2015-336

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 4 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın ve ametist

Teknik: Levha şekillendirme -wavy ribbon-, taş kakma.

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Wavy ribbon tekniği: Ogden, 1992: 43, fig. 30, j-k; Ogden, 2006: 117, Fig. 160; Göral, 2019: 136-137, Kat. No. 24; Bingöl, 1999: 77, Kat. No. 57; Bingöl, 1999: 147, Kat. No. 163; Marshall, 1911: 357, Kat. No. 2997; Göral, 2019: 155, Kat. No. 49; Akyay-Meriçboyu, 2001: 2013; Facsády, 2009: 117, Kat. No. 242.

Benzer kombinasyon örnekleri: Marshall, 1911: 282-293, Kat. No. 2390, 2394, 2396, 2404, 2406, 2407.

Damla formlu sarkaç örnekleri: Uygun, 2000: 79-82, Kat. No. 4-5; Akyay-Meriçboyu, 2001: 201, Fig. 1; Marshall, 1911: 283, Kat. No. 2406.

Ölçüler: Ametistli parçanın çapı: 1x0,8 cm

Ağırlığı: 0,51 gr

Sarkaç uzunluğu: 1,6 cm

Genişliği: 1 cm

Kalınlığı: 0,5 cm

Ağırlığı: 0,39 gr

Bezeme: Damla formu sarkaç, dalga biçimli bordürü bulunan ametistli aplik.

Tanım: S formu halkaya sahip küpe, ametistli aplik, damla formu sarkaç ve kancası olmak üzere üç parça halinde ele geçmiştir. Ametist cinsi taş, oval formu altın bir yuvaya yerleştirilmiş ve altının kenarları taş üzerine doğru bükülerek kapatılmıştır. Çevresindeki çerçeve ise wavy ribbon olarak anılan teknik ile biçimlendirilmiştir. Altın şeride bahsedilen teknik kullanılarak dalgalı şekil verilmiş ve taş yuvasının etrafına sabitlenmiştir. Yuvanın arkasında ise merkezde düzleştirilip lehimlenerek objeye sabitlenmiş bir kanca bulunmaktadır. Damla formu sarkaç ise olasılıkla ince altın levhanın bir iç kalıp üzerine dövülerek kaplanmasıyla oluşturulmuş daha sonra iç kısımdaki obje akıtılarak boşaltılmıştır. Damlanın hemen üstünde ufak bir halkacık ve damla ile halkacığın birleşme noktasında yatay bir bant bulunur. Bant halkacık ve damla birleşimini sarmaktadır. Tek yüzde ise bu bant ve halkacığı sabitleyen dikey bir levha parçasığı daha bulunmaktadır. S formu küpe halkası ise damla formu sarkacın halkacığından geçirilmiştir.

Katalog No: 21

Kazı Envanter No: D.07-L.3/10

Müze Envanter No: 2015-324

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Demre Çayı, 3 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel ve levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Göral, 2019: 136, Kat. No. 23; Özgülnar, 2007: 112, Kat. No. 38; Alicu vd., 1994: 52, Kat. No. 809 (Lev. 54).

Ölçüler: Disk çapı: 0,9 cm

Kanca kalınlığı: 0,1 cm

Ağırlık: 0,30 gr

Tanım: Altın telden oluşturulmuş tel kabaca “U” şeklinde bükülmüş ve tek ucuna altın levhadan biçimlendirilmiş konveks bir disk lehimlenmiştir. Küpenin, disk haricinde herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır.

Katalog No: 22

Kazı Envanter No: 2016-5

Müze Envanter No: -

Eser: Küpe (tek)

Buluntu Yeri: Andriake, Oda Mezar 2,
-70 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Tel ve levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Göral, 2019: 136, Kat. No. 23;
Özgülnar, 2007: 112, Kat. No. 38; Alicu
vd., 1994: 52, Kat. No. 809 (Lev. 54).

Ölçüler: Disk çapı: 1,1 cm

Kanca kalınlığı: 0,08 cm

Ağırlık: 0,23 gr

Tanım: Halkası S biçimli küpenin tek ucuna altın levhadan konveks formlu dairesel bir disk lehimlenmiştir. Altın telin yapımı esnasında oluşan spiral izler izlenebilmektedir. Hem küpe halkasının hem de diskin formu bozulmuştur. Ayrıca disk kenarlarında kırılmalar mevcuttur.

Katalog No: 23

Kazı Envanter No: D.07-L.3/11

Müze Envanter No: 2015-325

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Demre Çayı.

3 Numaralı Lahit.

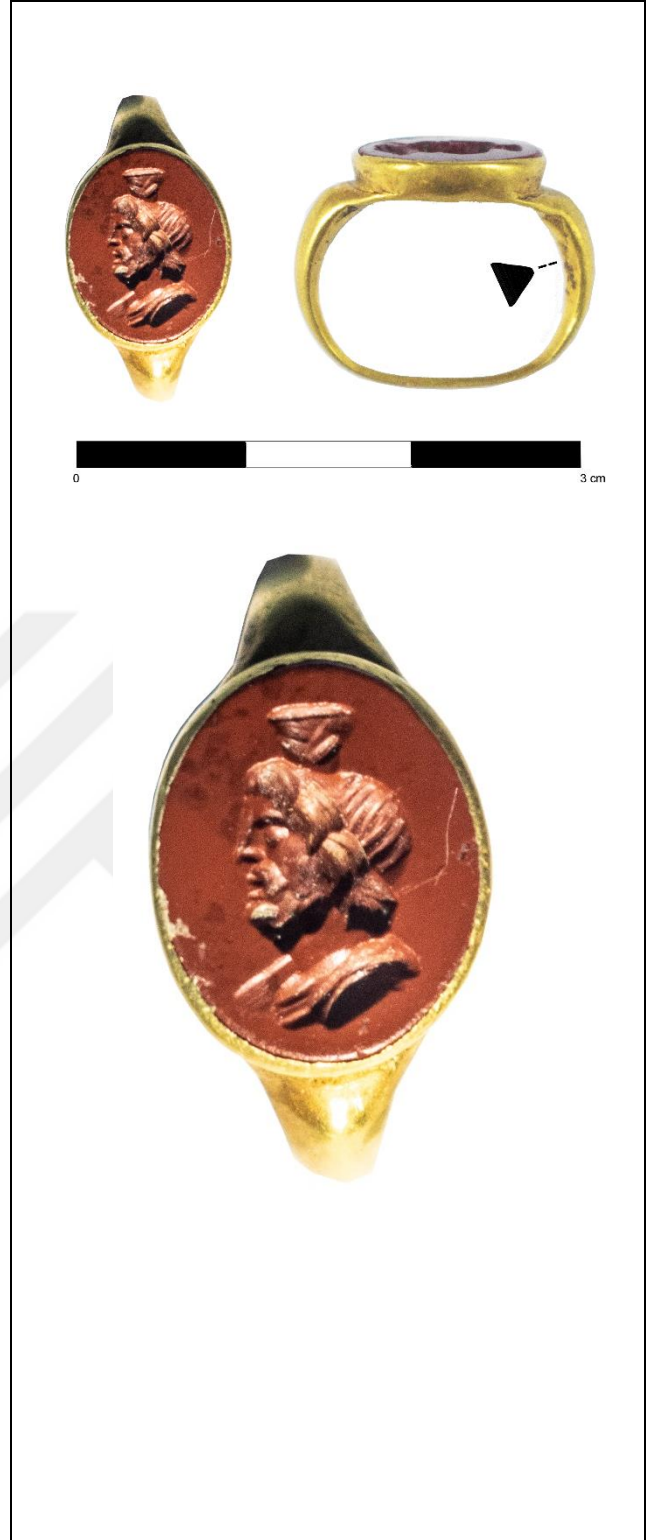
Malzeme: Altın ve kırmızı jasper

Teknik: Levha biçimlendirme, taş kakma, intaglio

Tarih: M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl içleri

Lit.: Yüzük formu için: Guiraud, 1989: 185-186, Fig. 21,b.

Yüzük taşı betimleme stili için: Henig, 1994: 109, Kat. No. 199, 141, Kat. No. 284; Konuk ve Arslan, 2000: 117-118, Kat. No. 93-94; Gorny und Mosch, 2015: 162, Kat. No. 325; Henig, 1994: 150-151, Kat. No. 309-312; Maaskant-Kleibrink, 1978: 251.

Ölçüler: Yüzük halkası çap: 1,8x1,5 cm

Genişlik: Omuz: 0,3 cm Alt: 0,1 cm

Kalınlık: Omuz: 0,2 cm Alt: 0,1 cm

Kaş çapı: 1,1x0,9 cm

Kalınlık: 0,2 cm

Ağırlık: 2,28 gr

Bezeme: Serapis büstü, sola dönük.

Tanım: Altın yüzük halkası kabaca elips formudur. Halka kesitinin ise omuz kısımlarında “D” formu, alt kısımda ise dikdörtgen formu olduğu izlenebilmektedir. İçerisine kırmızı jasper taşı monte edilmiş oval bir kaşı bulunan yüzük halkası kaştan ayrı olarak yapılmış ve iki parça birbirine lehimlenmiştir. Halka omuz bölümüne doğru genişler ve kalınlaşır. Yüzük halkasının bir model üzerine şekillendirildiği düşünülmektedir. Halkaya sonradan lehimlenen kaş kısmı oval ve yüksektir. İçerisine monte edilen yassı kırmızı jasper taşı kaş ile aynı yüksekliktedir. Dışarıya taşma bulunmamaktadır. Yüzükte süsleme ögesi olarak kullanılan oval formu kırmızı jasper taşı üzerinde intaglio tekniğinde kalathos başlığı, drapeli elbisesi ve klasik saç-sakal düzenlemesi ile birlikte Tanrı Serapis büstü betimlenmiştir.

Katalog No: 24

Kazı Envanter No: AND-18-07

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük parçası

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan, ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Gümüş? ve kırmızı jasper

Teknik: Taş kakma, intaglio

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Konuk ve Arslan, 2000: 117, Kat. No. 93; 118, Kat. No. 94; 69, Kat. No. 45; 70, Kat. No. 46; 78, Kat. No. 55.

Ölçüler: Yüzük kaşı uzunluğu: 1,2 cm

Genişliği: 1,1 cm

Kalınlığı: 0,3 cm

Bezeme: Serapis büstü, sola dönük.

Tanım: Oval taş üzerindeki kompozisyona bakıldığında drapeli elbiseli, kalathoslu ve sakallı olan tanrının intaglio tekniğinde sola dönük profilden betimlendiği görülmektedir. Yüzüğü ile birleşik şekilde ele geçmiştir ancak gümüş olduğu düşünülen yüzük halkası taşın her iki yanından çıkan omuz kısımlarından itibaren kırıktır.

Katalog No: 25

Kazı Envanter No: 2009-102

Müze Envanter No: 2015-367

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Sinagog.

Açma No. 1, -115 cm

Malzeme: Altın ve oniks

Teknik: Levha şekillendirme, taş kakma, kameo.

Tarih: M.S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl içleri

Lit.: Yüzük formu: Guiraud, 1989: 185-186, Fig. 21, b.

Betimleme: Richter, 1956: 75, Kat. No. 313-316; Spier, 1992: 103, Kat. No. 251; Gori, 1731: LXXVII, I,III,IV; Furtwängler, 1896: 163, Kat. No. 3811.

Ölçüler: Halka çapı: 1,8 cm

Genişliği: Omuz: 0,3 cm Alt: 0,1 cm

Kalınlığı: Omuz: 0,2 cm Alt: 0,09 cm

Kaş çapı: 1,2-1,1 cm

Kalınlığı: 0,2-0,3 cm

Ağırlık: 1,94 gr

Bezeme: Amphora üzerinde yelken tutan çocuk eros.

Tanım: Yüzük halkası omuz kısmında “D” kesitliyen alt kısımda yine dikdörtgen kesitlidir. Halkanın alt kısmında şekil bozuklukları meydana gelmiştir. Altın yüzük halkası ve kaş, Kat. No. 23 örneğindeki gibi ayrı parçalar halinde oluşturulduktan sonra birleştirilmişlerdir. Kat. No. 23’ten farklı olarak bu örnekte halka ve kaşın birleşim izi belli belirsizdir. Yüzük kaşına oniks taşından bir Kameo monte edilmiştir. Taş yerleştirilirken kaş kısmının kenarları taşın düşmesini önlemek için taş üzerine doğru sıvanmıştır fakat oldukça düzensiz yapıldığı izlenmektedir. Yüzük üzerinde süsleme ögesi olarak kullanılan kameo tekniğinde şekillendirilen oniks taşı üzerinde bir Eros betimlemesi bulunmaktadır. Alacalı mavi arka fon üzerinde krem rengi Eros, bir amphora üzerinde durmaktadır. Elinde tuttuğu kumaş parçasını bir yelken olarak kullanarak amphoranın üzerinde adeta bir denizdeymiş gibi ilerlemekte, olasılıkla oyun oynamaktadır. Erosun vücudu rüzgara karşı duruyormuşçasına bir kompozisyonda verilmiştir. Bu durum da anlatıyı destekler niteliktedir.

Katalog No: 26

Kazı Envanter No: 2009-105

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G.1-15, -98 cm.

Malzeme: Altın kaplama bronz

Teknik: Döküm, altın kaplama, taş kakma.

Tarih: M.S. geç 5. yüzyıl

Lit.: Spier, 2010: 14, Lev. 4a-b; 13, Lev. 1a-b; Spier, 2007: Lev. 60, 483-486; Lev. 61, 487.

Ölçüler: Çap: 2,1 cm

Yükseklik: 2,8 cm

Bezeme: Altın kaplama

Tanım: İnce, dairesel kesitli yüzük halkasına çanak biçimli bir taş yuvası lehimlenmiştir. Yüzük taşı korunmamıştır. Taşın montür edildiği kısmın kenarları oldukça yükseltilmiştir. Bronz yüzük üzerinde, özellikle halkanın taş yuvası ile birleştiği kısımda ve yuva üzerinde altın kaplamadan kalan kısımlar görülmektedir.

Katalog No: 27

Kazı Envanter No: D.07-L.4/34

Müze Envanter No: 2015-337

Eser: Yüzük taşı

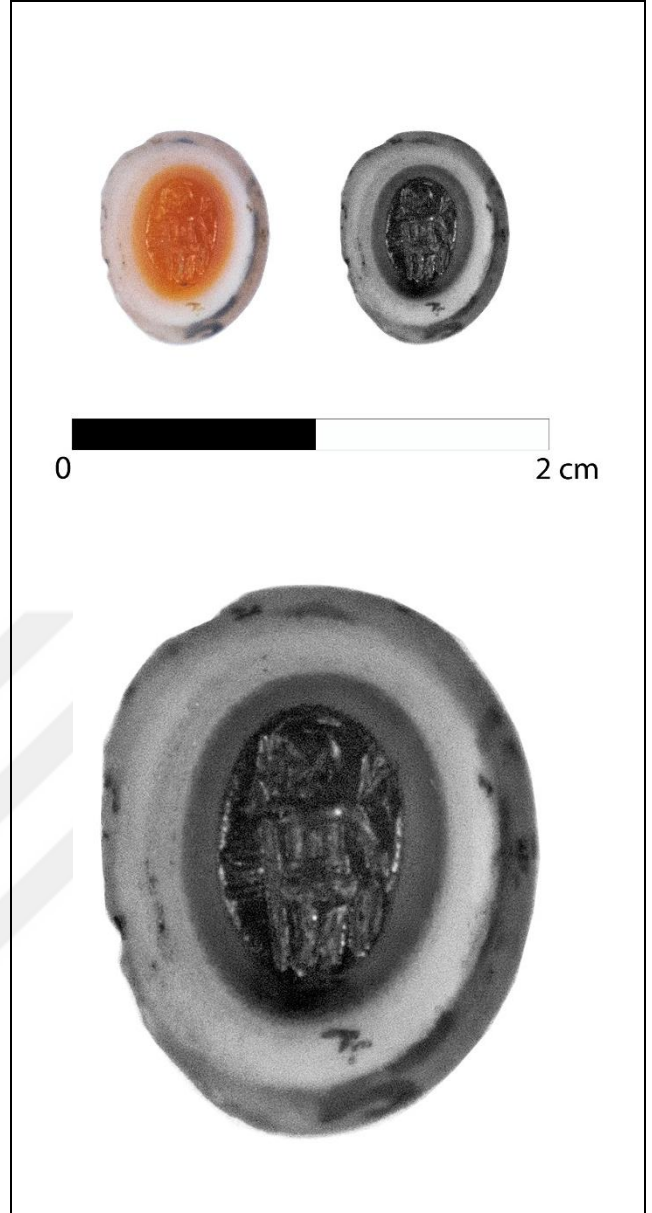
Buluntu Yeri: Demre Çayı, 4 Numaralı Lahit.

Malzeme: Oniks

Teknik: Intaglio

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Cravinho, 2018: Lev. 1, 5; Bertolami Fine Art, 2018b: 204, Kat. No. 262; 206, Kat. No. 266.

Ölçüler: Uzunluk: 0,9 cm

Genişlik: 0,7 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Bezeme: Ares/Mars Ultor.

Tanım: Konik biçimli oniks taşının her iki yüzü de düzleştirilmiştir. Taşın üst yüzeyine, sağ elinde mızrağı ve sol elinde kalkanı ile korinth miğferli ve zırlı bir figür betimlenmiştir. Figür, genel duruş biçimi ve atribülerinden yola çıkarak Ares/Mars olarak tanımlanmıştır.

Katalog No: 28

Kazı Envanter No: 2011-201

Müze Envanter No: 2015-403

Eser: Yüzük taşı

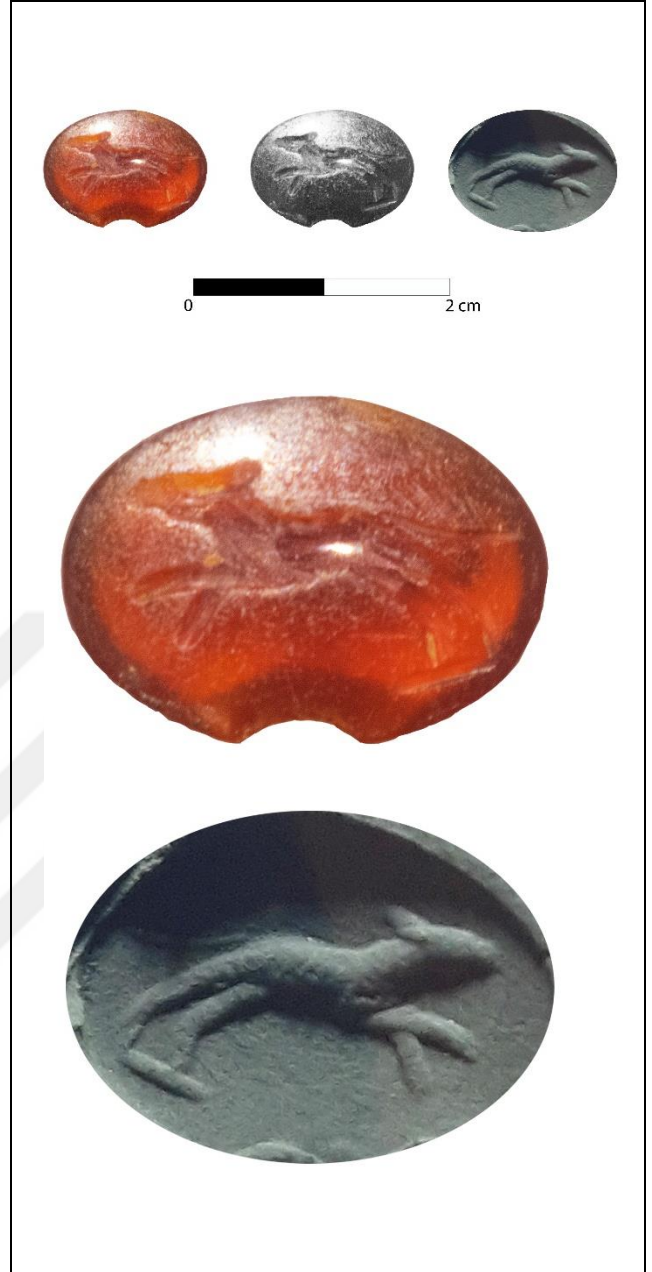
Buluntu Yeri: Andriake, Germanikus Meydanı, Yüzey.

Malzeme: Sard

Teknik: Intaglio

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Gorny und Mosch, 2017: 175, Kat. No. 384; Gorny und Mosch, 2014: 30, Kat. No. 1054.

Ölçüler: Çap: 1,3x0,9 cm

Yükseklik: 0,3 cm

Bezeme: Koşan tazi.

Tanım: Sard taşı elips biçiminde şekillendirilmiş ve figürün işlendiği üst kısım hafif bombeli bırakılmıştır. Figür baz alındığında saat 6 yönünde ufak bir kırığı bulunmaktadır. Kompozisyonda, kesim çizgisi üzerinden öne doğru atlama anında gösterilen bir köpek betimlenmiştir. Köpeğin arka iki patisi kesim çizgisi üzerinde bulunmaktadır ve kesim çizgisi burada sınırlandırılmıştır. İçerisinde bulunduğu eylem nedeniyle köpeğin vücudunun tamamen gerildiği, kuyruğunun geriye doğru kalktığı ve başının öne doğru verildiği görülmektedir. Ön

patilerinin biri diğlerinden daha yüksektir. Tüm bu gövde hareketi eylem ile uyumlu biçimlendirilmiştir. Ön patilerinden köpeğin koşma pozisyonunda, tam ön patilerini yere basarak tekrar sıçrayacağı anda betimlendiği anlaşılmaktadır. Kulakların arkaya doğru dik bir şekilde verilmesi de betimlenen köpeğin, bir yere odaklı olarak (olasılıkla bir ava) koştuğunu göstermektedir.

Katalog No: 29

Kazı Envanter No: 2011-202

Müze Envanter No: 2015-404

Eser: Yüzük taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.

G-2, +90 cm.

Malzeme: Sard

Teknik: Intaglio

Tarih: M.S. 1.-2. yüzyıl

Lit.: Osborne, 1912: 363, Lev. XXIII, 16; Konuk ve Arslan, 2000: Kat. No. 64-69; Stupperich, 1986: Lev. 39, 5-6; Özgülnar, 2007: 113, Kat. No. 39; Maaskant-Kleibrink, 1978: 209-210, Kat. No. 482; 279, Kat. No. 775.

Ölçüler: Çap: 1,3x1 cm

Yükseklik: 0,3 cm

Bezeme: Hermes ve koç.

Tanım: Oval formda biçimlendirilmiş sard taşının üzeri tamamen düzleştirilmemiş, hafif bombeli bırakılmıştır. Ön yüzde zemin çizgisi üzerinde vücudu cepheden başı ise profilden verilmiş olan bir figür betimlenmiştir. Figür, başında şapkası, sağ elinde kerykeionu ve postu, sol elinde para kesesi ve hemen sol yanındaki keçi/koç? ile Hermes olarak tanımlanmıştır. Hermesin vücudunun kabaca bir "S" çizmekte olduğu görülebilmektedir. Vücudu çıplaktır,

sadece bir pelerin giymektedir ve bu pelerin sol dirseğinin üzerinden atılarak sallandırılmıştır. Vücudu, özellikle göğüs bölgesinde detaylı işlenmiştir. Yüzüne bakıldığında, ağzının iki paralel yiv ile oluşturulduğu ve burnunun da yine aynı şekilde keskin yivlerle biçimlendirildiği görülmektedir.

Katalog No: 30

Kazı Envanter No: AND-18-03

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük taşı

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -150 cm.

Malzeme: Akik

Teknik: Intaglio

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Konuk ve Arslan, 2000: 49, Kat. No. 25; Osborne, 1912: Lev. XXIII, 25; Stupperich, 1986: 239, Lev. 39, 13-15; Gorny und Mosch, 2014: 49, Kat. No. 1123; Yinesor-Demir, 2008: 116, Kat. No. 17.

Ölçüler: Çap: 1,2x1 cm

Yükseklik: 0,2 cm

Bezeme: Athena

Tanım: Elips formlu akik yüzük taşının üst kısmı düzleştirilmiştir. Düzleştirilen yüzeye dikey ekseninde bir figür intaglio tekniğinde işlenmiştir. Kesim çizgisi üzerinde ayakta duran figür başını kendi soluna çevirmiştir, sağ elinde ise bir mızrak tutmaktadır ve mızrağa dayalı şekilde bir de

kalkanı bulunmaktadır. İleriye doğru uzattığı sol elinde ise bir patera tuttuğu görülen figür, drapeli elbisesi ve başında miğferi ile Athena olarak tanımlanmıştır. Figür baz alındığında saat 5 yönünde bir kırık bulunmaktadır.

Katalog No: 31

Kazı Envanter No: AND-18-01

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük taşı

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Kırmızı jasper

Teknik: Intaglio

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Stil özellikleri: Maaskant-Kleibrink, 1978: 251.

Kompozisyon bakımından benzer örnekler: Guiraud ve Schwartz, 2001: 42, Kat. No. 11.

Ölçüler: Çap: 1,5x1,2 cm

Yükseklik: 0,2 cm

Bezeme: Kline üzerinde Serapis.

Tanım: Oval formulu jasper taşının her iki yüzü de düzleştirilmiştir. Sahne daha geniş olan yüzey üzerine yatay eksenle işlenmiştir. Kompozisyonda, zemin çizgisi üzerindeki bir klinede uzanan Tanrı Serapis yer almaktadır. Arkalıklı kline üzerinde, sırtını yastık ve arkalığa yaslayarak oturan tanrı sağ elini başına destek yapmış patera? tuttuğu sol elini ise dizinin üzerine doğru uzatmıştır. Uzun drapeli bir elbise giyen tanrı başının üzerinde iki kalın yivden oluşturulmuş kabaca “T”

harfi şeklinde bir başlık taşımaktadır. Kalathosun “T” biçimli verildiği örnekler mevcut olduğundan başlık kalathos olmalıdır. Başlığın “T” biçiminde betimlendiği örnekler genellikle tanrının ayakta ya da otururken betimlendiği ve tüm vücudun kompozisyon içerisinde görüldüğü betimlemelerdir.

Katalog No: 32

Kazı Envanter No: AND-18-02

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük taşı

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -142 cm.

Malzeme: Kırmızı jasper

Teknik: Intaglio

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Stil: Maaskant-Kleibrink, 1978: 251.

Kompozisyon bakımından benzer örnekler: Maaskant-Kleibrink, 1978: Lev. 133, 792a-b; Spier, 1992: 114-115, Kat. No. 291; British Museum Coll. Env. No. 1867,0507.567;1923,0401.265; 1867,0507.566; Walters Art Museum Coll. Env. No. 42.1314.

0

2 cm

Ölçüler: Çap: 1,5x1,3 cm

Yükseklik: 0,2 cm

Bezeme: Hipodromda yarış sahnesi

Tanım: Kabaca oval formulu jasper taşının her iki yüzünde düzleştirilmiş ve ön yüze oldukça hareketli bir hipodromda yarış sahnesi betimlenmiştir. Quadrigalı yarışmacılar bir hakem kontrolünde spina etrafında yarışmaktadırlar. Spina üzerinde tapınak gibi çeşitli yapılar ve sağ

üstte hayvan figürü olduğunu düşündüğümüz bir figür bulunmaktadır. Sahnede tespit edilebilen 4 adet yarışmacı bulunmaktadır. Hakem de dahil olmak üzere figürlerin giysilerinin detayı verilmemiştir bu nedenle çıplakmış izlenimi yaratmaktadırlar. Figürlerdeki tek detay başlarında bulunan bir başlıktır. Yarışmacılar ellerinde bir çeşit kamçı tutmaktadırlar. Hakemin öne doğru uzattığı sağ elinde ise olasılıkla yine yarışı yönetmek için taşıdığı dairesel formlu tanımlayamadığımız bir nesne bulunmaktadır. Hakem kendi zemin çizgisine sahiptir fakat diğer figürlerde bir zemin çizgisi bulunmamaktadır.

Katalog No: 33

Kazı Envanter No: AND-18-05

Müze Envanter No:

Eser: Yüzük taşı

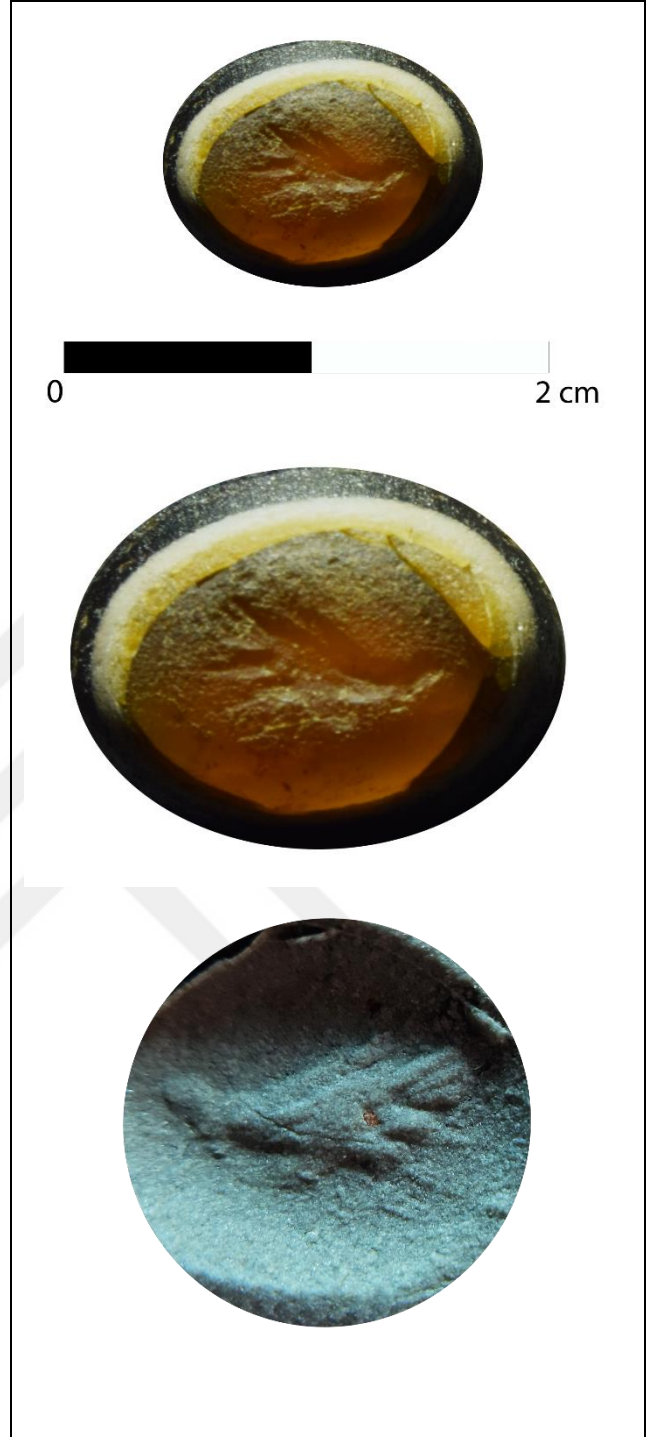
Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -145 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Intaglio

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Kuş betimlemeli örnekler: Spier, 1992: 118, Kat. No. 303, 304; Steiger, 1966: 32, Lev. 8,6; Gorny und Mosch, 2017: 178-179, Kat. No. 403; Gorny und Mosch, 2015: 158, Kat. No. 309; Richter, 1956: 112, Kat. No. 525; Guiraud ve Roulière-Lambert, 1995: Kat. No. 47, 48; Cravinho, 2017: Lev. 5, 58.

Ölçüler: Çap: 1,3x1 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Bezeme: Kuş

Tanım: Oniks taklidi cam yüzük taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır. Üst yüzeyde kazıma ile şekillendirilmiş uçan bir kuş betimlenmiştir. Kuş, pençelerinde dal benzeri bir nesne taşımaktadır. Kuşun türü, işlemenin yüzeyselliğinden ve

yüzük taşının korunma durumundan dolayı kesin olarak tanımlanamamaktadır. Kuşun kanatlarının duruşuna bakıldığında her ikisinin de havada, gergin bir şekilde betimlendiği görülmektedir. Buradan kuşun uçarken betimlendiği anlaşılabılır. Başı ise yine dik bir şekilde ileriye doğru uzanmıştır. Tuttuğu dalın nasıl bir ağaca ya da bitkiye ait olduğu anlaşılamamaktadır.

Katalog No: 34

Kazı Envanter No: AND-19-08

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük taşı

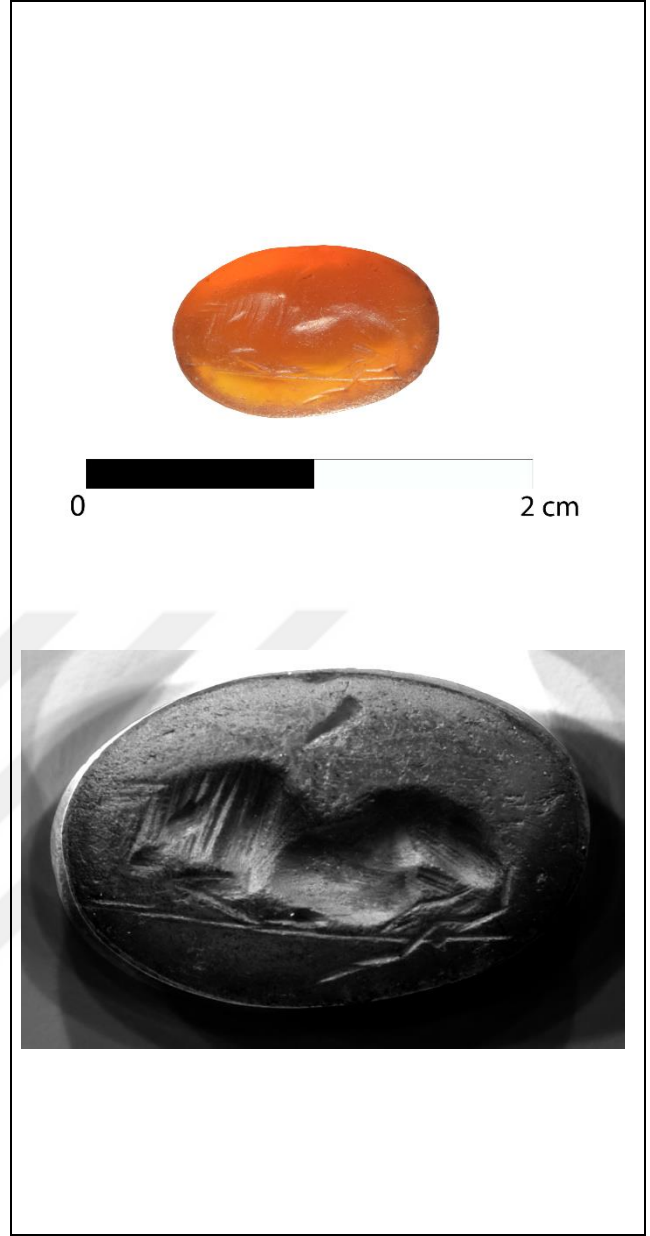
Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.
B-74, -65 cm.

Malzeme: Karnelyan

Teknik: Intaglio

Tarih: -

Lit.: Maaskant-Kleibrink, 1978: 190, Kat. No. 419; Bertolami Fine Art, 2019: 54, Kat. No. 348.

Ölçüler: Çap: 1,2x0,8 cm

Yükseklik: 0,3 cm

Bezeme: Yatan boğa.

Tanım: Turuncu karnelyan elips formunda biçimlendirilmiş ve alt yüzeyi düzleştirilmiştir. Üst yüzeyi çok hafif bombeli bırakılan gemmeye zemin çizgisi üzerinde sola dönük şekilde yatan bir boğa betimlenmiştir. Boğa ayaklarını içe doğru kıvrımış şekilde yatmaktadır. Ön ayaklardan biri ise kesim çizgisi üzerine doğru uzatılmıştır. Olasılıkla arka ayaklarından biri ya da kuyruğu zemin çizgisinin altına sarkıtılmıştır. Tüm kompozisyon, boğanın dinlenme anında betimlendiğini göstermektedir.

Katalog No: 35

Kazı Envanter No: 2017-12

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük taşı

Buluntu Yeri: Andriake.

121-3/A, +40/+25 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Intaglio

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,2x1,1 cm

Yükseklik: 0,3 cm

Bezeme: Profilden erkek büstü, sola dönük.

Tanım: Oval formlu lapis lazuli taklidi camın alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise hafif bombeli bırakılmıştır. Taş üzerine, sola dönük bir erkek büst işlenmiştir. Başında taç? benzeri bir obje bulunan figür sakallıdır. İyi korunmamış olması sebebiyle figürün detayları seçilememekte ve kimlik tespiti yapılamamaktadır.

Katalog No: 36

Kazı Envanter No: 2009/198

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Sinagog.

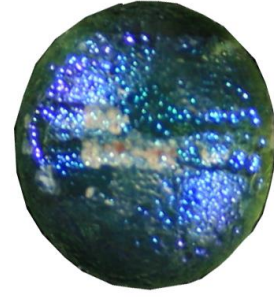
Açma No. 1, -180/-240 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Intaglio

Tarih: -

Lit.: -

0

2 cm

Ölçüler: Çap: 1,3 cm

Yükseklik: 0,5 cm

Bezeme: Birbirine paralel çift çizgi.

Tanım: Yeşil renkte, dairesel formlu cam yüzük taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli şekilde biçimlendirilmiştir. Üst yüzeyde, birbirine paralel iki yatay yivden oluşan kazıma çizgi bezeği bulunmaktadır. Bu tür örneklerin tarihlendirilmesi, destekleyici buluntu verileri olmadan oldukça zordur. Bu sebeple bir tarihleme önerisi getirilmemiştir.

Katalog No: 37

Kazı Envanter No: AND-18-06

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük taşı

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -141 cm.

Malzeme: Taş ve cam

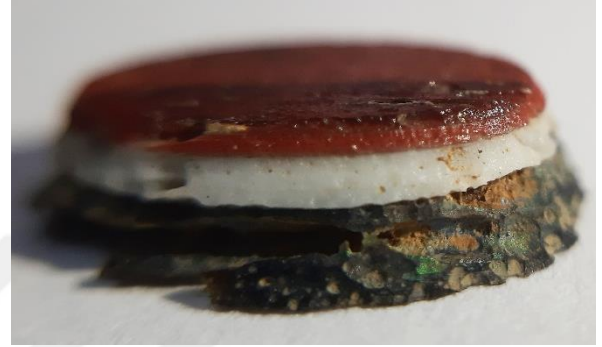
Teknik: -

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: -

0 2 cm

Ölçüler: Çap: 1,2x0,9 cm

Yükseklik: 0,3 cm

Tanım: Elips formulu yüzük taşı üç ayrı katmandan oluşmaktadır. Alt ve üst yüzeyleri düzleştirilmiştir. Katmanlar incelendiğinde en üst katmanda kırmızı-koyu kırmızı renklerde alacalı bir opak bir taş, altında ise beyaz cam bir katmanın yer aldığı ve en altta da siyah cam bir katman olduğu görülmektedir. Yüzük taşı üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır.

Katalog No: 38

Kazı Envanter No: 2016-31

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,6x1,4 cm

Yükseklik: 0,6 cm

Tanım: Kabaca dairesel formdaki yüzük taşı, koyu mavi camdan üretilmiştir. lapis lazuli taklidi olduğu düşünülebilir. Cam yüzük taşının alt yüzeyi düzleştirilmiş üst yüzey ise bombeli şekillendirilmiştir ve kenarlarında ufak kırıklar bulunmaktadır.

Katalog No: 39

Kazı Envanter No: -

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

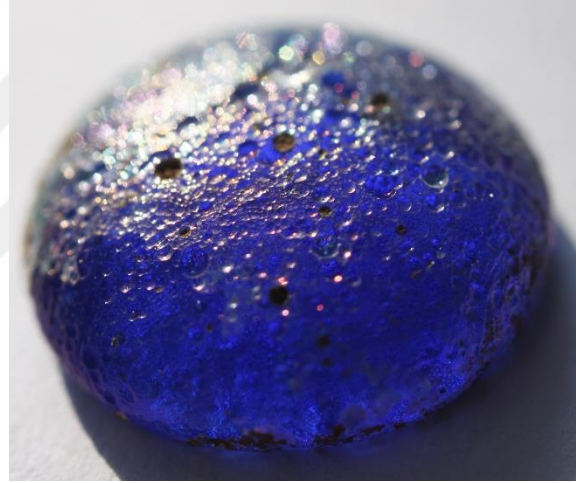
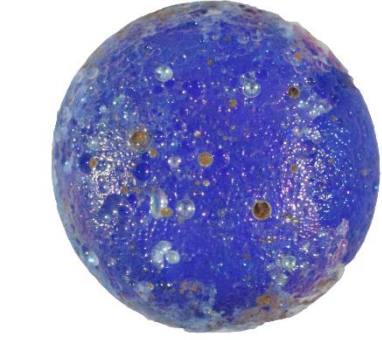
Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.
17 No.lu Açma, -145 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,7 cm

Yükseklik: 0,6 cm

Tanım: Düzgün daire formundaki koyu mavi renkli cam takı taşının alt kısmı düzleştirilmiştir. Alt kısımda merkeze doğru iç bükey bir eğim söz konusudur. Üst kısım ise bombeli olarak şekillendirilmiştir.

Katalog No: 40

Kazı Envanter No: -

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

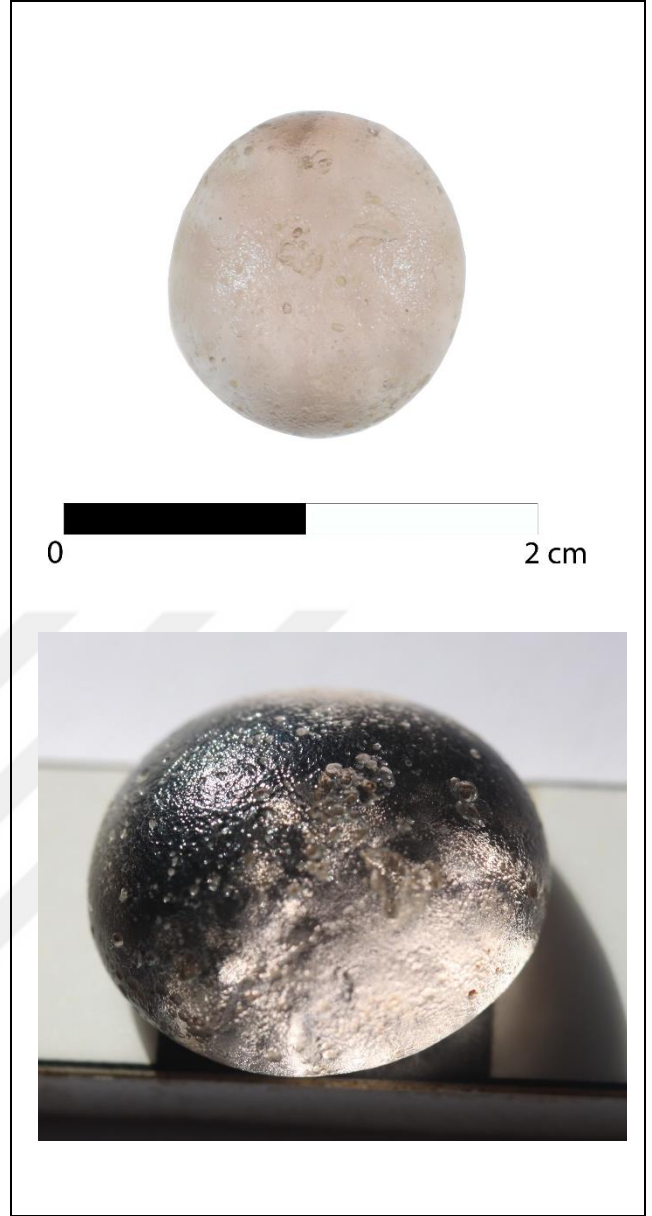
Buluntu Yeri: Andriake, Batı Hamam.
26 No.lu Açma, -110 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,4 cm

Yükseklik: 0,6 cm

Tanım: Dairesel formlu cam yüzük taşı, renksiz ve saydamdır. Bezemesiz olan yüzük taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır. Adeta yarım küre formundadır.

Katalog No: 41

Kazı Envanter No: AND-18-52

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

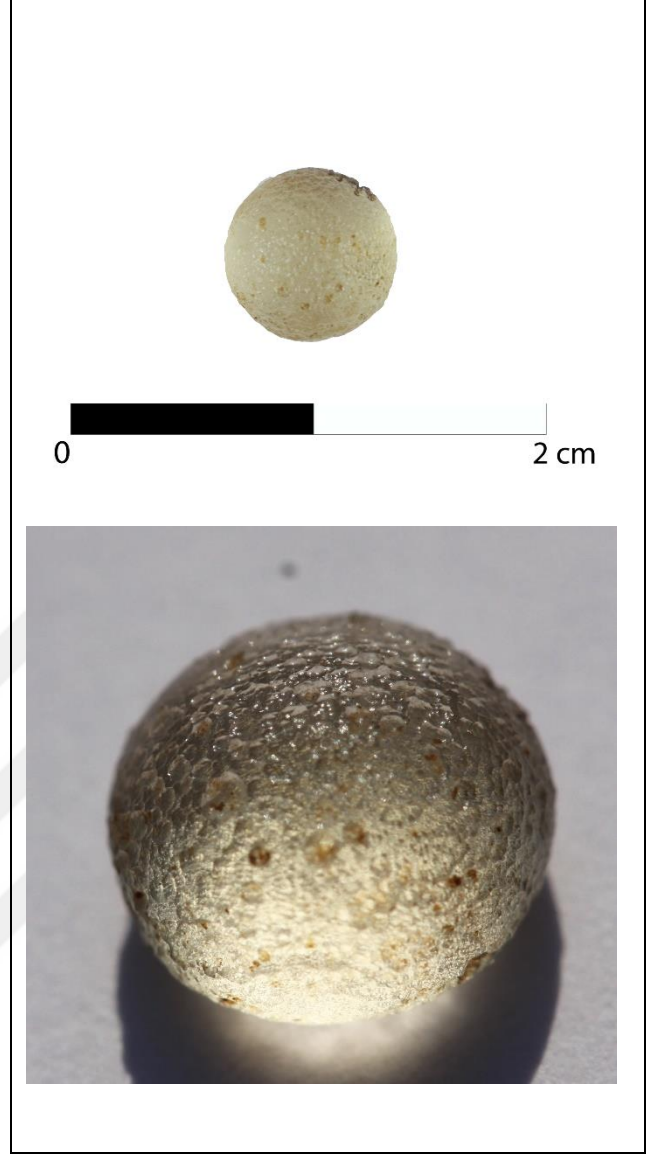
Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-1, -215 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,7 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Biçim ve malzeme olarak Kat. No. 40 ile benzer. İrizasyon oranı yüksektir.

Katalog No: 42

Kazı Envanter No: 2015-02

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium Önü.
5 No.lu Açma.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,1 cm

Yükseklik: 0,7 cm

Tanım: Yeşilimsi sarı renkteki cam yüzük taşı biçim olarak Kat. No. 40 ve 41'e benzer. Yarı transparan yüzük taşında irizasyon oranı yüksektir.

Katalog No: 43

Kazı Envanter No: 2015-04

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium Önü.
7 No.lu Açma.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1 cm

Yükseklik: 0,5 cm

Tanım: turkuaz renkteki yarı saydam yüzük taşı dairesel formudur. Alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir.

Katalog No: 44

Kazı Envanter No: 2011-244

Müze Envanter No: 2015-406

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.
B-34, -250/-260 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

0

2 cm

Ölçüler: Çap: 0,9 cm

Yükseklik: 0,6 cm

Tanım: Kat. No. 43 ile aynı.

Katalog No: 45

Kazı Envanter No: 2016-32

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,1x1,4 cm

Yükseklik: 0,6 cm

Tanım: Yarı transparan elipsoid formlu takı taşı. Alt kısmı düzleştirilen üst kısmı ise bombeli bırakılan yeşil renkli cam takı taşında irizasyon oranı fazladır.

Katalog No: 46

Kazı Envanter No: 2016-30

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

0

2 cm

Ölçüler: Çap: 0,9 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Kat. No. 40 ve 41 ile malzeme ve form bakımından aynı olmasının yanı sıra yarı saydamdır.

Katalog No: 47

Kazı Envanter No: AND-18-168

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, A Kilisesi.
Şapel G.B. Duvar Dışı, Yüzey.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,8 cm

Yükseklik: 0,5 cm

Tanım: Siyah renkli, opak cam hamurundan biçimlendirilen yüzük taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir. Cam üzerindeki irizasyon oranı fazladır.

Katalog No: 48

Kazı Envanter No: AND-18-167

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

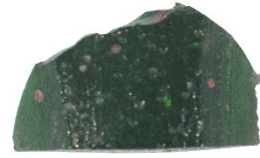
Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -142 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Alt yüzey uzunluk: 1 cm

Üst yüzey uzunluk: 0,6 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Koyu yeşil renkli cam takı taşı, bir piramidin üst kısmının yatay ekseninde kesilmesi ile elde edilmiş izlenimi yaratır. Alt kısmı düzleştirilmiştir ve cam üzerinde irizasyon izlenmektedir. Cam takı taşı yarısından itibaren kırıktır.

Katalog No: 49

Kazı Envanter No: 2009-146

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Sinagog.

Açma No. 1, -236/-296 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,1 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Yeşil opak camdan takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır. Üzerinde merkezdeki bir daire etrafından başlayan ve tabana ulaşan dilimler şeklinde kırıklar mevcuttur. Bu şablonun bilinçli oluşturulup oluşturulmadığı bilinmemektedir.

Katalog No: 50

Kazı Envanter No: -

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.

B-77, -50/-60 cm

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

0

2 cm

Ölçüler: Çap: 1,3 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Dairesel formlu takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak şekillendirilmiştir. Tahribat oranı yüksek olduğu için herhangi bir detay belli değildir.

Katalog No: 51

Kazı Envanter No: 2011-204

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.

B-3, -55 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,5x1,7 cm

Yükseklik: 0,5 cm

Tanım: Dairesel formulu beyaz, opak camdan takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak şekillendirilmiştir. İrizasyon oranı maksimum seviyededir. Durumu Kat. No. 50 ile benzerdir.

Katalog No: 52

Kazı Envanter No: 2009.19

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

0 2 cm

Ölçüler: Uzunluk: 1,8 cm

Genişlik: 1,4 cm

Tanım: Yeşil renkli cam yüzük taşı elipsoid formdadır. Alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli şekilde biçimlendirilmiştir. İrizasyon oldukça fazladır.

Katalog No: 53

Kazı Envanter No: 2009-25

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G.5-16, -45 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 0,7 cm

Genişlik: 0,4 cm

Yükseklik: 0,2 cm

Tanım: Koyu yeşil renkli, yarı transparan yüzük taşı dikdörtgen formdadır. Alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir.

Katalog No: 54

Kazı Envanter No: 2009-97

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

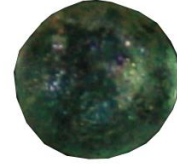
Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G.3-A, 135 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,6 cm

Yükseklik: 0,5 cm

Tanım: Yeşil renkte dairesel formlu cam yüzük taşı yarı saydamdır. Alt kısmı diğer örneklerdeki gibi düzleştirilmiş üst kısım ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir.

Katalog No: 55

Kazı Etüt No: 2019-C68

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

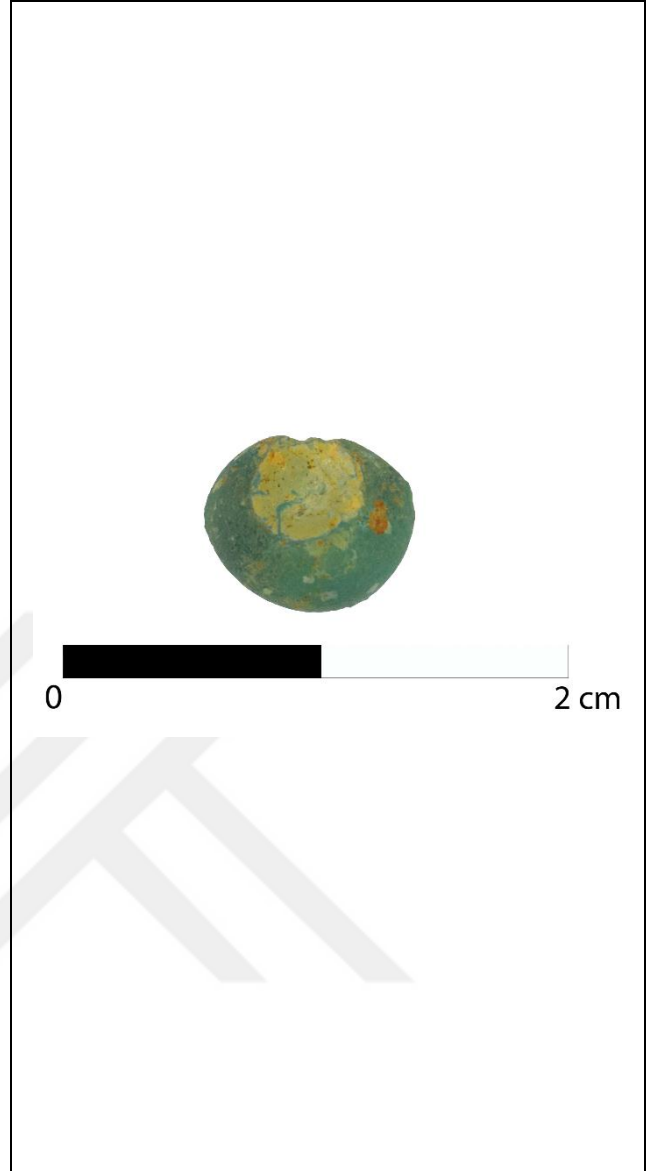
Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.
B-83, -50/-80 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,8 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Yeşil renkte dairesel formlu yüzük taşının alt kısmı düzleştirilmiş ancak orta kısma doğru iç bükey eğimli olarak yapılmış, üst kısmı ise bombeli biçimlendirilmiştir. Üst yüzeyin orta kısmında, dairesel bir oyuk bulunmaktadır. Olasılıkla bu kısımda farklı bir taş ya da camdan ek bir parça bulunmaktaydı.

Katalog No: 56

Kazı Envanter No: 2010-40

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.
K-10, -40/-80 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,4 cm

Yükseklik: 0,3 cm

Tanım: Alt kısmı düzleştirilip üst kısmı bombeli olarak şekillendirilen yarı saydam yüzük taşı oval formudur. Cam yüzeyinde irizasyon oranı fazladır.

Katalog No: 57

Kazı Envanter No: 2010-204

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Sinagog.
Yüzey.

Malzeme: Cam

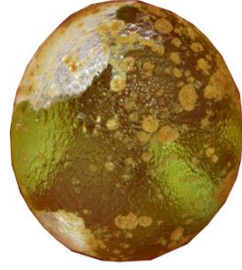
Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1 cm

Tanım: Kat. No. 56 ile benzer.

0

2 cm

Katalog No: 58

Kazı Envanter No: 2012-235

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

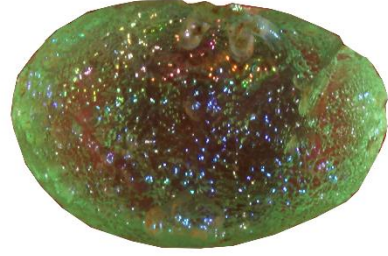
Buluntu Yeri: Andriake, Şarap İşliği.
1-H, -245/-255 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

0

2 cm

Ölçüler: Uzunluk: 1,5 cm

Genişlik: 1 cm

Tanım: Elips formlu yüzük taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir. Cam yüzeyinde irizasyon oranı fazladır.

Katalog No: 59

Kazı Envanter No: 2016-29

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,9 cm

Yükseklik: 0,2 cm

Tanım: Kabaca dairesel formlu opak cam yüzük taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli olarak biçimlendirilmiştir.

Katalog No: 60

Kazı Envanter No: 2010-78

Müze Envanter No: 2015-396

Eser: Takı taşı

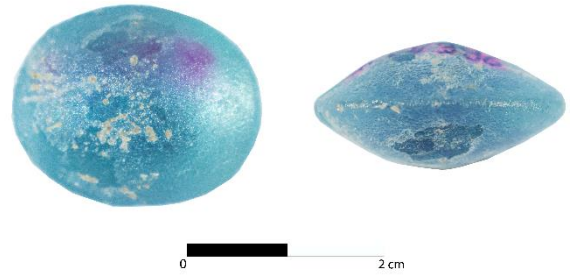
Buluntu Yeri: Andriake, Liman Yapısı 2.
D-1, -270 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 2,5x1 cm

Yükseklik: 1,2 cm

Tanım: Yarı şeffaf oval formlu takı taşı, mavi camdan oluşturulmuştur. Her iki yüzü de bombelidir.

Katalog No: 61

Kazı Etüt No: 2019-C54

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

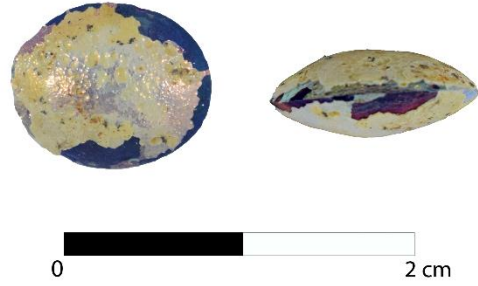
Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.
B-87/A.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1 cm

Yükseklik: 0,5 cm

Tanım: Yüzeyi yoğun mine kaplı oval formlu takı taşının her iki yüzü de bombelidir. Rengi laciverte yakındır.

Katalog No: 62

Kazı Envanter No: 2011-203

Müze Envanter No: -

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.
G-4, +80 cm.

Malzeme: Taş

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,5 cm

Yükseklik: 0,6 cm

Tanım: Takı taşı oldukça düzgün bir dairesel forma sahiptir. Alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli şekilde bırakılmıştır. Rengi açıktan koyuya mavi renklerde alacalı olan takı taşı malzemesinin doğal taş olduğu düşünülmektedir. Yapılan incelemede üzerinde herhangi bir alet izine rastlanmamıştır.

Katalog No: 63

Kazı Envanter No: 2011-203

Müze Envanter No: 2015-405

Eser: Takı taşı

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.
G-4, +80 cm.

Malzeme: Taş

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,6 cm

Yükseklik: 0,6 cm

Tanım: Oldukça düzgün bir dairesel forma sahip olan takı taşının alt kısmı düzleştirilmiş üst kısmı ise bombeli bırakılmıştır. Takı taşı malzemesinin doğal taş olduğu düşünülmektedir. Alt kısımda düzgün çizgi şeklinde alet izleri tespit edilmiştir.

Katalog No: 64

Kazı Envanter No: DM06/LH-6.33

Müze Envanter No: 2015-459

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Demre Çayı.
6 Numaralı Lahit, -78 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme ve kazıma.

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Greifenhagen, 1970a: 49, Kat. No. 20, Lev. 26; Uygun, 2000: 68-69, Kat. No. 26; Pfeiler, 1970: 74-75, Lev. 16, 8.

Ölçüler: Çap: 1,6x1,4 cm

Kaş genişliği: 0,7 cm

Halka genişliği: Omuz: 0,5 cm Alt: 0,3 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 2.02 gr

Bezeme: Ay ve yıldız.

Tanım: Demre Çayı'ndan 6 numaralı lahit içerisinden ele geçen yüzük, altın bir levhadan oluşturulmuş ve uçları üst üste getirilerek birbirine lehimlenmiştir. Düz kesitli yüzük halkası,

bezemenin bulunduğu üst kısımda hafifçe genişletilmiş ve düzleştirilmiştir. Halka formunda bozulma meydana gelmiştir. Kaş kısmında kazıma ile oluşturulmuş, her iki ucunda da topuz bulunan stilize bir hilal bezemesi ve hemen altında bir daire ile simgelenen yıldız olduğunu düşündüğümüz bezek bulunmaktadır.

Katalog No: 65

Kazı Envanter No: AND-18-28

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-2, -410 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm, kazıma.

Tarih: M.S. 4.-5. yüzyıl

Lit.: Facsády, 2009: 95-97, Kat. No. 34, 36, 42; Burger, 1966: 113, Mezar 140 (Lev. 103: 140.f).

Ölçüler: Halka çapı: 2,1 cm

Genişliği: 0,2 cm

Kalınlığı: 0,2 cm

Yüzük kaşı çapı: 1,1 cm

Kalınlığı: 0,2 cm

Ağırlık: 2,44 gr

Bezeme: Gemi

Tanım: Dikdörtgen kesitli, ince halkaya sahip bronz yüzük aynı malzemeden dairesel formlu bir kaşa sahiptir. Yüzük halkasının iç kısmının düz olduğu görülmektedir. Halkanın dış kısmı ise düzensiz kalınlıklarda biçimlendirilmiştir. Bu durum halkanın oktagonal forma sahip gibi görünmesine neden olsa da gerçekleştirdiğimiz detaylı inceleme bunun yapım aşamasından kaynaklanan bir şekil bozukluğu olduğunu göstermiştir. Dairesel formlu kaş ve halka birbirine lehimlenmiştir. Kaş üzerinde kazımayla oluşturulmuş bir gemi betimlemesi bulunmaktadır. Gemi ince detaylara girilmeden sade bir şekilde betimlenmiştir. Gövde dokusu bir çerçeve içerisindeki eğik çizgi grubu ile verilen geminin yelkenleri toplanmıştır.

Katalog No: 66

Kazı Envanter No: 2009-103

Müze Envanter No: 2015-363

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
GI-1.

Malzeme: Bronz

Teknik: Kazıma

Tarih: -

Lit.: Enez, 2019: 22-23, Kat. No. 25.

Ölçüler: Çap: 2,6x2,3 cm

Halka genişliği ve kalınlığı: 0,2 cm

Kaş çap: 1,3 cm

Kaş kalınlığı: 0,2 cm

Ağırlık: 3,68 gr

Bezeme: Nimbuslu figür yanında asaya sarılı yılan.

Tanım: Dairesel kesitli halkaya sahip olan bronz yüzüğe kare biçimli bir kaş lehimlenmiştir. Kaş üzerinde kazımayla oluşturulmuş nimbuslu bir figür ve yanında asaya dolanmış yılan betimlemesi bulunmaktadır. Kutsal bir kişiliği temsil ettiği düşünülen figür asa ile temas

etmemektedir. Sahnenin etrafı yine kazıma ile oluşturulmuş üzerinde noktalar bulunan kare biçiminde bir bordür ile çerçevelenmiştir. Betimleme ince detaylara sahip değildir.

Katalog No: 67

Kazı Envanter No: AND-18-39

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, 97 Numaralı Alan. 97/5, -110 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Kazıma

Tarih: -

Lit.: British Museum Coll. Env. No. AF214, AF498.

Ölçüler: Yüzük halkası çapı: 2,2 cm

Genişliği: 0,7/0,4 cm

Kalınlığı: 0,1/0,3 cm

Yüzük kaşı çapı: 0,9 cm

Bezeme: Haç formu monogram

Tanım: Bronz yüzük halkası üçgen bir kesit profili çizmektedir. Omuz kısmında genişleyen halka, dairesel kaşın altına doğru daralmaktadır. Bronz yüzük kaşının üzerine haç formu bir monogram yer almaktadır.

Katalog No: 68

Kazı Envanter No: 2012-216

Müze Envanter No: 2015-743

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Doğu Hamamı.
KH-4, -310 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm, Kazıma

Tarih: M.S. 6.-7. yüzyıl

Lit.: British Museum Coll. Env. No.:
AF.275; AF.257; AF.281.

Ölçüler: Çap: 2,4 cm

Halka genişliği: 0,8/0,4 cm

Halka kalınlığı: 0,2 cm

Kaş genişliği: 1,1 cm

Kaş Uzunluğu: 1,5 cm

Bezeme: Kaş üzerinde: haç formu monogram

Yüzük halkası üzerinde: floral bezemeler

Tanım: Masif bronz yüzük "D" kesitli halkaya sahiptir. Oldukça iyi korunmuş halde ele geçen yüzüğün halkası omuzlardan geniş başlayıp aşağı inildikçe daralmaktadır. Oval formu geniş bir

kaşa sahiptir. Kaş kısmı omuzlardan daha geniş olan yüzüğün yapımında döküm tekniği kullanılmıştır. Hem kaş hem de yüzük halkası bezemelidir. Kaş üzerinde, kazımayla biçimlendirilmiş noktalı bordür içerisinde haç formlu monogram yer almaktadır. Monogramda ne yazdığı ne yazık ki çözülememiştir. Yüzük halkasında, omuzlardan başlayan bezemeler birbirinden farklıdır. Tek omuzda bitki motifi bulunmaktadır. Bitki stilize olmuş şekilde işlenmiştir. Diğer tarafta ise, yaprağa benzer farklı türde bir bitkisel bezeme grubu bulunmaktadır.

Katalog No: 69

Kazı Envanter No: K41.P121

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.

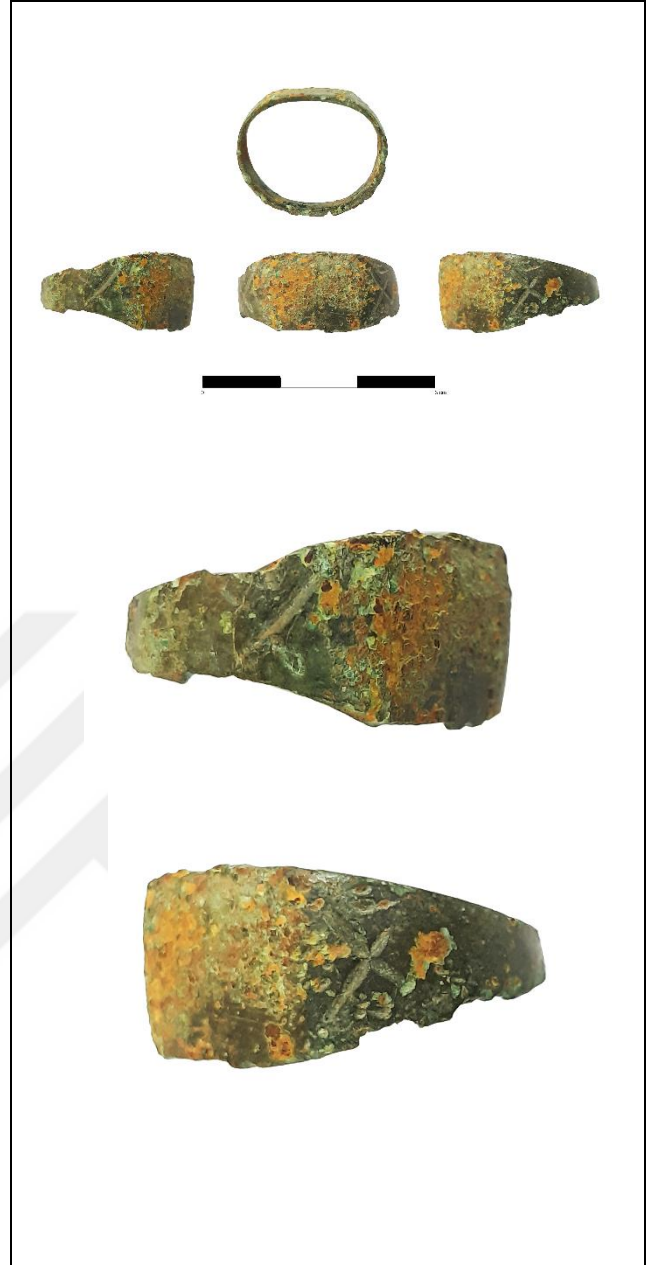
B-68, -15/-25 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Kazıma

Tarih: -

Lit.: Benzer form örnekleri: Guiraud, 1989: 181-185; Facsády, 2009: 98, Kat. No. 52; Henig, 1978: Type XI.

Ölçüler: Çap: 1,3x1,7 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Halka genişliği: Omuz: 0,6 Alt: 0,2 cm

Kaş uzunluğu: 0,9 cm

Kaş genişliği: 1,1 cm

Bezeme: Omuzlarda "X" biçimli kazıma.

Tanım: Düz kesitli bronz yüzük halkası kaş kısmında geniş başlayıp omuzdan itibaren giderek daralarak ilerler. Hafifçe dikdörtgen formu kaşın omuza geçişinin oldukça yumuşak olduğu

görülmektedir. Yüzüğün tamamında, kaş bölgesinde yoğun olmak üzere ağır patina kaybı görülmekte bu sebeple kaş üzerinde bir bezeme olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Fakat her iki omuzda da kazıma ile oluşturulmuş “X” biçimli bir bezek bulunmaktadır. X’in bir kolu diğerinden daha uzundur. Halkanın geri kalan kısmında bir bezeme bulunmamaktadır. İç ve dış yüzeyi düz olan yüzük döküm tekniği ile biçimlendirilmiştir.

Katalog No: 70

Kazı Envanter No: 2009-125

Müze Envanter No: 2015-368

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G.6-7, -60/-80 cm.

Malzeme: Gümüş

Teknik: Döküm

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Bingöl, 1999: 170-172, Kat. No. 190-191, 193; Göral, 2019: 171, Kat. No. 74; British Museum Coll. Env. No. 1856,0425.6.

Ölçüler: Çap: 2,3 cm

Halka genişliği: Omuz: 0,5 Alt: 0,3 cm

Halka kalınlığı: 0,2 cm

Kaş genişliği: 0,7 cm

Ağırlık: 4,19 gr

Tanım: “D” formulu halkaya sahip gümüş yüzük döküm tekniği ile üretilmiştir. Halkanın iç kısmı düz, dış kısmı hafifçe bombelidir. Yüzük kaşı hafifçe genişletilip ovalleştirilmiştir. Kaş kısmında herhangi bir bezek ya da yazıt bulunmamaktadır.

Katalog No: 71

Kazı Envanter No: 2009-104

Müze Envanter No: 2015-373

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.

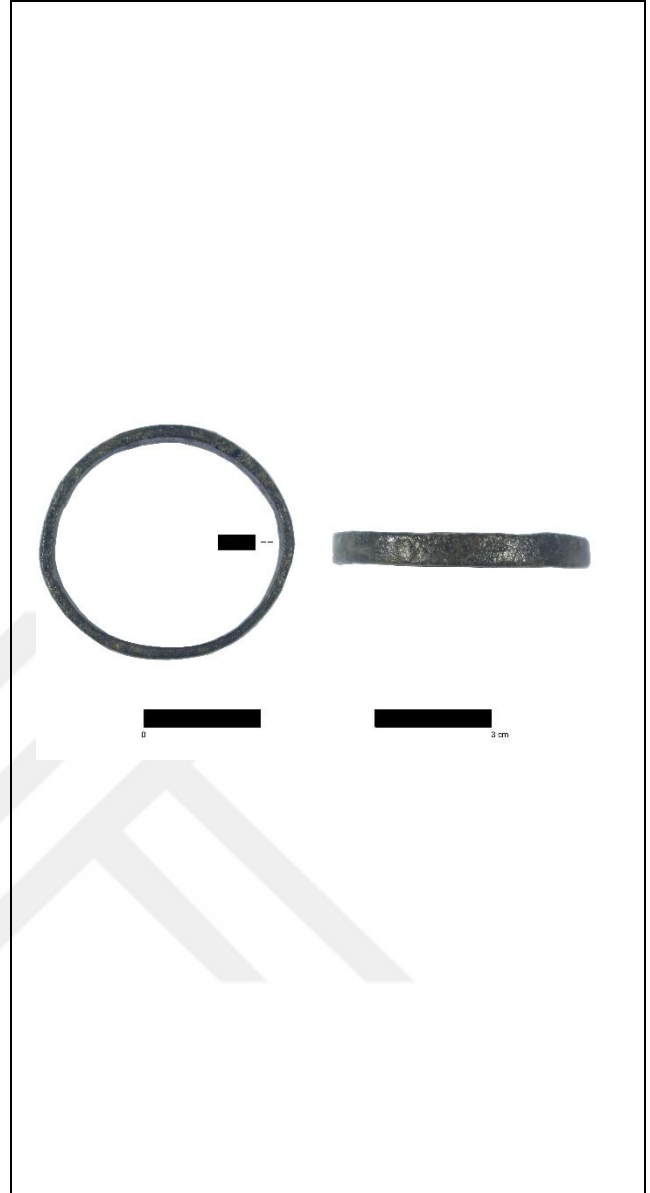
D.O., -100/-105 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm

Tarih: -

Lit.: Yüzük formu: Guiraud, 1989: 196-197 (Type 8,d).

Ölçüler: Çap: 2,2 cm

Halka genişliği: 0,3 cm

Halka kalınlığı: 0,1 cm

Ağırlık: 1,24 gr

Tanım: Dikdörtgen kesitli, basit halka formu yüzük üzerinde herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Halkanın genişlik ve kalınlığı neredeyse yüzüğün tamamında aynıdır. Halkadaki ölçü farkları çok azdır.

Katalog No: 72

Kazı Envanter No: 2009-123

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

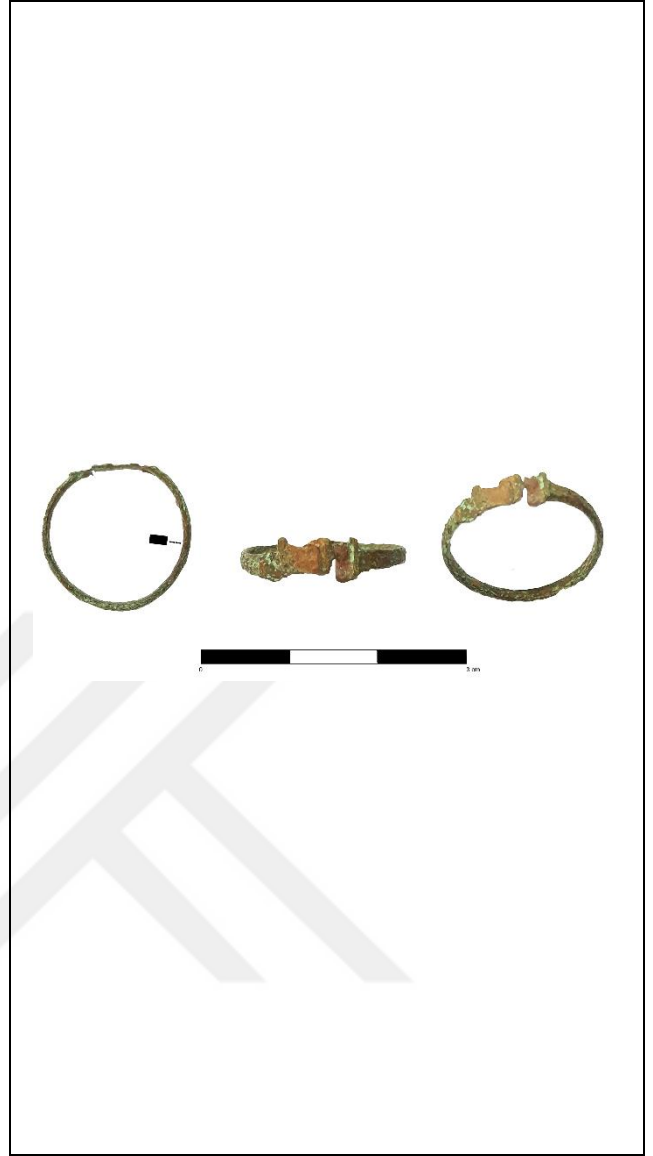
Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G-6-7, -60/-80 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,5 cm

Halka genişliği: 0,2 cm

Kaş korunan genişlik: 0,4 cm

Korunan uzunluk: 1 cm

Tanım: Halkası dikdörtgen kesitli, oldukça ince olan bronz yüzük. Kaş kısmında genişleyen bronz bir kısım bulunmaktadır ancak kırık olduğu için tanımlanamamaktadır. Olasılıkla bu kısımda bir taş yuvası takılıydı fakat günümüze ulaşmamıştır.

Katalog No: 73

Kazı Envanter No: K38.P7

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-1, -195/-205 cm.

Malzeme: Bronz üzeri altın kaplama?

Teknik: Altın kaplama? (amalgam?)

Tarih: -

Lit.: Form özellikleri: Guiraud, 1989: 196-197 (Type 8,d).

Ölçüler: Çap: yak. 2,0 cm

Genişlik: 0,4/0,1 cm

Kalınlık: 0,1/0,2 cm

Tanım: İnce altın bronz yüzük dikdörtgen kesitlidir. Üst kısımda halkanın daha geniş olduğu görülmektedir. Halkanın alt kısmı kırılarak içe doğru kıvrılmıştır. Halka üzerinde bir noktada olasılıkla amalgamlama tekniğinin kullanıldığı altın kaplamaya ilişkin bir kalıntı bulunmaktadır

Katalog No: 74

Kazı Envanter No: 2010-300

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.
D-5-A, +60 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm ve lehimleme.

Tarih: M.S. 3.-4. yüzyıl

Lit.: Facsády, 2009b: 97, Kat. No. 45-46;
British Museum Coll. Env. No. AF.214.

Ölçüler: Çap: 1,6 cm

Yükseklik: 2,4 cm

Halka kalınlığı: 0,2 cm

Tanım: “D” kesitli bronz yüzük halkasının üzerinde yine bronzdan, dikdörtgen prizması şeklinde çıkıntı yapan bir kaş bulunmaktadır. Yüksekçe biçimlendirilen bu kısımda herhangi bir bezeme tespit edilememiştir. Halkasında kırık bir kısım bulunan yüzük yoğun şekilde hasarlıdır.

Katalog No: 75

Kazı Envanter No: 2009-79

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Sinagog.

Açma No. 1, -180 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm?

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Guiraud, 1989: 196-198 (Type 9,a);
Spier, 1992: 132, Kat. No. 357; Bingöl,
1999: 166, Kat. No. 185.

Ölçüler: Çap: 1,6 cm

Genişlik: 0,6 cm

Kalınlık: 0,2/0,1 cm

Tanım: Dikdörtgen kesitli yüzük halkası köşeli şekilde biçimlendirilmiştir. Yüzük halkasının iç kısmı dışına nispeten düzdür. Dış kısımda ise çok keskin olmayan yüzeyler oluşturularak köşeli bir forma sokulmuştur. Herhangi bir bezemesi bulunmamaktadır. Kırık olan kısımdan hareketle orijinalinde oktagonel formlu olması olasıdır.

Katalog No: 76

Kazı Envanter No: DM06/LH2-45

Müze Envanter No: 2015-437

Eser: Yüzük

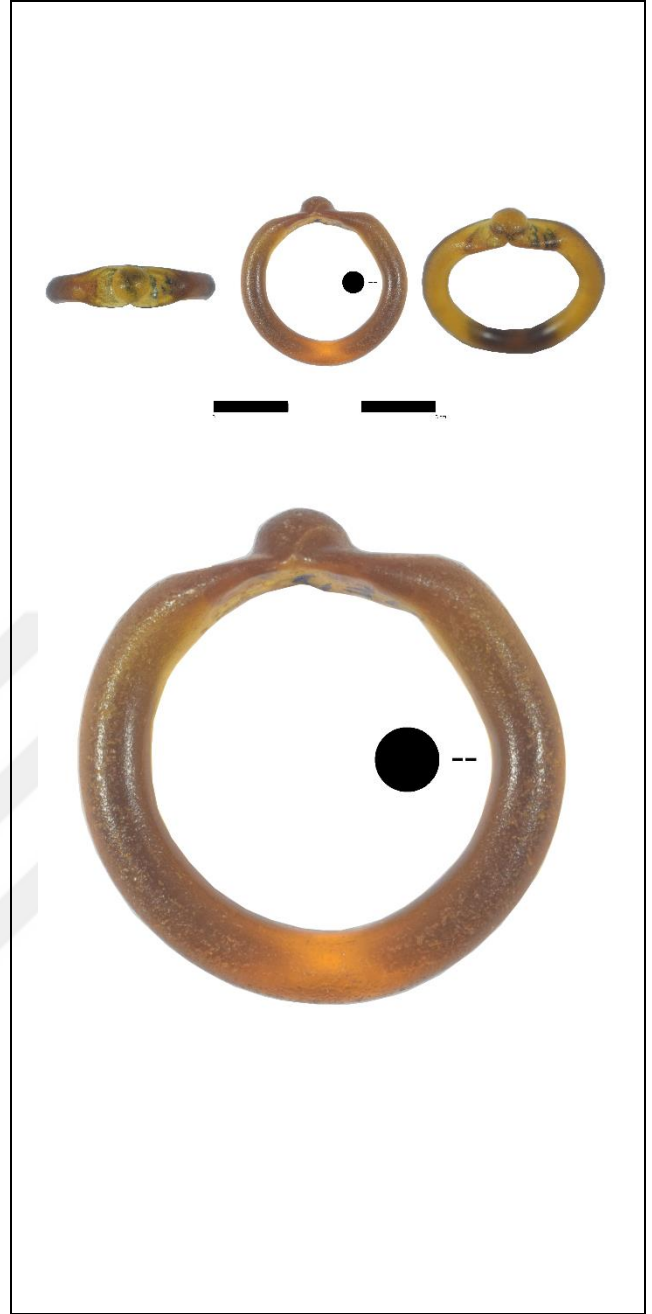
Buluntu Yeri: Demre Çayı.
2 Numaralı Lahit, -85 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Ekli teknik

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Lightfoot, 2017: 317, Kat. No. 486;
Konuk ve Arslan, 1999: 225, Kat. No. 193;
Fukai, 1977: 53; Spaer, 2001: 210, Kat. No.
492, Lev. 37; Ravagnan, 1994: Kat. No. 6,
Lev. 26.

Ölçüler: Çap: 2,2 cm

Kalınlık: 0,3 cm

Kaş çap: 0,5 cm

Tanım: Şeffaf, sarımsı kahverengi renkteki cam yüzük halkasının kesiti daireseldir. Halkanın üst kısmında, halkanın iki ucunu birleştirme sırasında bir alet yardımı ile oluşturulan tomurcuk formu kaş bulunmaktadır. Diğer uç ise bu noktaya sıvanarak kapatılmıştır.

Katalog No: 77

Kazı Envanter No: AND-18-182

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B (Batı Duvar), Zemin.

Malzeme: Cam

Teknik: Eksiz teknik

Tarih: M.S. 3. yüzyıl

Lit.: Yüzük formu: Cosyns, 2011: 95,
Fig. 57 (A5.1).

Ölçüler: Çap: 1,6 cm

Halka genişliği: 0,9/0,8/0,6 cm

Halka kalınlığı: 0,4/0,3 cm

Tanım: Siyah opak camdan biçimlendirilen yüzük halkasının genişliği oldukça düzensizdir. İç kısımda şekillendirme aşamasından kalan izler bulunmaktadır. Opak yüzük cam bilezik yapım teknikleri ile üretilmiş olmalıdır. Dış kısımda olasılıkla bir aletle sıkıştırılarak her iki kenarda üçgen kesitli çıkıntılar oluşturulmuş ve orta kısım yivli bir görüntü elde edilmiştir. Yüzüğün iç ve dış yüzeylerinde olasılıkla yapım aşamasından kalan izler göze çarpmaktadır.

Katalog No: 78

Kazı Envanter No: 2015-01

Müze Envanter No: -

Eser: Yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium Önü.
2 No.lu Açma, -60 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Eksiz teknik?

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Korunan yükseklik: 1,8 cm

Halka genişliği: 0,8/0,6 cm

Kalınlık: 0,2 cm

Yüzük kaşı çapı: 0,8 cm

Tanım: Siyah opak camdan, “D” kesitli yüzük halkası kırık halde ele geçmiştir. Halkanın iç kısmı düzdür. Yüzük oluşturulduktan sonra halka üzerine aynı malzemeden dairesel formlu bir kaş eklenmiştir. Kaş üzerinde ufak bir kabartı bulunmakla birlikte bir bezeme olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Hem halka hem de kaş üzerinde aşınmalar mevcuttur. Yüzük kırık olarak ele geçmiştir ve halkanın birleştirilme kısmı korunan kısımda değildir. Ekli teknikte yapılan bu

tip yüzükler genellikle hemen kaş altında birleştirildikleri için olasılıkla bu örnek eksiz teknikte yapılmıştır.

Katalog No: 79

Kazı Envanter No: 2016-44

Müze Envanter No: -

Eser: Anahtar yüzük

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm ve lehimleme

Tarih: M.S. 3.-4. yüzyıl

Lit.: Davidson, 1952: 138, Kat. No. 970-972; The Metropolitan Museum of Art Coll. Env. No. 96.9.440, 98.11.2; Marshall, 1907: Kat. No. 556, 1184, 1312.

Ölçüler: Çap: 1,7x2 cm

Halka genişliği: 0,6/0,4 cm

Halka kalınlığı: 0,2

Anahtar dili uzunluk: 1,4 cm

Genişlik: 1 cm

Kalınlık: 0,4 cm

Ağırlık: 5,58 gr

Tanım: Düz, dikdörtgen kesitli yüzük halkası geniş bir bandı andırır. Halka üzerinde dikdörtgen kaşa benzer bir çıkıntı bulunur. Bu kısımdan kısa bir uzantı ile anahtar dili çıkıntı yapmaktadır. Yüzük halkası anahtarın olduğu merkez noktaya gidildikçe genişler. Anahtar dilinin formu, kabaca bir “E” harfini andırmaktadır ve üzerinde kazımayla oluşturulmuş zikzak çizgiler yer almaktadır.

Katalog No: 80

Kazı Envanter No: 2009-124

Müze Envanter No: -

Eser: Anahtar yüzük

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G.6-9, -51 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm

Tarih: -

Lit.: Vikan ve Nesbitt, 1980: Fig. 4;
Mercangöz, 2012: 227, Res. 2.

Ölçüler: Çap: 2,5 cm

Kalınlık: 0,5 cm

Tanım: Dairesel kesitli bronz halkanın iki ucu yılan başı şeklinde sonlanmaktadır. Yılan başları arasında kalan dairese kesitli halkanın iki başı birleştirdiği görülmektedir. Halka yalındır ve yılan başlarının olduğu kısma gidildikçe bir noktada düzensiz olarak genişlemekte ve daha sonra tekrar daralmaktadır. Her iki baş da işçilik oldukça kabadır. Gözler bir daire içerisinde verilen nokta ile oluşturulurken ağız çizgisel bir biçimde verilmiştir. Yılan başlarına doğru gidildikçe halka kesiti ovalleşir. Andriake örneğinde iki yılan başının arasındaki kısmın daha dar yapılması bize bu kısımda ek bir parçanın olduğunu düşündürmektedir. Form detaylı olarak incelendiğinde bu objenin bir anahtar yüzük olduğu tespit edilmiştir.

Katalog No: 81

Kazı Envanter No: 2015-05

Müze Envanter No: -

Eser: Kolye sarkacı

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium Önü.
1 No.lu Açma, Zemin.

Malzeme: Cam ve gümüş

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Yükseklik: 1,9 cm

Genişlik: 1,1 cm

Kalınlık: 0,4 cm

Tanım: Ovoid biçimli, açık yeşil renkte yarı şeffaf cam kolye ögesinin üst kısmına gümüşten şapkaya benzer bir parça eklenmiştir. Bu kısımda olasılıkla, günümüze ulaşmamış olan bir kanca ya da halkacık bulunmaktadır.

Katalog No: 82

Kazı Envanter No: D.07.L4/38

Müze Envanter No: 2015-339

Eser: Kolye sarkacı

Buluntu Yeri: Demre Çayı.

4 Numaralı Lahit.

Malzeme: Cam ve altın

Teknik: -

Tarih: Alt sınır: M.S. 2.-3. yüzyıl.

Lit.: Oransay, 2006: 167, Kat. No. B.42;
Özgülnar, 2007: 110, Kat. No. 36.

Ölçüler: Uzunluk: 1,8 cm

Genişlik: 0,8 cm

Kalınlık: 0,6 cm

Ağırlık: 0,96 gr

Tanım: Damla biçimli kolye sarkacı koyu mavi renkli cam hamurundan oluşturulmuştur. Yüzeyde, damla formuna neredeyse çokgen bir görüntü verecek şekilde oldukça yumuşak biçimlendirilen köşeler bulunmaktadır. Kolye sallantısının alt kısmı hafifçe yuvarlatılmış, dar olan üst kısım ise düzleştirilmiştir. Dikey yönde bir delik açılarak bu delikten üst kısmı yassılaştırılarak ip geçki halkası oluşturulan altın bir tel geçirilmiştir. Altın tel, damla formu

sarkacın alt kısmında döndürülerek kapatılmış ve pendantın düşmesi engellenmiştir. Tel halkasının kesiti daireseldir.

Katalog No: 83

Kazı Envanter No: AND-18-04

Müze Envanter No: -

Eser: Kolye sarkacı (amulet)

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Siyah jasper? ve altın

Teknik: Levha biçimlendirme, taş kakma

Tarih: M.S. 2. yüzyıl sonları 3. yüzyıl başları

Lit.: Bingöl, 1999: 147, Kat. No. 163; Marshall, 1911: 357, Kat. No. 2997; Göral, 2019: 155, Kat. No. 49; Akyay-Meriçboyu, 2001: 2013; Facsády, 2009: 117, Kat. No. 242; The Metropolitan Museum of Art Coll. Env. No. 15.43.202.

Ölçüler: Çap: 1,2x1,6 cm

Halkacık dahil uzunluk: 2,2 cm

Kalınlık: 0,2 cm

Bezeme: Tanımlanamıyor.

Tanım: Altın ve siyah jasperdan? oluşan kolye ucu elips formundadır. Elips formlu taşın etrafı altın levha ile çerçevelenmiştir. Altın levhanın eğilerek şekillendirildiği görülmektedir. Üst kısımda ise ortası yivli altın levhadan ufak bir halka oluşturulmuş ve ana parçaya lehimlenmiştir.

Pendant olarak değerlendirilen kolye ucu ile herhangi bir zincir ele geçmemiştir. n yüzü boş gibi görünmekle birlikte, arka yüzünde at üzerinde ayakta duran bir figürün belli belirsiz izlerinin göründüğü tespit edilmiştir. Kolye taşı özellikle bezeme olduğunu düşündüğümüz kısımda yüksek oranda aşınmıştır. Sol elinde bir asa tutan figür sağ elini yana doğru açmış gibi görünmekte ancak oldukça hasarlı olduğundan anlaşılması oldukça zordur. Figürün kompozisyonuna bakıldığında, Helios ikonografisi ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir ancak kesin bir kanıya varmak zordur.

Katalog No: 84

Kazı Envanter No: D.07-L.3/16

Müze Envanter No: 2015-330

Eser: Kolye sarkacı (amulet)

Buluntu Yeri: Demre Çayı.

3 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme,
granülasyon

Tarih: M.S. 2. yüzyıl

Lit.: Akyay-Meriçboyu, 2001: 222, Fig. 1; Bingöl, 1999: 142-143, Kat. No. 155-157; Marshall, 1911: 314-315, Kat. No. 2719-2720; 318, Kat. No. 2738; Göral, 2019: 148-149, Kat. No. 40; Greifenhagen, 1970b: 25, Lev. 17: 3.

Ölçüler: Çap: 0,7/0,6 cm

Kalınlık: 0,1/0,05 cm

Ağırlık: 0,30 gr

Tanım: Lunula formulu altın pendant, ön yüzde beş arka yüzde dört granüle tanecik ile süslüdür. Granüle taneciklerin biri geçki halkacığında lehimlenen kısım üzerinde, diğer ikisi uçlarda ve son ikisi lunulanın kolları üzerinde, ortadadır. Yüksek olasılıkla bir kolyede kullanılmış olan pendantın ait olduğu zincir ele geçmemiştir. Geçki halkacığı Kat. No. 83'ün halkacığı ile

benzerlik göstermektedir. Karşılaştırma örneklerinin bir kısmından farklı olarak Myra örneği lunulasının kolları birleşmektedir.

Katalog No: 85

Kazı Envanter No: 2016-35

Müze Envanter No: -

Eser: Kolye sarkacı (amulet)

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Bronz

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: British Museum Coll. Env. No. 1873,0502.130, 1983,1108.49.

Ölçüler: Çap: 1,5 cm

Kalınlık: 0,2 cm

Ağırlık: 2,20 gr

Bezeme: Remus, Romulus, Kurt.

Tanım: Bronz anı sikkesi, yüzeyinde 10 yönünde bir delik açılarak buradan “8” formu bir kanca takılması ile pendanta dönüştürülmüştür. Tek tarafı düz bırakılan anı sikkesinin diğer yüzünde Roma’nın kuruluş mitolojisine ilişkin, Remus, Romulus ve Kurs betimlemesi yer almaktadır. Oldukça şablonlaşmış olan bu sahnede iki çocuk kurtun sütü emerken betimlenmiştir. Madalyonun üzeri aşınmıştır.

Katalog No: 86

Kazı Envanter No: 2009-16

Müze Envanter No: 2015-372

Eser: Kolye Sarkacı (Amulet)

Buluntu Yeri: Andriake, Sinagog.

Açma No. 4, -310 cm.

Malzeme: Kurşun?

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,2 cm

Toplam uzunluk: 1,7 cm

Kalınlık: 0,2/0,1 cm

Ağırlık: 1,48 gr

Yazıt: I (iota) ve A (alpha): tanımlanamıyor.

Tanım: Dairesel gövdeli kurşun amuletin üst kısmında ip geçki halkası oluşturulmuştur. Üzerinde bir yazıt bulunduğu düşünülmekle birlikte deforme olması nedeniyle tam anlamıyla okunamamaktadır. Okunabilen harfler I (Iota) ve A (Alpha) olmakla beraber anlamlı bir kelime ya da isim ifade etmemektedir.

Katalog No: 87

Kazı Envanter No: 2012-104

Müze Envanter No: -

Eser: Kolye sarkacı (Amulet)

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.
K8-A, -60 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

0 2 cm

Ölçüler: Çap: 1,8x1,3 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Kolye ucu dahil uzunluk: 2,1 cm

Tanım: Dairesel formlu bronz pendantın bir geçki halkası bulunmaktadır. Geçki halkasının içerisinde demirden bir parça tespit edilmiştir. Pendantın yüzeyi yüksek oranda aşınmıştır. Bu nedenle üzerinde herhangi bir betimleme olup olmadığı anlaşılamamakta ve sağlıklı bir değerlendirme yapılamamaktadır.

Katalog No: 88

Kazı Envanter No: 2016-1

Müze Envanter No: -

Eser: Kolye sarkacı (amulet)

Buluntu Yeri: Andriake.

Oda Mezar 1, -80/-90 cm.

Malzeme: Bronz

Teknik: Döküm

Tarih: M.S. 6.-7. yüzyıl

Lit.: Türker, 2015: 145-146, Res. 15; Ambrose, 2008: Kat. No. 26.c-h; Özdemir ve Öztaşkın, 2010: Kat. 1, 3-4, 7; Vehbi Koç Vakfı, 2007: 248; Koçyiğit, 2018: 118, Res. No. 10; Lightfoot ve Ivison, 2006: 31; Enez, 2019: 64, Kat. No. 27; Köroğlu, 2010: 419, Şek. 1, Fig. 3-4.

Ölçüler: Uzunluk: 3,2 cm

Kalınlık: 0,2 cm

Kol genişliği: En geniş yerden: 0,8 cm

Ağırlık: 3,46 cm

Tanım: Bronz haç döküm tekniğinde yapılmış ve üzerine kazıma tekniği ile beş adet daire süslemesi işlenmiştir. Dairelerin ortasında ise dairesel bir çukur oluşturulmuştur ancak sol

koldeki bezemede kazıma dairenin üstüne gelen bir çukur daha bulunmaktadır. Sol koldaki çift çukur ve kazıma halkanın bir kısmının dışa taşması, altta bir adet daha deneme çizgisinin olması üretim hatası ile ilişkili tutulmalıdır. Bezemeler konsantrik daireyi andırmaktadır. Üzerinde bir asma halkası bulunan haçın kolları merkezden uçlara gidildikçe genişlemektedir. Dikey kollardan ucunda asma halkası bulunan kol diğerinden daha kısadır.

Katalog No: 89

Kazı Envanter No: 2016-38

Müze Envanter No: -

Eser: Kolye sarkacı (amulet)

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Taş

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Benzer anlayışla üretilen örnekler:
Uygun, 2000: 113-114, KP9-KP10.

Ölçüler: Uzunluk: 4,1 cm

Genişlik: 1,6 cm

Delik çapı: 0,4/0,5 cm

Ağırlık: 5,71 gr

Tanım: Nurettin Öztürk atığından ele geçen buluntulardan biri olan taş pendentin formu bir hayvan dişi ya da hançeri andırmaktadır. Form bir ucuna doğru sivrilmekte ve geniş olan uçta ip geçki deliği yer almaktadır. Andriake diş formu amuletinin hatları oldukça keskin verilmiştir.

Katalog No: 90

Kazı Envanter No: 2016-34

Müze Envanter No: -

Eser: Kolye ya da küpe sarkacı (amulet)

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Atakuru, 2020: 107, Kat. No. 54.

Ölçüler: Uzunluk: 1,4 cm

Genişlik: 0,4 cm

Delik çapı: 0,3 cm

Tanım: Formu bir dişi andıran, tek ucuna doğru sivrilen cam pendant sarımsı kahverengi renklidir. Geniş kısmında bir adet deliği bulunmaktadır. Kolye pendantları içerisinde değerlendirilen örneğimizin bir küpede de kullanılmış olabileceği atlanmamalıdır.

Katalog No: 91

Kazı Envanter No: D.07-L.3/13

Müze Envanter No: 2015-327

Eser: Kolye ögesi (amulet)

Buluntu Yeri: Demre Çayı.

3 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın.

Teknik: Boncuklu/ökçeli tel

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Marshall, 1911: 316-137, Kat. No. 2730; Bingöl, 1999: 131, Kat. No. 139; 134, Kat. No. 144.

Ölçüler: Uzunluk: 2,5 cm

Genişlik: 0,9 cm

Kalınlık: 0,1 cm

Ağırlık: 0,74 gr

Tanım: Boncuklu tel tekniğinde işlenmiş iki altın telin, bir ucu diğerinden daha büyük halka oluşturulacak şekilde kapatılmış ve bu iki parça birbirine kaynatılarak Herakles düğümü meydana getirilmiştir. Düğümü oluşturan teller her iki uçta düzleştirilmiştir. Bu durum, boncuk gibi diğer yan öğelerle bağlantının her iki uçtan sağlandığını ve Herakles düğümü formundaki örneğimizin bir ara öge olarak kullanıldığını göstermektedir.

Katalog No: 92

Kazı Envanter No: 2011-20

Müze Envanter No: -

Eser: Bilezik parçaları

Buluntu Yeri: Myra, Tiyatro.

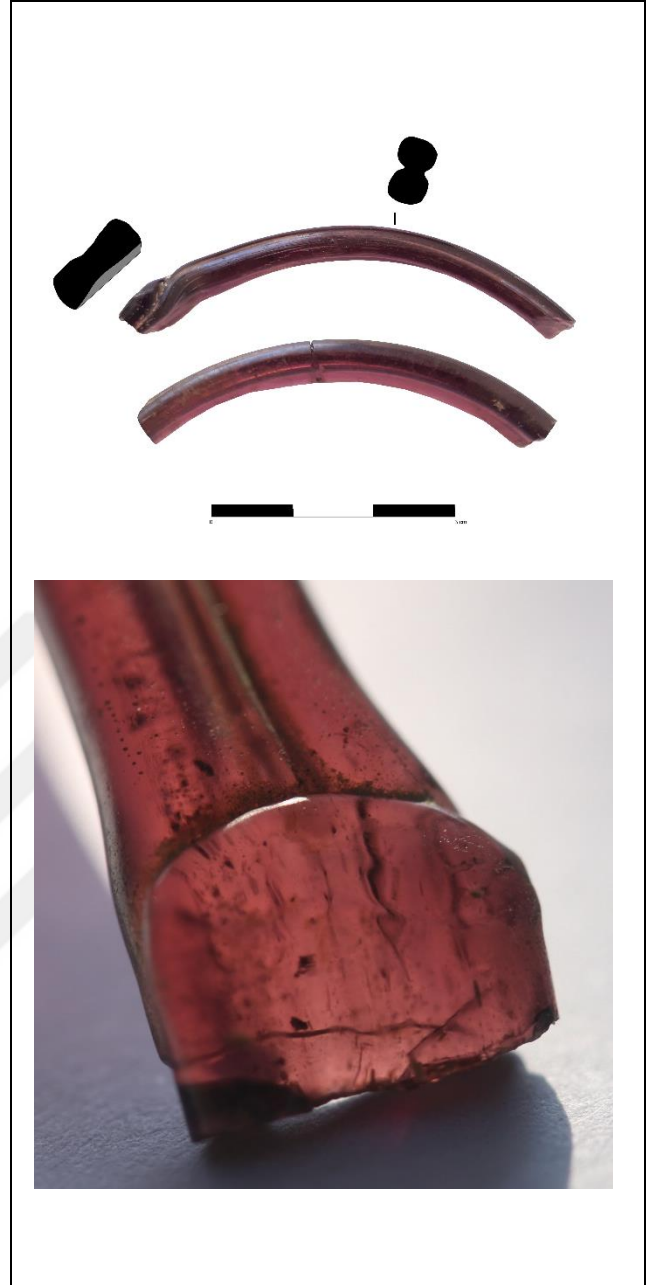
T-1, -410 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Eklentili teknik

Tarih: M.S. 12-14. yüzyıl

Lit.: Oral-Çakmakçı, 2011: 128; Oral-Çakmakçı, 2011: 128; Hazinesdar-Coşkun, 2017: 159; Oral-Çakmakçı, 2008: 304, Kat. No. 246.

Ölçüler: Çap: 7,2 cm

Genişlik: 0,7 cm

Kalınlık: 0,4 cm

Tanım: Myra tiyatrosundan ele geçen mürdüm renkli bilezik parçaları *eklentili teknikte üretilen bilezikler* grubuna dahildir. İki parça halinde ele geçen bilezik parçalarından birinde halkanın birleştirme yeri korunmuştur. Halka oluşturulduktan sonra iki ucu üst üste getirilmiş ve bir aletle bastırılarak kapatılmıştır. Dikdörtgen kesitli bilezik, ekli bileziklerin alt gruplarından *Hem içi hem de dışı tek sıra yivli bilezikler* olarak tanımlanan gruba dahildir. İç yivin dış yiv kadar

belirgin olmadığı izlenilmektedir. Spaer bu tip için bir gruplandırma oluşturmamıştır. Myra örneğinin çapı 7,2 cm ile bir yetişkin bileziği olduğuna işaret eder.

Katalog No: 93

Kazı Envanter No: K31.P8

Müze Envanter No: -

Eser: Bilezik parçası

Buluntu Yeri: Myra, Deniz Nekropolü.
Kaya Mezarı 1, 0/-30 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Eklentili teknik, içte cam ipliği bezemeli burğu halka.

Tarih: -

Lit.: Bilezik tipolojisi: Spaer, 1992: 49-50, Fig. 7 (Tablo 2.5: Type C.5).

Benzer örnekler: Fındık, 2017: Res. 14; Çömezoglu, 2007: 338, Kat. No. 249; Eker, 2019: 168, Res. 8: 23-26; Geyik-Karpuz ve Çibuk, 2017: 289-290, Kat. No. 13; Gill, 2002: 90-91; Tekocak, 2013: 136, Res. 2, No. 4.

Ölçüler: Çap: 4 cm

Kalınlık: 0,5 cm

Tanım: Eklentili teknikte üretilen dairesel kesitli bilezik örneğimiz şeffaf, renksiz camdan üretilmiş ve halka haline getirilmeden önce burulmuştur. İç kısımda süsleme ögesi olarak opak mavi cam ipliği kullanılmıştır. Kırık halde ele geçen bileziğin birleşim yeri korunmuştur. Bu

formdaki örnekler, içte çeşitli renklerde liflerle süslenirler ve bu liflerin üzerine şeffaf cam lifinin sarılıp döndürülmesi ile burgu şekline getirilirler.

Katalog No: 94

Kazı Envanter No: AND-19-06

Müze Envanter No: -

Eser: Bilezik parçası

Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.

B-76, -35 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Eklentili teknik, burgu halka

Tarih: M.S. 11.-13. yüzyıl

Lit.: Bilezik tipolojisi: Spaer, 1988: 59, Fig. 11.a,b (Type C1.a,b).

Benzer örnekler: Schwarzer, 2009: 109, Lev. 4, Kat. No. 66; Davidson, 1952; M.S. 11.-13. yüzyıl; Borisov, 1989; Hayes, 1992; Gill, 1994: Çoruhlu ve Oktay, 2011: 157; Uysal, 2009: 500, Kat. No. 3; Uysal, 2010: 49, Kat. No. 9.

Ölçüler: Çap: 7,2 cm

Kalınlık: 0,6 cm

Tanım: Dairesel kesitli, koyu mavi renkli yarı şeffaf bilezik burgulu şekilde biçimlendirilmiştir. Eklentili teknikte üretilen bilezikler grubuna dahildir.

Katalog No: 95

Kazı Envanter No: K25.P28

Müze Envanter No: -

Eser: Bilezik parçası

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.

B-3, -20 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Eksiz teknik

Tarih: M.S. 4.-5. yüzyıl

Lit.: Bilezik tipolojisi: Spaer, 1988: 55 (Type B2.b).

Benzer örnekler: Lightfoot, 2017: 320, Kat. No. 394; Tek, 2007: Res. 33; Eker, 2019: 165-166; Şahin, 2018: 157-158, Kat. No. 82-83.

Ölçüler: Çap: 5,6 cm

Kalınlık: 0,5 cm

Tanım: Siyah renkli opak camdan, halka çevirme tekniğinde üretilen bilezik yüzeyinde bir alet ile sıkıştırılarak kaburga biçiminde süslemeler oluşturulmuştur. Kaburga biçimindeki süslemelerin boyutları düzensizdir.

Katalog No: 96

Kazı Envanter No: 2010-156

Müze Envanter No: -

Eser: Bilezik parçaları

Buluntu Yeri: Andriake, Plakoma.

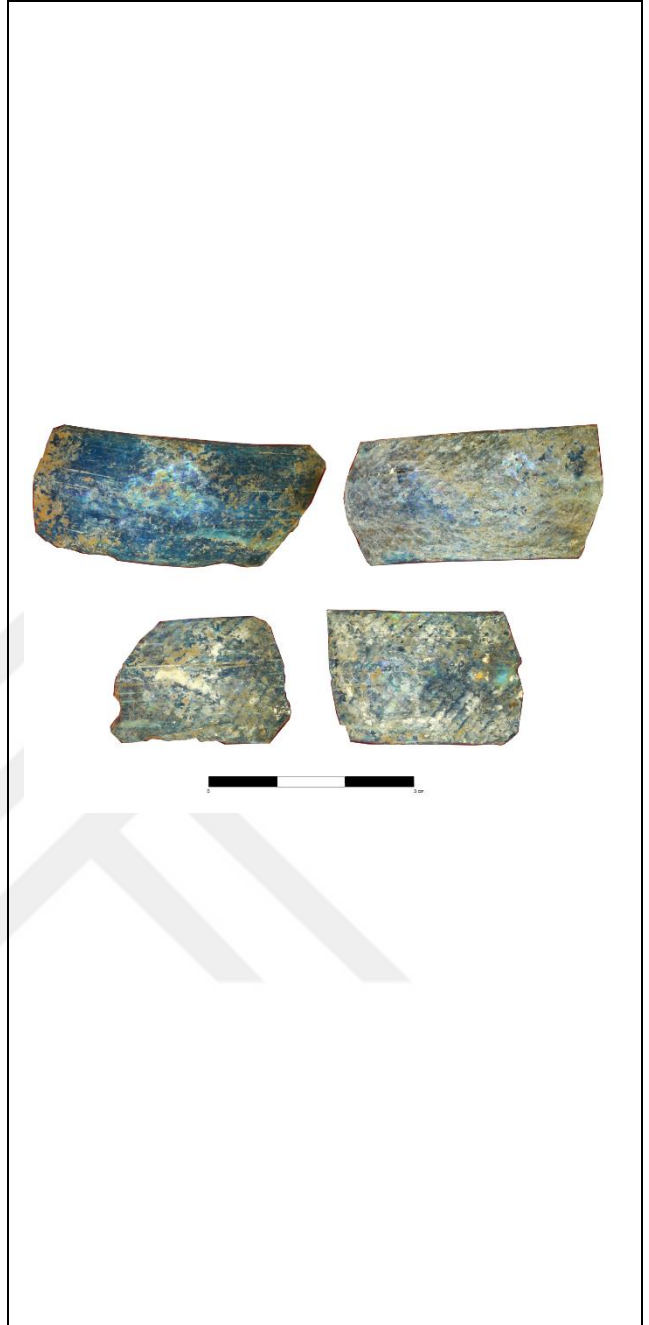
D-6, +50 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Eksiz teknik

Tarih: M.S. 5.-7. yüzyıl

Lit.: Fındık, 2017: 427, Res. 16; Öztaşkın, 2015: 179, Lev. 2: Kat. No. 34-36; Schwarzer, 2009: 96, Lev. 4: Kat. No. 64; Zanon, 2013: 185, Fig. 3: 6; Yavuzylmaz, 2017: 55-56.

Ölçüler: Çap: 5,5 cm

Genişlik: 1,9 cm

Bezeme: Kafes baskı.

Tanım: 4 parça halinde ele geçen mavi renkli opak cam bilezik dikdörtgen kesitlidir ve üst yüzeyinde merkez kısımdan hafif bir çıkıntı yapmaktadır. Kesit kenarları yuvarlatılmış bir üçgeni andırmaktadır. Halka yüzeyinde yoğun mine tabakası bulunmaktadır. Tüm yüzey baskı tekniği ile oluşturulmuş kafes bezeme ile süslüdür. Bu bezeme cam hamuru ıslakken üstüne bir aletle bastırılmasıyla oluşturulmuştur. Üzerinde farklı bezemeler olan örnekler olduğu gibi

Andriake takıları arasında bir örneği bulunan bezemesiz örnekleri de (Kat. No. 97) bulunmaktadır.

Katalog No: 97

Kazı Envanter No: K31-P13

Müze Envanter No: -

Eser: Bilezik parçaları

Buluntu Yeri: Nymphaion.

Rezervuar Önü, 0/-60 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Eksiz teknik

Tarih: M.S. 5.-7. yüzyıl

Lit.: Fındık, 2017: 427, Res. 16; Öztaşkın, 2015: 179, Lev. 2: Kat. No. 34-36; Schwarzer, 2009: 96, Lev. 4: Kat. No. 64; Zanon, 2013: 185, Fig. 3: 6; Yavuzylmaz, 2017: 55-56.

Ölçüler: Çap: 6 cm

Genişlik: 1,9 cm

Kalınlık: 0,5/0,2 cm

Bezeme: Yok

Tanım: Kat. No. 96 ile aynı formda olan Nymphaion buluntusu örnek üzerinde bezeme bulunmamaktadır. Bilezik yüzeyinde ufak oyuklar ve yoğun bir mine tabakası izlenmektedir.

Katalog No: 98

Kazı Envanter No: K41.P158-162

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuklar

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B.

Malzeme: Gagates

Teknik: -

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Kendall, 2010: 7-8.

Ölçüler: Uzunluk: 2,2 cm

Genişlik: 1 cm

Kalınlık: 0,2 cm

Delik çapı: 0,2/0,3 cm

Tanım: Gagates taşından yapılmış olan, kenarları dişli yarım ay formulu boncuklar 2018 yılında ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçmiştir. Yarım ay formulu boncukların tamamının ikişer adet deliği bulunmaktadır. Malzemenin oldukça kolay kırılabilir olması nedeniyle çoğu parçalara ayrılmış halde bulunmuştur. Mat siyah renkli, kırılğan bir yapıya sahip olan bu boncuklar görünüş itibari ile kömürü andırmaktadır. Aynı malzeme ve formdan oluşan boncuklar

incelendiğinde, kırık parçalar göz önünde bulundurularak yaklaşık olarak 16 kadar boncuk olduğu tespit edilmiştir. Bu boncuklardan sadece birkaç tanesi kırıksız olarak ele geçmiştir.

Katalog No: 99

Kazı Envanter No: 2016-114

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuklar

Buluntu Yeri: Andriake.

Oda Mezar 4, -200/-205.

Malzeme: Gagates

Teknik: -

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Kendall, 2010: 7-8.

Ölçüler: Uzunluk: 2 cm

Genişlik: 0,5 cm

Kalınlık: 0,5 cm

Delik çapı: 0,2 cm

Tanım: Gagates taşından yapılmış olan boncuklar Andriake, Oda Mezar 4 içerisinde ele geçmiştir. İki örnek de yarım ay formudur fakat dış kısımları ÇA-5/B örneklerinden farklı olarak düz bırakılmıştır. İki örnekten birinin yarısı kırık halde ele geçmiştir.

Katalog No: 100

Kazı Envanter No: DM.06/LH.6-30

Müze Envanter No: 2015-458

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Demre Çayı.
6 Numaralı Lahit, -78 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl?

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 1,3 cm

Genişlik: 0,5/0,3 cm

Kalınlık: 0,01 cm

Delik çapı: 0,2 cm

Ağırlık: 0,24 gr

Tanım: Bikonik formlu altın boncuk.

Katalog No: 101

Kazı Envanter No: AND-18-15

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -125 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl?

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 1,7 cm

Genişlik: 0,5/0,3 cm

Kalınlık: 0,04 cm

Ağırlık: 0,49 gr

Tanım: Altın bikonik boncuğun her iki ucu “bilezik” olarak tanımlanan yivlerden oluşturulmuş kısımlara benzer şekilde sonlanmaktadır.

Katalog No: 102

Kazı Envanter No: AND-18-22

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -141 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl?

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 1,1 cm

Genişlik: 0,3/0,1 cm

Kalınlık: 0,01 cm

Ağırlık: 0,14 gr

Tanım: Altın boncuk yarısından itibaren ezilmiş şekilde günümüze ulaşmıştır, bir kısmı kırıktır. Korunan kısmından bikonik formlu olduğu anlaşılmaktadır.

Katalog No: 103

Kazı Envanter No: AND-18-23

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan
ÇA-5/B, -183 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl?

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 0,6 cm

Genişlik: 0,4 cm

Kalınlık: 0,02 cm

Ağırlık: 0,03 gr

Tanım: Altın boncuk kırık halde ele geçmiştir. Olasılıkla bikonik formludur.

Katalog No: 104

Kazı Envanter No: 2016-9

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake.

Oda Mezar 2, -110 cm.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 0,9 cm

Genişlik: 0,4/0,3 cm

Ağırlık: 0,17 gr

Tanım: Bikonik formlu altın boncuk kırık halde ele geçmiştir.

Katalog No: 105

Kazı Envanter No: D.07-L.4/37

Müze Envanter No: 2015-340

Eser: Boncuklar (8 adet)

Buluntu Yeri: Demre Çayı.

4 Numaralı Lahit.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 1,4 cm civarı

Genişlik: 0,5/0,4/0,3 cm

Tanım: Bikonik, koyu mavi renkli, biri hariç hepsi opak olan cam boncuklar Demre Çayı'nda bulunan 4 numaralı lahit içerisinde ele geçmiştir. 8 boncuğun her birinin ölçüleri değişkendir. Bu boncukların olasılıkla bir kolyenin parçası oldukları düşünülmektedir.

Katalog No: 106

Kazı Envanter No: K41-P165

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.

ÇA-5/B, -122/-135 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl?

Lit.: Delik tipolojisi: Beck, 2006: lev.4 (type IV).

Ölçüler: Uzunluk: 1,6 cm

Genişlik: 0,8/0,5 cm

Yükseklik: 0,5/0,3 cm

Tanım: ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen yarı şeffaf cam boncuk bikonik forma yakındır.

Katalog No: 107

Kazı Envanter No: 2009-93

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G.1-A, -140 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 1,3 cm

Genişlik: 0,5 cm

Tanım: Bikonik formlu boncuk, mavi renkli opak camdan üretilmiştir.

Katalog No: 108

Kazı Envanter No:

Müze Envanter No:

Eser: Boncuklar (19 adet)

Buluntu Yeri: Demre Çayı.
3 Numaralı Lahit.

Malzeme: Altın

Teknik: Levha biçimlendirme

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl?

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 0,6 cm

Genişlik: 0,4/0,5 cm

Kalınlık: 0,01 cm

Toplam ağırlık: 2,19 gr

Tanım: Makara formu 19 adet altın boncuk Demre Çayı'nda bulunan 3 numaralı lahit içerisinde ele geçmiştir. Olasılıkla bir kolyeye ait olduğu düşünülen boncuklardan bazılarının uç kısımlarında form bozulmaları izlenmektedir. Bazı boncuklar diğerlerine kıyasla daha büyük yapılmıştır.

Katalog No: 109

Kazı Envanter No: K41-P171-A

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -142 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Gorny und Mosch, 2019: 130-131, Kat. No. 174; Then-Obluska, 2018: 210, Fig. 4, 24-28; Gorny und Mosch, 2019: 130-131, Kat. No. 173; Then-Obluska, 2016: 594, 6.

Ölçüler: Uzunluk: 1 cm

Genişlik: 0,6/0,5 cm

Tanım: ÇA-5/B açma numaralı mezardan Kat. No. 122 ile beraber ele geçmiştir. Fıçı formu, merkezden uçlara doğru daralan boncuğun uçları siyah opak camdan, ortasındaki bant ise beyaz opak camdan oluşmaktadır. Bu kısımlarda birleşme izi oldukça bellidir.

Katalog No: 110

Kazı Envanter No: 2015-07

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium Önü.
3 No.lu Açma Doğu Kesit.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Form tipolojisi: Beck, 2006: 10, Fig. 11; 24-25, Group XXIII.A.3.

Ölçüler: Çap: 1,9 cm

Yükseklik: 1,5 cm

Tanım: Küre formu boncuğun yüzeyi dikey yönde spiral kabartmalarla süslenmiştir. Kabartmalar ve delinme biçimi oldukça nizamidir.

Katalog No: 111

Kazı Envanter No: 2010-166

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, Liman Yapıları 1.
Açma No. 1, -420 cm.

Malzeme: Cam

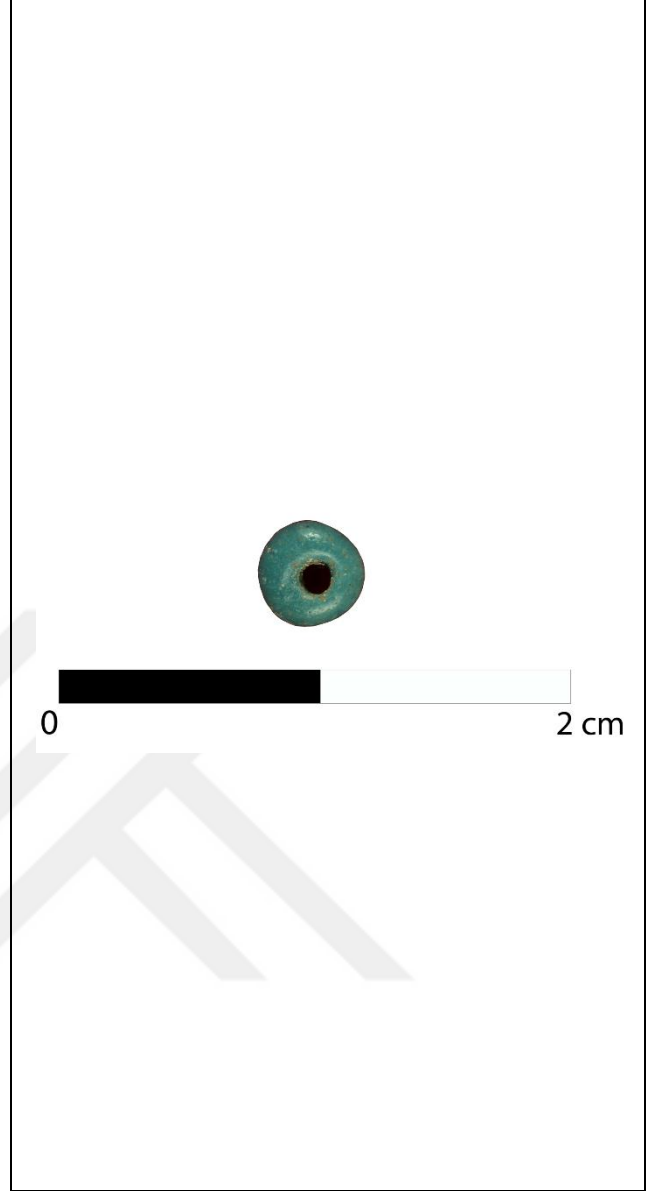
Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,4 cm

Tanım: Açık mavi opak camdan küre formu boncuk, deliklerin olduğu kısımlardan basıktır.

Katalog No: 112

Kazı Envanter No: 2016-25

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Karnelyan

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

0

2 cm

Ölçüler: Çap: 1,2 cm

Yükseklik: 0,9 cm

Tanım: Karnelyan taşından boncuk oldukça nizami deliklere sahiptir. Deliklerin olduğu kısımlardan basıktır. İşçilik oldukça iyidir.

Katalog No: 113

Kazı Envanter No: K41-P172

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,8 cm

Yükseklik: 0,7 cm

Tanım: Küresel formulu, açık yeşil renkli opak cam boncuğun yüzeyinde yoğun aşınma bulunmaktadır.

Katalog No: 114

Kazı Envanter No: 2012-260

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, Şarap İşliği.
1-E, -285/-300 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,2 cm

Yükseklik: 1,1 cm

Tanım: Opak beyaz camdan boncuğun birçok yerinde kırık bulunmasının yanı sıra yüzeyi de ağır hasarlıdır.

Katalog No: 115

Kazı Envanter No: 2016-132

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake.

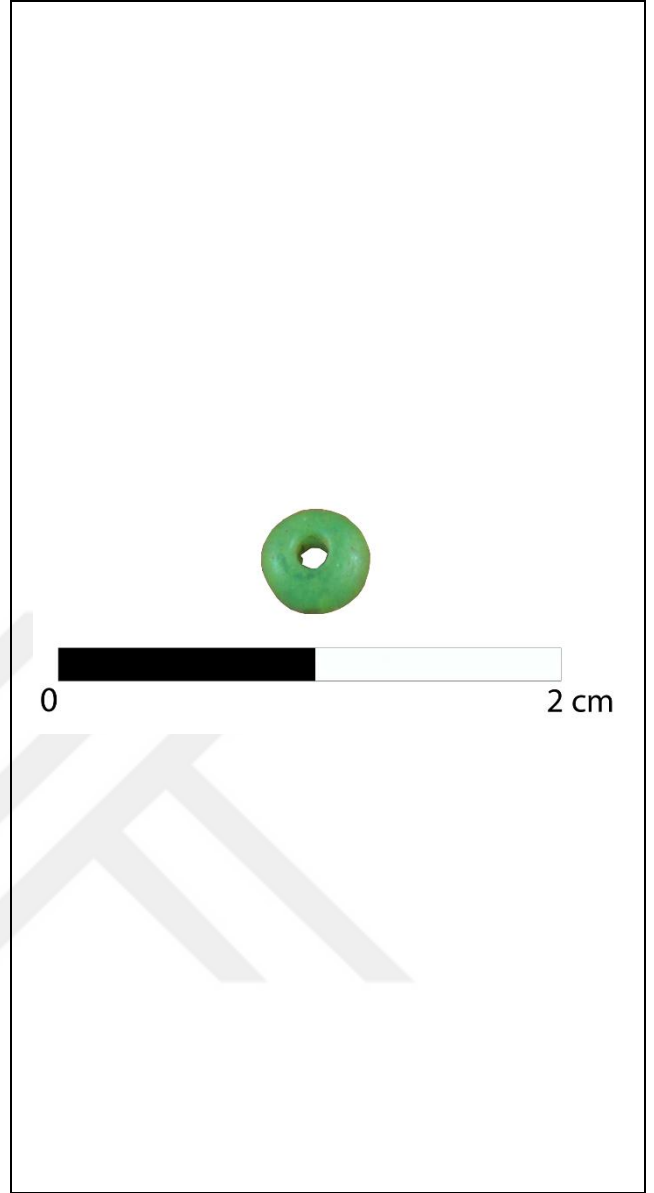
Oda Mezar 3, -70 cm

Malzeme: Cam?

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 0,5 cm

Yükseklik: 0,3 cm

Tanım: Açık yeşil renkli küresel formlu opak cam? boncuk deliklerin olduğu kısımlardan basıktır.

Katalog No: 116

Kazı Envanter No: K7.P32

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Myra, Deniz Nekropolü.
Kaya Mezarı 2, -60 cm.

Malzeme: Kemik?

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,7 cm

Yükseklik: 1,7 cm

Tanım: Küresel formlu kemik? boncuk üstten ve alttan hafifçe düzleştirilmiş ve bu yüzeylere delik açılmıştır.

Katalog No: 117

Kazı Envanter No: 2012-261

Müze Envanter No:

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, Şarap İşlikleri.
1-F, -270/-280 cm.

Malzeme: Pişmiş toprak

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,6 cm

Yükseklik: 1,3 cm

Tanım: Pişmiş toprak boncuk küresel formludur. Delik olan kısımlardan hafifçe basıktır.

Katalog No: 118

Kazı Envanter No: K41.P174

Müze Envanter No:

Eser: Boncuk

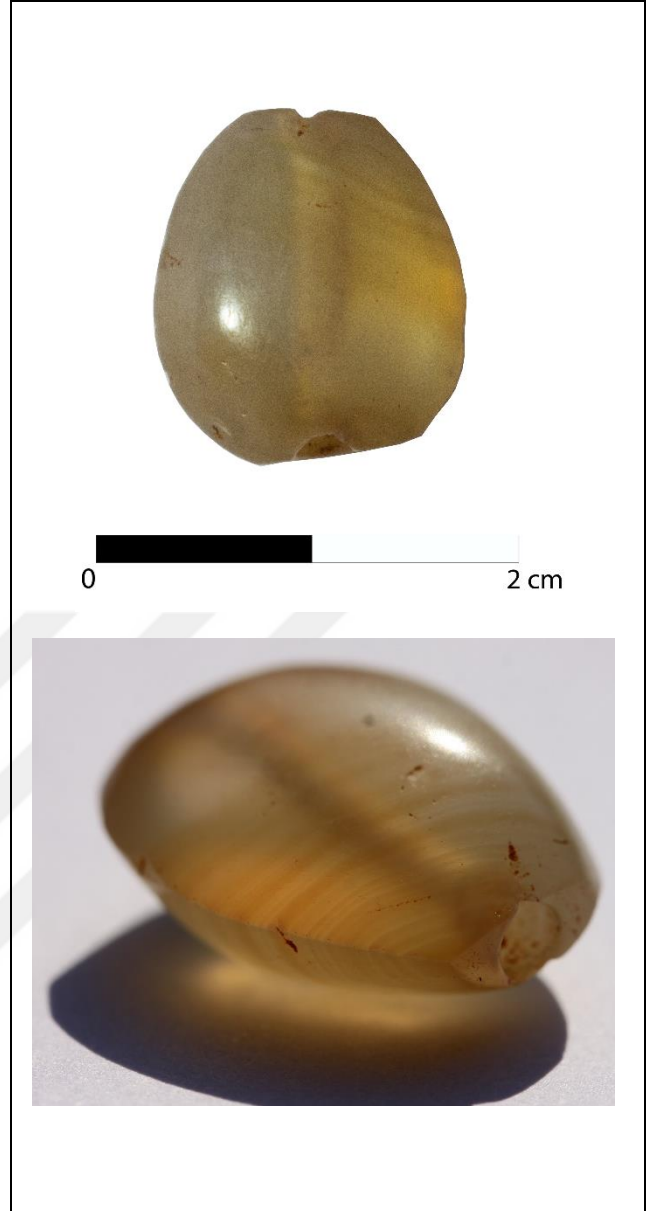
Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5, -240 cm.

Malzeme: ?

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Delik tipolojisi: Beck, 2006: Lev. 4, II.

Ölçüler: Uzunluk: 1,6 cm

Genişlik: 1,5/0,6 cm

Kalınlık: 0,9/0,4 cm

Tanım: Ovoid formlu boncuğun iki dar yüzünde delikler bulunur. Deliklerin açıldığı yüzeyler düzleştirilmiştir. Sarımsı, yarı şeffaf boncuğun her iki yüzü de bombelidir. Özellikle merkez kısmı uçlara kıyasla daha şişkindir. Yüzey oldukça parlak ve pürüszüzdür. Son cilalama işleminin iyi yapıldığını düşündürmektedir. Yüzeyde gözle görülebilen koyu renkli alacalı ve birbirine paralel şeritler bulunmaktadır. Bu özellik boncuğun cam olmadığını düşündürmekle birlikte malzemesinin ne olduğu da anlaşılamamıştır. Üzerinde kullanım izleri bulunmaktadır.

Katalog No: 119

Kazı Envanter No: K41.P149

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-2, -246 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Form tipolojisi: Beck, 2006: Lev. 2-3, Circular: Group I.A.1.b.

Ölçüler: Çap: 0,7 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Yeşil renkli dairesel kesitli, halka formu boncuk yüzeyinde ufak kırıklar ve hasarlar mevcuttur.

Katalog No: 120

Kazı Envanter No: 2015-03

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium Önü.
4 No.lu Açma.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Çap: 1,3 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Halka formu boncuk siyah opak cam hamurundan yapılmıştır. Yüzeyde aşınmalar mevcuttur.

Katalog No: 121

Kazı Envanter No: 2012-226

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuklar (2 adet)

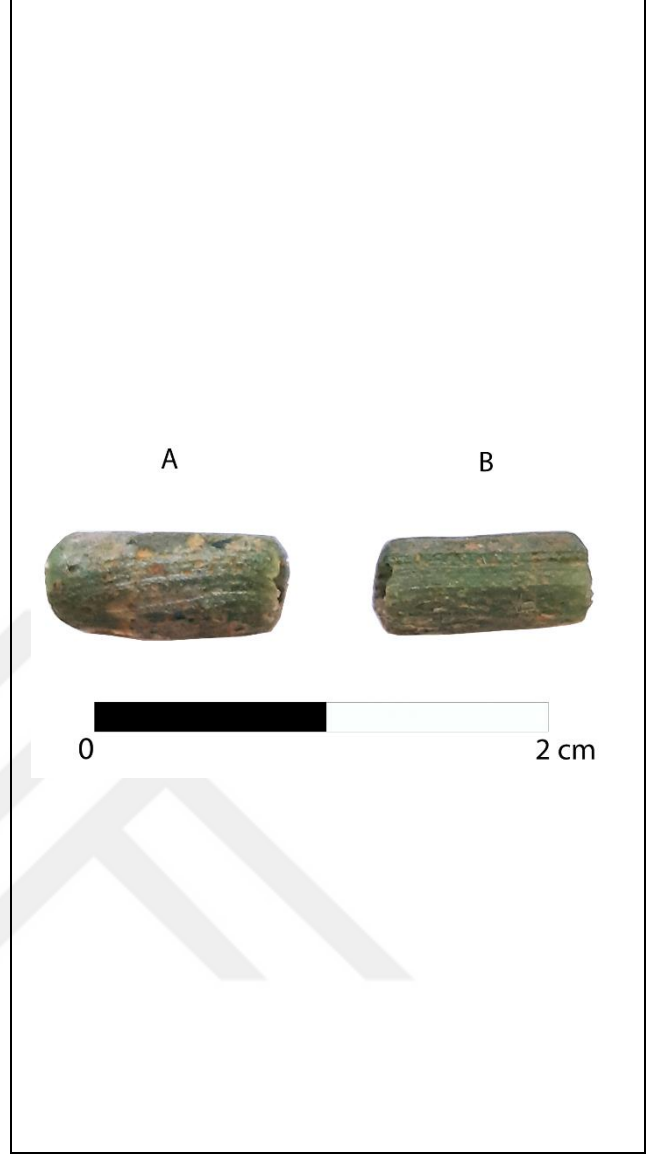
Buluntu Yeri: Andriake, Şarap İşlikleri.
Mekan 3, -470/-515 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 1 cm

Genişlik: 0,5 cm

Tanım: Silindirik formdaki opak yeşil cam boncukların yüzeyinde yoğun aşınma mevcuttur. Delikler dar yüzeylerdedir.

Katalog No: 122

Kazı Envanter No: K41-P171-B

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -142 cm.

Malzeme: Karnelyan

Teknik: -

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Delik tipolojisi: Beck, 2006: Lev. 4 (type IV)

Benzer örnekler: Bingöl, 1999: 129, Kat. No. 136; 131, Kat. No. 139; Greifenhagen, 1970b: 33, Lev. 29, 4, Lev. 30, 4-5; Bertolami Fine Art, 2018a: 85-86, Kat. No. 138-140.

Ölçüler: Çap: Uzunluk: 0,9 cm

Genişlik: 0,7 cm

Yükseklik: 0,4/0,2 cm

Tanım: ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen prizmatik kesimli karnelyan boncuk yarı şeffaftır. Mezar içerisinde benzer başka bir örneği olmayan boncuklardan birisidir. Üstelik mezardaki boncuklar arasında karnelyandan yapılan tek örnek olması nedeniyle farklıdır.

Katalog No: 123

Kazı Envanter No: 2016-24

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Yükseklik: 0,8 cm

Genişlik: 0,6 cm

Tanım: Altıgen formlu alacalı yeşil cam boncuk. Delikler dar yüzlerdedir.

Katalog No: 124

Kazı Envanter No: K41.P169

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

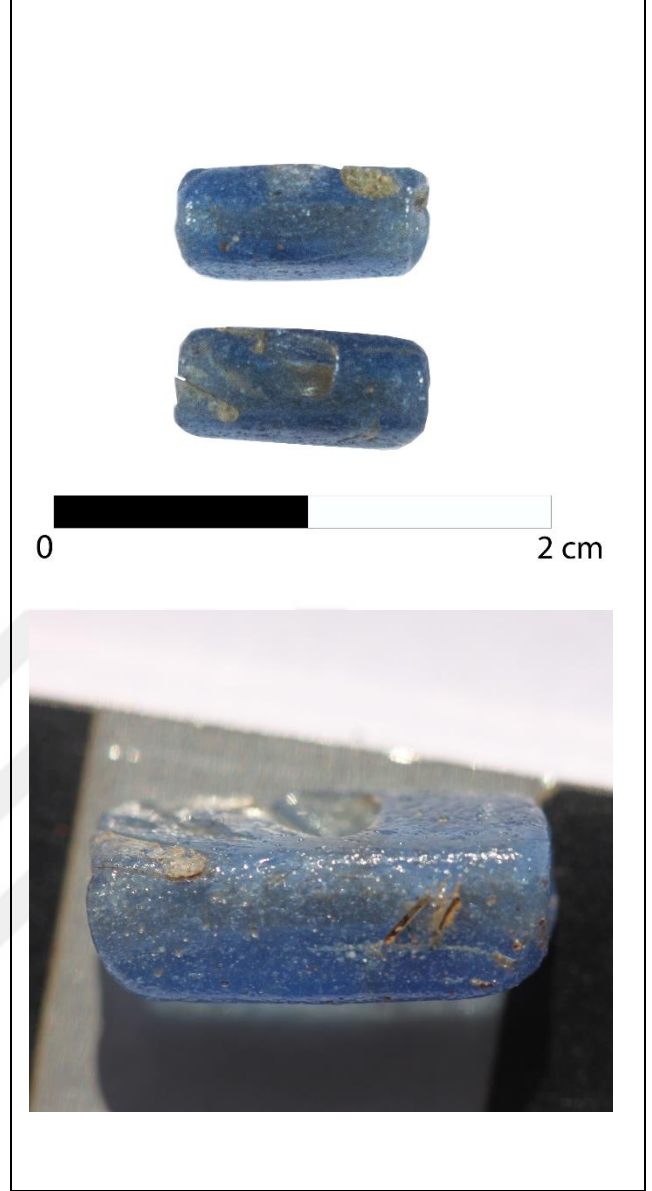
Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Zemin.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: -

Ölçüler: Uzunluk: 1 cm

Genişlik: 0,5 cm

Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Mavi renkli yarı şeffaf boncuğun kesiti dörtgendir. Yüzeyde kırık olduğu düşünülen ufak bir çukur bulunmaktadır. Delikler dar yüzdendir.

Katalog No: 125

Kazı Envanter No: K41.P161

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, Doğu Niş İçi.

Malzeme: Kemik?

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Form tipolojisi: Beck, 2006: Lev. 1-2, IX.D.2.b.

Ölçüler: Uzunluk: 2,5 cm

Genişlik: 0,5 cm

Tanım: Dikdörtgen prizması formlu boncuğun kemik olduğu düşünülmektedir. Boyutu oldukça uzundur.

Katalog No: 126

Kazı Envanter No: K41.P157

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-1, -180 cm.

Malzeme: Cam.

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Form tipolojisi: Beck, 2006: Lev. 2-3, IX.A.2.c

Delik tipolojisi: Beck, 2006: Lev. 4, IV.

Ölçüler: Yükseklik: 0,4 cm

Tanım: Yeşil renkli yarı şeffaf cam boncuk kırık halde ele geçmiştir. Korunan kısımdan piramidal biçimli olduğu tespit edilmiştir. Tepe noktasında ve tabanda birbirine paralel şekilde açılmış tek taraflı deliği bulunmaktadır.

Katalog No: 127

Kazı Envanter No: 2009-145

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, Granarium.
G.8-9, -93 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: Bobin etrafına sarma?

Tarih: -

Lit.: Form tipolojisi: Beck, 2006: 15, Fig. 16, Group XVIII.A.3.

Benzer örnekler: Then-Obluska, 2018: 220-222, Fig. 9.A.2; Then-Obluska ve Pleşa, 2019: A. D.: 62, Fig. 8, 32.4.

Ölçüler: Uzunluk: 1,1 cm

Genişlik: 0,4/0,5 cm

Tanım: Bir bobin etrafına sarılarak? oluşturulan mavi renkli spiral cam boncuk.

Katalog No: 128

Kazı Envanter No: 2016-27

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake.

N.Ö. Atık Toprağı.

Malzeme: Cam

Teknik: Bobin etrafına sarma?

Tarih: -

Lit.: Form tipolojisi: Beck, 2006: 15, Fig. 16, Group XVIII.A.3.

Benzer örnekler: Then-Obluska, 2018: 220-222, Fig. 9.A.2; Then-Obluska ve Pleşa, 2019: A. D.: 62, Fig. 8, 32.4.

Ölçüler: Uzunluk: 1,7 cm

Genişlik: 0,6 cm

Tanım: Mavi renkli boncuğun üretim tekniği Kat. No. 127 ile aynıdır. Kürecikler farklı boyutlardadır.

Katalog No: 129

Kazı Envanter No: AND-19-07

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuk

Buluntu Yeri: Andriake, B Kilisesi.
B-83, -145 cm.

Malzeme: Cam

Teknik: -

Tarih: -

Lit.: Form tipolojisi: Beck, 2006: 13-14, Fig. 15: A.1.a.

Benzer örnekler: Then-Obluska, 2018: 211-213, Fig. 5.12, 218-220, Fig. 8, 8; Then-Obluska ve Pleşa, 2019: 62, Fig. 8, 32.2.

Ölçüler: Uzunluk: 1,6 cm

Genişlik: 0,4 cm

Tanım: Çoklu küreciklerden oluşan şeffaf cam boncuk.

Katalog No: 130

Kazı Envanter No: AND-18-185

Müze Envanter No: -

Eser: Boncuklar (46 adet)

Buluntu Yeri: Andriake, 2 No.lu Alan.
ÇA-5/B, -128/-170 cm.

Malzeme: Cam, Kaya Kristali (Necef)

Teknik: -

Tarih: M.S. 2.-3. yüzyıl

Lit.: Mavi bikonik cam boncuklar:
Bertolami Fine Art, 2018a: 88-89, Kat. No.
146-147.

Ölçüler: En küçük boncuğun çapı: 0,3 cm

En büyük boncuğun çapı: 1,2 cm

Tanım: ÇA-5/B açma numaralı mezardan ele geçen boncuk buluntularının bir kısmı 2018 yılında yeniden düzenlenerek bir ipe dizilmiştir. Boncuklar arasında, 26 adet mavi renk, küresel, bikonik, basık küresel tipte bir kısmı opak bir kısmı yarı şeffaf cam boncuk, 6 adet kahverengi oval forma yakın yarı şeffaf cam boncuk, 2 adet elips formlu necef taşından (kaya kristali) cam boncuk, 12 adet yeşil renk, dikdörtgen, halka ve fiçı formlu cam boncuk bulunmaktadır. Yeşil renkli boncukların bir kısmı opak bir kısmı ise yarı saydamdır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Appianus. (1962). *Roman History*. (Çev. H. White), Harvard University Press, London.
- Herodotos. (2017). *Tarih*. (Çev. M. Ökmen), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Plinius. (1857). *The Natural History*. (Çev. J. Bostock ve H. T. Riley), George Bell&Sons, London.
- Strabon (1930). *The Geography*. (Çev. H. L. Jones), Harvard University Press, London.
- Theophrastus. (1956). *On Stones*. (Çev. E. R. Caley ve J. F. C. Richards), Ohio State University Press, Columbus.

Modern Kaynaklar

- Akyay Meriçboyu, Y. (2001). *Antik Çağda Anadolu Takıları*. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul.
- Akyürek, E. (ed.). (2018). *Alakent Kilisesi: Myra'da Bir Bizans Yapısı (12.-13. Yüzyıllar)*. GABAM: Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Allen, G. (1964). *Gold!*. Thomas Y. Crowell Company, New York.
- Alicu, D., Cociş, S., Ilieş, C. ve Soroceanu, A. (1994). *Small Finds From Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Sarmizegetusa Monograph 4*. The National History Museum of Transylvania, Napoca.
- Alparslan, M. (2019). “Bir İmparatorluğu Ayakta Tutabilmek: Ekonomi ve Ticaret”. M. Doğan Alparslan ve M. Alparslan (Ed.), *Hititler. Bir Anadolu İmparatorluğu*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 261-271.
- Ambrose, J. (2008). *Art from the Ancient World XLIV: Catalog of Early Christian Art from the Collection of Carroll Wales*, Fragments of Time, Pennsylvania.
- Arslan, M. (2019). “Kutsal Süvari Betimli İki Gem Amulet Işığında Geç Antik Çağda Büyü ve Büyücülük”. Yayımlanmamış Kongre Bildirisi. *V. ODTÜ Arkeometri Çalıştay: Türkiye Arkeolojisinde Takı ve Boncuk: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar*, 14-16 Kasım 2019, Ankara.
- Atakuru, Ö. (2020). *Adana Arkeoloji Müzesi Roma-Bizans Altın Takıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aygün, Ç. A. (2018). *Myra'nın Limanı Andriake'nin Yerleşim Planı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bar-Yosef, D. E. (2005). “The Exploitation of Shells as Beads in the Palaeolithic and Neolithic of the Levant”. *Paléorient*, 31(1): 176-185.

- Bar-Yosef Mayer, D. E. (2013). "Towards a Typology of Stone Beads in the Neolithic Levant". *Journal of Field Archaeology*, 38: 129-142.
- Baykan, C. ve Baykan, D. (2012). *Eskiçağ'da Cam*. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Baysal, E. L. (2015a). "Neolitik Dönem Kişisel Süs Eşyaları: Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Son Araştırmalar". *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 18: 9-23.
- Baysal, E. L. (2015b). "Bir İletişim Ağı Perspektifinden Neolitik ve Kalkolitik Boncuk ve Bileziklerini Yorumlamak". A. Baysal (Ed.), *Tematik Arkeoloji Serisi 2: İletişim Ağları ve Sosyal Organizasyon*. Ege Yayınları, İstanbul, 95-109.
- Baysal, E. L. (2016a). "Beads at the Place of White Earth – Late Neolithic and Early Chalcolithic Aktopraklık, Northwestern Turkey". *BEADS: Journal of the Society of Bead Researchers*, 28: 50-59.
- Baysal, E. L. (2016b). "Anadolu ve Levant Epi-Paleolitiği Işığında Direkli Mağarası Kişisel Süs Eşyaları", *Anatolia*, 42: 137-154.
- Baysal, E. L. (2017). "Personal Ornaments in Neolithic Turkey, the Current State of Research and Interpretation". *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, 155: 1-22.
- Beck, H. C. (2006). "Classification and Nomenclature of Beads and Pendants". *BEADS: Journal of the Society of Bead Researchers*, 18: 1-76.
- Bell, S. (2014). "Roman Chariot Racing: Charioteers, Factions, Spectators". P. Christesen ve D. G. Kyle (Ed.), *A Companion to Sport and Spectacle in Greek and Roman Antiquity*. John Wiley & Sons, New Jersey, 492-504.
- Belli, O. (2004a). *Anadolu'da Kalay ve Bronzun Tarihçesi*. Suna İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- Belli, O. (2004b). "Demir Döküm Sanatı, İslam Öncesi". Ö. Bilgi (Ed.), *Anadolu Dökümünün Beşiği*. Döktaş, İstanbul, 225-248.
- Bertolami Fine Art. (2018a). *Auction 43: Antiquities, Glyptics&Medieval Art (London, 19 April 2018)*. Bertolami Fine Art, London.
- Bertolami Fine Art. (2018b). *Auction 54: Antiquities&Glyptics (London, 9 November 2018)*. Bertolami Fine Art, London.
- Bertolami Fine Art. (2019). *Auction 66, Part II: Glyptics. Ancient Jewellery (London 10th July 2019)*. Bertolami Fine Art, London.
- Bilgi, Ö., Özbal, H. ve Yalçın, Ü. (2004). "Bakır-Tunç Döküm Sanatı". Ö. Bilgi (Ed.), *Anadolu Dökümünün Beşiği*. Döktaş, İstanbul, 1-43.

- Bingöl, F. R. I. (1999). *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar*. Dönmez Offset Basımevi, Ankara.
- Boardman, J. (1972). *Greek Gems and Finger Rings: Early Bronze Age to Late Classical*. Harry N. Abrams, New York.
- Borisov, B. D. (1989). *Djadovo: Bulgarian, Dutch, Japanese Expedition. Vol. 1: Medieval Settlement and Necropolis, 11th-12th Century*. Tokai University Press, Tokai.
- Brown, D. (1976). "Bronze and Pewter". D. Strong ve D. Brown (Ed.), *Roman Crafts*. New York University Press, New York, 25-41.
- Burger, A. Sz. (1966). "The late Roman Cemetery at Sagvar". *Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae*, 18: 99-238.
- Butcher, S. A. (1976). "Enamelling". D. Strong ve D. Brown (Ed.), *Roman Crafts*. New York University Press, New York, 43-51.
- Coche de La Ferté, E. (1956). *Les Bijoux Antiques*. Presses Universitaires De France, Paris.
- Cosyns, P. (2011). *The Production, Distribution and Consumption of Black Glass in the Roman Empire During the 1st-5th century AD. An Archaeological, Archaeometric and Historic Approach*. PhD Thesis. Vrije Universiteit Brussel Vakgroep Kunstwetenschappen en Archeologie Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Brussel.
- Cravinho, G. (2017). "Roman Engraved Gems in the National Archaeological Museum in Lisbon". *Studies in Ancient Art and Civilization*, 21: 173-245.
- Cravinho, G. (2018). "Roman Gems in the National Soares Dos Reis Museum in Oporto". J. Bodzek (Ed.), *Studies in Ancient Art and Civilization*: 22, Jagiellonian University, Krakow.
- Çakmakçı, Z. (2017). "Şükrü Tül Eski Eser Koleksiyonu'ndaki Bizans Dönemi Madeni Eserleri". *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*. 15: 45-61.
- Çelikbaş, E. (2018). "Tokat Müzesi Gümüş Yüzükleri". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2): 1051-1065.
- Çevik, N. (2010). "Myra ve Limanı Andriake: Kazılar Başlarken Ön-Düşünceler". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 134: 53-82.
- Çevik, N. (2015). *Lykia Kitabı*. Suna – İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Çevik, N. ve Bulut, S. (2010). "İkinci Kazı Sezonunda Myra ve Limanı Andriake". N. Çevik (Ed.), *Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve Çevresi*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya, 25-117.

- Çevik, N. ve Bulut, S. (2014). “Andriake Doğu Hamamı: Bölgenin Hamam Mimarlığına Işık Tutan Yeni Bir Örnek”. *ADALYA*, XVII: 221-262.
- Çevik, N., Bulut, S., Aygün, A. ve Çömezoğlu Uzbek, Ö. (2017a). “2016 Yılı Myra ve Andriake Kazıları”. *ANMED*, 15: 67-75.
- Çevik, N., Bulut, S., Aygün, A. ve Çömezoğlu Uzbek, Ö. (2017b). “Myra-Andriake 2016”. 39. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*: 189-204.
- Çevik, N., Çömezoğlu, Ö., Öztürk, H. S. ve Türkoğlu, İ. (2010). “Andriake Sinagogu ve Bölgede Yahudi Varlığı”. N. Çevik (Ed.), *Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve Çevresi*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya, 169-180.
- Çoruhlu, Y. ve Oktay, J. Ö. (2011). “2006-2009 Kars-Anı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Cam Bilezikler Üzerine”. O. Eravşar, R. Duran, A. Baş ve Ş. Dursun (Ed.), *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Konya, 154-171.
- Çömezoğlu, Ö. (2007). *Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Cam Buluntuları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Davidson, G. R. (1952). *Corinth. Results of Excavations Vol. XII: The Minor Objects*. The American School of Classical Studies at Athens, New Jersey.
- De Jesus, P. (1978). “Metal Resources in Ancient Anatolia”. *Anatolian Studies*, Vol. XXVIII: 97-102.
- Eker, F. (2019). “Antikçağın Süsü: Kahramanmaraş Müzesi’ndeki Kaburgalı ve Burma Cam Bilezikler”. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 25: 161-171.
- Enez, A. (2019). *Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Ergil, T. (1983). *Küpeler: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Küpeler Kataloğu*. Sandoz Yayınları No:5, İstanbul.
- Evans, A. (1921). *The Palace of Minos at Knossos: A Comparative Account of the Successive Stages of the Early Cretan Civilization as Illustrated by the Discoveries, Vol. I*. Macmillan and Co., London.
- Facsády, R. A. (2009). *Aquincumi Ékszerek-Jewellery in Aquincum*. Az Aquincumi Múzeum Gyujtemenye 1, Budapest.
- Fındık, E. (2017). “Bir Güzellik Nesnesi Olarak Cam Bilezikler: Demre/Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Buluntuları (1989-2016)”. *ADALYA*, 20: 423-448.
- Forbes, R. J. (1950). *Metallurgy in Antiquity*, E. J. Brill, Leiden.

- Freestone, I. C. (2008). "Pliny on Roman Glassmaking". M. Martinón-Torres ve T. Rehren (Ed.), *Archaeology, History and Science: Integrating Approaches to Ancient Materials*. Left Coast Press, London, 77-100.
- Fukai, S. (1977). *Persian Glass*. (Çev. E. B. Crawford), J. Weatherhill, New York.
- Furtwängler, A. (1896). *Beschreibung der Geschnittenen Steine im Antiquarium*. Verlag Von W. Spemann, Berlin.
- Gambash, G. (2013). "Caesarea Maritima and The Grand Strategy of The Roman Empire". *Skyllis Zeitschrift für Unterwasserarchaologie*, 13(1): 53-58.
- Geyik Karpuz, G. (2017). "Mardin Müzesi'nde Bulunan Bezemesiz Cam Bilezikler Üzerine Bir Değerlendirme". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 59: 145-156.
- Geyik Karpuz, G. (2018). "Cam Bilezik Araştırmaları Üzerine Bir Deneme". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(25): 249-255.
- Geyik Karpuz, G. ve Çibuk, K. (2017). "Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesinde Bulunan Cam Bilezikler". *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III*. 25-27 Mart 2016, Kocaeli, 283-296.
- Gill, M. A. V. (1994). "Glass and Small Finds". C. S. Lightfoot (Ed.), *Amorium Excavations 1993: The Sixth Preliminary Report*. *Anatolian Studies*: 42, Cambridge, 207-222.
- Gill, M. A. V. (2002). *Amorium Reports, Finds I: The Glass (1987-1997)*. Archaeopress, Oxford.
- Gori, A. F. (1731). *Gemmae Antiquae Ex Thesauro Mediceo et Privatorum Dactyliothecis Florentiae*. Florentiae.
- Gorny und Mosch: Giessener Münzhandlung. GMBH. (2014). *Auktion 223: Schmuck Antike bis Neuzeit (26. Juni 2014)*. Gorny & Mosch: Giessener Münzhandlung, München.
- Gorny und Mosch: Giessener Münzhandlung. GMBH. (2015). *Auktion 235: Kunst der Antike (16. Dezember 2015)*. Gorny & Mosch: Giessener Münzhandlung, München.
- Gorny und Mosch: Giessener Münzhandlung. GMBH. (2017). *Auktion 248: Kunst der Antike, mit Sammlungen G. Marschall u. S. Moussaieff (30. Juni 2017)*. Gorny & Mosch: Giessener Münzhandlung, München.
- Gorny und Mosch: Giessener Münzhandlung. GMBH. (2019). *Auktion 268: Kunst der Antike (12. Dezember 2019)*. Gorny & Mosch: Giessener Münzhandlung, München.
- Göral, S. (2019). *Tokat Müzesi'ndeki Grek ve Roma Dönemi Altın Takıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Greifenhagen, A. (1970a). *Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz, Antikenabteilung: Schmuckarbeiten In Edelmetall, Band I: Fundgruppen*. Gebr. Mann, Berlin.

- Greifenhagen, A. (1970b). *Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz, Antikenabteilung: Schmuckarbeiten In Edelmetall, Band II: Einzelstücke*. Gebr. Mann, Berlin.
- Guiraud, H. (1989). “Bagues et anneaux à l'époque romaine en Gaule”. *Gallia*, 46: 173-211.
- Guiraud, H. ve Roulière-Lambert, M. J. (1995). “Intailles de Lons-Le-Saunier, Jura”. *Gallia*, 52: 359-406.
- Guiraud, H. ve Schwartz, J. H. (2001). “Engraved Gems in The Collection of The American Numismatic Society III: Male Deities and Heroes”. *American Journal of Numismatics*, 13: 35-62.
- Habashi, F. (2016). “Gold – An Historical Introduction”. M. D. Adams (Ed.), *Gold Ore Processing: Project Development and Operations (Vol. 15-Second Edition)*. Elsevier Science, Amsterdam, 1-20.
- Haggis, D. C. (1996). “The Port of Tholos in Eastern Crete and The Role of a Roman Horreum Along The Egyptian ‘Corn Route’”. *Oxford Journal of Archaeology*, 15(2): 183-209.
- Hayes, J. W. (1992). *Excavations at Saraçhane in İstanbul, Volume II: The Pottery*. Princeton University Press, Princeton.
- Hazinedar-Coşkun, T. (2017). “Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Bizans Cam Bilezikleri: Anaia Üretimi Bileziklerin Yapımına İlişkin Gözlemler”. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 16: 145-162.
- Henig, M. (1978). *A Corpus of Roman Engraved Gemstones from British Sites*. Oxford University Press, Oxford.
- Henig, M. (1994). *Classical Gems. Ancient and Modern Intaglios and Cameos in the Fitzwilliam Museum, Cambridge*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Higgins, R. A. (1961). *Greek and Roman Jewellery*. Methuan and Co, London.
- Higgins, R. A. (1965). *Jewellery From Classical Lands*. The Trustees of The British Museum, London.
- Higgins, R. A. (1976). “Jewellery”. D. Strong ve D. Brown (Ed.), *Roman Crafts*. New York University Press, New York, 53-62.
- Hoffmann, H. ve Davidson, P. F. (1965). *Greek Gold: Jewelry From the Age of Alexander*. Verlag Philipp von Zabern, Mainz.
- İşkan Yılmaz, H. ve Çevik, N. (1995). “Die Gräfte von Patara”. *LYKIA II*: 187-216.
- Kendall, T. (2010). “Jet&Glass&Rocks ‘n’ Stones”. *Yorkshire Archaeology Today*, 19: 4-13.
- Kısıklı, S. (2006). *M.Ö. II. Binde Orta Anadolu Madenciligi ve Orta Anadolu Ticaretinde Madenin Konumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Koçyiğit, O. (2018). “Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 35(2): 110-121.
- Konstantinidi Syvridi, E. ve Kontaki, M. (2009). “Casting Finger Rings in Mycenaean Times: Two Unpublished Moulds at the National Archaeological Museum, Athens”. *Annual of the British School at Athens*, 104: 311-319.
- Konuk, K. ve Arslan, M. (2000). *Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri, Yüksel Erimtan Koleksiyonu*. Ankara.
- Korfmann, M. (1966). “Zur Herstellung Nahtloser Glasringe”. *Bonner Jahrbucher*, 66: 48-63.
- Köroğlu, G. (2004). *Anadolu Uygarlıklarında Takı*. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, Popüler Dizi: 18, İstanbul.
- Köroğlu, G. (2010). “Yumuktepe Höyüğü Kazılarında Ortaçağ Takıları”. *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. 14-16 Ekim 2009, Denizli, 417-426.
- Lightfoot, C. S. (2017). *The Cesnola Collection Of Cypriot Art. Ancient Glass*. The Metropolitan Museum of Art, New York.
- Lightfoot, C. S. ve Ivison, E. (2006). “Amorium 2006”. *Anatolian Archaeology. British Institute at Ankara Research Reports 2006*, 12: 29-31.
- Lucas, A. (1945). *Ancient Egyptians Materials and Industries*. Edward Arnold, London.
- Maaskant-Kleibrink, M. (1975). “Graveurs Van Muntstempels En Gesneden Stenen Uit De Romeinse Republikeinse Periode, I”. *De Geuzen Penning, Munt- en Penningkundig Nieuws*, 1(25): 23-37.
- Maaskant-Kleibrink, M. (1978). *Catalogue of the Engraved Gems in the Royal Coin Cabinet The Hague: The Greek, Etruscan and Roman Collections*. Hague, Netherlands.
- Maktal Canko, D. (2019). *Bizans Sanatında Kadınlar*. Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Marshall, F. A. (1907). *Catalogue of the Finger Rings, Greek, Etruscan, and Roman, in the Departments of Antiquities, British Museum*. The Trustees of the British Museum, London.
- Marshall, F. A. (1911). *Catalogue of the Jewellery, Greek, Etruscan, and Roman, in the Departments of Antiquities, British Museum*. The Trustees of the British Museum, London.
- Mercangöz, Z. (2012). “Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı: Bizans Döneminden Birkaç Küçük Buluntu”. B. Böhlendorf-Aslan ve A. Ricci (Ed.), *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts, BYZAS 15*. Ege Yayınları, 223-232.
- Michel, C. (1900). *Recueil D’Inscriptions Grecques*. H. Lamertin, Bruxelles.

- Naumann, F. (1980). *Antiker Schmuck, Vollständiger Katalog der Sammlung und der Sonderausstellung*. Staatliche Kunstsammlungen, Kassel.
- Niegorski, A. M. (2014). “The Fate of Serapis: A Paradigm for Transformations in the Culture and Art of Late Roman Egypt”. G. L. Hoffman ve L. R. Brody (Ed.), *Roman in the Provinces: Art on the Periphery of Empire*. University of Chicago Press, 153-166.
- Ogden, J. (1992). *Interpreting the Past Ancient Jewellery*. The Trustees of The British Museum, London.
- Ogden, J. (2006). *Jewellery. The Intelligent Layman*, London.
- Onur, F. (2011). “Gagates: θαυμαστός λίθος. Antikçağ’da Meşhur bir Taşın Kullanım Alanları ve Yataklarının Yeriyle İlgili Bir Değerlendirme”. *ADALYA*, 14: 103-118.
- Oral Çakmakçı, Z. (2008). *Örnekler Işığında Bizans Asia’sında Cam Sanatı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Oral Çakmakçı, Z. (2011). “Kuşadası-Kadıkalesi Kazılarında Süs Amaçlı Cam Objeler: Boncuklar ve Bilezikler”. *II. ODTÜ Arkeometri Çalıştayını Bildiriler Kitabı*. 6-8 Ekim 2011, Ankara, 114-135.
- Oransay, B. S. A. (2006). *Arykanda Antik Kentinde 1971-2002 Kazı Sezonlarında Ele Geçen Madeni Buluntular ve Madencilik Faaliyetleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Osborne, D. (1912). *Engraved Gems: Signets, Talismans and Ornamental Intaglios, Ancient and Modern*. Henry Holt and Company, New York.
- Özdemir, H. ve Öztaşkın G. K. (2010). “Denizli Arkeoloji Müzesi’nde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup”. *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. 14-16 Ekim 2009, Denizli, 489-499.
- Özgülnar, N. (2007). *Perge Kazılarında Bulunmuş Takılar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, T. ve Erkanal, H. (1999). *Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi*. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü, İzmir.
- Öztaşkın, M. (2015). “Stratonikeia Bizans Dönemi Cam Buluntuları”. B. Söğüt (Ed.), *Stratonikeia Çalışmaları 1: Stratonikeia ve Çevresi Araştırmaları*. Ege Yayınları, İstanbul, 175-188.
- Pfeiler, B. (1970). *Römischer Goldschmuck: der ersten und zweiten Jahrhunderts n. Chr. Nach datierten Funden*. Verlag Philipp Von Zabern, Mainz.

- Price, J. (1976). "Glass". D. Strong ve D. Brown (Ed.), *Roman Crafts*. New York University Press, New York, 111-125.
- Pülz, A. M. (2017). "Small Finds". P. Niewohner (Ed.), *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity until the Coming of the Turks*. Oxford University Press, Oxford, 194-199.
- Ravagnan, G. L. (1994). *Vetri Antichi del Museo Vetrario di Murano: Collezioni dello Stato*. Comitato Nazionale Italiano, Association Internationale Pour L'histoire Du Verre, Venezia.
- Retief, F. P. ve Cilliers, L. (2005). "Snake and Staff Symbolism and Healing". *Acta Theologica Supplementum* 7, 26(2): 1-13.
- Richter, G. M. A. (1922). "Engraved Gems". *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 17(9): 193-196.
- Richter, G. M. A. (1956). *Catalogue of Engraved Gems, Greek, Etruscan and Roman: Metropolitan Museum of Art*. L'Erma di Bretschneider, Roma.
- Sağlamtimur, H. (2017). "Siirt-Başur Höyük Erken Tunç Çağı I Mezarları: Ön Rapor". *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Arkeoloji Dergisi*, XXII: 1-18.
- Scheil, V. (1920). "Notes Sur Quelques Textes De Drehem Relatifs Aux Métaux Précieux Et Aux Bijoux". *Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale*, 17/3-4: 207-214.
- Schwartz, J. H. (1999). "Engraved Gems in the Collection of the American Numismatic Society II: Intaglios with Eros". *American Journal of Numismatics*, 11: 13-45.
- Schwarzer, H. (2009). "Spätantike, Byzantinische und Islamische Glasfunde aus Pergamon". E. Laflı (Ed.), *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*. TÜBİTAK, İzmir, 85-109.
- Spaer, M. (1988). "The Pre-Islamic Glass Bracelets of Palestine". *Journal of Glass Studies*, 30: 51-61.
- Spaer, M. (1992). "The Islamic Glass Bracelets of Palestine: Preliminary Findings". *Journal of Glass Studies*, 34: 44-62.
- Spaer, M. (2001). *Ancient Glass in the Israel Museum: Beads and Other Small Objects*. The Israel Museum, Jerusalem.
- Spier, J. (1992). *Ancient Gems and Finger Rings: Catalogue of the Collections The J. Paul Getty Museum*, The J. Paul Getty Museum, Malibu.
- Spier, J. (2007). *Late Antique and Early Christian Gems*. Reichert, Wiesbaden.

- Spier, J. (2010). "Some Unconventional Early Byzantine Rings". C. Entwistle ve N. Adams (Ed.), *Intelligible Beauty: Recent Research on Byzantine Jewellery*. The Trustees of the British Museum, London, 13-19.
- Steiger, R. (1966). "Gemmen und Kameen im Römermuseum Augst". *Antike Kunst*. 9(1): 29-49.
- Stupperich, R. (1986). "Antiken der Sammlung W. W. VII: Gemmen". *Boreas*, 9: 236-246.
- Şahin, F. (2010). *Patara Metal Buluntuları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Şahin, O. (2018). *Konya Ereğli Müzesi Cam Eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Takmer, B. (2006). *Lex Portorii Provinciae Lyciae: Lykia Eyaleti Gümrük Yasası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tek, A. T. (26-28 Kasım 2007). "Arykanda'da Bulunan Antik Cam Eserlere Genel Bir Bakış". *IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri*. Eskişehir, 153-168.
- Tekocak, M. (2013). "Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Cam Eser". *Kaunos/Kbid Toplantıları 2: Anadolu Antik Cam Araştırmaları Sempozyumu*. 17-20 Haziran 2020, Ankara, 127-142.
- Then-Obluska, J. (2016). "The 'Bead-Side' Story of Medieval and Post-Medieval Nubia: Tentative Approach to the Bead Collection of the Museum of Archaeology University of Stavanger, Norway". A. Lajtar, A. Obluski ve I. Zych (Ed.), *Aegyptus et Nubia Christiana. The Włodzimierz Godlewski Jubilee Volume on the Occasion of His 70th Birthday*. Polish Centre of Mediterranean Archaeology, University of Warsaw, Warsaw, 579-612.
- Then-Obluska, J. (2018). "Beads and pendants from the Hellenistic to Early Byzantine Red Seda port of Berenike, Egypt, Season 2014 and 2015". *Polish Archaeology in the Mediterranean*, 27(1): 203-234.
- Then-Obluska, J. ve Pleşa, A. D. (2019). "Roman to Islamic Beads and Pendants from Matmar and Mostagedda, Middle Egypt". *BEADS: Journal of the Society of Bead Researchers*, 31: 50-74.
- Torun, E. (2018). *Bizans Sanatında Doktor Azizler ve Şifa*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Trantalidou, K. (2006). "Companions from the oldest Times: Dogs in Ancient Greek Literature, Iconography and Osteological Testimony". *Dogs and People in Social, Working, Economic or Symbolic Interaction, International Council of Archaeozoology Conference Paper*. 23-28 August 2002, Durham, 96-119.
- Treister, M. Y. (2001). *Hammering Techniques in Greek and Roman Jewellery and Toreutics*. Colloquia Pontica Vol. 8, Brill, Leiden.
- Uygun, Ç. (2000). *Patara Geç Helenistik-Roma Dönemi Takıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Uygun, Ç. (2016). "Silifke Müzesi'nden Mitolojik Figürlü Kameolar ve Gemmeler". *CEDRUS*, IV: 219-242.
- Uysal, Z. (2009). "Kubad Abad Sarayı Kazılarında (1981-2004) Bulunan Cam Bilezikler". *Türk Dünyası Araştırmaları: Prof. Dr. Oktay Aslanapa Özel Sayısı*, 183: 493-504.
- Uysal Z. (2010). "Kubad Abad Kazılarında Bulunan Cam Bilezikler (2005-2010)". *Sanat Tarihi Dergisi*, 19(2): 43-54.
- Ünal, C. (2010). *Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Vehbi Koç Vakfı. (2007). "Kalanlar". 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye'de Bizans. Vehbi Koç Vakfı, İstanbul.
- Versluys, M. J. (2002). *Aegyptiaca Romana: Nilotic Scenes and the Roman Views of Egypt*. E. J. Brill, Leiden.
- Veymiers, R. (2009). *Ἡεως τῶ φοροῦντι. Sérapis sur les gemmes et les bijoux antiques*. Classe des Lettres Académie Royale de Belgique, Bruxelles.
- Vikan, G. ve Nesbitt, J. (1980). *Security in Byzantium: Locking, Sealing, and Weighing*. Dumbarton Oaks, Byzantine Collection No. 2, Washington.
- Waldbaum, J. C. (1974). *Metalwork From Sardis: The Finds Through 1974*. Harvard University Press, London.
- Walker, A. (2010). "Numismatic and Metrological Parallels for the Iconography of Early Byzantine Marriage Jewelry: The Question of the Crowned Bride". *Travaux et Mémoires*, 16: 849-863.
- Walters, H. B. (1903). *Catalogue of The Terracottas in The Department of Greek and Roman Antiquities, British Museum*. The Trustees of The British Museum, London.
- Williams, D. ve Ogden, J. (1995). *Greek Gold: Jewelry of the Classical World*. Harry N. Abrahms, New York.

- Wittkower, R. (1939). "Eagle and Serpent. A Study in the Migration of Symbols". *Journal of the Warburg Institute*, 2(4): 293-325.
- Woolley, C. L. (1934). *Ur Excavations Volume II. The Royal Cemetery*. Publication of the Joint Expedition of The British Museum and the Museum of the University of Pennsylvania, London.
- Wunderlich, S. A. (1948). "A Hellenistic Gold Chain and Pendant". *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, 35(8): 188-191.
- Yalçın, Ü. (1999). "Early Iron Metallurgy in Anatolia". *Anatolian Studies*, 49: 177-187.
- Yalçın, Ü. (2004). "Demir Döküm Sanatı, Eski Çağ Demir Teknolojisi". Ö. Bilgi (Ed.), *Anadolu Dökümün Beşiği*. Döktaş, İstanbul, 221-224.
- Yavuzylmaz, A. (2017). "Gevale Kalesi Cam Bilezik Buluntuları (2013-2015)". XX. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. 2-5 Kasım 2016, Sakarya, 49-61.
- Yinesor Demir, J. S. (2008). *Gaziantep Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Yüzükler ve Yüzük Taşları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Youtie, H. C. (1948). "The Kline of Sarapis" *Harvard Theological Review*, 41: 9-29.
- Zahn, R. (1929). *Sammlung Baurat Schiller: Berlin, Werke Antiker Kleinkunst; Goldschmuck/Glaser/Tonfiguren/Tongefasse*. Rudolph Lepke's Kunts-Auctions-Haus, Berlin.
- Zanon, M. (2013). "Tyana/Kemerhisar (Niğde): Glass Bracelets of the Byzantine and Islamic Period". *Anatolia Antiqua*, 21: 181-197.

İnternet Kaynakları

- Archäologisches Museum der WWU Münster, <https://westfalen.museum-digital.de/index.php?t=objekt&oges=2110&cacheLoaded=true&navlang=de> (erişim tarihi: 28.03.2020).
- Alte Roemer: Galerie für Antike Kunst und Antiquitäten, <https://www.alteroemer.de/de/roemisches-intaglio-mit-hermes.html> (erişim tarihi: 20.03.2020).
- Coin Archives, <https://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=1625508&AucID=3434&Lot=143&Val=b5db09f4677b28734754298eac3da34a> (erişim tarihi: 17.03.2020).
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, <https://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/sustasi> (erişim tarihi: 02.01.2020).

- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1882-1012-12 (erişim tarihi: 19.03.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1867-0507-567 (erişim tarihi: 21.03.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1923-0401-265 (erişim tarihi: 21.03.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1867-0507-566 (erişim tarihi: 21.03.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1814-0704-1390 (erişim tarihi: 21.03.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-292 (erişim tarihi: 01.05.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-214 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-498 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-275 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-257 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-281 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1856-0425-6 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-214 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1873-0502-130 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1983-1108-49 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA87386 (erişim tarihi: 01.04.2020).
- The British Museum, https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA87275 (erişim tarihi: 01.04.2020).

The Israel Museum, <https://www.imj.org.il/en/collections/507268> (erişim tarihi: 20.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243195?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3778&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243168?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3751&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243168?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3751&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020)

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243180?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3763&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243162?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3745&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243184?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3767&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243191?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3774&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243161?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3744&offset=0&rpp=20&pos=1> (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243210?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3793&offset=0&rpp=20&pos=1>
 (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243136?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3718&offset=0&rpp=20&pos=1>
 (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243121?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3703&offset=0&rpp=20&pos=1>
 (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243195?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3778&offset=0&rpp=20&pos=1>
 (erişim tarihi: 28.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243196?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3779&offset=0&rpp=20&pos=1>
 (erişim tarihi: 28.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243212?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=74.51.3795.&offset=0&rpp=20&pos=1>
 (erişim tarihi: 28.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248070?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=08.251.5%2c.6&offset=0&rpp=20&pos=1>
 (erişim tarihi: 19.03.2020).

The Metropolitan Museum of Art,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248963?searchField=All&sortBy=Relevance&when=A.D.+1-500&ft=pendant&offset=20&rpp=80&pos=68> (erişim tarihi: 01.04.2020)

The Metropolitan Museum of Art,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246440?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=key-finger-ring&offset=0&rpp=20&pos=4>

(erişim tarihi: 01.04.2020).

The Metropolitan Museum of Art,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246764?searchField=All&sortBy=Relevance&ft=bronze+ring+key&offset=0&rpp=20&pos=4>

(erişim tarihi: 01.04.2020).

The Walters Art Museum, <https://art.thewalters.org/detail/40019/intaglio-of-a-circus-with-a-chariot-race/> (erişim tarihi: 21.03.2020).

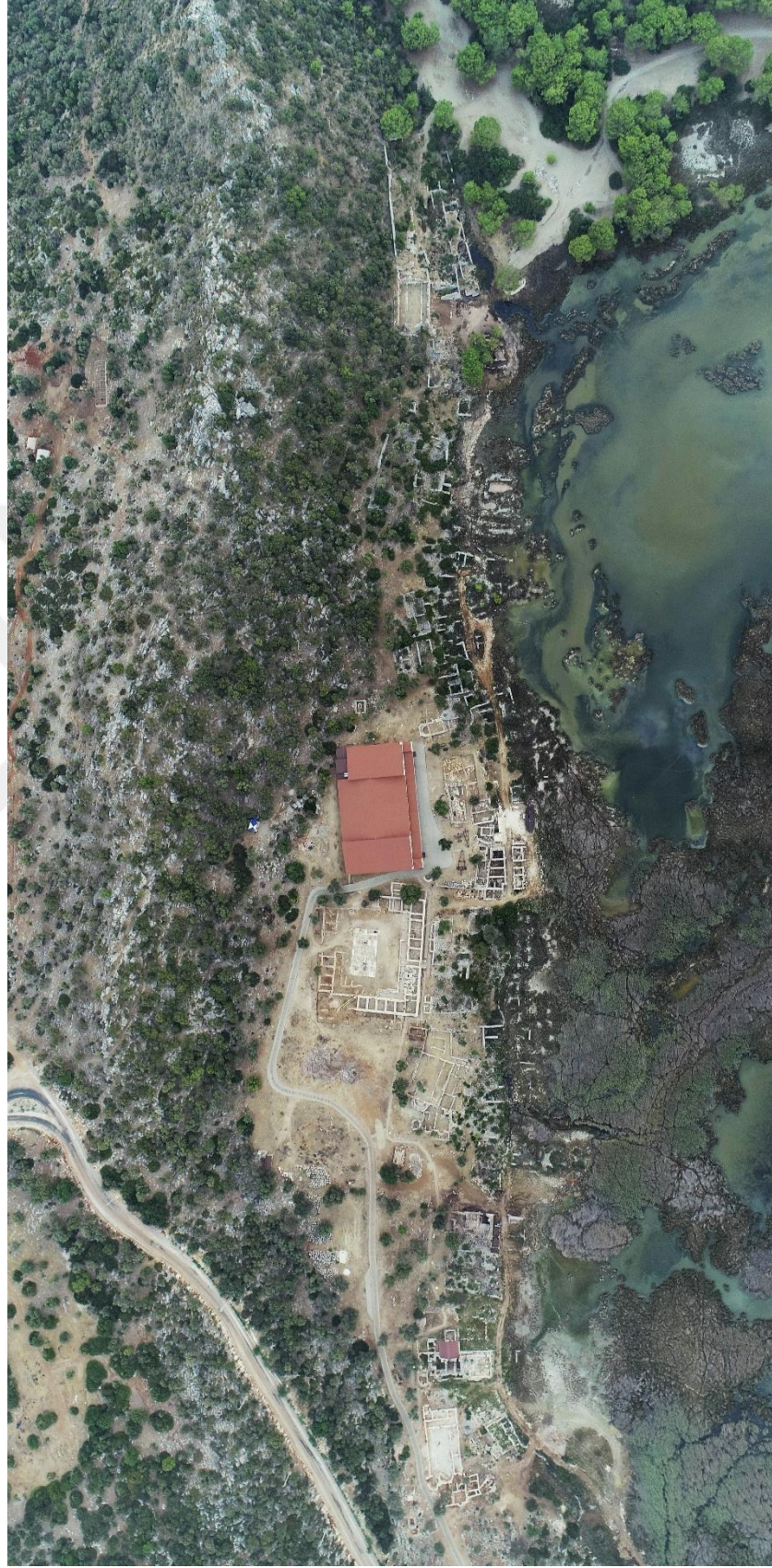
LEVHALAR DİZİNİ

- 1(a)- Andriake Güney Yerleşim Hava Fotoğrafı (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 2(a)- Demre Çayı'nda Bulunan Lahit (Çevik ve Bulut, 2010).
- 2(b)- 2 Numaralı Alan Hava Fotoğrafı (ÇA-1-7 Açmaları ve ÇA-5/B) (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 3(a)- 2 Numaralı Alan Planı (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 3(b)- ÇA-5/B Açma Numaralı Mezar Hava Fotoğrafı (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 4(a)- Mezarın Batısına Geç Dönemde Örülen Duvar (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 5(a)- Mezarın Batısına Geç Dönemde Örülen Duvarın Kaldırılma Çalışması (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 6(a)- Mezar Zemininde Yer Alan Ana Kaya Oyuğu (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 7(a)- Oda Mezar-1 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 7(b)- Oda Mezar-2 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 8(a)- Oda Mezar-3 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 8(b)- Oda Mezar-4 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).
- 9(a)- Granarium Cephesindeki Adak Kabartması, Kuzeyden (Çevik ve Bulut, 2010).
- 9(b)- Dükkan Yapısının Cephesindeki Serapis Kabartması (Çevik ve Bulut, 2010).

Levha 1

(a) Andriake Güney Yerleşim Hava Fotoğrafı (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

Levha 2

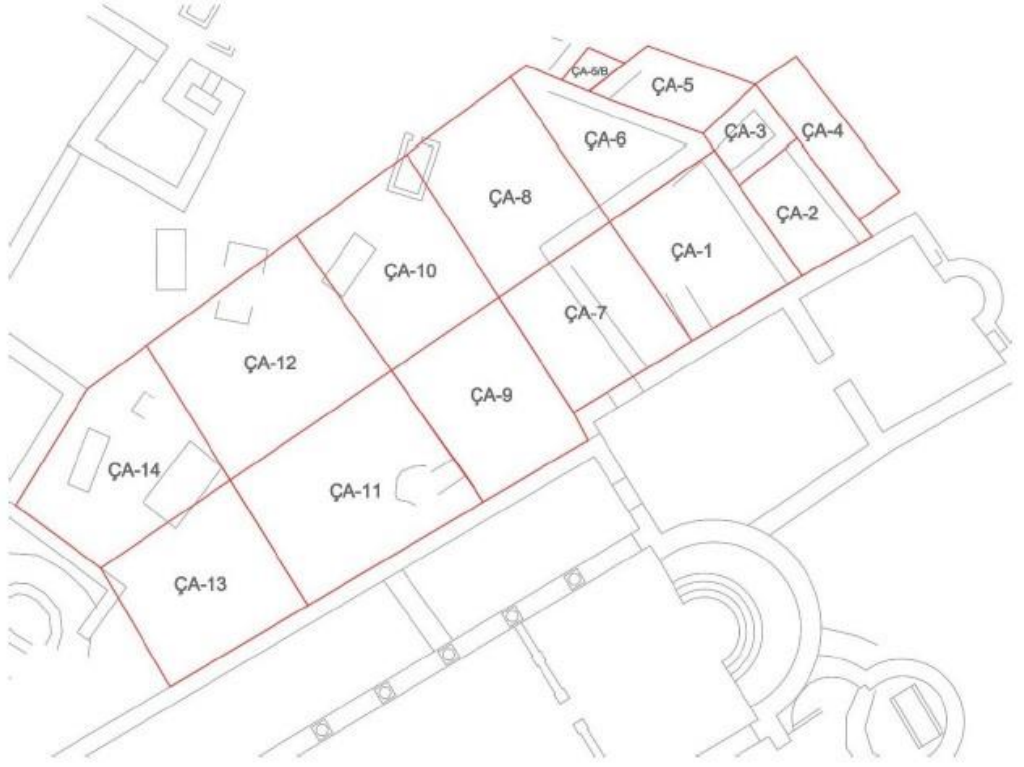
(a) Demre Çayı'nda Bulunan Lahit (Çevik ve Bulut, 2010).

(b) 2 Numaralı Alan Hava Fotoğrafı (ÇA-1-7 Açmaları ve ÇA-5/B) (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

Levha 3

(a) 2 Numaralı Alan Planı (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

(b) ÇA-5/B Açma Numaralı Mezar Hava Fotoğrafı (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

(a) Mezarın Batısına Geç Dönemde Örülen Duvar (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

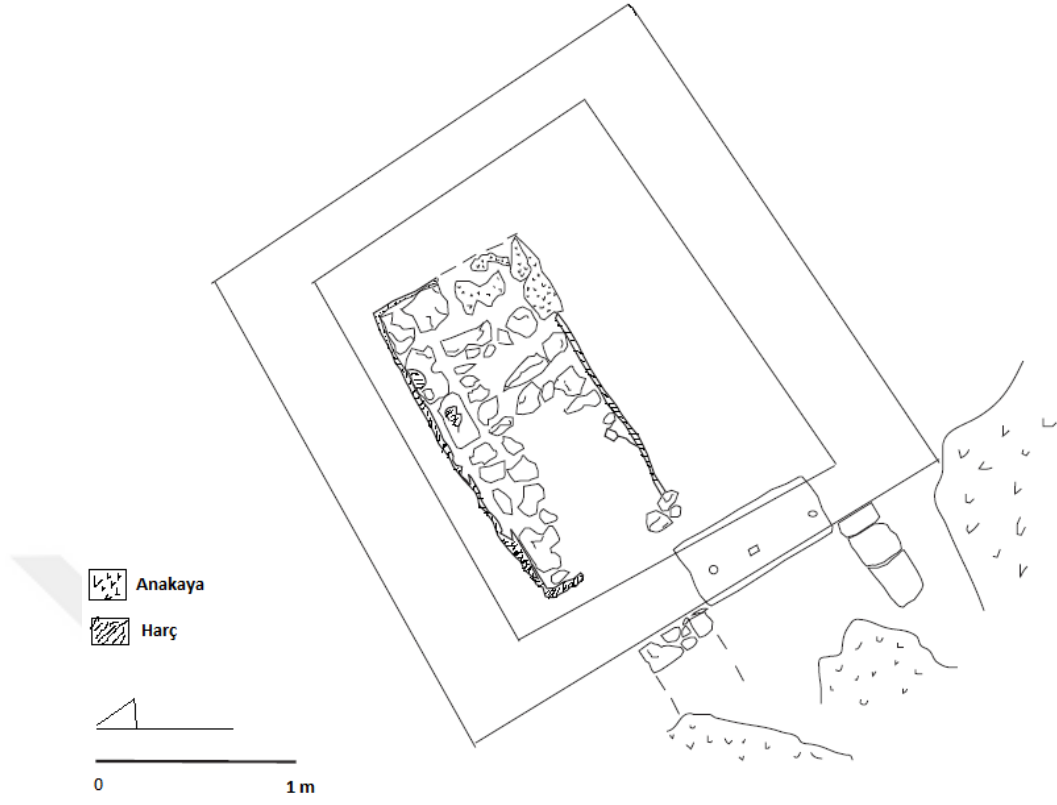
(a) Mezarın Batısına Geç Dönemde Örülen Duvarın Kaldırılma Çalışması (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

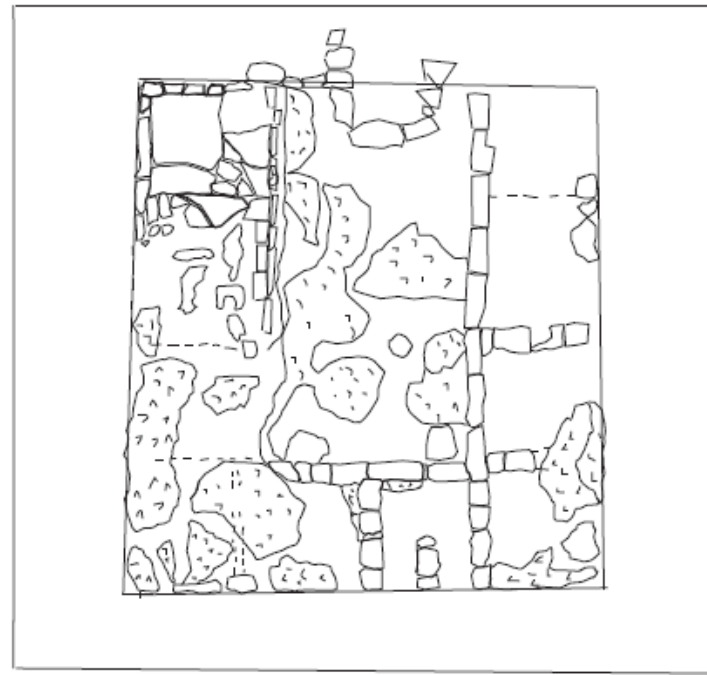
(a) Mezar Zemininde Yer Alan Ana Kaya Oyuğu (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

Levha 7

(a) Oda Mezar-1 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

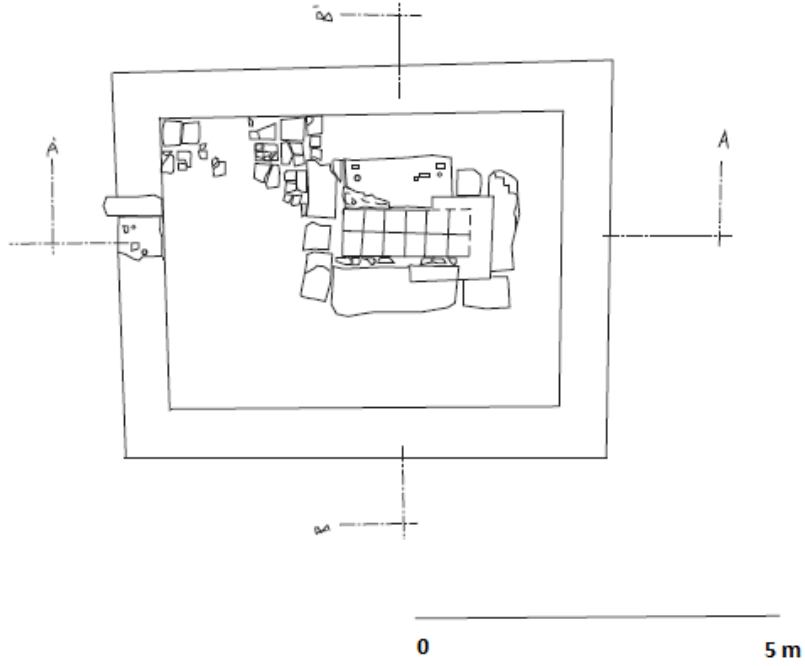
(b) Oda Mezar-2 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

Levha 8

0 1 m

(a) Oda Mezar-3 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

0 5 m

(b) Oda Mezar-4 Plan (Myra-Andriake Kazıları Arşivi).

Levha 9

(a) Granarium Cephesindeki Adak Kabartması, Kuzeyden (Çevik ve Bulut, 2010).

(b) Dükkan Yapısının Cephesindeki Serapis Kabartması (Çevik ve Bulut, 2010).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Sema Talu
Doğum Yeri - Tarihi	İstanbul – 17.08.1995
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Kemer Fatma Turgut Şen Lisesi, 2013
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi / Arkeoloji Bölümü, 2018
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Projeler	2015 Ksanthos Kazıları / Öğrenci
	2016-2018 Myra-Andriake Kazıları / Öğrenci
	2018-.... Myra-Andriake Kazıları / Arkeolog
E-Posta	talusema@gmail.com